TREČIAS TOMAS

ROLANDAS RASTAUSKAS

Kol daugelis rašytojų galuojasi samprotaudami apie būties nepažinumą, kalbos ribotumą, prasmės neapčiuopiamumą, populiariosios kultūros banalumą, RoRa, elegantiškai jungdamas šiuos elementus į visumą, sukuria tik jam vienam būdingą rašymo būdą. Lietuvių literatūroje taip meistriškai išskaidyti siužeto, bet kartu nepalikti skaitytojo tik ženklų chaose, nemoka niekas. Jo tekstuose tas siužetas išsiskaidęs į minčių ir pojūčių mikropasaulius, kurie nepastebimos traukos jėgos veikiami jungiasi į darnią nelinijinę teksto visatą. Manau, Rastauskas yra pasiekęs tobulą esė formą: kai tekste kultūrinė refleksija, rodos, tuoj virs sausu filosofiniu apibendrinimu, atsiranda elipsė ir pradedamas asmeninės patirties pasažas, kai asmeninė patirtis ima virsti „sentimentalu", grįžtama prie tekstūrą sutvirtinančios kultūrinės refleksijos, kurioje nevengiama ir kalbėjimą pagyvinančių populiariosios kultūros tekstų, ir rimtų visuomeninių problemų analizės. Patirtis Rastausko esė tekstuose — daugialypė, bet ne chaotiška, ji sutvardoma ramaus, elegantiško pasakojimo ir virsta meistriškai valdomu, tikrą teksto malonumą teikiančiu kalbos aktu.

MINDAUGAS GRIGAITIS

NOSTALGIJA — saldus skausmas atgaline data. Dažniausiai patiriamas iš senų nuotraukų, todėl fotografija, be abejo, yra aukščiausioji nostalgijos forma.

RORA

TREČIAS

ROLANDAS RASTAUSKAS

TOMAS

ESĖ IR KITI TEKSTAI

APOSTROFA

UDK 821.172-4
Ra224

Knygos leidimą
iš dalies finansavo

Dailininkas Jokūbas Jacovskis
Fotografijos — Remigijaus Treigio
Redaktorė Giedrė Kadžiulytė

ISBN 978-9955-605-93-5

TURINYS

• •

Visos istorijos, kurių neužrašė amžininkai, yra įtartinos.

BLAISE PASCAL

Vis dažniau mane išgąsdina koks nors prisiminimas, dažniausiai tai prisiminimai, kurie, tiesą sakant, visai nebaisūs; daug mažmožių, nevertų, kad pasakočiau juos sėdėdamas virtuvėje ar automobilyje šalia vairuotojo. Mane gąsdina tik suvokimas, kad sau nutylėjau savo gyvenimą. Kažkokiai viešuomenei teikiau istorijas. Tose istorijose apsinuogindavau, žinau, apsinuogindavau taip, kad tapdavau nebeatpažįstamas. Negyvenau savo istorijomis, tik jų dalimis, kurias galėjau paversti literatūra. (...) Netgi netiesa, kad visuomet aprašinėjau tik save. Niekada savęs neaprašinėdavau. Aš tik išsiduodavau.

MAX FRISCH. *MONTOKAS*

Cheers darlin'!

DAMIEN RICE

Vietoj įžangos, arba *Trilogija*

Lietuvos nacionalinio dramos teatro spektaklyje *Didis blogis* saikingai besiriejanti rusakalbė ukrainiečų šeima pietauja sau vasarnamyje, ir kažkur tarp pirmojo ir antrojo patiekalo su baisiu trenksmu namelio stogą perskrodžia iš pašauto Malaizijos lėktuvo atplyšusi kėdė su pusnuoge moterimi. Po akimirkos pasirodo ginkluoti vyriškiai su kombinezonais, ir šeimos gyvenimas subyra į druzgus: netrukus išvysime juos jau emigrantų kailyje Olandijoje, kur Amsterdamo gatvių vaikiai nuo dukros nuplėš drabužėlius ir aerozoliniais graficių dažais išpurkš jai ant krūtinės FUCK TUPIN.

Stebint šiuos ir kitus įvykius — pjaustomas rankas, plyta kežinamas galvas ir laisvai besiliejantį kraują — tabu zonoje, kurioje kaip namuose jaučiasi kinas ir literatūra, bet veik niekada teatras, kilo noras peržaisti minėtąją sceną:

Identiško Lietuvos teatro draugijos poilsiavietės „Žaldokynė" medinuko prieangyje Šventojoje pietauja paprasta artistų šeima — mama aktorė, tėvas aktorius, dukra aktorė, na ir sūnus aktorius. Mamai bepilstant šaltibarščius, namelio stogą perskrodžia iš pašauto keleivinio lėktuvo atplyšusi kėdė su pusnuoge moterimi. Netrukus pušynėlyje pasirodo ginkluoti rusakalbiai su kombinezonais, ir šeimos gyvenimas subyra į druzgus: suaugusieji su ateiviais dar šiaip ne taip susikalba, vaikai, deja, jau ne. Ir tai tik Didžiojo virsmo pradžia. Kad nepamirščiau — dukrai netrukus irgi nuplėš drabužius ir išpurkš ant pilvo TUPIN BOG.

Knyga, kurią maloningasai skaitytojas jau paėmė į rankas, baigiama rengti spaudai niūriais ir šviesesnių perspektyvų mūsų akyse netenkančiais laikais: į Europą plūste plūsta šimtai tūkstančių pabėgėlių iš Sirijos ir dar atokesnių vietovių, demokratiškuose rinkimuose laimi beatodairiški populistai, kur bepažvelgsi — galvas kelia moderniausiais ginklais apsirūpinę religiniai fanatikai, o Didysis brolis jau seniai kalba ne vien tik „hibridine“ suklastotos istorijos ir statistikos, bet ir tikrų pabūklų bei naikintuvų kalba.

Tai — gana miglotai — primins vos vienas iš 1990-ųjų saltomortalių atkeliavęs tekstas, kurį laikėme atgyvenusiu ir nebeaktualiu. Visi kiti byloja apie šiokią tokią lietuvio europiečio laisvę būti savimi, per daug nesižvalgant į kitus — tie KITI, žinoma, niekur nedingę, tačiau jų dalyvavimas dar negadina gaivaus palaimingos vienatvės ar Dievo dovanoto pašnekesio su kilniadvasiškai nusiteikusiu pirmu sutiktuoju akimirksnio. Štai iš tokių palaimingos santarvės su vieta ir laiku, o dar svarbiau — su savąja atmintim — akimirksnių ir išausta ši knyga. Kai daiktai it žodžiai pasirenka geriausias vietas!

Didžiuma tekstų persikraustė iš skilties *Verslo klasėje*, tad už jau dešimtmetį trunkantį pakantumą autorius pirmiausia dėkoja žurnalo vyriausiajam redaktoriui Aurelijui Katkevičiui. Sykiu jis dėkoja tolimiems skaitytojams ir draugams — nuo Briuselio ligi Babtyno-Žemaitkiemio dvaro, — be kurių vienokios ar kitokios paramos neišvengiamai būtų nuėjęs klystkeliais.

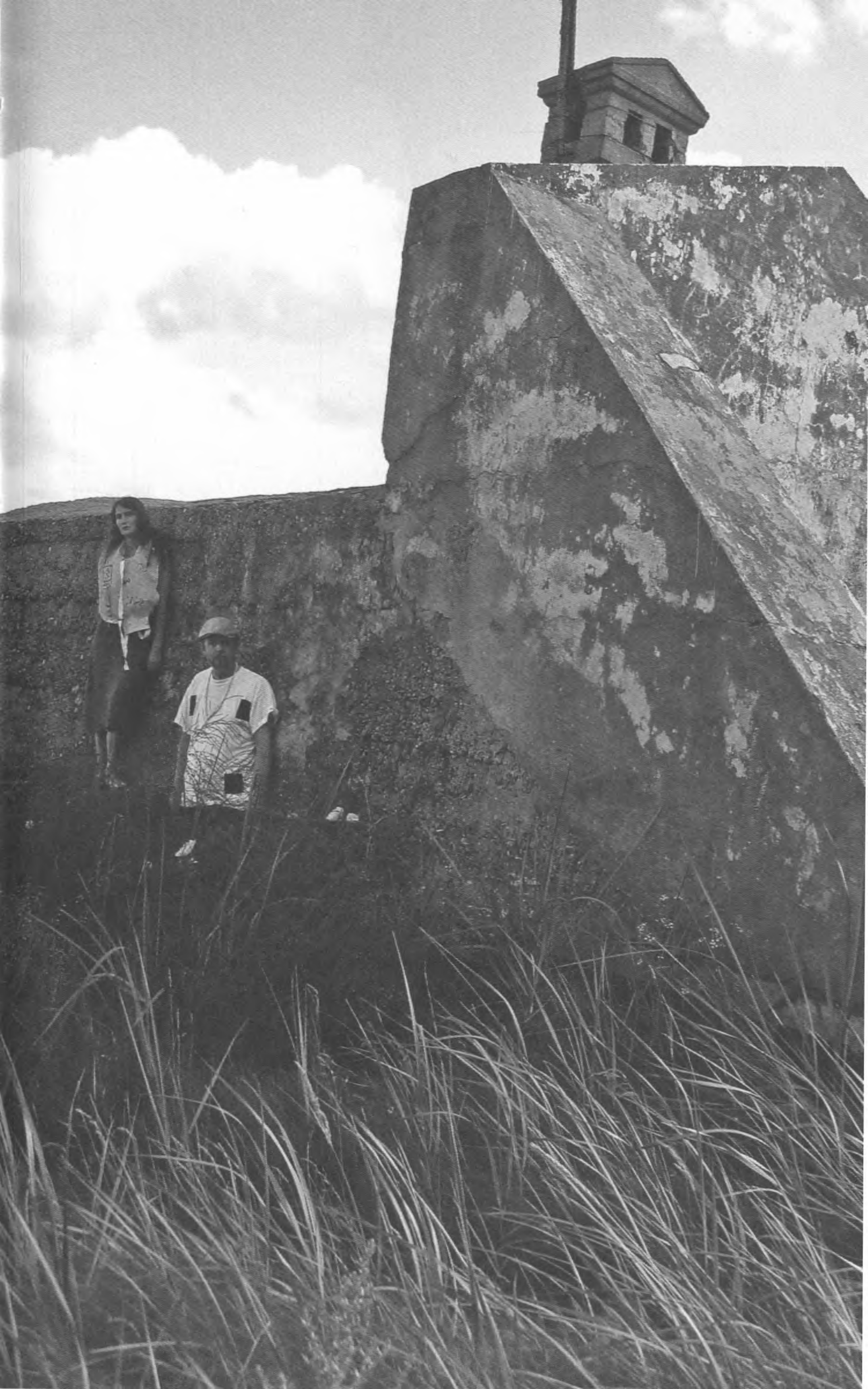
Na štai, mano Redaktore ir Leidėja Giedre „Apostrofa“ Kadžiulyte, — be Tavo takto ir absoliučios literatūrinės (ir ne tik) klausos viskas juk galėjo susiklostyti ir kitaip. O dabar turime trilogiją — mūsų *Trilogiją*. Ir joks „Tupinas“ čia nieko nebepakeis!

Na štai, mano paskutiniųjų dešimtmečių beveik kasdienis pašnekove Valdai Ozarinskai, — Tu nebesulaukei *Trečio tomo*, bet Tavo išminties ir draugystės dvasia sklando visų trijų knygų puslapiuose, o Tavo genialioji *Juoda pagalvė* primena, kad įkvėpimas visados turi ir baimingą matmenį.

Dar šioje jūros pusėje —

....

Palanga, 2015 10 22

Poeto Griuvėsio sugrįžimas

I ....

1.

Pastarąsyk mačiau jį mažne prieš dvidešimt metų gerokai po vidurnakčio kiaurą parą veikiančiame Stokholmo makdonalde prie Centrinės stoties. Euforiškas pulkelis draugų snyguriuojant grįžome iš džiazo klubo šalimais, tad netyčia vidun mestas žvilgsnis nesustabdė, bet gan aiškiai išgriebė pažįstamą siluetą iš atsitiktinių figūrų ir apšnerkštų stalų grūsties. Griuvėsis sėdėjo, it miegotų atmerktom akim, šalia pūpsojo du kelionmaišiai, ir toji smūtkelio povyza ilgam nusėdo mano tinklainėje. Vėliau savo naktinius nuotykius jis aprašė didoko pasisekimo sulaukusioje knygoje, kurią su apkramtytu paišeliu rankoje skaičiau jau toli nuo tėvynės. Citatų medžioklė buvo tapusi įprastiniu skaitymo būdu, o Griuvėsis į savo fragmentuotus tekstus kaip niekas kitas mokėjo prikaišioti gudriems atvirukams tinkamų pranešimų.

Ir štai dabar, vakarėjant, susidūrėme mažam ir nejaukiam Hano oro uoste prie Frankfurto. Savitarnos bare turėjau atsiimti siuntinėlį iš Liuksemburge dirbančios kursiokės, bet staiga kažkas sugriebė mane už pakarpos ir taip drykstelėjo, kad galėjau likti *maximum* be palto, *minimum* be rankovės. Mėnesį nesiskutęs, mėgindamas kažką nerišliai suregzti, priešais stovėjo poetas Griuvėsis. Negrabiai apsikabinome, nors akimis tebeieškojau savo kurjerės.

Kiek nurimau, išvydęs ją su kita ilgaplauke per tris staliukus nuo mūsų: ji parodė, kad viską mato, net pamojavo atgabentu ryšulėliu. Griuvėsis stumtelėjo mane prie galinės baro sienos su minkštasuoliais, kur ant staliuko lėkštėj aušo guliašas ir rasojo nugerto bitburgerio stiklas. „Pamečiau telefoną, bet žinau kur, tuoj grįšiu", — suvapėjo poetas. Ką gi, prisėdau, pamojavau atgal tautietėms — jos, regis, niekur neskubėjo, ligi „Flibco" linijų autobuso į Liuksemburgą dar geras pusvalandukas. Mano kompanionas išsyk gręžė ienas atgal į Frankfurtą, aš tą savaitę atostogavau, tad skubėjimo pavarą buvau suvisam išjungęs. Stebėdamas tolstančią Griuvėsio nugarą terminalo žarnoje, irgi užsisakiau alaus, merginoms besipasakojant savo „paslaptis" sugebėjau itin diskretiškai prisigretinti, atsiimti siuntinuką ir netgi persimesti žodeliu kitu apie bendrus pažįstamus Vilniuje. Lietuva buvo patekusi į karinės retorikos turbulencijos zoną, tad kalba vis nukrypdavo į senolių baimės priepuolius po kiekvieno naujo Prezidentės pareiškimo ir stulbinamus kai kurių bičiulių laimėjimus šaudyklose po darbo. „Kas ne šaulys — tas ne vyras", — juokėsi tautietės. Galėjau tik gūžtelėti pečiais: kažkas tau perpasakoja fantastinį filmą, tvirtindamas, kad matė jį tikrovėje. Kažkas jau skaičiuoja sekundes, per kurias senukai vargu bau pasieks slėptuvę. Kol kontempliavau žinias iš pafrontės, kol bandžiau prisiminti Žaliojo tilto „sargus", pargrįžo Griuvėsis. Atrodė kaip ką tik iš šiukšlių dėžės išlindusi Užgavėnių kaliausė — žilė susitaršiusi, puspaltis aplipęs kažkokiais spalvotais popiergaliais, akys visai kaip tąnakt Stokholme. Staiga prisiminiau, kad jis buvo išėjęs pamesto telefono ieškoti. „Dėl Dievo meilės, drauguži, lygiai po dviejų minučių surink mano numerį", — sušvokštė ir it Kristus dulkėse pakeverzojęs tuos skaičius ant padėkliuko pasileido žarna

atgal. Užbėgdamas įvykiams už akių, galiu pasakyti tik tiek: istorijos būta čapliniškos. Pavadinkime filmą *Skambutis iš šiukšlių konteinerio*. Štai sutrauktinė.

2.

Karmėlavoje tam tikrų reisų „rayano žmonės“ užspendžiami depresyviam akvariume. Jokios priešlėktuvinio manevro laisvės. Statika ir dar kartą statika, pasakojo Griuvėsis. O šiandien palaimingai atvertas buvo ne tik mažasis, bet ir didysis tvartas: barai bareliai, blondinės su šampanu, ligi dailių lėliukų sumažėję vaikai, žodžiu tariant, tikra architekto laimė. Tikras Kauno balius! Šioje gyvenimo šventėje atsidūriau patikrinęs minėto akvariumo krautuvėlę „pareigų be“, kur ieškojau naujo „Rīgas Melnais balzams upeņu“* — palaimingo nektaro, drauguži. Nerasta. Tada pareikalavau bent mėtinių „Žalių devynerių“. Irgi nerasta. Tada sugriebiau delne telpantį stačiakampį „Suktinio“ buteliuką — gurkšt gurkšt prieš pakylant, gurkšt gurkšt virš debesų — ir žaibiškai moviau atgal į žvilgantį tvartą. Blondinės tebegėrė šampaną — Kaune tai buvo vadinama „šampės įpisti“. Džentelmenai knisosi kompiuteriniuose — tu tik paklausyk — skreitinukuose. Beje, kas paleidžia apyvarton šituos kretinukus, a? Šituos baisuokliškus *lapu tapu*, seni? Kelios damos vartė *Antrąją evangeliją pagal Užkalnį* — drąsi „Obuolio“ leidykla čia turėjo savo kioską, kurį kažkodėl vadino dideliu knygynu. Lėktuvas kaip visados buvo sausakimšas. Blyški storulė stiuardesė ką tik nusviedė mano paltelį iš bagažinės, košdama pro dantis: *„I need free space.“* Atsakiau jai ta pačia moneta: *„So do I.“*

* Klasikinį VIII a. Rygos farmacininko Abrahamo Kunze's juodojo balzamo receptą latviai modifikavo natūralių juodųjų serbentų sulčių lašais ir imbiero atomais.

Nuotaika buvo sušikta. Pastebėjai,— airių linijose tai nutinka tradiciškai? Čia tau ne koks „Air France", dauguži, kur į pagyvenusius prancūzų kino aktorius panašūs palydovai ir palydovės tave, sakytum, glostyte užglosto. Skrydžio metu stengiausi nieko negirdėti ir nematyti. Užkritusios ausys, ačiūdie, negirdėjo nei tų komiškų fanfarų, nei dar komiškesnių skystų plojimų. Laimė, Hanas jau buvo ištuštėjęs, tad persukęs laikrodį patraukiau čionai — alaus ir guliašo įkirsti. Tam tuščiam terminale nusprendžiau pasielgti kaip baltas žmogus — išmesti „Suktinio" buteliuką į stiklo konteinerį. Trinktelėjo truputuką duslokai, bet užtat ekosąžinė buvo nuraminta. Tada nutūpiau ant minkštasuolio. Pats sau pasakiau: „*Bitte ein Bit, herr Ruiner!*" Ir nurijau pirmąsias putas. Ir maktelėjau *bulką* į guliašą. Ir nusprendžiau pasiųsti ketvirtadienio žinutę mergaitei: „*Numirsiu aš Paryžiuj lyjant lietui, / jau aš gerai prisimenu tą dieną. / Paryžiuj lis rudens lietus kaip šiandien, / kaip šiandien bus tikriausiai ketvirtadienis.*" Kiekvienai savaitės dienai turėjau įsivedęs paruoštukes, blyn. Dabar dėmesio, drauguži! Mano prieštvaninės nokijos vietoje švarko kišenėje gulėjo idealiai jos apybraižas atliepiantis... tuščias „Suktinio" buteliukas iš Karmėlavos. Supratai? Kaip tik tada likimas ir atsiuntė patį — palaikiau tai geru ženklu ir tabaluojančia širdžia puoliau telefono vaduoti. Alzheimeris (kažkoks vokietis) tik kyštelėjo liežuvėlį: ėmiau raustis, deja, ne paskutinio (apie tai sužinosiu netrukus), o priešpaskutinio terminalo šiukšlių konteineryje. Nors, logiškai mąstant, stiklo konteineryje Vokietijoje šiukšlių neturėtų būti. Aiman, mano ranka ligi alkūnės paniro turbūt į tautiečių paliktus glitėsius ir kitas išskyras. Tarsi pati motina Tėvynė man būtų spjovusi į veidą! Ir dar apmyžusi atsisveikinimui. Net nespėjau paklausti, už ką — į mane jau dėbsojo apsauginis

su papūgėlių geltonio liemene. Prišokęs ėmiau jam aiškinti, kas nutiko, bet jis tik skėsčiojo letenom. Štai tada sugrįžau ir paprašiau tamstos surinkti numerį, kadangi buvau šventai įsitikinęs, jog nebepajėgsiu lokalizuoti konteinerio su mano nelaimėle. Jau žengdamas į visai ištuštėjusį paskutinį terminalą išgirdau palaimingą nokijos skambutį. Taip skambinti galėjo tik Dievas, drauguži. Koks nors Salingeris, sakykim. Prišokau ir ligi peties į apvalią konteinerio skylę įmurkdyta ranka sugriebiau savo antrąjį aš. Įsivaizduok, jeigu veiksmas būtų vykęs spūsties valandą? Kai visi be perstojo ryja, laka, valo vaikų šiknas? Galas juk, ar ne? Apsauga, policija, raštai, baisu net pagalvoti. O aš juk laisvas žmogus — tokį semia be komentarų. Leisk tamstą apkabinti...

3.

Kaip tarė — taip padarė. Apsikabinom jau antrąsyk, nors širdis ir leipo iš juoko. Sykiu slėgė mintis, kad Griuvėsis sužinojo mano numerį. Na, kaip nors išgyvensime. Ilgakojės tautietės su medžiotojų aulinukais ligi kelių jau kilo — tik dabar pastebėjau, kad prie jų staliuko mano stiliumi prisigretino aukštas plikis iš stuomens ir liemens, panašus į naująjį graikų finansų ministrą, iš kapitalizmo besijuokiančia burna ir skambia pavarde Varoufakis. Kaip sakydavo vienas mano jaunystės trenerių, yra idealiai postams ir pareigybėms tinkančių pavardžių. Plikis atvyko mūsų merginų, bet, mano nuostabai, prie jų bemat prišoko ir poetas Griuvėsis. Pasirodo, jis jau buvo susitaręs, kad tautietės jį priims į automobilį Liuksemburgan. Dar spėjo man pasigirti vykstąs į *Antigonės* premjerą su Binoške — taip vadino senatvės vis nepakandamą prancūzų žvaigždę. „Žiūrėk, šviesiam atminimui palieku tau savo „Flibco“ bilietą, seneli“, — ištarė atsisveikindamas. Atidaviau jam pagarbą lakūnišku

Pakso judesiu. Pabaigiau alų, pažvelgiau į laikrodį, supratau, kad visur spėju. Po akimirkos stovėjau „Flibco" sustojimo aikštelėje. Ant šaligatvio vienišavo įmantrus gėjiškas krepšys. Privažiavus autobusui, jo kiek pašiurpusi oda sutvisko. Taip tviska sidabriniai daiktai mėnesienoje. Tamsoje kažkas nusikeikė rusiškai su lietuvišku akcentu. Tarsi repetuotų Sofoklį.

II ....

1.

Daiktų vienatvė kartais trumpesnė nei mūsų, kadangi mes ją dažniausiai jiems ir nutraukiame. Arba tie, kurie ateina PO. Į „Flibco" autobusą parketinėmis grindimis po manęs įvirto girti lietuvių arkliai: grupės vyresnysis buvo nepadoriai panašus į vieną grūdų magnatą, o gizeliai priminė pagerintus kokios nors Ukmergės treninginius. Jie pragėrė visą reisą, gėrė nusileidę Hano uoste ir buvo pasirengę gerti tol, kol išgers viską. Odinis krepšys, jų staigiai įvertintas kaip „gėjiškas" („*Davaj,* atspardykim!"), turėjo prieblandoje boluojantį šeimininką. Jis ramiai rūkydamas laukė, kol sulips *apsibilietavusieji* internetu. Mūsų buvo nedaug — priešais susėdo kiek brandesnio amžiaus poros, o aš įsitaisiau tuoj už dviejų latviškai šnekančių, tarsi iš provincijos madų žurnalo trauktų „perteklinių" gražuolių, kurių *gliancas* ir *špaklis* nedviprasmiškai sufleravo užsiėmimo pobūdį bei įkainius. Neslėpsiu, buvau kiek atpratęs nuo šito stiliaus, nors mano kompanijoje užteko jo specialistų, ypač *preferuojančių* Ukrainos ir Baltgudijos kryptį. Arkliai įsikūrė autobuso gale, bemat atlenkė sėdynes ir pusiau gulom ėmė rengtis rytinei dehidratacijai. Iš pradžių aptarinėjo reikalus (važiavo pirkti arba nuvaryti mašinų),

palydėdami savo atviras įžvalgas („Iš mano draugų, *karočė*, beveik visi prapisę teises") rinktiniais keiksmais. Negana to — ėmė klausytis trankios rusiškos „muzikos", kurią dar pamenu iš mūsų vasaros sostinės belaikio repertuaro. Tradiciškai išsičiustijęs „Flibco" vairuotojas, matyt, jau buvo pasitaręs su savo vidiniu balsu ir nusprendęs niekuo gyvu nesikišti. Jis irgi išsyk paleido lengvą muzikėlę, tarsi programiškai atsitverdamas nuo autobuso galą apgulusių naujųjų europiečių. Du muzikiniai (kon)tekstai staiga padalijo autobusą, neatsilikdami nuo naujausių geopolitikos madų. Merginos tuo metu išsitraukė juodą cilindro formos butelį, kurio turinio Karmėlavoje dar šįryt taip pasigedo poetas Griuvėsis.

2.

Skrydžiai visada nuteikia apmąstymams apie *chronoso* virsmą erosu bei virusu. Atsidūręs akivaizdžių poetinių citatų bei sąšaukų lauke, net nepastebėjau, kaip dešinėje, susilygindamas su „latvių" sėdyne, pirma išniro prabangus vos ne ginekologo krepšys, o vėliau ir pats jo šeimininkas — elegantiškas nenusakomo amžiaus pliktelėjęs hipsteris Barmalėjaus veidu. Jis buvo tikra dovana Lietuvos žiniasklaidoje išpopuliarėjusiems „veidotyros žinovams". Du angliukai žibėjo juodose barzdos samanose. Tankus skruostų plaukas veidą tik sutaurino — taip ir tik taip atrodo gražiausieji islamo sūnūs, dranguži, pamaniau, mintyse kreipdamasis į poetą Griuvėsį. „Adilas", — ištarė pusbalsiu, mandagiai linkčiodamas ir brėždamas galva nedidelį puslankį, kuriame pagrindiniai taškai vis dėlto buvo skirti į kartoninius puodelius balzamą ką tik išpilsčiusioms gražuolėms. Merginos net aiktelėjo, bet greit ištiesė šiltus siaurus delniukus paspaudimui, vardai čia neturi reikšmės (tegu bus

Polė ir Molė), tik plonutė vienos ranka apsinuogino beveik ligi peties, tad išvydau kruopščią tatuiruotę, vaizduojančią pusnuogę moterį kažkokių nesuvokiamų ornamentų fone. Tatuiruotės ir metaliniai savęs kankinimo įnagiai kūnuose bei veiduose, turiu prisipažinti, nėra mano *forte*: turbūt jau niekada nesuprasiu, kodėl, norėdami išsilaisvinti, žmonės taip negailestingai susikausto. Kodėl, mielas Griuvėsi, už menkiausią laisvės apraišką reikia mokėti tokią kainą? Kodėl, tik virsdamas indėnu, aš tampu laisvu žmogumi? Negi nėra kito kelio? Adilas tuo metu jau buvo sugriebęs jautį už ragų: jis iš Baku (merginos nežinojo, kur tai, bet netrukus prisiminė „Eurovizijos" finalą), penketą metų studijavo auditą ir buhalteriją Maskvoje, o štai dabar tobulina žinias Tryro universitete (merginos ir čia negalėjo nieko pridurti, tad Adilas trumpai nušvietė bene seniausio Vokietijos miesto privalumus, raktiniu topu pasirinkdamas Karlo Marxo namą, bet pamiršdamas mirštančio Jėzaus dėvėtą *tyšertą*). Jis kalbėjo itin tyliu ir švelniu balsu, įtraukiančiu pašnekovą vos ne stipriau, nei pamišę naujos kartos rankų džiovintuvai viešuosiuose moterų tualetuose įtraukia vos besilaikančius žiedus. Per penkias minutes aksominiu balsu iškvotė viską, ką galima iškvosti (merginos, manding, lengvai *patrolino*, prisistatydamos kosmetologe ir vizažiste), tad po kelių balzamo raundų galėjo drąsiai sodintis jas ant kelių. „O kaip ten su rusais? — staiga paklausė. — Esama kokios nors priespaudos ar nesantaikos ženklų?" Merginos bandė paaiškinti jų nepastebėjusios, bet Adilas turėjo tūzą: „O ką jūs galvojate apie Putiną?" Panos jau buvo išgėrusios pusę cilindro, tad atsakė žaismingai: „O, jis tikras vyras!" Adilui to nepakako. Jis pamaldžiai užvertė akis ir pratarė tarsi Šekspyro personažas į šalį: „Putinas didis!" Tą akimirką kažkuris iš arklių atkreipė kolegų dėmesį į neabejotiną

babajaus sėkmę: na, jūs kaip norit, o aš einu jį atkalt. Už ką? Už viską. Negalėjo sakyt „už mergas“, nes ir pro degtinės šydą puikiausiai matė, kad jos ne jo nosiai. „Bet juk šūdą supranti rusiškai“, — paerzino vyresnysis. Tada pirmasis pabandė užtraukt banditų *čiastušką*, bet įstrigo posmo pradžioje ir garsiai užknarkė. Adilas į arklius nekreipė nė menkiausio dėmesio, it patyręs kurmis jis toliau colis po colio rausėsi tikslo link: o ką, jeigu šeštadienį taip imtume ir susitiktume? Kokiam parke su šampanu? Geroj picerijoj? A? Per tuos savo mokslus vis nesusiruošiu į Liuksemburgą, apie kurį esu girdėjęs tiek įvairių nuomonių, aha, štai mano telefonas, dabar, panikės, jūsų eilė, tikrai neliksiu skolingas... Tatuiruotės nešiotoja paaiškino turinti Liukse ir kai ką apčiuopiamesnio — italą draugą, pas kurį ir žadančios pradžioje apsistoti, esama ir šiokių tokių verslo planų, o mes juk verslios mergaitės... Tačiau telefoną užrašė. Adilas bemat jį įsivedė ir paskambino. „Vizažistės“ išmaniajame suošė jūra ir klyktelėjo Jūrmalos žuvėdros. Ryšys buvo užmegztas. Maskvoje praleisti metai dar kartą atnešė savo vaisių. Tryre jis sportiškai iššoko iš autobuso, permetė krepšį į kitą ranką, laisva dešine pasiuntė oro bučinį ir išnyko kaip džinas, po įtemptos darbo dienos sugrįžtantis butelin. Merginos aikčiodamos pamojavo ir perėjo į flegmatiškąją latvių, kurios mūsų kažkodėl nemoko mokykloje. Iš intonacijų supratau, kad kontaktas joms pasirodė potencialus. Abi pusės liko *užganėdintos*. Užvertę pumų kanopas, lietuvių arkliai tebeknarkė.

3.

Tokių „adilų“ buvau matęs ne vieną ir ne du: retsykiais jie įsikūnydavo netikėčiausiose vietose, bet dažniausiai prie tuštėjančio baro kur nors Berlyno ar Londono stočių

prieigose, pradėdavo visada *pianissimo*, visada iš toli arba (čia svarbu vienišojo būsena) priešingai — jūs labai panašus į mano klasioką K., tikra jo kopija, velniai rautų. Ar atkreipėt dėmesį į nuotrauką kairėje: regis, kažkoks garsus rašytojas, bet nebepamenu pavardės. Nabokoff? Atrodo kiek pakalęs, ar ne? Ne, jį visada kontroliavo jo žmona. Leisdavo įkalti porą taurių, bet išsamiau negaliu komentuoti. Man atrodo, kad, jei jis būtų atsidavęs kokiai bohemiškai moteriai, iš jo nebūtų nieko likę, nes jame, kaip teigia viena garsi lietuvių eseistė, ruseno beprotystė. Tai jūs iš Lietuvos? Rusų mažumos nekamuojat? Sakot, ir lenkų gana? *I poshlo pojechalo.* Ir, tai svarbu pabrėžti, be menkiausios homoerotinės radiacijos: aš tik draugas, toks vienas vienužis, bet žinantis ir vertinantis atjautos dovaną. Pašnekesio dovaną, drauguži. Galiu bet kuria tema — nuo peteliškių genitalijų ligi Kipro *ofšoro.* Kol kas viskas angliškai, viskas vokiškai, viskas prancūziškai. Tas saldus idiomų slidumas. Bet visada ateidavo momentas, kai abu mintyse savo replikas pirma pasakydavom rusiškai, o tik po to — vietos kalba. Turėjau įprotį balsu niekad nepereiti į rusų. Niekad neatskleisti savosios tautybės. Ar tikrojo užsiėmimo. Dabar gyvenu Stokholme. Darbuojuos mažoj dizaino firmelėj. Kaip jums šriftas „Helvetica"? Žinau tik graikų *riebiatų* muziką rebetiką. Kur gimiau? Atlantidoj, drauguži. „Adilai" įvertindavo metaforą. Suvokdavo, kad taip lengvai neiškvos. Kad priešais ne priestočio prostitutas, ne nusigėręs *dėdėronų* futbolistas ar buvęs „Tallinnfilm" garso režisierius. O tokį Banionį žinot? Meistriškai suvaidino rusų šnipą šitam klasikiniam, na, šitam, priminkit pavadinimą... Deja, visai nežinau rusų kino. Žiūriu tik amerikonų ir anglų serialus. *Kortų namelį*, pavyzdžiui, — kokia tiesi tos kalės Kler nugara, ar ne? Ir ta eigastis,

velniai rautų. Ji ten valdo. Gaila, Kevinas truputuką senstelėjo. Taip, jūs teisus, vienišius Kevinas išties senstelėjo. Nors tai ir *nemaišo*. Dar po vieną?

4.

Yra žmonių, nemėgstančių plaut lėkštučių ar puodukų apačių, — o juk ten ir veisiasi demonai, drauguži.

III ....

1.

Prabudau šiek tiek per anksti, kad susivokčiau, kur esąs. Suskeldėjusiose lubose it ekrane slinko vakardienos vaizdai: susitaršęs Griuvėsis, ranka šiukšlių konteineryje, aksominiai aukštaūgių gražuolių aulai virš kelių, lietuvių arkliai autobuse, goslios azero Adilo lūpos, radikali latvės tatuiruotė, šviežios balos Liuksemburgo geležinkelio stoties prieigose, maloningas neaukštas italas, atvykęs išsivežti rygiečių, staigios glamonės prilipus prie vyro krūtinės, žvaigždės pro suplėšytus debesis. Ką aš čia veikiu — jau seniai pabėgęs pats nuo savęs? Stoties fasado kontūras it vykusi pusantro aukšto operos dekoracija neužstojo dramatiško dangaus, bet likau šiapus, žinodamas, kad perėjus tiltą vilioklį — ne teatro siena, o tik apšepęs miesto rajonas. Šiapus, kur neva bekraujis sterilus Liuksas staiga pasiūlo kai ką daugiau nei amžiną nuo šiokiadienių beveik nesiskiriančių savaitgalių nuobodį: kitas odos spalvas, kitus kvapus, madingai šnekant — kitus „Grėjaus atspalvius". Aifone tūnojo mūsų ausims keistokas kažkada išgelbėto nigeriečio vardas: Aigboje. Ištraukiau jį tada iš susišaudymo viename Lagoso bare, o tokios paslaugos paprastai išlieka asmeninės biblijos išnašose. Liukse jis vedė baltąją, susilaukė penkių vaikų, kūrė

nutrūktgalviškus verslus ir nuolat trumpam sėsdavo. Išėjęs aprašydavo savąją patirtį, laisvę vadindamas „vidiniu kalėjimu", o gyvenimą už grotų — tikrąja laisve. „Šeimininkas išvykęs, bet galit ateit, rasim kambarį, nuo stoties keli žingsniai." Strasbūro gatvėje išties būriavosi skubiam praeiviui neaiškių, o lėtam — permatomų profesijų pašauktieji, bet stengiausi nesusidurti su jais akimis, nes atpažinimas kartais būna abipusis. Ir tą pat akimirksnį juodukė pasiuntė bučkį per stiklą, apnuoginau *šmoleksą*, ji parodė, kad lauks, kiek reikės. Mano adresas buvo čia pat, raktus dalijo antracitinis barmenas su afrikiečiams nebūdingai vienas ant kito lipančiais viršutiniais dantimis. Iškart atidaviau pinigus, žinodamas, kad pusryčių baro apendikse niekad neimsiu. Čia pat puikavosi šeimininko knyga mėlynais viršeliais: *55 Keys to Making the Best of Your Life*. „Skolinuos nakčiai", — pasakiau barmenui ir nieko nelaukdamas pasiėmiau tomelį nuo lentynos. „Neseniai pristatėm, buvo daug žmonių iš ambasadų", — pasigyrė jis. Numeris priminė Nigeriją — tokį gerai aprašytą Chatwinas. Baldai laikėsi paremti neaiškiu garbės žodžiu, žaliuzės buvo įstrigusios praeitame šimtmetyje. Kitoj gatvės pusėj mačiau tą patį — pusplikį vyrą, nesėkmingai bandantį užtraukti užuolaidas.

2.

Beveidžio viešbučio beveidžiam veidrodyje buvo matyti vien raukšlės. Pirmą akimirką pamaniau, kad į mane žiūri Audenas, Beckettas ir Nekrošius *in corpore*. Savąsias raukšles jie užsitarnavo dievišku talentu ir žmogiškąja kančia, manosios gi buvo labiau menamos. Lengvai aprasojusioje amalgamoje palengva ėmė ryškėti raidės. „Gyvenime nebūna tokių sutapimų" — skelbė užrašas ant žvelgiančiojo į mane kaktos. Ir netrukus: „Paimk raštelį nuo staliuko."

Paėmiau. Pakėliau. Ėmiau skaityti: „1. CHURCH *has 6 letters, so does* MOSQUE. 2. BIBLE *has 5, so does* QURAN. 3. LIFE *has 4, so does* DEAD. 4. HATE *has 4, so does* LOVE. 5. ENEMIES *has 7, so does* FRIENDS. 6. LYING *has 5, so does* TRUTH. 7. HURT *has 4, so does* HEAL. 8. NEGATIVE *has 8, so does* POSITIVE. 9. FAILURE *has 7, so does* SUCCESS. 10. BELOW *has 5, but so does* ABOVE. 11. CRY *has 3, so does* JOY. 12. ANGER *has 5, so does* HAPPY. 13. RIGHT *has 5, so does* WRONG. 14. RICH *has 4, so does* POOR. 15. FAIL *has 4, so does* PASS. 16. KNOWLEDGE *has 9, so does* IGNORANCE." Bandžiau prisiminti, ką ir kokiais kiekiais vakar sumaišiau bare. „Jeigu manai, kad tave šįryt prikėlė žadintuvas, pabandyk jį pastatyti šalia mirusiojo kūno, ir tu įsitikinsi, kad tave pažadino Dievo mielaširdystė. Jei tu iš tikrųjų gerbi mūsų Viešpatį, pasiųsk šį lapelį visiems savo draugams, skelbdamas vienintelę žinią: TIK DIEVO MIELAŠIRDYSTE MES GYVI. Lik absoliučiai prisijungęs prie Jėzaus." Velniai rautų, vis dėlto išvakarėse buvo, manding, „absoliučiai prisijungta": lubų ekrane nušvito tas pats po manimi veikiantis viešbučio baras, tik šįsyk jau apsėstas gan rėksmingai apsirengusių juodukų. Kairėje vienas su *beisbolke* ir „auksu" siuvinėtomis NY virš kaktos vis maigė savo išmanųjį, prie jo iš apendikso, kuriame dabar karaliavo grandinėmis apsikarstęs auskarotas DJ su geltonom drapanom, ant neįsivaizduojamų aukštakulnių vis atsvirduliuodavo ir kažką murkdama į ausį imdavo glaustytis mergina kruvinai dažytom lūpom ir lygintuvu lygintais plaukais. DJ *muzonas* galėjo prašokdinti nebent varles. „Galėtų dalyvaut „Afrovizijoj", — pasakiau barmenui, bet jis nepagavo kampo. Iš gatvės nuolat kažkas įeidavo ir, apsikeitęs su sėdinčiais smulkiais ženklais, vėl skubiai išeidavo. „Čia, matau, visas kontinentas", — toliau kamavau barmeną. „Tu teisus, žmogau: Gambija, Nigerija,

Uganda", — ėmė rodyti akimis į sėdinčius ar svyruojančius apendikso diskone. Teisybės dėlei, tame diskone svyravo tik DJ Pratrydusi Kanarėlė. „Ar pavyko atsiverst šeimininko knygą?" — pasiteiravo barmenas, stumtelėdamas dar vieną lefės buteliuką. „Aigboje daug vietos skiria sekso klausimams", — atšoviau neutraliu balsu. „O, jis išsprendžia visas lygtis", — juokdamasis atsiliepė *kreivazūbis*. Beveik nematomas glaudžiausi kamputyje, iš kurio vėrėsi gatvė ir įėjimas. Kadangi prezervatyvai nedomino — į tualetą neskubėjau. Sekundėlę sėdėjau užsisvajojęs, ir to užteko merginos ir jaunuolio lydimam Griuvėsiui įsikurti kitoje baro pusėje. Nežinau, ar atėjo su talento gerbėjais, bet apsižvalgiusi trijulė ūmai nuščiuvo, aiškiai supratusi, kad baltųjų perteklius vietos statuso nepakels. Greičiau priešingai. Tėvynėje būtų išsyk nusiplovę, dabar „laikė kartelę". Barmenas vis dėlto priėmė užsakymą, pasigręžęs į mane nežymiai skėstelėjo letenėlėm ir atkimšo butelius. Griuvėsio palydovas su juo šnekėjo švaria prancūzų kalba, pats poetas kažką euforiškai šūkčiojo angliškai, o mergina jautėsi aiškiai ne savo rogėse. Manęs jie, laimė, dar neužpelengavo, tik tipas su *beisbolke* jau nedviprasmiškai žvairakiavo jų link. Nenorėjau scenų, kurių ir taip mano gyvenime būta per akis. Nenorėjau, kad mano senas draugas Aigboje dar kartą apleistų savo „vidinį kalėjimą". „Kas nors iš jūsų esat buvę Afrikoj?" — šluostydamas bokalą gudriai paklausė barmenas. Nieko nelaukdamas Griuvėsis sušuko: „Ugandoj!" *Beisbolkė* nužvelgė jį pasirengusio skambiai nusispjauti žvilgsniu, bet nurijo seilę ir klustelėjo dar gudriau: „Pasakyk, kas yra Ugandos sostinė, jeigu toks mandras?" Griuvėsis sustingo, paskui ėmė sukioti galvą, bet pagalba neskubėjo. „Lagosas? Beninas? Nairobis?" — mokyklinę išmintį rodė senstelėjęs poetas. „Tu niekad nebuvai Afrikoj, žmogau. Tu

paprasčiausias šūdo gabalas", — lietuvių arklių stiliumi košė spalvoti treningai. Supratau, kad teks išlįst iš slėptuvės: „Jis norėjo pasakyt — Kampala, bičiuli. Tu iš ten? O gal iš Mbararos? Ar Tororo?" *Beisbolkė* tingiai vyptelėjo. Griuvėsis trumpam neteko žado, bet greit susitvardė. „Tai mano senas pažįstamas", — išstenėjo. Ir staiga pratrūko: „Amin Dada! Amin Dada! *Piatovo desiatovo — von siuda!*" Stojo kelių sekundžių nejauki tyla. „Dizaineris iš Stokholmo", — prisistačiau jaunuoliams. „Mes pažįstami — kartu keliavom į Ugandą", — nuraminau barmeną. Ir užsakiau visiems. Įskaitant *beisbolkę*, kuris norėjo viskio. „Ir vieną viskio į Aigboje sveikatą." Ką tik matyta juodukė praėjo šaligatviu, prisiplojusi prie kažkokio pūzro. Užsidengiau buteliu veidą.

3.

Paskui dainavom Kernagio dainas, kurioms žodžius parašė Martinaitis. Keisčiausia, kad prisiminiau tai, ko niekad nelaikiau atmintyje. „Leiskit dabar man, žinau vieną vietą, — atkuto mergina. — Netoliese — tik tiltą per geležinkelį pereit." „Ar jūs buvot Afrikoj?!" — jau įsikibęs turėklų staiga sustaugė Griuvėsis. Ir pratrūko bagdonišku Otelą vaidinančio baltojo aktoriaus juoku. Po mumis ant atsarginių bėgių snaudė keli užsilikę sąstatai. Vaikystėje mane jaudinęs klausimas vėl iškilo: „Kur nakčiai dingsta mašinistas su visom palydovėm?!"

IV

1.

Su savo atmintimi esu išmokęs elgtis kaip aktorius su nebevaidinamo spektaklio tekstu — vienu valios judesiu išjungti visas tiradas bei replikas. Visą mizanscenų audinį.

Visus prakilnius mostus, kuriais bandome paslėpti supuvusį vidų. Norom nenorom kažkas vis tiek persikrausto į sapnus, kažką išplukdo „Prousto keksiukas“, bet legenda apie persekiojančius vaizdus — visus tuos kruvinus berniukus ar tėvą, daužantį motiną galva į sieną; apie scenas, kurios visada su tavimi, ar kitokį „paveldą“ kasdienybėje man labiau primena perskaitytas knygas: taip, regis, skaičiau, bet viskas nusėdę nesvariais pelenais ir nesvariomis dulkėmis. Antraip dingtų gebėjimas ryti: vaizdai ir herojai imtų griūti vienas ant kito it japonai spūsties valandą Tokijo metro. Tad ir tiltas virš geležinkelio Liukse — labiau menama nei reali konstrukcija, kuri atmintyje irgi ima daugintis, virsdama visais kažkada kirstais tiltais. O jų, patikėkite, mano gyvenime būta ne vieno. Ir, turiu pasakyti, neretai jie išskirdavo, užuot sujungę. Užuot išvedę — tik įklampindavo. Griuvėsis kadaise yra rašęs apie porą, kolekcionavusią bažnyčias: mažne visais didžiausios jų santykių įtampos momentais (Griuvėsis ypač mėgo žodį „apogėjus“) už lango neišvengiamai dunksodavo bažnyčios bokštas ar bent sušvytuodavo špilis ir suskambėdavo varpas. Viešbučiuose, draugų vienai nakčiai dovanotuose butuose, tarptautiniuose vertėjų centruose ar ant švedų ūkininko Karlsono trobelės stogo — visur regėjimo lauke nematomo architekto ranka pastatydavo jau gatavą Dievo namų maketą. Abiem atvejais tai buvo persekiojantys ir sykiu įspėjantys ženklai, kurių laiku neperskaičius — lauk nelaimės.

Yra ir kita medalio pusė — tai nelaimės topografija, kurią žmogus, sakyčiau, įgyja (taip ir knieti ištarti: vos ne su motinos pienu) vaikystėje, o paskui tampo su savim įvairiausiose platumose ir ilgumose. Štai jis stovi dabar ant tilto Liuksemburge, o aplink, nelyg guglo žemėlapyje, vietoj gatvių pavadinimų jau žiebiasi plytos ženklas. Daugybė

baltų plytų kraujo dugne. „Nereikia mums eiti į tą „užtiltį“, ponai!“ — norėjosi įspėti visus (ir ypač Griuvėsį), bet euforiški tautiečiai jau juodvarniais smigo žemyn. Smigo, bet dar, ačiūdie, nesmiginėjo. Nors pokariu nekvepėjo, negalėjau palikti jų vienų.

2.

Sostinė ten buvo kiek kitokia, skirta čiabuviams, o ne Jungtinių Europos Valstijų kariaunai. Tokiose vietose paprastai veriasi madingos jaunimo skylės, kadangi madingą jaunimą it magnetas traukia apleistumo ir netvarkos tvaikas. Dažnai, beje, irgi gan gabiai surežisuotas. Saugios kloakos, kaip sakydavo vienas vokiečių patrakėlis, konsultavęs daugybės filmų iš serijos „šaudyk ir gaudyk“ prodiuserius. Liežuvis jau seniai turėjo jį pražudyti, bet kojos išnešdavo beveik nepaliestą. Randai, žinoma, tokius tik puošia. Griuvėsis irgi gyrėsi greitomis kojomis. Kartą pasakojo, kaip nesusimokėjęs konsumatorei už šampaną skuodė Hamburgo gatvėmis ligi pat Altonos. Mergina tol vijosi jį kabrioletu, kol bejėgis pats įsiprašė į vidų. Konsumatorė poetą saugiai atvežė ligi vienos pianistės vilos pamiškėje, kur jis turėjo progą darsyk pabėgti (kuris vilkas nežiūri į mišką?), bet vis dėlto sugrįžo su įvairių laikų vokiečių „kultūristėmis“ išdabintų markių pluoštu saujoje. Taip išleido pirmąjį laukiniuose Vakaruose gautą honorarą. Už gerą elgesį buvo atgabentas atgal į St. Paulio kloaką, kur pagyvenusi bulgarų striperė nukarusiais papais (implantai dar buvo visiška retenybė) prie vamzdžio atliko jam skirtą numerį, o po to vis kabinėjosi urgzdama: „*Show me your perfect body, boy!*“ „Berniukui“ tada buvo beveik 40. Susipažinome kitą dieną pyragaičiais ir kvota moterims — vienu metu skanėstus ryti galėdavo vos penkios — garsėjančioje kavinėje. Tada dirbau

tragikomiško Kalifornijos pinigų maišo, įtikėjusio asmeninės astrologės įkalbėto seksualinės orientacijos egzamino būtinybe ir dėl to atkakusio į Hamburgą, kūnsargiu. Griuvėsis atėjo su liekna pianiste, pas kurią svečiavosi Altonoje pakeliui iš Bonos teatro bienalės, irgi dėl panašios priežasties: pianistė buvo įtikėjusi jo prigimtiniu gėjiškumu, nors mūsų poeta(s) tada dar buvo vedęs ir lovoje su jauna ugninga žmona (vos nepasakiau „su Madonna") nepatyręs ypatingų bėdų. (Bėdos prasidėdavo išlipus iš lovos.) Pianistė, Amerikos lietuvė, jau buvo ką tik išrinkusi uogomis pertekusius pyragaičius, kai suskambo lyrinis bufetininko tenoras: „*Pardon*, ponia, bet jūs jau šešta!" „Ką darom?" — paklausė ji lietuviškai Griuvėsio, kuris tada man dar nebuvo sugriuvęs. Pianistė nepriekaištinga vokiečių kalba pabandė užglaistyti padėtį, netgi kreipėsi į susirinkusiuosius pagalbos, bet salė, įskaitant ir penketą trumpai kirptų vyriško stoto merginų su odinėmis kelnėmis (atėjo aiškiai dėl pyragaičių, o ne dėl šaldytos spermos), į diskusijas nesivėlė. Kvota yra kvota, už laisvę būti savimi kelių kartų sumokėta tiek, kad spygliuota nedidelių suvaržymų viela aptverta teritorija neturėtų klibinti demokratijos pagrindų. „Tegu ponai lieka", — pasakiau iš vietos angliškai. Vienam manieringam Niujorko juodžiui į kasytę supinta barzdele tas aiškiai nepatiko. Tada įsikišo Pinigų Maišas. Išsivedė niujorkietį laukan, ten pasiūlė su manimi nesiginčyti. „Niekada su juo nesiginčyk — toks ir užmušti gali." Kvota buvo pažeista. Pianistė atsidėkodama pakvietė į svečius. Maišas nesipriešino.

3.

Muzikės viloje valdė taurus minimalizmas: nerėmintos nieko nevaizduojančios (t. y. vaizduojančios nieką) nuotraukos tik ant tinkuotų sienų, nuskustos lakuotos grindys,

būtiniausi senoviniai skirtingų epochų baldai, daugybė ligi skutų nuskaitytų knygų plonais viršeliais (į akis ypač krito „Gallimard'o“ produkcija), kažkokie prieštvaninio dzūkų kaimo pirkios rakandai, sudžiūvę gėlės permatomo stiklo vazose. Svarbiausias vaidmuo interjere, be abejo, buvo skirtas pianinui su prikaltomis žvakidėmis. Tą pavakarę ilgai nesileido saulė, skrodžianti viską kiaurai ir ranka paliečiamam šviesos pluošte prikelianti prisiminimų dulkes. Pinigų Maišas neišsyk suprato atsidūręs tarp lietuvių. Aš irgi ilgai neišsidaviau — kol pianistė nusitempė mus į rūsį, kur it reguliuojamos temperatūros muziejaus saugykloje laikė įspūdingą tėvynainių grafikos ir tapybos kolekciją. Neišlaikiau ties Repšio pavarde — jau nebeatmenamais laikais jo dirbtuvėje gelbėjau vieną girtuoklėlį nuo kompozitoriaus, užtvojusio varguoliui foteliu per galvą. Nepatikėsite, bet galva išmušė sėdynę, ir taip „karūnuotas“ žmogelis, klupinėdamas ir daužydamas viską aplinkui, it pamišęs vilkelis blaškėsi po studiją. Menininkų nemėgau iš principo — visas menas, gal tik išskyrus klasikinę muziką, tėra viena didelė fikcija, — bet mažose šalyse jų prisiveisia tiek, kad neišvengiamai susiduri kaktomuša. „O, Petras, *jobšik matj*!“ — ištariau tarsi į šalį, bet Griuvėsis ir pianistė mane išgirdo. Stojo tyla, kurią reikėjo nukenksminti keliomis frazėmis: „Pabėgau iš laivo Afrikoj. Na, ne kaip Simas Kudirka, bet vis dėlto. Tiesiog išėjau į miestą ir nebegrįžau.“ Ir niekada nebegrįšiu, norėjau pridurti, bet susilaikiau. „Kažkodėl man to nepasakojai“, — pabandė įsižeisti Pinigų Maišas. „Niekada neklausei“, — pabaigiau siužetą. Pianistė irgi per daug nekamavo — tik aiškiai mačiau, kad požiūris į mane kardinaliai pasikeitė. Šalis, iš kurios pabėgau, buvo jos nuolatinių vizitų ir neslepiamų aspiracijų zona. Ką gi, kiekvienam savo. Jeigu bėgti, tai bėgti. Jeigu likti, tai likti. (Pasirinkusiems

tiltus dažniausiai atitenka patiltės.) Yra žmonių, nesutvertų būti su savais, kurie ilgainiui tampa svetimesni už svetimus. „Nusprendėt niekada nebegrįžti?“ — paklausė Griuvėsis suraukta kakta. „Nusprendžiau neberedaguoti biografijos“, — atsakiau literatui. Nutarėm susitikti kitą dieną Hamburgo dokuose — mane tebetraukė laivai, Griuvėsį — mitologija. Pianistė skambino. Pinigų Maišas rūkė cigarą. Naktį turėjo pasimatymą su garsiu vietos aktoriumi. „Kaip manai, ar sugebėsiu?“ — klausė cigaro. „Nieko nauja po saule — svarbu atsipalaiduoti ir per daug neįtempti šiknos raumenų“, — rašė cigaras dūmais. Tas atsakymas ilgai nenorėjo sklaidytis, kabojo mums virš galvų it lengviausias Damoklo kardas pasaulyje, kurį kartais taip nesunku palaikyti nimbu.

V ....

1.

Įgūdis viską kontroliuoti bent šimto metrų spinduliu neapleido ir ant tilto. „Vis dėlto, kur mes einam?“ — kreipiausi į merginą, kuri buvo ne tik pati blaiviausia, bet, kaip paaiškėjo juodukų bare, ir pati ištvermingiausia — ką tik savo gražiomis kojomis įveikusi 765 kilometrus Šv. Jokūbo piligrimų kelyje. Neklausiau, ar jos piligrimystė tebuvo tik nuotykis („Už Lietuvą, moterys!“), ar asmeninis protestas prieš Europos Sąjungos biurokratus, ar kažkas neįvardijama. „O, — atsakė ji dusloku balsu, — ten yra ne koks snobų *launžas* su neonais, o kaimiško tipo *kabokas*, kur lankosi ne kokie išsipirdolinę hipsteriai, o darbininkai ir pagyvenę dar paeinantys senučiukai, kurių biudžetas ribotas, o pasėdėti smagiai norisi, ir vaišinami jie *dobra* liuksemburgiška virtuve su Portugalijos prieskoniu, ir užsuka ten ištikimieji, t. y. savas „egzistencialistų ratas“. „O! Egzistencialistų ratas!“ —

sušukom sinchronu. Ir išties — „Bonnevoie Casino“, arba „Casino Syndical de Bonnevoie“, arba — neįtikėtinas akronimas! — FNCTTFEL (regis, geležinkelininkų profsąjunga) — atrodė tikra sustojusio laiko buveinė. Ji man išsyk priminė „Leningrado kaubojų“ vietas Helsinkyje: tie patys šviesūs 7 dešimtmečio (kur jūs, Aki ir Mika Kaurismäki!) baldeliai, biliardo stalai, kėgliai, banketų salės, viršuj, žinoma, profsąjungos veikėjų kabinetai, nesveikai stora žalia kolona prie baro ir pagaliau mažytis žilas barmenas vešliais aukštyn žemyn besikilnojančiais antakiais — tikra sumažinta Michelio Piccoli kopija. „Na, štai, Derekai, ir susitikome“, — blizgindamas bokalą ištarė prancūziškai. „Įsitaisei kazino“, — paerzinau seną krieną. „Nesvaik, Derekai, čia niekada nebuvo kazino. Čia sustingę 60-tieji. Mažai kas teužsuka. Išmiršta senoji gvardija. Jaunimas baidosi tos estetikos. Buvo pasklidęs gandas, kad remontuos pastatą ir visa 60-ųjų aura bus išgarinta kaip kamparas. Bet, pats supranti, kol viskas apsisuks, kol sutvarkys popierius, kol suderins finansavimą, dar trejetą metelių pagyvensim ramiai, ir nė krislelis čia nepakis. Galiu pavaišint?“ Iš įpratimo apžvelgiau įėjimus ir išėjimus. Kampe sėdėjo keli kandžiai su brendžiu. Kitoje pusėje — lietuvių trio. Ne, tik duetas. Griuvėsis jau buvo prilipęs man prie nugaros, tiksliau — akimis prie baro lentynų. Prancūziškai, laimė, jis mokėjo penkis žodžius ir penkis šimtus dainininkų, rašytojų, režisierių ir aktorių pavardžių. „Klausyk, seni, ar tas žilas nykštukas tau nepanašus į Michelį Piccoli?“ Nusijuokiau, nes „tas nykštukas“ po sekinančių Langlio štabo ir jo maskvietiškojo atitikmens vaikinų apklausų buvo kažkada įdaigintas rusų oligarchų jachtose paprastam žmogui nepasiekiamose barmeno padėjėjo pareigose. Jo info rusams atnešė tiek žalos, kad užtikę jį čia jie tikrai būtų nepatikėję savo akimis ir užmiršę

apie dukart Nobelio premijos laureatės Skłodowskos-Curie atrastą polonį kišenėse. „Ponui šimtą kalvadoso, o mums po didelį alaus“, — turėjau grąžinti Griuvėsį į vietą. „Ar nebijai gyventi taip arti rusų viešnamių, „Mišeli“? — „Ne, Derekai. Tie bėgiai laiko mane atskyrę nuo jūsų pasaulio.“ — „Tačiau bėgiais atvyksta traukiniai, „Mišeli“. O iš jų išlipa skrybėlėti ponai su viena ranka lietpalčio kišenėje.“ — „Jeigu išgyvenau futuristinės jachtos „The Maltese Falcon“ tarnų kajutėje, patikėk, išgyvensiu ir čia. Geriau pasakyk, ką veiki Liukse, Derekai. Vėl valai ištaškytas smegenis nuo automobilių sėdynių? Ar gundai kokio europarlamentaro žmoną?“ — „Noriu pamatyt vaidinimą su Juliette Binoche, nieko asmeniška — juk meilė žvaigždei, pats supranti, visada ideali.“ — „Jai vis dėlto toli ligi Romy Schneider, Derekai.“ — „Dėl skonio ginčijasi tik idiotai, „Mišeli“. Ir įpilk dar mažiuką.“

Viena ranka pildamas alų, kita jis lėtai iš baro stalčiaus ištraukė ne pirmo šviežumo voką ir padėjo priešais. Voke buvo nuotrauka. Nuotraukoje stovėjo pliktelėjęs žydiškų bruožų vyras, per liemenį apkabinęs dvi akinančio grožio moteris — senesnę ir jaunesnę. Žemą ir aukštą. Už tą vyrą kadaise mums buvo pažadėti karjeros laiptai. Taip jo ir nepagavome. „Gražios merginos, Derekai? Viena, beje, tamstos tautietė.“ Apsimečiau nieko negirdįs. Tik atsukau „Mišeliui“ nugarą. Griuvėsis vėl skaitė eiles:

Jo smegens, aplipę lendrūno stiebą, seniai išdžiūvo.
Likutį sugėrė smėlis. Bent tiek naudos, kad slaptoji
tarnyba neišgavo jose įrašytų šifrų...

Vaikinas ir mergina žvelgė į jį beveik svajingai. Pamojau. Griuvėsis keldamasis išvertė kėdę. „Kadaise pažinojai visas

dailiausias Vilniaus ir Kauno panas, bičiuli. Šitoj foto matai bent vieną?“ Griuvėsis iš kišenėlės „parodomajai nosinei“ išsitraukė apvalius akinukus ir jau blaivesniu žvilgsniu ėmė tyrinėti atvaizdus. „Raminta V., draugų vadinama Aligatoriumi. Jau *n* metų pasaulio modelių šimtuke, jos aukštoji mada — dažniausiai vos pridengtas kūnas, pozavo tam siaubūnui Terry'ui Richardsonui ir kitiems, nutrynusiems trapią ribą tarp *porno* ir *fashion*, skandalų meistriškai išvengia, *bo* itin nekvaila“, — atraportavo kaip senas kontoros vilkas. Tada parodžiau nuotrauką vaikinui ir merginai. „Aligatorius!“ — sušuko tie vienu balsu. Užsakiau jiems kalvadoso ir išėjau laukan. Gatvele prašvilpė *britvininkas*. Visai netoli ūžavo alternatyvus Liukso jaunimas. Turbūt kairiečių geležinkelininkų vaikai. O jie paprastai irgi visada kairiečiai. *V rot front!* — susikeikiau mintyse. Dešiniųjų vaikams keiksmų buvo paprasčiausiai gaila. Ar galėjo nauja nuotrauka gulėti senam voke? „Mišelis“ buvo patyręs lapinas. Visa, kas vyko šitam prieštvaniniam „kazino“, vyko neatsitiktinai. Mergina puikiai žinojo, kur mus veda. Ir nuotrauka, be abejonių, buvo šviežut šviežutėlė.

2.

Dar prieš keletą metų būčiau iš miego prikėlęs visą skyrių. Dar prieš keletą metų į Liuksą nindzių greičiu būtų suskridę užgrūdinti kovų draugai. Išsitraukiau atsarginį telefoną su ryte nupirktu numeriu. Stačiakampio daikčiuko tūris priminė Griuvėsio „Suktinį“. Toli už vandenyno kažkas nejaukiai krenkštelėjo, ir aš suvariau: „Čia Derekas Volkotas iš Gyvųjų poetų draugijos. Norėčiau skubiai sužinoti, kur šiuo metu lekioja manoji mūza Raminta V.“ „Reimonta? Remonta? Raiminta?“ — balsas paprašė išraidžiuoti modelio vardą ir pavardę. Ir paskambinti po 15 minučių. Tad

grįžau atgal į vidų. „Egzistencialistų ratas" atrodė kiek iškrikęs: Griuvėsis miegojo prie stalo, pasidėjęs galvą ant rankučių, jo draugai aptarinėjo ES prekybos sutarties su Brazilija 1500 puslapių vertimo subtilybes. Po akimirkos Aligatorius gulėjo delne: „Sofitel Le Grand Ducal Luxembourg". Prabangus dvivietis šeštam aukšte. „Metalistų" iš „ArcelorMittal" užsakymas. Mirkdamas vonioje gali grožėtis atvirukiniais vaizdais. Kosminis baras „Gėrimų observatorija" ant stogo. Geros kloties, „poete" Derekai. Beje, viena garsi prancūzų aktorė šiuo metu irgi ten. *Bon bon* ir pypt pypt. Paprašiau „Mišelio" dar sykį parodyti foto: moteris su pusę veido dengiančiais akiniais nuo saulės buvo kažkur matyta. „Juk čia Binoškė! — sušuko vaikinas. — Kaip Dievą myliu — Binoškė!" — „Dievo tu nemyli, Erode, — atsiliepė Griuvėsis. — Tavo Dievas dirba Kryžių kalno apsauginiu..." „O tikrai ne Yoko Ono?" — paklausiau dėl viso pikta. Jie pažiūrėjo į mane kaip į baravyku persirengusią musmirę. „Lenonienei — ne!" — suriko iš miego pakirdęs Griuvėsis. Ir ne be vargo iškėlė poeto kumštelį: „*Rot front!*" Taksi jau laukė lietuvių sekcijos. Aš sugrįžau prie baro. „Iš kur gavai tą nuotrauką, „Mišeli"?" — „Nesipravardžiuok, Derekai. Tie šizofreniški numeriai niekada nepatiko „cirko" vyresnybei. Todėl ir stovi štai čia, kur dabar stovi." — „Stoviu Europos sostinės palydove, „Mišeli". Jūsų vyriausiojo klouno Junckero valdose. MI6 užpakalį laižančio didžiojo kunigaikščio žemėje. Mokesčius, tikiuosi, moki tvarkingai?" — „Tu girtas, Derekai." Žinojau, kad į klausimą atsakymo nesulauksiu. Iš ko supratau, kad lapinas tebedirba, o aš, kad ir kaip būtų keista, senokai ne. „Kontrolinį stikliuką, sere?" — „Žiūrėk, senas šūdžiau, neužkliūk naktį už bėgių." — „Linkėjimai Binoškei, drauguži! Nuo tokios Romy Schneider, jeigu prisimena."

3.

Antigonės premjeros rytą stoties bokštelyje įrengtoje kepyklėlėje „Boulangerie Paul“ Griuvėsis neprisiminė nieko. „Aš baltas lapas, rašyk ant manęs ką tinkamas“, — pareiškė po trečio kavos puoduko. Žinojau, kad padarys viską: nueis į viešbutį, pameluos portjė, išgirdęs Aligatoriaus balsą ragelyje, po pirmųjų frazių pereis į lietuvių, užmes kabliuką, kurį ji praris, tada užkirs... O paskui — kaip Dievas duos. Kaip duos jos „dievas“ — žydiškų bruožų vyriškis, kurio mes tada taip ir nepagavome. Tiesą sakant, net nežinojau, ar jis tebegaudomas. Vienintelė kilni intencija — mažumėlę jį nugąsdinti — buvo mano dovana pačiam sau. Ir tiems, kuriuos jis pasiuntė į aną pasaulį tuntais.

VI ....

1.

Kol kalbėjau it krepšinio treneris, Griuvėsis kažką nervingai užsirašinėjo didelėje plono popieriaus staltiesėlėje. Paskui pakėlė galvą ir dėbtelėjo į mane ne pačiu dievobaimingiausiu žvilgsniu: „Negi viskas kaip knygose, Dariau? Negi tikrovė kartoja šachmatų partijas? Le Carré romanus? Negi tu pats tiki tuo, ką kalbi?“ Tada paėmiau staltiesėlę ir lėtai suplėšiau į skutus: „Pamirškim viską, seni. Nieko tau nesakiau. Taip, ten visur kameros. Arba jų asmeninis apsauginis. Ji vargu bau išsigąs tų neva nepadorių kadrų, kuriuos neva atrado jos tautietis fotografo „asistentas“. Arba išsyk paskambins kam reikia. Suvystys tave kaip didelį, *pardon*, mažą. Dirbantieji rizikos zonose kaip niekas kitas mėgsta užsitikrinti bent minimalų saugumą. Taip, aš siunčiau tave į mėgėjišką operaciją, seni. Nes kartais gyvenime tiesiog

ima ir pasiseka. Retai, bet pasitaiko. Kaip rašė didžioji Vilniaus poetė: „*Bet kartais stebuklo žvaigždė nupuola / ir po kupolu šąlančiam cirko pajacui.*“ Griuvėsis bemat pasigavo ir pabaigė: „*Ir bažnyčios fundatoriui Kristupui Pacui, / čia ant kalno pastačiusiam Petrą ir Povilą.*“ — „Todėl verčiau išeik pasivaikščiot po Grundą — ten paveldas saugiai sugyvena su naująja architektūra.“ Griuvėsis išlaikė pauzę ir tada paklausė to, ko niekada niekam neleisdavau klausti: „O vis dėlto, kodėl tu pabėgai, Dariau?“ — „Kad susidoročiau su kasdiene baime — ne tik būti savim, bet apskritai būti. Pameni, kaip kadaise iškvietei mane į „Neringą“, kai kažkoks nesiskutęs pornografiškas tipas rusiškai paprašė tavęs išeiti iš salės? ‘Mūsų kompanija nenori jūsų čia matyti’ — pameni? Ir tu bijodamas atsigręžti spūdinai lauk, tada telefono būdelėje drebančiais pirštukais surinkai mano numerį ir paprašei atvažiuoti. Ir aš atvažiavau. Ir pamačiau juos — boksininkus, turginius, *farcos* princus, porą jaunų cinikų gydytojų, kurie po kelerių metų ims smaugti Vilnių. Viskas buvo paprasta — jiems nepatiko tavo veidas, Griuvėsi. To užteko. O aš jau tada norėjau juos šaudyti. Bet už jų stovėjo *mentūra*, saugumas, visi vidaus reikalai, ministerijų žiurkės. Gyvenome beorėje erdvėje, o deguonį dozuodavo valstybė, kuri niekada nebuvo mano. Tu turėjai poeziją, aš — baimę. Čia ir pabaikim. Vakare bus teatras, o ryte aš išskrisiu.“ Griuvėsis kiek padvejojęs pakilo ir išėjo iš kavinės. Tada senajame telefone pamačiau praleistą skambutį.

2.

Aigboje priėmė mane metus nevalytam kabinete, prikimštam sportinių trofėjų, Jėzaus atvaizdų, afrikietiško kičo ir kreivai šleivai prikabinėtų nuotraukų blizgančiuose rė-

meliuose: visose buvo JIS ir koks nors man nepažįstamas „popiežius". „Matau, vaizdai tavęs nedžiugina, Derekai." — „Mane džiugina tik stovintis *štolcas*, vade." — „Galiu tave be vargo išgydyti. Tik nepamiršk, kad tikroji laimė slypi išsižadėjime, o ne užkariavime." — „Mačiau už valytuvų užkištas hilerių vizitines tavo gatvėj. Jūs čia ką — kokį tai vudu kromelį sumąstėt?" — „Dvasios reikalai kartais būna labai medžiagiški, — pasakė jis pamerkdamas kairę akį. — Žmonės nori gerų naujienų, bet pirma susimoka už blogas. Kokios nori tu?" — „Noriu, kad šį vakarą man į teatrą atsiųstumei porą vaikinų, vade. Ne tų papūginių iš baro, o kinų armaniais apvilktų gorilų." Aigboje susijuokė: „Iš kur aš tau juos paimsiu?" — „Lai iš Briuselio atvažiuoja — tie, kam šiandien Europarlamente išeiginė." — „Gal ir pats ateisiu jaunystės prisimint, Derekai." Ir rimtai žiūrėdamas į mane pridūrė: „Pasaulis eina velniop, mano drauge. Mus tuoj užplūs milijonai keistų žmonių. Sienų nebeliks. Europos neliks. Užvirs tokia košė... Bus blogiau negu brolių Weinsteinų filmuose."

Žvelgiau į jį galvodamas, ar atpažinčiau policijos nuovadoj prie sienos iš penkių tokių pat juodukų. Turėjo velniškai gilias akis. Galėjo drąsiai steigt savo vardo bažnyčią, ir ji atidarymo rytą būtų pilnut pilnutėlė. O vėliau viskas imtų byrėti. Būtų tikras *a man is a god in ruins*, broliai ir sesės Kristuje. „Matau, kad nebedžiugini pats savęs, Derekai. Tavo tamsa iš tūkstančio akių." — „O tu vis dar manai, kad gražūs žodžiai ar graži frazė ir esi tu, vade." Tą akimirką vėl suskambo mano mobilusis. „Matau juos visus tris! — net šnabždėdamas euforiškai šaukė Griuvėsis. — Antroji moteris, deja, visai ne Binoškė, o vyras tikrai ne Richardsonas! Bet vis tiek jas nuolat fotografuoja, nesitraukia nė per žingsnį, jos atrodo stulbinamai, seni,

po nertom sukniom beveik nieko, o mums iš paskos eina ketvirtas!" — „Ar tai „Mišelio" nuotraukos vyras?" — paklausiau kiek galima ramiau. „Neprisimenu nieko iš vakar, bet labai panašu, kad tai jis." — „Kur jūs dabar?" — „Prie lifto į Grundą, jie ką tik nusileido, aš dar eilėj tarp šiknių su dvirkom!"

3.

Bėgau viaduku, po kuriuo vėrėsi įstabus slėnis su pasakų nameliais. Bėgau kaip anam gyvenime, kuriame bėglys ir bėgikas buvo tas pat. Turėjau vos vieną mintį, vos vieną vaizdą: paguldyti jį dulkėse ir gražuolių akivaizdoj užlipti su batais ant krūtinės. Ir lengvai pašokinėti. Ir nieko daugiau. Na, galbūt sudaužyti kamerą desertui. *„Nikon" kaput! „Leica" kaput! „Zenit" kaput!*

„Ecco" batai nešė mane kaip elnio kanopos. Štai ir blizgančios vazos *Place du Saint-Esprit* sienų nišose. Štai ir lifto koplytėlė. Štai ir plakatais bei klaikiais paveikslais išdabintas olos koridorius. Štai ir pirmasis sustojimas su bohemos nusėdėta „Café des Artistes". Kur jūs?! Atsistojęs ant tiltelio per upokšnį, šnopuodamas žvalgiausi į visas puses — keletas tingių turistų, bet ne tų. Keletas dviračių pizdukų. Paskambinau Griuvėsiui: dabar nepasiekiamas. Nuojauta visados buvo mano sesuo: poetas įkliuvo. Tada ėmiau blaškytis po Grundą — saulėkaitoj jis atrodė kaip vesternui ar istoriniam smurtalui parengta tobula filmavimo aikštelė. Kas, kad be aktorių! Miesto dugnas priminė gražų kalėjimą — taip sovietmečiu ne tokie jau ir naivūs skandinavai vadindavo mūsų gintarinį pajūrį. Vienam kieme už metalinių vartų stovėjo surūdijosiomis grandinėmis surakinta geltonos karvės skulptūra. Vaizduotė jos vieton dabar perkėlė Griuvėsį.

4.

Jeigu atvirai, jau pamiršau, kodėl pasakoju jums šitą istoriją, kartais nevalingai (profesiniai įgūdžiai?) perimdamas Griuvėsio intonacijas. Tada Grunde buvo likusios vos dvi kryptys — į minėtąjį viešbutį ir į miesto teatrą. Pirmoji trenkė nelaime, antroji — dar didesne. Pasirinkau Binoškę. Pripūtęs kasininkei arabų, lengvai gavau bilietą antroje eilėje. Tuoj po išnaršyto Grundo dukart „Eurovizijos“ finalą atkentėjusio *Grand Théâtre de Luxembourg* prieigos su kukliu fontanėliu atrodė ideali kalėdinė čiuožykla. Arba — pradedančiojo snaiperio svajonė. Čia nebuvo jokių nei nedoro puolimo, nei doro atsitraukimo galimybių. Vieta sutverta *Reikalų Briugėje* finalo parodijai. Su viena išimtim — požeminiu garažu po teatru, kurio vestibiulyje premjerinė publika dabar masiškai fotografavosi su Binoškės atvaizdais iš filmų — kilnojamojoje parodoje. Atėjo visi, išskyrus trijulę iš nuotraukos: Aigboje su dviem krakmolytais antracitiniais spartuoliais, Adilas su savo latvėm, Griuvėsio draugai iš institucijų, daugybė kvapnių antrosios Jungtinių Europos Valstijų sostinės žmonių, kuriuos buvo nelengva palaikyti vietiniais. Aligatorius čia būtų atrodžiusi kaip princesė Diana. Be juokų. Žalsva, juokingų šviestuvų su nukarusiais „svarovskiais“ prikabinėta antro aukšto fojė kiek nelauktai iššaukė iš atminties mūsų „Neringą“, atidarytą, beje, penkeriais metais anksčiau. Visur stovėjo tarsi iš sovietmečio bufetų atkeliavę vienkojai apvalūs staliukai, apkrauti nenugerto šampano taurėmis. Melsva salė su kiną primenančia scena irgi buvo nejauki, iš principo nesutverta jokiam intymiam po oda lendančiam vyksmui. Atsisėdau bene paskutinis, scenoje plytėjo dykuma, po kurią stiprūs audros gūsiai nešiojo šiukšles.

Artėdama prie brolio lavono, Antigonė sunkiai yrėsi prieš vėją — gal ir todėl, kad ant aukštokų *kablų* iškeltai penkiasdešimtmetei Binoškei tas vaidmuo buvo ne pyragai. Kol ji nepravėrė burnos, kol liko savo kino rolių aidesiu ir įkaite, viskas dar atrodė pakenčiama. Reikalai ėmė blogėti, Antigonei prabilus angliškai ir kitiems Sofoklio veikėjams išsibarsčius toje didžiulio kultūrnamio scenos erdvėje. Plika akim galėjai matyti, kaip visų kritikių išliaupsintas režisierius Ivo van Hove absoliučiai neturi nei ko pasakyti, nei ko parodyti. Jau norėjau atsistoti ir išeiti, bet kažkas švelniai palietė petį. Tie nepažįstami pirštai nukratė it elektra —'mūsų kompanija nenori jūsų čia matyti', pamenat? Kažkas siuntė programėlę, kurioje klasikiniu mėlynu rašalu drebanti ranka išvedžiojo vos vieną frazę lietuviškai: „Poetą ištiko nelaimė — ar negalėtume dabar išeiti į lauką?" Suskaičiavau ligi dešimties ir, įtempęs pilvo raumenis, kaip kulka šoviau į vestibiulį. Viena dama trumpam pasigręžė, bet čia pat užsidengė veidą vėduokle. Kažkur *galiorkoje* pakilo Aigboje berniukai.

5.

It numestas skuduras Griuvėsis gulėjo vidury aikštės priešais teatrą. Aplink jį jau spietėsi keli dykaduoniai, vakarykštė mergina nelyg Antigonė vis valė ir valė kraują savo Polinikui nuo veido. Tos kruvinos vienkartinės nosinaitės atrodė it rožės ant poeto kapo. Pradžioje jis dar buvo be sąmonės, bet netrukus pramerkė užtinusias akis. Kaip kad gulintis ant operacinės stalo, pradėjus ar baigus veikti narkozei, staiga išvysta virš jo palinkusius pajacus. „Tu juk manim pasirūpinsi, Dariau?" — sušvokštė Griuvėsis. Turėjau keletą atsakymų, bet pasirinkau nekalčiausią: „Tėvynė tavim pasirūpins, seni." „Jie išvažiavo iš ten, Derekai", — garažo pusėn

mostelėjo Aigboje. „Ar kviesim greitąją?“ — pasiteiravo lietuvių Antigonė. Laimė, naujų lūžių Griuvėsis išvengė. Prieš išnykdamas tamsoje, dar spėjau apieškoti poeto kišenes. Vienoje atradau perplėštą „Mišelio“ nuotrauką: kiekvienoje atplaišoje į mus žvelgė jau pažįstamos gražuolės. Trūko tik žydiškų bruožų vyriškio viduryje. „O kaip Binoškė? — sušvokštė figūrantas. — Ištraukė?“ — „*Super duper*, — atsakiau. — Geriau nebūna.“*

....

2015

* Visi veikėjai ir įvykiai išgalvoti. Bet koks numanomas sutapimas — atsitiktinis. — *RoRa*.

II

BUDGET
BOYS
Wilson
LABAS
RYTAS,
GENIJAU
Sasha Waltz
Körper

8ème
Arrondissement
Opéra
Garnier
Grand
Palais
Pl. de la
Concorde

Traukinių žymėjimas Paryžiuje

I ....

1.

Karštis atvėsina galvas: staiga išvysti tai, į ką anksčiau, regis, nebūtum atkreipęs dėmesio. Kad ir į rudas skruzdėlytes, išsibarstančia trajektorija ropojančias ne tik mūsų plikomis kojomis, bet ir lietaus išvargintu kvapnaus raudonmedžio stalu terasoje, — staiga tų judrių trajektorijų ėmė ir padaugėjo. Kad ir į paprastojo kaštono rudajį lapų dėmėtumą, sukeltą kaštoninės filostiktos lytinės stadijos *Guignardia aesculi*, kai ant pažeistų lapų staiga išryškėja juodos piknidės. Stipriai pažeisti lapai, be abejo, nudžiūva. Kaštonui irgi, nesunku įsivaizduoti, netrukus ateina priešpaskutinioji. Palangiškiui tai ypač skaudi tema, turint omeny masišką didingų kaštonų išnaikinimą romantiškiausioje Lietuvos alėjoje. Taip ir norisi tuos piktavalius planuotojus ir tuos bevalius kirtėjus nuo šiol vadinti „piknidais". Karščio statika nelyginant skriestuvas susiaurina regėjimo lauką, paversdama jį vienu didinamuoju stiklu. Smulkūs objektai tampa stambūs, o kai kurių stambiųjų, kaip teisingai pastebėta dar Šventajame Rašte, gali žmogus ir nepastebėti. Pavyzdžiui, iš panosės nuvažiuojančio traukinio (vos neparašiau — rąsto).

Toks kazusas šią vasarą mane ištiko Paryžiaus šiaurinėje stotyje, *Gare du Nord* (pritinka šiauriečiui, atėjusiam iš karščio), kai, atpėdinęs vos ne prieš valandą prie savojo greituko platformos, sugebėjau dar patyrinėti 180 milijonų dvikojų kasmet aptarnaujančios stoties prieigas (viskas kaip

ir turi būti: ordos klošarų su leisgyviais šunimis, policajai su žvaliais vilkšuniais, arabės su burkomis, kariūnai su automatais — smilius ant nuleistuko svirtelės) ir, pasitikęs iš Amsterdamo atkakusį spindintį it žaltys „Thalys“ linijų sąstatą, ramiai sėdėjau sau su trapistų alaus skardine permatomoje perono kamarėlėje ir laukiau, kol švieslentėje įsižiebs Europos sostinės vardas. O jis taip ir neįsižiebė, kadangi mano lauktasis traukinys nematoma eiga buvo prisigretinęs prie Amsterdamo traukinio uodegos ant tų pačių bėgių. Iš ten ir nušvilpė Donskio linkui. Žinoma, po valandos turėjo pajudėti dar vienas, jau paskutinis tądien, bet apie tai (ir ne tik) — po reklaminės pertraukėlės.

Prancūzų rašytojai Pierre'as Souvestre'as ir Marcelis Allainas, 1911 metais važiuodami mano pasirinktu maršrutu, sukūrė Fantomasą ir paleido jį slapstytis stotyse bei keliauti be bilieto jau kitais maršrutais. Komisarą Žiuvą, vaikystėje vertusį iš klumpių Palangos kino teatro „Naglis“ nuolatinius svajoklius, itin primenantį traukinio viršininką sutiksime netrukus!

3.

Šūvio greičiu įveikti atstumą, beveik analogišką trasai Klaipėda–Vilnius (kas tie minus 60 km!), svajojau jau seniai. Užsimerksiu, galvojau, Briuselyje ir atsimerksiu (svajojau) jau Paryžiuje — toks bus mano saldus kerštas Lietuvos geležinkelių lėtapėdiškumui. Tyčia nežiūrėsiu į greičio ryte ryjamus peizažus (įskaitant debesis!), kai 1 km sukari mažne per 12 sekundžių. Tyčia žaisiu žaidimą „aklas kosmonautas“. Net abipusį internetinį bilietą už 98 eurus kontrolieriui paduosiu neatsimerkdamas, bet su šypsena. Tų priesakų, žinoma, neištesėjau — tam jie ir priesakai, kad sulaužytum be menkiausios širdperšos. Todėl Briuselio Pietų stotyje

įsėdęs į vyšninį išlakų gyvatuką, tik žvalgiausi ir fiksavau. Vaikštinėjau pirštų galiukais vagono kilimu, gėriau kavą minibufete, aptarinėjau staigų orų atšilimą su greičio broliais ir seserimis, kurie man mažai kuo skyrėsi nuo 14 valandų trukusio pirmojo reiso 1846-aisiais ponų. (XIX a. pabaigoje jau užtekdavo 4 val. 46 min.) Per tą 1 val. 20 min. traukinys nevirptelėjo nė karto — strėlė skriejo tarsi... nejudėdama iš vietos. Kaimynai atnašavo bevieliam internetui, kiti palaimingai snaudė, treti studijavo skaičių primargintus lapus. Visi atrodė mažumėlę pasitempę ir pakylėti. Žinoma, visa tai buvo optinė apgaulė mano provincialioms akims. Iš tikrųjų Europa lėkė įprastiniu greičiu, ir tai buvo tikrasis normos nuobodžio greitis. Tik mums, nelyginant tam aporijų Achilui, vis besivejančiam ir besivejančiam vėžlį, viskas atrodė neįprastai nauja ir prašmatnu. Tad nenuostabu, kad nė nepajutau, kaip atsidūriau saulės nutviekstoje daugiabalsėje *Rue Dunkerque* ir ėmiau kontempliuoti devynias moterų statulas ant Glazgo liejyklos „Alston & Gourley's" piliorių prilaikomo stoties stogo ir keturiolika jų sesių ant fasado, simbolizuojančių iš čia pasiekiamus miestus bei kryptis. Tos damos, išdidžiai atstačiusios granitines krūtines, nepaisydamos aukščio ir gamtos išdaigų, stojiškai stoviniavo nuo 1865-ųjų, o pirmasis stoties fasadas buvo perkeltas į Lilį, kuriam kažkada baltapūkis Didžiosios prancūzų revoliucijos jakobinų politbiuro komisaras Saint Justas, padaužęs į sieną sidabriniu plaktuku, buvo atėmęs miesto vardą.

Štai tokį užverstagalvį mane ir užklupo rusiška šneka: du klasikiniai raumenų kalnai su baltais aštrianosiais mokasinais ir *cepuromis* ant kaklų it paklusnius pudelius vedėsi savo laibakojes *olialia* ant pusmetrinių *kablų*. Lėlytės laisvose rankose laikė mažyčius firminius maišelius (šalikėliai ar antkaklėliai? kvepalai ar kvaišalai? stimuliatoriai

ar vibratoriai?), jos klupdamos bandė pagauti žingsnį, bet tasai spragtukų kaukšėjimas bemat nublanko prieš merginų tualetus: plieskiant negailestingai šios vasaros saulei, panelės vilkėjo megztus kreminius dviejų dalių kostiumėlius — trūko tik megztų kykų. Ant atlapų virpėjo veltinės gėlės, kurios nepadarytų gėdos ir „Baltoms kandims". Kvartetas, nors ir paknopstom, sparčiai judėjo gatvės vidurio link — ten jų jau laukė juodas mirtinas mersas atlapotomis durelėmis su paslaugiu senyvu vairuotoju švelnaus kilerio veidu ir biliardo kamuolį atkartojančia plike. Senolis buvo su juoda eilute ir baltais marškiniais, jie persimetė keliais angliškais žodžiais, vaikinai sutupdė laibakojes ant užpakalinės sėdynės, vienas nusileido prie vairuotojo, o kitas pasigręžė į judriausios Europos stoties fasadą, tarsi norėtų į kompaniją dar pakviesti kažkurią iš statulų, kiek palūkuriavo ir tada nerangiai įsirioglino vidun. Ta momentinė rusų nuotrauka modernybės katedros prieigose iškeliavo tiesiai globalizacijos bylon.

Tą pat akimirką prisiminiau kitą garsią bylą, kai 1927 metais viena gražiausių ir skandalingiausių tarpukario moterų grafienė Alice de Janzé (iš namų Silvertorne), sužinojusi, kad jos išrinktasis Raymondas de Traffordas, išsigandęs dievobaimingos šeimos grasinimų, vis dėlto nesirengia jos vesti (šeima — geriausia skandalų įkvėpėja), sportinių prekių parduotuvėje įsigijo paauksuotą ir perlais inkrustuotą revolverį, kuriam buvo lemta iššauti vos du kartu, baronui lipant į Londono greitąjį kažkur visai šalia dabartinės „Thalys" platformos:

Nuaidėjo Londono ekspreso švilpukas, — prisimena grafienė, — ir aš suvokiau, kad jis (jos išrinktasis baronas, — *RoRa*) rengiasi palikti Paryžių — ir mane amžinai, — todėl staiga persigalvojau

> ir nusprendžiau pasiimti jį drauge Didžiojon Anapusybėn. Lėtai — labai lėtai — atleidau rankas jam už sprando, įrėmiau revolverį tarp mudviejų kūnų ir traukiniui pajudėjus iššoviau du kartu — jam į krūtinę, o vėliau į save.

Ir ką gi — abu išgyveno, netgi trumpam susituokė, bet nelaimių vis tiek neišvengė. Ledi Diana Cooper nepraleido progos įgelti: „Nušovė jį, paskui pati nusišovė, bet abukart nepataikė.“

4.

Visi stoties laikrodžiai rodė pirmą dienos, ir beveik sekundžių tikslumu prie manęs jau artėjo gerą dešimtmetį nematytas elegantiškas jaunas vyriškis pilka eilute. „Sveikas, liūdesy, tai yra, džiaugsme, tai yra, Konstantinai Mardi Mardisenai!“ — ištariau jam. „Sveikas, RoRa! — atsakė jis žvalia lietuvių kalba. — Gabalėlį Paryžiaus?“

II ....

1.

Seniai pastebėta, kad susitikę su ilgai nematytu draugu, tuoj po rankų kėlimo dangun, tuoj po barzdatrynio ir pirmųjų frazių, jūs neišvengiamai imate leistis oro uostan „Praeitis“. Nusileidimo metu, skrosdami banalybių debesis, stebite, kaip svetimo miesto bokštai ir stogai pamažėl atvirsta Gedimino stulpais. Ir tai iš tiesų neišvengiama — jūsų dabartinę gyvastį gali paliudyti tik tas, su kuriuo jūs drauge išgyvenote bendrą praeitį ar jos fragmentą. Gyvajai biografijai patvirtinti nuolat reikalingas antras, o įtvirtinti — trečias. *Prosit*! Ateičiai palikdamos amžinai statišką pasaulio pabaigos projektą, visos mitologijos atgyja

tik praeities sąskaita ir veikia tik praeities kryptimi. O didžiuma mūsų gyvenimo pašnekesių yra tų mitologijų tikrinimas bei lyginimas. Tad nenuostabu, kad ir Paryžiuje, kuriam patirti antrąsyk gyvenime turėjai vos dieną (sąmoningas pasirinkimas), bendros atminties atplaišos greitai ėmė dėliotis į skiautinį, kurį mes netrukus užmetėme ir ant paties miesto — na, žinoma, ne ant viso (Paryžius priklauso neaprėpiamųjų lygai), bet ant tos jo dalies, kuri, prasidėjusi Šiaurinės stoties prieigose, turėjo pasibaigti Pompidou centro vestibiulyje. Viena ausim klausydamasis vedlio, kitoje staiga išgirdau dešimties metų senumo veik tokį pat pašnekesį rudenėjančiame Lide, kai, užuot aptarinėję mūrinių vilų architektūros ar išvakarėse matytos Nekrošiaus *Otelo* premjeros ypatybes, mes su draugu įkvėptai skandinome vienas kitą prieštvaninių savo meilės istorijų čepkeliuose, tik užmesdami akį į virpančius fasadų draikalus kanalų vandenyse. Tai tam reikėjo trenktis į Veneciją, kad staiga iš nebūties išnirtų isteriškos gimtinės pamėklės, vis atsimušančios į ketvirtąją mūsų jaunystės teatro scenos sieną, o tiksliau — geležinę uždangą! Štai tą likiminį smūgį — visu savim patirtą ir visos savo sudaužytos komjaunuoliškos jaunystės legitimuotą — mes ir aptarinėjome su bičiuliu Lide. (Juokingiausia, kad jis tais priešistoriniais laikais buvo atsakingas to paties komjaunimo, be kurio pagalbos tegalėdavai nueiti žingsnį pirmyn ir du atgal, šulas!)

Dabar mano Vergilijus, besirengiantis savo pirmajai kuruojamai parodai* jau minėtame „vamzdinės“ architektūros centre, buvo išsipildęs, t. y. laimingai su savuoju laikmečiu susitapatinęs žmogus. To, deja, nebuvo galima pasakyti

* www.repetition-island.com

apie jo „klientą", kažkada tą laikmetį programiškai atmetinėjusį kaip „ne savą", vadinasi, sąmoningai (o dažniausiai turbūt ir ne visai) atsisakinėjusį subręsti. „Estetiniams disidentams branda negresia!" — dabar magėjo sušukti, o dar geriau — užpurkšti kaip kokiam šleivarankiui Vilniaus tageriui Solomonui ant švaraus (jeigu toks per fuksą pasitaikytų) fasado ar dar geriau — patiltės Paryžiuje. Pastarasis, šios vasaros karščių nukamuotas, išsidrėbęs gulėjo šienu virtusioje žolėje — tiek išsirengusių ir plikas kojas ištiesusių dvikojų skvereliuose ir parkeliuose atvykėliui iš praeities dar nebuvo tekę regėti. Betrūko tik žiogų čirškimo. Todėl jau kitos trumpai kirptos kuratorės Linaros D. klausimas po mėnesio Palangoje („Kodėl, sakyk, meldžiamasai, Tiškevičiaus parke neleidžiama gulėti ant žolės?") čiabuviui nepasirodė perdėm eretiškas. Juoba Tiškevičiaus žolė dar buvo panaši į save.

2.

Liudiju: Paryžius išties buvo nugeibęs, periferine rega žvelgiant — per mažai paryžietiškas. Tik mudu du atrodėme gyvybingi kraujo kūneliai, tokie standūs šratai, dar nenusėdę dangopi atverstame automatiniame gatvių pinbole. Tad žvitriai riedėjome karščio bangomis pro nugyventas stotis ir bažnytėles be varpinių, pro gėlininkes su prieštvaniniais laistytuvais be vandens ir nuščiuvusius dviračius be šeimininkų, kiaurai kirsdami aptirpusį miesto avilį. Pirmoji stotelė iš serijos „Viso pasaulio kavomanai, vienykitės!" kuratoriaus buvo kruopščiai parinkta — *La Caféothèque (52 rue de l'Hôtel de Ville)*. Net ir čia, NYT aprašytoje (*„the best coffee spot in Paris"*) kavos žinovų oazėje, iš inercijos prisiminiau Kauno architekto Audrio Karaliaus *flashmob*'us Laisvės alėjoje, kur

kavažmogiai tyliai kovėsi su vampyriškuoju ponu Š., siurbčiodami iš kartono už „Romuvos" kino teatro išsaugojimą ateities Ka(ū)nui ir kinui. (*„Nejaugi kasdienė kava — / Tai mano kasdienė kova?! / Vaikine, tavo kava — / Tikrų tikriausia kova!"*) Net ir čia, kur prie specialaus papsinčio ir ūkiančio bariuko gurmanai keliomis kalbomis aptarinėjo kavos gurkšnio puokštę, tėviškė laikė įsikibusi už lininio švarko. Bloškiau jį žemėn, vos nutūpęs balsva drobe aptrauktame fotelyje, grubiai išplėšdamas rankovę iš motiniško tėvynės skeleto žnyplių. Skimbčiodama kaulais it rytietiškas barškalas tarpduryje, toji didžioji T. valandėlei pasitraukė šalin. Dabar jos vietą užėmė mistiškoji Gloria Montenegro de Chirouze, gyvenime akiniuota tetulytė su užrašu „Abbissinia" ant rudos prijuostės, prieš penketą metų įkūrusi tašką kavos puristams, kur kiekvieną dien tamstų laukia vis nauja *espresso* rūšis ir per 20 namuose paskrudintų pupelių rūšių išsinešti.

Deja, buvusios Ekvadoro ambasadorės Prancūzijoje taip ir neišvydome, bet jaukią jos kaimiškos, ta gerąja, Lietuvoje irgi jau bebaigiama užmiršti prasme, kavinukės atmosferą įvertinome nemąstydami. Kai suveikia refleksai — reflektuoti nebėra ko. Aplink stiebėsi Paryžiaus šiuolaikybė su visomis savo blogio bei piktybės gėlėmis, o nykštukinė „Kavotekos" vitrinėlė, atrodė, pergyvens dar vieną Europos saulėlydį. Kuratoriui pučiant saldžią kapučino putą, trumpai referavau gimtojo krašto literatūros padėtį — kukliu megalomano judesiu padėdamas ant staliuko savo naują knygą. Ji ten (beje, su pirmosios vienadienės kelionės Paryžiun aprašymu) it Žydrūnas Savickas traukinio kupė vos išsiteko, ir tasai natiurmortas su paryžietiška kava atrodė kaip tikra vizuali recenzija. Dar papasakojau, kaip nuolat perbėgdami į priešų stovyklą eks-

krementinininkai gimtinėje tebesigalynėja su estetais, bet kuratoriaus abi „partizanų" grupės nedomino — *ta prasme* jam žymiai įdomesnis atrodė buvusio kolegos Jono Valatkevičiaus tinklaraštis, skirtas Marijampolės „Sūduvos" futbolo komandos nemariai egzistencijai. Staiga supratau, kad jau beveik dvi valandos, kaip mes vis nepajėgiame ištrūkti iš tėviškės raistų.

3.

Pabėgome tik Pompidou centro vestibiulyje, kur po rūsčios mano brezentinio kelionmašio patikros kuratorius aprodė savo būsimos parodos vyksmo vietą. „Štai ten, — neapibrėžtu plaštakos judesiu bakstelėjo po savimi, — viskas ir dėsis. Po keletą valandų per dieną." Galėjau tik atsidusti, nes mano įkaitintos smegenys vyksmo pobūdžio suvokti nepajėgė: buvo rezgamas dar vienas pašvęstųjų tinklo tarsi neįpareigojantis, bet sykiu be vidinių taisyklių sąvado neperprantamas *fliuksusas*. Tad žvaliai atsisveikinom. Konstantinas Mardi Mardisenas (tai iš tikrųjų buvo jis!) jau žingsniavo anapus vestibiulio stiklo, lengvai peržengdamas ant grindinio prigulusius kūnus. Pats centras, turiu pasakyti, kažkada spalvotais savo eksterjero vamzdžiais taip audrinęs mūsų vaizduotes, nūnai pasirodė irgi mažumėlę nustekentas, net ir tokią alsią dieną neatsiginantis eskalatoriais aukštyn žemyn srūvančio dailės narkomanų srauto*. Iš tos pačios inercijos pakilau į Rytų ir Vidurio Europos „socialistinio" avangardo parodą, iš tos pačios slinkau pro barzdotų plikšių čekų (tada dar čekoslovakų)

* Prisiminiau, kaip viena iškili Vilniaus psichiatrė per LRT radijo programą siūlė saugotis didelių muziejų „apkrovų psichikai" keliaujant. Saugotis „geležinkelio paranoido", oro uostų ir Stendhalio sindromų!

ir plikų serbių (tada dar jugoslavių) neskustomis gaktomis transgresyvių išsidirbinėjimų dokumentacijas, pro plikas pamišėles lenkes, bėgiojančias nykiomis Liaudies Lenkijos miestų gatvėmis pilkų liaudies masių akivaizdoje, pro visą tą taip gerai pažįstamą norą būti tokiais pat miesčionių bei sistemos gąsdintuvais, kokiais savo metu buvo antiburžujiškai nusiteikę, bet buržujiškai tebeatrodantys Vakarų dada meistrai ir pameistriai. Tiktai dada Rytuose mano jaunystėje reiškė *niet niet*. Ir toje nuogų *jurodivų* eisenoje dabar nemačiau nieko, kas verstų mane pasukti laiko ratą atgal ir atsidurti be drabužių šalia avangardo pašauktųjų ir spectarnybų pateptųjų. Nič-nie-ko. Tą akimirką guodžiau save mintimi, kad tai ne aš praeities, o ji nenori manęs. Ir tai buvo laimės akimirka, bičiuliai. Žiūrėti kito nuožmaus žmonių nurenginėtojo ir anglų tėvo didvyrio — Luciano Freudo — tapybos jau nebeturėjau jėgų. Žinojau, kad kai kurie aktai dar šviežut šviežutėliai, vadinasi, pozuotojų kūnai drobėse turėjo... aitriai, o tiksliau — bodleriškai kvepėti.

4.

Kaip visada tokiais „neįvykimo“ atvejais, prisiminiau depresyvųjį Paryžiaus rumuną Cioraną:

> Visa tai, kas įvyksta su mumis ir kas mums patiems išties svarbu, visiškai neįdomu kažkam kitam. Tai yra taip akivaizdu, todėl šituo pagrindu turime sukurti savojo elgesio taisykles. Blaivus protas turėtų iš savo asmeninio žodyno vyti lauk žodį ĮVYKIS.

Kas įvyko Paryžiuje? Nieko. Netgi mažiau negu nieko. Išskyrus tai, kad pavėlavau į Briuselio traukinį. Kam dėl to

šilta ar šalta? Koks archyvaras siuva tą nulinę bylą? Tačiau ligi minėto pavėlavimo man dar buvo likusios kelios karštyje tirpstančios valandos. Tiksinčios it tingi bomba, kuri, užuot sprogusi, mistiškai išsilydo.

III ....

1.

Kaip užsklęsti trijuose virtualiuose puslapiuose tas tiksinčias paskutines valandas Paryžiuje? 240 minučių karštyje suzmekusio impresionizmo? Pasak vieno ten meistriškai suzmekusio tautiečio prozininko, — paprasčiausiai reikia EITI. Pompidou aikštėje kuo papuolė prisidengę galvas ant grindinio tyso šaligatvių portretistai. Kažkada ten galėdavai sutikti ir porą klaipėdiečių. „Bet kinai ir serbai vieną gražią dieną mus išrūkys", — sakydavo jie. O kodėl ne rusai? O todėl, kad serbai piešiny ir raumeny stipresni. Supratai? Deja, negalėjau patikrinti *bruko* piešėjų tapatybių — tas žanras vis dėlto klonuotų anonimų valda. Ėjau tolyn nuo Pompidou menų bastiono, dar Dešiniuoju krantu, ėjau veik nesąmoningai, kaip jau seniai buvau išmokęs dūlinti didmiesčiais — Paryžius dabar niekuo nesiskyrė nuo Romos ar Piterio vasarą. Ėjau prie Senos, prie vandens, prie tiltų. Paryžiečiui banali galimybė nusigaut į Kairįjį krantą dabar atrodė grynai simbolinė: kairė man seniai nebereiškė nei suvoktos būtinybės, nei turistinio svaigulio braidant po legendines anarchistiškos bohemos vietas. Tiesiog norėjosi dar sykį paprasčiausiai pereiti kinematografiškiausiu — Naujuoju (o iš tikro seniausiu) — Paryžiaus tiltu ir įsilieti į Sen Žermen de Prė gatvelių tinklą. Tą ir padariau — tik prisėdau trumpam ant akmeninio *Pont Neuf* suolo, leisdamas po manimi praplaukiantiesiems atsainiai pamojuoti

žmogui be savybių*. Tada pakilau ir vėl ėjau, kur / kol kojos neša. Tasai „vitrininis" aš netrukus stabtelėjo trumputėje Guillaume'o Apollinaire'o (tikroji pavardė skamba monumentaliai: Wilhelm Albert Włodzimierz Apolinary Kostrowicki!) gatvelėje — vieno iš nedaugelio prancūzų poetų, kurių posmai tave aplanko, kai jų visai nelauki. („*Po tiltu Mirabeau Sena teka / Mūsų meilėje / Kažkodėl / Aš ją prisimenu vėl / Po skausmo visada laimė seka.*") Siurrealizmo šauklys, kažkada kvietęs deginti Luvrą, dabar buvo įamžintas drg. Pablo Picasso skulptūroje prie jų visų nusėdėtos „Café de Flore": viengalvė moliūginė bronza ant kuklaus pjedestalo. Truputį bobiškas balvonas, bet su meile. Siaubą trumpakojis ispanas visada atmiešdavo gera vaikiškos „animacijos" doze: gal dėl to jį taip pamėgo japonų milijonieriai. Čia pat užtikau mažytį gastronomą, žaliai „ekologišką" ir kondicionierių košte košiamą, kur ekovynai buvo išdėlioti su įvairių jau supjaustytų sūrių papildais, o greita patarnauti juodaodė stovėdama (!) netruko visko sudėlioti irgi į žalius maišelius. Dabar reikėjo pasirinkti patiltę. Kitaip tariant — bent valandai tapti tikru paryžiečiu.

2.

Karščio nokautuotam Paryžiuje patiltės tą birželio vidudienį buvo nelauktai išmirusios. Tad išniręs prie laukujų

* Lygiai po metų su draugu nevalingai atsidūrę patiltėje ir jau atkimšę vyną pastebėjome, kad priešais — Paryžiaus žandarmerijos centrinė būstinė. Netrukus išvydome ir kursuojančius juodus guminius katerius su automatais padabintais žandarais. Atrodė, kad kai kurie piktokai dėbso mūsų pusėn. Dviejų iš dainos pabėgusių draugų pusėn. *Padlos*, a? Kitoje krantinėje mus aplenkė bėgantis žmogus: jis skubėjo užimti akmeninį suoliuką, ant kurio netrukus išsitiesė it negyvas ir nejudėdamas pragulėjo geras dvi valandas. Ten jį ir palikome. Tik dėl sielos ramybės nupaveikslavome. — *RoRa*, 2015.

M. K. Čiurlioniui (nepainioti su S&P Stanikas), rodos, taip neseniai irgi pasitarnavusio „Musée d'Orsay" vartų, nedelsdamas kirtau Anatole'io France'o krantinę ir atsidūriau prie daugybę kartų perstatyto ir nūnai Seną vienu tauriu išlinkimu apglėbusio Léopoldo Sédaro Senghoro pėsčiųjų tilto. Pirmajam Senegalo prezidentui ir pirmajam juodaodžiui prancūzų akademikui (beje, irgi poetui) dedikuotas, brazilišku tabebujos (!) medžiu išklotas bei tiesiu taikymu į Tiuilri sodus nukreiptas statinys buvo dviejų lygių. Ekologišką vyną maniau išgersiąs žemutiniame denyje. Deja, ten buvo užimta: tik patilčių kandžių vietoje dabar rangėsi pusplikė kelių fotografų apšaudoma skustagalvė postpankė. Turbūt dainininkė, toptelėjo prisiminus dar vieną suprancūzėjusį rumuną — Ionesco. Įdėmiau pažvelgęs, galėjai įskaityti tatuiruočių raides. Odiniai suvarstomi *sadomazo* rūbeliai, užuot pavertę ją gaivia bodleriška gėlele, stūmė panelę ant užgrūstos apdulkėjusių plastikinių fetišų lentynos. Nusispjovęs tris kartus per kairįjį petį, palikau tą patiltės pamėklę fotografų kamerų falams ir įsitaisiau ant miniatiūrinio suoliuko antrame aukšte. Basnirčia įsispyrę į odines laivutes ir kitokius *gučius*, pro šalį kartkartėmis pralinguodavo turtingi amerikiečių pensininkai. Kėliau ir į jų sveikatą, jie atsakydavo apnuogintais odontologų rankų darbo *čyzais*. Su sūriu prie vyno darbavausi sunarstoma dviejų dalių klajūno šakute, kuri sykiu buvo peiliukas. Tokia nepadarytų gėdos, mintijau, ir pačiam Kostrowickiui — jo svaigiame rinkinyje *Alkoholiai* apdainuotas Mirabeau tiltas („*Dar naktis praeis ir tegu / Dienos plaukia o aš lieku*") driekėsi kažkur tolumoje. Toluma čia reiškė „kažkur visai čia pat".

Tiuilri soduose pusnuogė, it iš atvirukų plaukusi vidudienio parkų liaudis buvo klote nuklojusi medinius gultus aplink fontaną. Kiti tysojo kostiumuoti, vos vos atleidę

masyvius šilkinių kaklaryšių mazgus. Tokiems kaip mes vietos ten aiškiai stigo. O išvietinti mes jau nebegalėjome sustoti — tad ėjome ir ėjome, kol priėjome Eliziejaus laukus, kurie savo prekybinių galerijų gausa atrodė 3D formatu susapnuotais „jų Gariūnų“ laukais. Brodvėjus, Ku'Dammas ir Graftonas, net kartu paimti, buvo aiškiai „ne to formato“. Žinoma, visų kirpimų minioje šlaistėsi treninguotieji ir tiuninguotieji, bemiegiai ir benamiai, pačiuožėliai ir paplaukėliai. Tačiau mintis liko neišklibinta: saviplakai šita vieta per monumentali, asmeninės negandos čia atrodytų kaip balandžio autografas ant puspalčio. Paprasčiau — tos vietos neįstengtų apdergti niekas. Pagalvojau, kad norėčiau čia atsidurti auštant, pusę nakties prabudėjęs po JOS balkonu (visai čia pat — tarkime,Tilžės gatvėje), neaplietas iš naktipuodžio, dar su beveik švariais baltiniais. Net šiukšliavežiams padėčiau įkelti nakties duženas — kodėl ne? Net „burkuojančiai“ arabei padėčiau pernešti prieštvaninį vaiko vežimėlį — kodėl ne? Net sau pačiam nespjaučiau tokį rytą į veidrodį. Borisui Pasternakui praeities prieškaryje tokiu metu kvepia šviežių laikraščių petitas. Tomui Venclovai prie (rytinės?) Paryžiaus tuštumos reikia „priaugti“. Vėliau eilėraščio kregždė įkaitintam ore nubrėš veidą — tokį kaip visų. Aritmetika paprasta: tavo atvejis čia nulis. Na, dar pora taškelių ir keli brūkšniukai. „Jūs kažką sakėt?“ — pasiteiravo manęs smulki amerikietė su juoda linine suknele. Šalia stovėjo jos nimfetė dukra — sumažinta mamos kopija šviežiai lakuotais nagais. Perlai, ir tie buvo perpus smulkesni. Pasirodo, buvau per klaidą įsimaišęs į turčių eilę, laukiančią rikšos su ekologišku vežimaičiu. Per keliolika žingsnių nuo Triumfo arkos. Ekologija triumfuoja, ištariau mintyse. O paskui pakartojau garsiai: „Liudiju *eco* triumfo valandą!“ Amerikietės nužvelgė mane pakeltais

antakiais. „Mes čia stovime pirmos", — patikslino vyresnioji. „*Americans first!*" — pasakiau atsisveikindamas, bet kažkodėl neužbaubiau kunigaikščio Vildaugo balsu. Kas be ko — jankiai čia visados turėjo savo lobį. Net ekologinį. Nimfetės nagų tvaikas vijosi it liana.

3.

Tada išmušė metro valanda. Budėtoja už neperšaunamo stiklo apvedžiojo reikiamas stotis žemėlapyje ir paleido nesudėtingu maršrutu su vienu persėdimu. Tualetą po stadionu primenantis Požemis buvo banalus, tokio pasigėdytų bet kuris kitas didmiestis, kuriame, tiesą sakant, išpopintas metro dažnai ir yra tas vienintelis Eliziumo laukas. Vagono duris užrėmę arabų bernai priminė įvairių tautybių savus atitikmenis kriminalinėse tabloidų kronikose. Pagyvenę žmonės markstėsi, muistėsi, bet kaip susitarę tylėjo. Staiga sąstatas, tarsi neišlaikęs to abejingųjų megapolio avinėlių tylėjimo, apmirė tunelio vidury. Pauzės peraugimas į tylą baugiai nuteikia ne tik teatre. Stovintys ir sėdintys staiga nuščiuvo — it prieš (ar jau po?) bombos sprogimą. Arabų bernai nelauktai subliuško, jų akys ėmė bėgioti seniai neskalbtais savo pačių treningais ir nukleištais sportbačiais. Kažkas puolė atitraukinėti langų. Padvelkė tepaluotu tunelio oru. Amerikietės ekologiškame aptakių formų rikšos vežimaityje turbūt jau be garso slydo Paryžiaus bulvarais. Į zulu gentainį panašus tipas „Nike" salone nepatikliai glostė oficialų, regis, niekada taip ir nesibaigsiančio pasaulio čempionato kamuolį *jabulani* — apvaliausiąjį iš visų kada nors ligi tol spardytų. Kvepalų galerijos *samsungai* reklamavo naujausiąjį Giorgio Armanio moters kvapą — „Acqua di Gioia". Emily Didonato (178; 86-64-89) viena be vyrų (išskyrus filmavimo grupę, žinoma) negyvenamoje

saloje pusnuogė sanguliavo su gamtos gaivalais ir buvo neapsakomai *charmante*. O mes vis dar stovėjome nejudančiame metro vagone. Nepaisant praplėštų langų, darėsi vis tvankiau. Prakaito lašeliai ant atsitiktinių moterų kūnų bei kaktų telkėsi į sroveles. Ačiū Dievui, šviesa tebedegė. Tada suskambo telefonas — visai kaip Tarkovskio zonoje. Prancūzas atsiliepė ir kažką greitakalbe ėmė aiškinti žemės plutą visai kitu rakursu matančiam pašnekovui.

4.

Metro kaip greičiausias būdas pavėluoti į traukinį — jau įsivaizdavau reklamą. Jau turėjau pasiteisinimą, nors dar nežinojau kam. Ir tada sąstatą supurtė lengvutis spazmas. Arabų arkliai ėmė prunkšti iš laimės. Jie daužė viens kitam delnais per galvas ir kažką palaimingai šaukė. Tą dieną, ačiū dievams, jie dar nesirengė nieko sprogdinti.

IV ....

1.

> Geležinkelio stotis vidutinio ir aukštesnio intelekto Vakarų žmogui leidžia persikraustyti erdvėje geidžiama kryptimi, maksimaliai sumažindama spūstį, kelionės sunkumus bei laiko praradimą, —

išnirdamas ant pustuščio eskalatoriaus Paryžiaus Šiaurinėje stotyje, prisiminiau Michelio Houellbecqo, vartotojų visuomenės skerdiko vaiko veidu, žodžius. Tradiciškai atvykau per anksti, tad nusprendžiau apsukti ratą aplink pačią stotį. Perėjęs gatvę nutūpiau, žinoma, tradiciškai apšnerkštam kavinės, baro ir lošimų salono hibride, šalia sėdėjo romus it Buda ponas su melsva fetrine skrybėle, žaliais

marškiniais ir raudonomis velvetinėmis kelnėmis. Rudi odiniai batai užtempti ant basų kojų, žodžiu — klasika. Jis buvo ką tik išpakavęs du svarbius atpažintus objektus: kvapnų cigarą ir antikvaro aukciono katalogą. Dabar, laikydamas vienoje letenoje nulaižytą Kubos pasididžiavimą ir nubučiuotą kalvadoso taurelę, studijavo sekreterų kainas. Iš lošimų skyriaus sklido garsai, primenantys nepriklausomybės aušros nutviekstus bingo salonus Vilniuje (buvusioje „Palangos" kavinėje, jeigu pamenat?) ar kur nors Transilvanijoje. Mechaninis dausų krupjė kažką vis vardijo ir vardijo: mūsų gimimo liudijimų ir bylų numerius turbūt. Skaičiai vartėsi ir smigo, bet „Sigučio skambutis" neskambėjo. Priešais sėdėjo ką tik nuo pastolių nusileidę Paryžiaus statybininkai su purvinais kombinezonais ir švariais šalmais, bet kažkodėl alaus nelakė. Priešstotis, it koks belaikis bėdų prieangis, Paryžiuje mažai kuo skyrėsi nuo, durkime aklai, savaitėmis neišmėžtų šiukšliadėžių užgriozdintos Šv. Stepono gatvės drąsios cepelinų ir spirgų šalies sostinėje. Dar po akimirkos, atsirėmęs į „Hotel Paris Liege" sieną, nusprendžiau paskutinįsyk pastudijuoti skulptūrišką *Gare du Nord* fasadą, tačiau man sutrukdė *mocikų* taksi. Mačiau juos pirmąsyk gyvenime: vikrius vairuotojus ant masyvių juodų žirgų, už nugaros gabenančius ne picą ar pusnuoges metalistes, bet saugiai supakuotus įvairaus amžiaus — nuo Bilotaitės ligi Benny'o Hillo — keleivius. Pastariesiems ant plikių bei ševeliūrų tekdavo užsimaukšlinti vienkartinį *gondoną*, o tik tada jau švytintį šalmą, kuriam tetrūko tik plunksnų. Stebėjau, kaip iš brezentinio kokono ant šaligatvio išsikrapšto mergina, kaip taksistas išlukštena ją, nuvožia šalmą, kaip ji pasipurto kaštoninius reklaminius plaukus, kaip jis atkiša jai rankinį mokėjimo aparatą, o ji savo „auksinę vizą", kaip po sėkmingos transakcijos ji

balerinos strykt pastrykt perbėga gatvę ir išnyksta stoties nasruose, o prie motociklo jau gretinasi kostiumuotas japis su portfeliu, kuriam irgi atsiras numatyta talpa, ir kaip po ritualinio supakavimo dviratė taksi ims vikriai nardyti pamišėliško eismo sraute.

2.

Ir tada stoties laikas visiškai sustojo. Aš jau sėdėjau su „Leffe Blonde“ skardine stiklo trobelėje prie ką tik prisišvartavusio „Thalys“ greitojo iš Amsterdamo ir laukiau, kada Klaipėdos liberalų sostinės elektroninė iškaba bus pakeista Jungtinių Europos Valstijų atitikmeniu. O štai sąstatas, nepanašu, kad būtų kažko laukęs. Mes kokias dešimt minučių įdėmiai žiūrėjome vienas į kitą. Ir tik tada stoties laikas pajudėjo: visi kaip vienas laikrodžiai ėmė skardžiai transliuoti gerąją žinią: tavo traukinys išvažiavo, seni. Jei nori — vykis. Kad ir motociklų taksi. Gaudyk vėją laukuos. Čiuku čiuku! „Taip, — išklausiusi mano nerišlią litaniją apie automobilių kamščius Paryžiuje, ištarė nemaloni plonakūnė moteris už biuro stiklo per du žingsniu nuo įvykio vietos, — jūs turite pirkti naują bilietą, mesjė.“ Ir strazdanota giltinės ranka užrašė baisią kainą ant mano internetinio A4 lapo. Stoties laikas vėl sustojo. Para pailgėjo viena valanda. Galėjau grįžti pas skrybėlėtąjį Budą, galėjau paimti *mociką* ir pasivažinėti ratu. It cirke. Galėjau įmesti eurą euroklošarams, kurie nuo ryto tebesaugojo savo eurovilkšunius bei pačią brangiausią po saule — degrado — savigarbą ir tebediskutavo su europolicajais. Galėjau pasigrožėti, kaip gęstančios saulės gaisai kinematografiškai sublyksi vitrinų stikluose virš supintų juodukių kasyčių. Virš vos ne senovės baltų ornamentų tarpuplaukiuose. Galėjau galėti, kaip pasakytų filosofas ir eseistas (o nūnai jau ir romanistas) Degėsys. Ir sykiu —

negalėjau pajudėti iš vietos. Tada supratau, kad netrukus įvyks dešimtmečio susirėmimas: Buvęs Tarybinis Žmogus akis į akį stos prieš Realųjį Kapitalizmą. Pastarąjį turėjo įkūnyti traukinio viršininkas — žmogus-instancija, kažkada sprendusi mūsų kraustymosi imperijos erdvėlaikyje tikimybes. Pamenu, kaip kartą Piteryje, Baltijos stotyje, turėjau žūtbūt įsiropšti į dūmuose skendintį Lvovo traukinį. Bilietai nežinia kada buvo nematomų žmonių išpirkti nežinomose kasose. „Žmona gimdo", — pasakiau tada užlūžtančiu balsu žiūrėdamas uniformai į akis. Tik taip turi būti egzaminuojami būsimieji aktoriai — stotyse, ligoninių priėmimo kambariuose, policijos nuovadose. Gal dar turgavietėse. O gal net morge. Tik taip išsipildo Stanislavskis *in action*: patikės arba nublokš tave atgal į juodąją nebūties skylę. Tu turi kelias sekundes, vieną sakinį ir vieną žvilgsnį Sistemai į akis. Kartais pavykdavo. Dabar, Paryžiuje, man buvo aišku, kad Briuselio greitukas dar sykį prisišvartavo prie Amsterdamo dvynio uodegos. Sykiu į *Fantomaso* komisarą Žiuvą ir Jevgenijų „Pūkuotuką" Leonovą* panašų meilūną „suskaičiavau" iš karto. Vaipėsi pernokusių tetų apsuptyje. Yra vyrų, iš kurių moterims nuolat kažko reikia. Vis reikia ir reikia. Ir netgi tada, kai jau tikrai nieko nebereikia, vis tiek vis dar reikia. „Pavėlavau, baisūs kamščiai Paryžiuje, taksi irgi vėlavo, kas man daryti?" — suokiau glamžydamas kepurę rankoje. Tą nusižeminimo judesį traukinio viršininkas įvertino, bet nepasidavė per greit: jis paėmė mano A4 ir žaibiškai apvedė rašikliu giltinės įdrėbtą baisųjį skaičių. Tada riebiom akutėm pažvelgė į mane ir perbraukė viską it laivų mūšyje. „Yra pora vietų, tau pasisekė", — ištarė su

* Keisčiausia, bet mano tėvas, karo medicinos pulkininkas Vytautas Rastauskas, prieš mirtį atrodė identiškai. Tad į mane Paryžiuje žvelgė veidrodinis tėvo atspindys.

neslepiamu pasitenkinimu: tarsi būtų išgelbėjęs žydą nuo sušaudymo. Ir, pasigręžęs į šalia pagarbiai išsitiesusį juodį su mėlyna raudona palydovo kepuraite, pridūrė jau prancūziškai: „Įsidėmėk šitą tipą, mes jį praleidžiam."

3.

Laisvą vietą radau tik... pirmoje klasėje, netoli bufeto. Prisiminiau vieną senų laikų bičiulį, sovietmečiu mokėdavusį be bilieto įsitrinti į neeilinių spektaklių premjeras ir brangių gastrolierių koncertus. „Bet kuriame anšlage yra viena tuščia vieta MAN" — toks buvo jo *credo*. Dažniausiai jis ateidavo per pertrauką — žiemą be palto, palikto žiguliuose, visada su juoda eilute ir prasegtais baltais marškiniais, it damos veidrodėlyje atsispindintis maniakiškai nublizgintose batų nosyse, ir taip niekieno nestabdomas išnykdavo aitriais kvepalais ir armėnišku konjaku spėjusiose persiimti vestibiulių laiptinėse... Dabar panašus į jį kostiumuotas aukštaūgis stovėjo prie bufeto stalo ir gėrė vyną. Stalas buvo neatplėšiama „kosminės" traukinio konstrukcijos dalis. Kai prisigretinau su alum, gera anglų kalba jis pasakė girdėjęs mano vėlavimo versiją. Ir ištiesė savo bilietą — nemaloni linijų moteris ten buvo priklijavusi lipduką, įteisinantį jo pavėlavimą. „Tie baisūs Paryžiaus kamščiai!" — vis kartojo su vienkartine prie lūpų. Medžiai už lango atrodė kaip šviežiai nukirpti pudeliai. „O ką jūs veikiat gyvenime?" — klustelėjo išstypėlis. „Aš skaitovas", — atsakiau be pauzės. Ir padeklamavau:

Kada aplink vien praeitis,
Bėdų ir vargo gipsatūros,
Nelauk pagalbos. Traukinys
Lai tamstą išlaipins prie jūros...

Angliškai. „Gražu, — atsakė paryžietis. — Ačiū.“ „A, nelaimės draugai!“ — išgirdau už nugaros. Storuliukas su juodžiu žymėjo keleivių bilietus. Visų, išskyrus mano. Aš dar kartą padėkojau — absoliučiai nuoširdžiai, kaip tegali tik buvęs tarybinis žmogus. Nuoširdžiai išsižadėti, nuoširdžiai pasiųsti myriop, nuoširdžiai apgailėti pasiųstąjį... Netgi nusilenkiau it *operhauzo* balerūnas savo klakeriams — su delniuku prie širdies. Senis tik numojo ranka, juodis susijuokė. Su tokiais dantimis juokčiausi net iš lietuviškų kino komedijų.

Mažytis solidarumo gestas akimirkai mus suartino — smulkų apgaviką pagal apibrėžtį ir *viršinyką*. Amžiną tuščio krėslo anšlage ieškotoją ir salės administratorių, puikiai žinantį, kur TA VIETA šį vakarą. Čia, „Thalys“ linijų traukinyje. Pirmos klasės vagone. Su vis greičiau paliekamu pasauliu anapus. Su ta tatuiruota skustuke po tiltu. Su žaviuoju 6-uoju arondismentu. Su nemirtinga Čiurlionio dvasia „Musée d'Orsay“ salėse. Su gintarinėmis šlaunimis ant gultų Tiuilri parke prie fontano. Su skrybėlėtu Buda rumunų apžergtoje skylėje. Su „Leffe Blonde“ skardine stoties šiukšlių dėžėje. Su guviu senuku, užsimaukšlinančiu ant plikės vienkartinį (taip ir knieti parašyti — „Maxima“) maišelį. Su rusų prostitutėm, be kurių mes dar galim, bet jachtos jau seniai ne.

4.

Briuselyje pažįstami mano istorijos „nepirko“. Čia taip nebūna, sakė jie. Tvarka yra tvarka. Ir jokio žmogiškojo veiksnio? Nelaimėlių solidarumo? Kokių dar nelaimėlių? Klaida yra klaida. Už klaidą mokama. Mokama, bet ne dukart, dar bandžiau juokauti. Bet greitai lioviausi. Ilga diena jau buvo užgesusi, vakarienės vynas išgertas, generolo

Montgomery'o aikštėje motorai irgi rimo. Artėjo poetų ir lunatikų laikas. Pilnatis stojo haiku pozon. „Labanakt", — pasakiau visiems. Em-bri-o-nė-da-mas. Ir *pardon*, jeigu kas ne taip. Šiam pasauly visko būna.

....

2010–2011

Nevero komjaunuolis

·····································

1.

Sapnavau tiltą į niekur. Net nepamenu, ar būta vandens. Gal ir būta. Tas nukirstas vienkrančio galas galėjo būti netgi įvyniotas į sapno vatą. O sapnų pakuotės, kaip žinome, visada kisme: prabusi vis tiek ne su daiktu, o tik su miglota Sapnų Senelio dovana juslėse. Su fantomu, liaudiškai šnekant. Nuo nukirstojo galo mačiau žemyn sminigančius vietinių amfibijų torsus: žemaitukai it svambalai nerdavo graibyti tų laimės monetų, kurias saulei leidžiantis per kairįjį petį dar vakar sumetė romantiškai nusiteikę flaneliniai vaikštūnai. Pakirdęs, aišku, prisiminiau, kad su tokiu tiltu kaimynystėje gyvenu vos ne pusę amžiaus. Manasis tiltas į jūrą niekada nieko nejungė, liko amžinu nuolat audrų apgraužiamu pažadu — tai ten, už neryškaus horizonto, neva ir tvyro laisvė. Ne veltui kažkada juokaudavome, kad ant Palangos tilto galo ištiesus ranką Gotlando pusėn tavo penki pirštai atsidurs turbūt vakariausiam Lietuvos taške. Tasai nežinios punktyras, toji „neva laisvė“ gerai nusako mano kartos programinę nebrandą, jau, beje, ryškėjančią ir vaikuose: gera (tik!) ten, kur mūsų nėra. Gera ten, kur tiltai jungia krantus. O sapne jie dažnai byloja apie perėjimą iš vienos gyvenimo f(r)azės į kitą, apie naują iniciaciją, deja, dažnai pasibaigiančią anapus: taip miegonių valstybės pilietis tampa anapiliečiu. Tiltas tikrovėje — tai rišli frazė. Rišliomis frazėmis kalbėti mes taip ir neišmokome.

Vis atsidūsėjimais ir atsikrenkštimais. Tarsi tebeitume tuo *Ponte dei Sospiri* iš Dožų rūmų teismo salės į „jų Lukiškes" — *Piombi* kalėjimą. Žinoma, buvo ir miklesnių, teigusių būtinybę „tiesti tiltus": tie „solnesai" dažniausiai gražbyliaudavo iš saugių salų kur nors šiltose jūrose, kur mūsų sesė Baltija padvelktų jei ne ledynmečiu, tai alpinisto kirtiklio pasiilgusiu šaldikliu garantuotai. Dar buvo tiltai ir patiltės celiulioziniam kine, juodam ir baltam Paryžiuj kaip *minimum*: po jais taip gera įsivaizduoti save klošaru su litriniu rašalo buteliu ir kąsneliu pelėsinio sūrio iš dažyto neatsargios ilgakojės varnos, karksinčios „*In vino veritas*!", snapo. Sapnų vynas, snapų sūris, sapnų Paryžius, snapų varna... sapno snape...

2.

Taip jau nutiko, kad praėjusiais metais surinkau tikrai neblogą prancūziškų tiltų kolekciją. Tų rišliųjų, dvikrančių, išvedančiujų. Štai kanalas *Latéral à la Loire* vėlų rudenį padovanojo porą maršrutų prisišvartavus jau apmirusiose jachtų ir baržų stovyklavietėse ant vandens (gyvenimas čia siūbuoja sausumos piliečių kūnams nepažįstamu ritmu: laivų korpusų kapsulėse tarp augalų, šunų, kačių, kūdikių, krosnelių ir nesuskaičiuojamų rykų, rakandų, visų galų meistrų „ginkluočių" ir pan.), iš kurių po kilometro kito marginalinių eitynių atsiduri ant privalomo tilto per Luarą — galbūt gražiausiąją Prancūzijos upę. Ir tiltas — išlakus, arkinis, sumūrytas tvirčiau už Egipto piramides — po nesibaigiančiu debesimis ir šviesuliais Dievo išpieštu skliautu išveda tave ten, iš kur atgal sugrįžti lengvai iliuminuotas, valandai kitoks, akimirką nesvarus it oro gimnastas. *La Charité-sur-Loire* net sutemus atrodė pasakiškai: visos šio knygų, kaip netrukus paaiškėjo, miestelio sienos išpaišytos citatomis iš

privalomo visuotinės literatūros klasikų skaitinių sąrašo! Nelygu šriftų spalva ir dydis, tik mintis kiekvienoj gatvelėj vis ta pati: skaitau, vadinasi, gyvenu. Gyvenu, vadinasi, skaitau. Tik skaitančios merginos turi vaizduotę. Kol skaitai — nekariauji. Ir t. t., ir pan. Žirgliojome jau sutemus po nuščiuvusį literatūrinį labirintą, kuriame it jonvabaliai sušvytėdavo antikvariatų „Le monde a l'envers", „La, ou dort le chat" ir „Les palmiers sauvages" vitrinos: oda įrišti Prousto, Zola & Co. raštai badė mūsų literatūrines sąžines. Vėliau čiabuvių bare su židiniu ir keliais neišvaizdžiais nuo žmonų pabėgusiais kandžiais sužinojome, kad kiaurą vasarą miestelyje siaučia knygų ir žodžių (!) bacilos. Barmenas taip ir pasakė: „Žodžių bacilos." Kažkodėl buvo gera įsivaizduoti Panevėžio Tulpių g. fasadus, išrašinėtus Šliogerio pasažais. Arba Vasilčikovo dvaro Jurbarke — Radvilavičiūtės aforizmais. Neoninį Erlicką, be abejo, turėtume išvysti ant UAB „LRytas" stogo. Operos ir baleto teatro tablo galėtų 24 val. per parą rodyti bėgančias Sabaliauskaitės epopėjos eilutes. Štai taip fantazavome knygų ir žodžių mieste prie Luaros, tuo pačiu nesibaigiančiu tiltu pėdindami atgal į savąją baržą ir į riešuto dydžio kajutę joje.

3.

Antrasis kanalo dovanotas maršrutas dar namuose jaudino: Neveras Marguerite'os Duras ir Alaino Resnais prancūzų „naujosios bangos" proveržio filme *Hirosima, mano meile*, kurį mesjė Godard'as nusakė kaip pirmąjį, išvengusį bet kokių ankstesniojo kino įtakų (pamiršo naktinį barą „Casablanca" japonų miesto centre), — tai uždraustos meilės arena ir sykiu buržuazinės provincijos nykybės telkinys. Istorija apie neįmanomos meilės dramą kaip iniciacija į Kito pasaulį: jaunutė vaistininko dukra žydaitė Riva

geidulingai pamilsta vokiečių kareivį tam, kad netrukus gulėtų jau ant jo šviežiu krauju aptekusio lavono ir lauktų miestelėnų spjūvių ir žirklių, o vėliau suvisam mintų dviračiu iš Nevero į Paryžių — t. y. metamorfoziškai pereitų savo gyvenimo tiltu. Vėliau, jau būdama kino aktorė, ji atras naują Kitą japono architekto asmenyje (tiksliau, kūne) Hirosimoje. Tokie ir išsiskirs: du bevardžiai, prisiėmę savuosius radioaktyvius vietovardžius kaip tapatybę ir/ar likimą. Filmą sinefilai moka atmintinai, erotizmo patosas Duras scenarijuje devintokes išmuša dėmėmis, o ekrane banalokai baugūs Nevero vaizdai nūdienos gyvenime atrodo kaip dar vienas atvirukas iš serijos „Pavelde mūsų stiprybė". Mieste yra viskas, ko taip trokšta euroturisto akis: didinga katedra, painios gatvelės su jaukiom aikščių oazėm, sava Triumfo arkos replika ir — svarbiausia — žadą atimantis tiltas. Tai juo Riva išvažiavo į Paryžių. Tai juo dabar aš einu iš mieguistos prieplaukos į Neverą. Į savo *never* ir į savo *не верю*. Paniškai bijodamas aukščio (sraunioji Luara pragariškai žemai) pagaunu save mintyse matuojantį mūrinio turėklo aukštį — užbrėžta kažkur ties vidutinio ūgio prancūzų vyrioko klubais. Toli ligi mano pereitų Europos tiltų su lenktomis savižudžius sauganciomis plastiko sienelėmis (kai kur jos apklijuotos juodais kregždžių siluetus atkartojančiais karpiniais — kad paukščiai paskutinę akimirką išvengtų tarantiniško kraujo pliūpsnio). Ir jokios aukščio baimės, priešingai — neapsakomo komforto pojūtis, saldus slydimas tarp dangaus ir žemės. Smilkiniuose nuskambėjo: „*Misericordia Domini inter pontem et fontem.*" Seniai taip epifaniškai nesijaučiau, kaip kulniuodamas į Rivos Neverą, stūksantį kitoj upės pusėj ant kalvų. „Tą miestą, — sakė ji, — gali išmatuoti vaiko žingsniu." Tas vaikas dabar buvau aš, senokai per 50-metį persiritęs vaikštūnas.

4.

Kitą Nevero „vaiką“ išvydau per jo krautuvėlės vitrinos stiklą: iš pirmo žvilgsnio į Fidelį Castro panašus aukštaūgis senis su ilga žila barzda ir amžino hipio kasyte sėdėjo apmusijusiame fotelyje tarp sendaikčių (o iš tikrųjų — klaikaus šlamšto) ir atidžiai valė ką tik surinktus... baravykus. Įsikandęs jau spėjusį atšalti ligi pusės nurūkytą cigarą, traukė po vieną iš pintinės ir guldė kotais į viršų ant van Gogho kėdės. Rudgalviai buvo tikri sveikuoliai, iš pirmo žvilgsnio jie disonavo su kamarėlės aplinka, tačiau iš antro matei ir šviežią raudoną rožę dulkėtame butelyje, ir krištolo taurę šalia, ir papingą begalvį manekeną, apmūturiuotą žvejo tinklu su plūdurais, ir kitokį panašų gėrį. Iš trečio — paties šeimininko portretą, atliktą nemariu tautodailės stiliumi. Kiek vėliau baravykynės barzdylą su guminiais botais, ilgu amžino žvejo lietpalčiu ir nuzulinta brezento kepe aptikome prie lauko kavinės staliuko jaukioje Nevero aikštėje. Vandenyje sukosi didžiulis šlifuoto granito rutulys, čiauškėjo šopingui atnašaujančios suicidinės paauglės. Arabas šeimininkas pastatė seniui baltojo taurelę, o baravykai nelyginant maži šunyčiai visu gražumu kaišiojo kepurėtas galvutes iš keselio. Praeiviai retkarčiais juos pakilnodavo, tačiau nepirko. Senis viena ausimi klausėsi mūsų tariamų žodžių, o išgirdęs „*La Lituanie*“ trumpai išklojo iš Rusijos kilusios savo giminės legendą, kurią užtvirtino senelio padovanotu ženkleliu nuo kepurės. Tai buvo Lenino laikų bolševikinės Rusijos komjaunuolio ženkliukas. Kepurė ėjo per rankas, mes pagarbiai linksėjom ir dar pagarbiau dūsavom, kadangi prancūziškai papasakota rusiška istorija liko triukšmingo aikštės fono dalimi. „Nevero komjaunuolis“ netrukus pakilo ir patraukė ieškoti naujų baravykų pirkėjų.

Jo prieštvaninis stotas staiga persiklojo su Alaino Resnais filmo vokiečių kareiviu — nūdienos akimis, gana komišku nebyliu meilės kariu, ant kurio dar šilto lavono iš proto ėjo vietos žydaitė Riva (taip Duras filmo Ją, kaip pamenate, vadina scenarijuje). Praeis beveik pusė amžiaus, ir 85-erių Emmanuelle Riva taps vyriausiąja „Oskaro" nominante už mirštančios senolės vaidmenį Michaelio Haneke's juostoje *Meilė*. Taip iš *Hiroshima mon amour* (1959) svaigiai betu-rėkliu Nevero tiltu ji atkeliaus tiesiog į *Amour* (2012). Nes meilė, kaip žinome, nemiršta tik kine.

5.

Nevero vokietį pakeitęs „Nevero komjaunuolis" minėjo ir savo vardą, bet nė vienas iš sėdėjusių prie to paties stalo šiandien jo tiksliai neprisimena. André? Андрей? Andrius? Andrius Neveras. *Oui*.

. . . .

2013

Katė Dora

....

1.

„Ar kiekvienam grožiui reikia vardo?" — klausiu savęs, prigludusio prie autobuso lango Burgundijoje, Vyno kelio bene tapybiškiausiam taške, kurio pavadinimą matau įvairaus dydžio ir formos šriftais tai priartėjantį, tai nutolstantį, tai puolantį net iš viršaus: B-E-A-U-N-E. Kadangi miestelyje neišlipame, lango stiklas geriausiai nusako čiabuvių kalbos nemokančiojo būseną — tą neištarto, neaptarto, neperskaityto vaizdo akupunktūrą. Prancūzai taria ir *bon*, ir *boun*, kas jiems, prancūzams, bet tu ne prancūzas, nors jaunystėje jau buvai bepradedąs mokytis *parliuoti*, ritinai *r* netgi su jaunesne įspūdingų formų drauge, bet toji tuoj nusprendė, kad nesutverta, o tiksliau, nesudėta tai kalbai, kad per stambi, kad jai, primenančiai sykiu visas iš pieno plaukusias Bergmano aktores, labiau tiktų švedų. Ir tada, išėję iš amžinai restauruojamo VU filologyno audiovizualinės laboratorijos į jokių ten vakariečių dar neišbandytą, dar neapsėstą ir neapšviestą proletarišką Gorkynę, atsidavėt, jūsų supratimu, kur kas *liamūriškesniems* veiksmams. Merginos tada buvo vadinamos „atvejais", ir manasis prigludo, ėmė markstytis, murkti, sakyti „aš tau tuoj taaaaaiiip pakalbėsiu prancūziškai", kad vos neištrūko apatinės sagos. O ir mokytojo, Kęstučio Ž., būta neeilinio: jis versdavo vizituojančio prancūzo profesoriaus (*francai* visi kaip vienas vaikščiodavo gaidiškai atstatę krūtines) iš ambasados

Maskvoje masiškai gabenamus visokius *šabrolius* ir *godarus*, pirma įsirašydamas jų garso takelį juostiniame magnetofone „Dnipr“, o po to sąžiningai iššifruodamas aritmetikos sąsiuviny, iš kurio jau seanso metu, pasikabinęs ant kaklo prožektorių, intymioje auditorijos tamsoje droviu tenoriuku, nepraleisdamas nė replikos, lietuvindavo prancūziškas herojų tiradas. Herojai visada buvo iškalbingi, ne kokie ten kaimo prisegtliežuviai. Projektorius buvo įtaisytas kabinoje už stiklo, bet klampaus tos juostos dėjimo ir po to jaukaus motoriuko burzgesio ir skaičių pirmuose kadruose magijos nenuplaus joks „kinas kompe“. Mūsų mokytojas taip buvo sudorojęs kokius 200 puikiausių filmų, kurių minėtieji garso takeliai, nugulę plonuose, į visas puses išsibėgiojančių raidžių skruzdėmis išmargintuose sąsiuviniuose, *summa summarum* artėjo prie Prousto septyntomio apimčių.

„Ar čia tikrai Kotedoras?“ — staiga paklausė kaimynė, kažkur pačiam vidury tarp Paryžiaus ir Ženevos pastebėjusi *Côte d'Or* departamento pavadinimą. Autobuso triukšme išgirdau: „Katė Dora“. Dabar tautiniame internete visur matau: Kot Doras. Toks doras darbo partijos katinas! Kartais su apostrofu, kartais be. Na, nedoras, itin nedoras tas Aukso krantas lietuviškai, kadangi nei užrašyti, nei pasakyti nemokame. O jeigu nemokame, vadinasi, ir negalime. Toliau riedame bevardžiu krantu. „O kur nors Japonijoj, kur aplink vien hieroglifai, to nuo vietos dvasios tamstą skiriančio stiklo jau nejaustumei?“ — nepasiduoda kaimynė. Jausčiau, atsakau, nors ligi ten niekad nebuvau nukakęs. Sykį *aplikavau* kultūrinei Japonijos ambasados programai, turėjau netgi *blatą* tarp vietos geišų, bet nedovanotinai paslydau, vienu iš vizito tikslų neapdairiai paminėjęs „naktinį Tokijo gyvenimą“. Tasai *Tokyo by night* buvo pasąmonės klaida,

arba froidistinis riktas: matyt, tikėjausi kokioj nors vaginos rausvumo vitrinoj tarp pandučių ir meškučių išvysti plastiko skalpelio nesugadintų formų tautietę iš... Tauragės. Taip, iš Tauragės.

2.

Tad apie ką šnekame kalba, kurios nė mūmū, *frendai*? Kas mum belieka? Grožėtis vaizdais. Išgyventi minimalistines sueitis su vieta ir daiktais. Mąsliai stebėti fasadus ir Ives'o Montand'o dainų lapais apkritusius fontanus. Viltis, kad vietos dvasia nei pati įžodina, nei iš kitų reikalauja daugėliau nei stopkadro *skaitmenkėje*. Tik štai jau kitoj įsiurbiančioj vietoj, pačioj Liuksemburgo širdy, Gijomo aikštės kamputyje, glaudžiasi „Café Beim Renert", valdoma ponios Josiane „Jasmine" Kops ir jos dešiniosios rankos — hipsterio draugo su kasyte. Viduj laisvai dūminama, čia renkasi pagyvenę čiabuviai, čiauškantys liuksemburgietiškai — trečioji (po prancūzų ir vokiečių) vietos kalba akustiškai man primena sykiu Šveicarijos *fliukų* tarmę ir... portugalų kalbą. Lankytojų ratas platus — nuo *hugobosų* ligi *bomžų*. Tik repertuaras mini: alutis, vynelis, kavutė, *coca*. Gal dar užkandėlės — nors nepastebėjau kramtant. Tasai nuzulintas minimalizmas primena seną tiesą apie kavines: ateinama juk ne dėl virtuvės, o dėl atmosferos. Pastarąją sukuria šeimininkai ir lankytojai. Pastarieji ilgainiui tampa šeima. Dizaineriams patartina per daug nesivarginti. Keli paprastučiai staliukai, amžinos kėdės prie baro, vaizdas į monitorių su meilutytėmis olimpiniame baseine arba į Rotušės rūmus aikštėje. Šią vasarą juos užstoja kadrai iš Marilyn Monroe vizito Hamburge, kur kiekvieną ikonos žingsnį kažkada tris paras iš eilės lydėjo saikingai euforiško fotografo Julijaus Kelero, *pardon*, Manfredo Linuso Kreinerio

kamera. O kamera mūsų blondinę undinę mylėjo žymiai ištikimiau nei vyrai. Tad objektyvas atstojo jai vyrą. Tos meilės judančius ir šnekančius rezultatus Liukso gyventojai galėjo pamatyti jau kitose aikštėse ant sienų — kinas vasarą Europoje vis dažniau išeina iš salių. O štai čia, Gijomo aikštėje, — ant stendų. Žiūrėjau į Amerikos liaudies artistę jau sutemus, visur atrodė nepriekaištingai — su paltu ant elegantiškos suknelės „žvynų" ir be. Abiem atvejais spindėjo, įmagnetindama viską aplinkui. „*Aš pritraukiu nelaimę, kaip Šiaurė pritraukia magnetą, / Kaip magnetas magnetą nelaimė pritraukia mane*", — norėjau visiems aikštėje rėkte išrėkti liuksemburgietiškai. Tada vėl sugrįžau į vidų ir nesudėtingiems užsakymams kiek per žvaliu balsu jaunos bistro padavėjos paprašiau raudonojo: „Vin ruž, paneliuk!" Ji tik išpūtė akis. „*A glass of red wine, please*", — pakartojau ramiau. Jokios reakcijos. Ir tada iš virtuvėlės išniro žila hipsterio kasytė: „*Vin rouge* tam ponui!" Vynas prancūziškai buvo *vanas*. Su anglistams neištariama *a*. „Van ruž, van ruž", — palaimingai atkartojo jaunoji stalviršių šluostytoja. Neslėpsiu, pajutau gėdą. Tokią mažą aitrią vieno balsio didumo gėdutę... Už tas į smulkias glamones kažkada iškeistas Napoleono kalbos pamokas. Su *ruž* viskas buvo gerai, su *van*, deja, ne. Neteisingai ištartas vynas atrodė kažkoks ne visai toks. Tiksliau, joks.

3.

Prancūzijos Lietuvoje vis mažiau ir mažiau, netrukus turbūt visai nebeliks, nors kažkas vis atidarinėja ir uždarinėja kepykléles ir užkandines, užuot atidarinėjęs mokykléles ar darželius su sustiprintu kalbos dėstymu, kažkas vis siuntinėja senstančios odos dieninio kremo su hialurono rūgšties kompleksu ir rusvųjų dumblių ekstraktu (bet be parabenų

ir alergenų!) kainoraščius, į someljė atvirtę žurnalistai, gydytojai ir kitų pabodusių profesijų drukteiniai fanatiškai siekia gomurio tobulybės. Taip ir knieti pasakyti: kosmetikos ir vyno kultūra Lietuvoje pakeitė prancūzų kultūrą apskritai, jeigu pastarąją dar galime matuoti knygomis, dainomis, paveikslais ir kino filmais. Bet yra ir poslinkių. Klaipėdos turbūt mieliausias restoranėlis irgi ne koks ten „Pas Paukštę" ar „Pas Gaidį", o, žinoma, „La Clé"! Kaunas turi savo „La Rouge" (cituoju Kauną):

> jaukų kampelį, kuriame kiekvienas akcentas, kiekviena detalė bei smulkmena sukurta taip, kad neabejotumėte, jog Jūs atsidūrėte užburiančioje, pasakiškoje, nenuspėjamoje ir šiek tiek ekstravagantiškoje Prancūzijoje.

Įsivaizduojat? Varėt į Provansą, o jis čia pat, pašonėje, prie romantiškai sprogdinamų tiltų! Ak, tos suokiančios reklaminių skrajučių lakštingalos! Tik ar susikalbėtų čia užklydę prancūzai su padavėjais? Su vietos dvasiomis? Rygos centre esama puikaus belgiško alaus restoranėlio „Bon Vivant" — čia viskas paprasčiau, čia greta „pilvakalbystės" vyrauja dvikalbystė, nes Rygos rusai staiga ima ir prabyla latviškai. Įsišaknijama tik per kalbą — kad ir kaip žiauriai tai skambėtų. Negalėčiau savęs bekalbio įsivaizduoti penktadienį Dublino smurglinėje, kur ateinama ne tiek ir ne tik palakti, kiek išpažinčių atlikti ir priimti. Tarp kitų bekalbių (kaip bekelnių) — taip, įsivaizduočiau nesunkiai, padūsautume it lietuvių filmuose, po kažkelinto(s) gal net aptartume tautinius balsų į Seimo stiklo kalną pirkimo ypatumus, gal išrašytume kokį receptą Jonui Kazlauskui, koks nors „atvejis" būtinai pasiteirautų, ar dar neišėjo naujas *Silva rerum* tomas, bet vis tiek būtų gėda, kai koks nors raudonplaukis

ir raudonskruostis airių meitėlis imtų nesuprantamai, bet metodiškai baubti, apeliuodamas į mūsų veidų niūrumą — per mažai inteligentiški mat! Vienu keturių raidžių (galima ir keturių radžių) žodžiu ir džiazinėmis jojo variacijomis neišsiverstume, nes norėtųsi užstalės kolegai paaiškinti viską iš esmės, nuo Birutės ir Kęstučio imtinai. O liežuvis strigtų, smegenys džiūtų, kumšteliai nevalingai gniaužtųsi, IQ siektų grindis. Nėr šnekos be kalbos, žmonės. Nėr pasaulėvaizdžio kaip tokio, nors tu ką.

4.

Katė Dora murkia į ausį. Siūlo blogio gėles su nuolaida, Lietuvoje kažkodėl ydingai tebevadinamas piktybės gėlėmis. Aš bloga, bet nepikta, sako ji. Aš tavo geriausia blogietė. Tavo animacinė vampyrė. Tu mano Artaud ir Cocteau viename. Ar aš tau gera? Ar aš tau graži? Ar priimsi mane į *blogą*?

....

2014

Lopšinių radijas

I ....

1.

Tūlas, panūdęs po poros metų pauzės aplankyti sapnų topografijoje tvirtas pozicijas išsaugojusias vietas, itin jautrus net ir patiems mažiausiems pokyčiams tikrovėje. Kad ir „Vis-à-Vis“ barmeno, liepdavusio rinktis iš dviejų už nugaros gudriai paslėptų grapos butelių, ūsų spalva — sapne tai maskara, įprastas žilstančių savimylų ginklas nuo senatvės, o po ilgesnės pertraukos tikrovėje — nei tos maskaros, nei to italo, su kuriuo jau beveik glėbesčiavaisi per apkrautą barą paskutinį vakarą prieš išskrisdamas, tik jauna plonom linijom vietoj apyrankių tatuiruota kandis su kepe. Kepė panaši į Getsbio, snukelis — į Binoškės, figūrėlė berniuko. Tik akys — salamandros. Jaunystėje tokią pamiltum išsyk, dabar imiesi taktinio manevro: „Žiūrėkit, ten kampe sėdėjo toks žilas akiniuotis su knyga — kada beatvažiuočiau, jis visada čia. Nuojauta kužda, kad tai koks nors vietos šviesulys, rašytojas, musėt, dailės istorikas — išduokit paslaptį.“ Pasistiebusi ant pirštų galų tiriamai nužvelgia nuo galvos ligi kojų, pasveria visus už ir prieš: „Ne ne, jis ne rašytojas, pavadinkim jį skaitytoju. Žilberas čia iš tiesų skaito, kažkada, 9-ajame dešimtmetyje, jis buvo ryški vietos kontrkultūros peizažo figūra. Dievina Henry'į Millerį ir Céline'ą, o perskaitytas knygas kartais atiduoda man.“ Su kiekvienu sakiniu („kontrkultūros peizažas“!) mylėjau ją vis labiau ir labiau, netgi išdrįsau paklausti, ar ji ne aktorė

iš teatrėlio priešais (ne, ne aktorė), ar ne filosofijos studentė, uždarbiaujanti vasarą kelionei į Maroką (ne, ne filosofijos, ir apskritai), beliko tik vardas, kurio taip ir neišdrįsau klustelėti (niekad gyvenime, kitaip nei Putinas, neverbavau padavėjų ir barmenių). Nepradėjau ir programinės „pograpinės“ litanijos, kad tikri barmenai — tik vyrai. Dar buvau atėjęs dėl jos porą sykių, bet pamainos jau buvo pasikeitusios, žinojau, kad viskas pasikartos: po poros metų lygiai taip pat klausinėsiu kitų kavinės kovotojų, ir galbūt kas nors miglotai paaiškins: „Žinot, keista istorija, niekas apie ją nieko tiksliai negali pasakyt, atsirado iš niekur ir dingo lygiai taip pat, sako, nelaiminga meilė, ji čia draugavo su tokiu Žilberu, kuris dabar ligoninėj (po velėna, durnyne, prieglaudoj), va jo tai galėtumėt pasiteiraut, bet senis su bet kuo į kalbas nesileidžia.“* Važiuoti į prieglaudą? Kine važiuočiau, surasčiau ją toj palatoj, jie būtų ką tik susižiedavę, žiūrovės verktų. Išvengusi basono, kamera lėtai lėtai atkeliautų ligi Henry'o Millerio veido rėmeliuose ant *tumbos*. O gal porno klasikas būtų apsikabinęs triskart jaunesnę japonę.

Nepalyginamai liūdniau, kai nunyksta pati vieta: dešiniajam *Place Guillaume II*, centrinės Liukso aikštės, kamputyje būta tokio mano kadais aprašyto čiabuvių taškelio,

* Ir iš tiesų, jau po metų tą tipą, staiga atsidūrusį už staliuko mano dešinėje (kavinėje jis keisdavo lokaciją), pabandžiau nejučiom nufotkinti „Amazon Kindle'u“, bet senis kaire akim pamatė į jį atsuktą monitorių ir pakėlė *chajų*. Buvau priverstas niekingai teisintis savo beužgimstančiam stabui, netgi jo akivaizdoje ištrinti nuotrauką. „*Sorry*“,— pakartojau keletą sykių. „*Dont't worry*“,— atsakė jis net nežiūrėdamas į mane. Gražiosios barmenės pėdos tą vasarą buvo ataušusios, jos niekas kažkodėl neprisiminė arba nenorėjo prisiminti, tad vieta išsyk prarado tokį, regis, nepajudinamą reitingą. Mintyse keikiau tą skylę ir išdidųjį „kontrkultūrininką“ rinktiniais rusiškais keiksmažodžiais.— *RoRa*, 2015.

kur hipsteriai ir kostiumuoti *čiuvai* necenzūruojamų dūmų debesyse čiauškėdavo liuksemburgietiškai (apie purvinų rumunų invaziją, apie Obamos ir vietos futbolo bejėgystę ir pan.). Mėgdavau čia sėdėti, kažką netgi vangiai užsirašinėdavau, kažką, kas turėtų tam tikros potencijos virsti niekieno neskaitomais eilėgyviais senatvėje, kadangi tikroji poezija žino tik du sezonus — revoliucingą jaunystę ir beketiškus atsidūsėjimus bei skrepliais inkrustuotus krenkštimus. Vadinamoji „poeto branda" — nesąmonė, liaudiškai nonsensas, kritikų gėda ir bėda. Tikroji poeto branda, kaip moko Lietuvą didysis mūsų poezijos *brendseteris* Aidas Marčėnas,— tai anapusybės *brendas*. Ir tik. Tai štai, trifunkcė dūmų, vyno ir tarmės skylė „Beim Renert" šią vasarą neveikė, už lango šešėliavo suverstų baldų krūsnys, vitrinoje švietė oficialus pardavimo aktas, o iš tikrųjų — mirties liudijimas. Slinko finaliniai kadrai. Pelyčių kojytėmis bėgo vis nesibaigiantys ir tradiciškai sunkiai įskaitomi baigiamieji titrai*.

Visai netoliese, Kapucinų gatvėje, antram vokiško knygyno aukšte (paprastai tokias vietas civilizuotame pasaulyje laiko gėjų porelės) pirkdavau operų DVD — muzikinė *pardės* dalis buvo pavyzdinė, ten tarp kokių Sokolovo ir Berezovskio dabar kaip inkstas taukuose turbūt vartytųsi ir Martynas Levickis. Per pėdą nuo „viso" Keitho Jarretto *At the Blue Note* mėlynoj dėžutėj. Bet ne — nebegulės, nes tokios krautuvėlės nebėr, dabar čia itališki drabužėliai, kuriuos ten pat ir pataiso, jei rankovės ar kelnės tamstai staiga per ilgos. Brangūs drabužiai, brangi paslaugi lėlytė su kuklia

* Laimė, dar po metų skylę iš numirusių ryžosi prikelti barzdotų hipsterių porelė: vaikinai kaip reikiant drėbtelėjo dizainui, virtuvei, kur reikia ir nereikia, prikabinėjo veidrodžių ir lapino Renerto portretų ir — svarbiausia — išsaugojo kontingentą.— *RoRa*, 2015.

iškirpte tuoj už vitrinos stiklo. Ką pataisyti Martynui? Gal pasiūlyti rečiau darbuotis taperiu ponų *rautuose*? O tų kultūrinių taškų taškelių nunykimas mažina ir susina mano Europą, ką ir bandau pasakyt keliakalbei publikai vienam 16-to aukšto balkone su vaizdu į kiaušinio trynio spalvos pilnatį ir pagyvenusias portugalų valytojas, it bitutės triūsiančias tuščiuose Europos Teisingumo Teismo aviliuose po žudikišku Mėnuliu. Liuksemburge jos kažkodėl atrodo nepalyginamai linksmesnės nei liūdesingojo fado pjaustomoje Lisabonoje.

2.

Apie ką galvojate? — iš pat sekmadienio ryto tarsi nekaltai klausia manęs veidaknygė — toji virtualiųjų svingerių maldaknygė. Esu totalinio sterilumo vietovėje, kur šventadieniais negalvojama iš principo. Absoliutaus sterilumo rajonas per mylią nuo pagal kitą, jau nebe rokenrolinę, paskirtį naudojamos „Radio Luxembourg". Sterilus butas, tarsi naujos žvaigždutės įgijimui iškuoptas viešbučio apartamentas — tik be jokių artefaktų, be Biblijos galvūgalio stalčiuje (kažkas sufleruoja — be pistoleto po pagalviu) ar nepaskaitomų euroromanų, nežinia kodėl pirktų oro uostuose. Jokio muzikinio triukšmo. Jokių CNN ir BBC. Tik paukščiai, pamišę vientuliai *britvininkai* toj pačioj Adenauerio alėjoj, griaustinis iš akyse žemėjančio dangaus. Sportine dvirka ką tik sukoriau 20 km tarp lietaus lašų steriliom trasom, kurias išvydęs grafas Zuokula skubiai pasikeistų pavardę.

A, būčiau pamiršęs: turiu keletą kaimynų, kurių vardai skamba kaip rusų kalba Holivudo filmuose. Kažkur visai čia pat Konstantinidou mylisi su Kakadelliu. Aukštu žemiau šilke siuvinėja Nour Eddine Hachiby. O ką kalbėt

apie Molitor ir Villenthal? *O mój Boże*, apie Bösze & Kiss? O ponia Prutz? Štai mano dienų ir naktų figūrantai. Čia neatsipjausi banalaus lašinio ar bekvapio dešrigalio. Čia viskas kaip 1992 metais rašytojų viloje „Literarisches Colloquium Berlin“ prie Vanzės ežero, kur pirmąsyk išvydau būsimąjį laureatą Kęstutį, *pardon*, Navaką savam kailyje, *pardon*, amplua: gauraplaukis poeta paslikas gulėjo lovoje, apdėtas kelių (!) Berlyno merginų jam suvežtom gėrybėm: visokiais ten šparagais, marinų mulėm, senjorų pomidorų *secchi*, *taboule* orientalėm, saldainiais „Mozart“ ir kitom lietuvių virtuvės stigmom. „Penkių ežerų“ nepamenu, kadangi ir taip gyventa prie ežero. Nors galvūgalyje vietoj Biblijos galejo stovėti kokia „Marie Brizard“ su mėlynais apatiniais.

Žiūrėjau tada į dekada jaunesnį vieną geriausių visų laikų lietuvių poetų dekadentų plačiai užmerktom akim: tai štai kaip gyvena genijai! Štai kaip amžinybei pozuoja mūzų išrinktieji! Bergždžiai beieškant šauktuko prancūziškoje klaviatūroje, balkone virš manęs nusidriekė didžiausia kada nors matyta europedrylų vaivos rykštė. Graži kaip senelės pasaka.

3.

Kita lėlytė balta suknyte su iš dailių ausyčių stirksančiais išmaniojo laidais, atrodančiais it natūralus „svarovskių“ pratęsimas, ir nebe tokia kuklia iškirpte kaip Kapucinų gatvės drabužinėje, sėdėjo priešais mane pustuščiam vakariniam autobuse ir tarpais Didžiojo brolio kalba pusbalsiu kažką pasakojo telefonui apie būsimą pasimatymą. Net jei būtų nevartojusi tos kalbos, vis tiek būčiau išsyk atpažinęs „porūšį“ — išmontavus geležinę uždangą, tuntai tokių daugiau ar mažiau artistiškų natašų it mechaniniai palydovai

(o tiksliau, „palydovės“*) užplūdo laisvojo pasaulio visatą, ėmė suktis visose įmanomose orbitose — nuo albanų ir jugų reguliuojamų viešnamių brolių Grimmų miesteliuose ligi Milano ir Paryžiaus madų podiumų ar Monako jachtų denių, kur mergaitės atgabenamos ir išgabenamos malūnsparniais. (Šitam lošime kažkada savo žodį bandė tarti ir Lietuva, pasiųsdama pavojingai jaunas šokančių lolitų grupes Emyratų kryptimi.) Be tų, galva ir kūnu tarnaujančių bosams ir bosėms, būta ir kitos laimės ieškotojų kategorijos: savamokslių, savadarbių, savanaudžių. Atsisakančių iš

* Iš kavinėje palikto rusų damos sąsiuvinio (kalba netaisyta,— *RoRa*): „Итак, дорогие мои. 1) Собирается компания из мальчиков и девочек в Монако, Ницца, Сан Тропе. От трех до семи дней. Строго 18 лет, строго высокий рост, можно с грудью нолика. И туда же для отдельного персонажа девушка строго 18ти лет 2.5–3 грудь и рост от 175–180, жить с мужчиной на отдельной вилле, тусоватся и путешествовать будете все вместе. Поездка через неделю. Шенген должен быть. Кастинг по фото. 2) Ищу проф. моделей, без интима, в Монако на 3–4 дня. После 25 мая до середины июля. Точные даты узнаю позже. Fashion TV. Днем фотосессии, вечером подиумные показы. Трансфер, отели, новое бесплатное портфолио. Dior, Valentino, известные визажисты, мировые стилисты. Крупные компании как Victoria Secret и тд. Грудь от 2,5. Желательно иметь визу. Будет так же мини конкурс, в подарок пакет на 150 тысяч рублей от Rive Gauche. Всем моделям без исключения даряться наряды. За один день 500$ & All inclusive. И туда же нужны несколько девушек на открытие. Интим. Модельного плана, высокие, красивые. Кастинг по фото. 3) Встреча с мужчиной в Питере, не высокие 168–175 все натур и длинные волосы, небольшая грудь (тройка) худые! Лоск-шмокс. Актуально всегда. 4) Встреча с муж. в Питере. Рост 160–172, худая до 48 кг, красивое лицо! И восток и не восток, разные типажи, но все дрещи болезненного вида. Актуально всегда. 5) Встреча с муж. в Питере от 170–180 и до 4 размера груди, любит натуральных рыжеволосых, шатенки, узбечки, татарки. До 20 лет строго. Не блондинки! Трансфер если надо оплачивает. Фото в рост, профиль, со всех сторон и далее по телефону все расскажу. В 19.00 или 20–21–22 на ужин до утра, когда не до утра, до 3 ночи, и не знаю в общем, всегда по разному. Актуально всегда.“

principo dalintis brangiu prakaitu uždirbtom kupiūrom. Štai tos „stogo be“ neabejotinai pačios įdomiausios, jos tarpsta nuolatinės savikūros atmosferoje. Tokia, primenu, it sparnelius elegantiškai suglaudusi įdegusias kojas su aukštakulniais, ir sėdėjo priešais. O dabar rengėsi ir išlipti. Stotelė nelauktai sutapo, tad atsistojau ir aš, nors mūsų žvilgsniai tiesiogiai nė karto nebuvo susidūrę: įtariu, kad periferine rega ji jau buvo nuskenavusi mane skersai išilgai, įskaitant senam Londono metro dėklelyje snūduriuojančios kreditinės kortelės sumą. Ant lietaus nuplauto šaligatvio jos laukė neaukštas, kiek per daug įmitęs jaunas britas. Netrukus iš jo burnos pasipylė viso jų keiksmų panteono žalčiai ir rupūžės. „Ist Endas“ ilsisi, magėjo rikteleti, bet susivaldžiau, nenorėdamas gadinti tobulos tirados.

II ....

1.

„Ar tu, nedėkingoji velnio išpera, jauti, kiek vėluoji?! Pusantros valandos, šaltaširde tu kale! Tai neįsivaizduojama šitam kaime! Tai tikras žmonijos įžeidimas! Tu net nesiteiki atsiliept į mano SOS *esemesuos*, suske! — pamindamas anglų džentelmeno kodeksą šaukti pusbalsiu, it lyrinis prastos poezijos herojus plyšavo britų tešlius. Ir man, pasakysiu atvirai, buvo jo gaila. — Visas maistas šuniui ant uodegos, nes tėvai be tavęs prie jo neprisilietė! Galbūt brangiausias maistas sumautam Liuksemburge! Tu ką tik papjovei mane be peilio! Ar tu turi smegenų, kale?!“

Kalė „Nataša“, be abejo, jų turėjo. Antraip nebūtų atsidūrusi Kiršberge (čiabuviai taria Kyršbierš) — elitiniame Europos institucijų, įtakingų firmų bei sostinės kultūrinių pramogų rajone su parodine naująja architektūra ir

amžinai nuleistom gyvenamųjų namų žaliuzėm. Ji stovėjo nejudėdama gatvės žibinto apskritime it kokia rusų dailiojo čiuožimo diva ant pačiūžų peilių šviežiai suraižyto ledo, ką tik atlikusi laisvąją programą ir sustingusi prieš aplodismentų ir nujaučiamų balų audrą. „Tu nesupranti, kad mes jau nebeprisikelsim, kale, kad viskas iš esmės baigta! *Finita la commedia*!“ Toliau nebeklausiau. Ir taip išgirdau per daug — atsidurti netinkamu laiku netinkamoje vietoje irgi karma. Įprastu keleliu tipenau sau namopi, o jie, kiek atsilikdami, nelauktai taip pat pajudėjo ta pačia kryptimi. Britas vis aštrino savuosius ariozo, ji iš pradžių griebėsi statikos, po to, vis dar neištardama nė žodžio (teisinga taktika!), geišos žingsneliais ėmė bidzenti jam iš paskos. Taip ir sliūkinom ligi pat mano sterilaus bloko — nelaimingas britas tebešaukė (rėkimas ilgainiui peraugo į lojimą), bežadė „Nataša“ vilkosi pavymui. Per tas kelias minutes (atstumai ir laikas tamsoj, kaip visi žinome, ilgėja) galėjau sufantazuot bet ką: jis dirba kad ir Europos Teisme, kad ir Europos Audite; gimė aukštesnės viduriniosios, kad ir ką tai reikštų, klasės šeimoje; tėvas lanko jo rangui derantį klubą, kur vyrai, kol geria, laimingi su vyrais, vėliau yra variantų; kadaise graži, dabar tik elegantiška motina lanko kosmetologę, kineziterapeutą ir psichoanalitiką, kilnoja rankas aukcionuose; turi anksti pasimirusią seserį (tikrai tebeturi, nes išliko nuotraukos ir video, netgi gedulinga paskyra veidaknygėje); širdyje euroskeptikas, bet karjeros juk nepasirinksi — tai ji, šaltaširdė, griebia tave už pakarpos ir nubloškia į keisčiausias vietas (prisiminė du brolius belgus, tėvo išspirtus steigti prekybcentrių niekam nežinomoje Marijos žemėje); grieždamas dantimis kankinosi berniukų internate kad ir Šveicarijoj, kur jau buvo pramokęs vadovėlinių greito mazgo ir trumpos virvės tvirtinimo

būdų — abu turėjo būti itin tvirti, nes figūranto antsvoris nuo patyčių augo kaip ant mielių.

Šitoj filmo vietoj reikėjo atsirakinti paradines. Jie slinko taku dešiniau, gilyn į atvirą kiemą. Už surūdijusios karūnos skulptūros (deja, ne MKČ garbei) stabtelėjo, „Nataša" staiga pritūpė ir visu kūnu prigludo prie brito. Jis tebelojo, bet jau nebe taip aršiai. Nemačiau, ar atsegė diržą. Kamera buvo išjungta. Atrakinau duris ir pakilau liftu, kuriame antras keleivis paprastai būdavo tik pirmojo atvaizdas veidrodyje. Nuo vaikystės man buvo kalama, kad veidrodžiai liftuose tvirtinami visų pirma tam, kad keleiviai nepultų rašyti ir piešti žinia ko ant sienų. Tą ekskrementų hieroglifiką, tokią paveikią švelnioje paauglystėje, puikiai išmaniau. Ta šventė visada su manim.

2.

Dar rytą niekas negalėjo pagalvoti, kad pirma bendra vakarienė virs paskutiniąja. Jis kruopščiai, it koks teroristas, kurpė scenarijų: iš gimtojo Jekaterinburgo (kur dar „tikrąją Natašą" gyvenimui rengė „Uralmašo" grupuotės banditai — to, laimė, jie niekada nesužinos) *pedagoškės* permetė ją į Maskvos univerą, čia jau „naujoji Nataša" suartėjo su Putinui opozicišku jaunimu (tik nevartoti žodžio „liberaliuoju", nes tėvas nuo panašios leksikos pažaliuoja), ilgainiui mergaitės gyvenimas tapo nepakeliamai sunkus, nes rektoratas „kažkodėl" netoleravo paskaitas į protesto maršus iškeitusiųjų, ir štai vienos studentiškos išvykos į Vakarus metu ji nusprendė nebegrįžti į Rusiją. Likusi ant šaligatvio, griebėsi įvairių darbų, iš klausos mokėsi kalbų, kaupė lėšas naujoms studijoms (britas net susirado internete internato laikų klasioką, prisiekusį kai ką paliudyti) ir pan. Tėvas be vargo galėjo tą scenarijų sutrinti į smulkią vasaros dulkę,

tačiau, akivaizdu, nebūtų to daręs: seno vilko atmintyje dar buvo gyvi manekenių iš Rytų veidai ir kūnai bičiulių jachtose Antibuose ir Monake. Jis būtų žvelgęs į ją kaip Antverpeno žydas į nelauktai pigiai panosėje išdygusį deimantą — apšlifavus kaina kils. Kilmė nieko nejaudins. Biografiją merginai sukursime tokią, kokios reikės. Ne pirmas kartas. Britas faktiškai atidirbinėjo už tėvą, tad titruose jų pavardės galėtų priminti kad ir brolius Coenus ar brolius Taviani. *Kakoj skirtum?* Buvo tik viena mažytė detalė, vienas itin pavojingas kabliukas: jis mylėjo ją. Mylėjo ligi vėmimo.

3.

Jos tikrasis vardas galėtų būti Valentina. Arba tiesiog Valia. Nepasakyti Valka. Ilgis ir kirtis slankioja priklausomai nuo situacijos. Tą rytą Liuksemburge ji kėlėsi vėlai, ilgai mirko vonioj, ilgai rinkosi kosmetiką. Žinojo, kad vakare jos gyvenimas gali negrįžtamai pasikeisti. Buvo vos viena maža detalė, vienas lengvai nusprūstantis liemenėlės kabliukas: ji nemylėjo jo. Nemylėjo ligi vėmimo. Ilgai nuoga stovėjo priešais veidrodį, dėkojo mamai už paveldėtas linijas ir įdubimus. Tėčiui — už snukelį. Palaikė delnuose mažas, bet užtat natūralias kriaušaites. Net be grimo atrodė *okidoki*. Gimtojo miesto banditai ją ganė jau nuo aštuntos klasės, neduodami nusiristi ligi vulgarių botoksinių. Ji puikiai mokėsi, skaitė Sidabro amžiaus poetus, lankė *muzikalkę* ir *dailioškę*. Kas įvyko vėliau, prisiminti nenorėjo. Kaip pakasė jos vaikiną, kaip bėgo į Maskvą, o paskui per vieno belgų diplomato guolį — į Briuselį. Visa tai buvo praeitis, o iš praeities ji norėjo semtis tik su niekuo nepalyginamos rusų kultūros — Čaikovskio muzikos, Turgenevo prozos, Bloko lyrikos. Dabartyje driekėsi naujas vyrų

pasaulis, nes kitokio ji apskritai nežinojo. Su tuo naujumu reikėjo dirbti. Ir nieko daugiau. Vaikai palauks. Britą, it estafetės lazdelę, perdavė jo internato laikų draugas: „Joo, tau nuskilo, Valka, storulis daro eurokarjerą, gyvensi ir vargo nematysi. Tėvai Londone pačiam viršuj, tad galėsi rodyti špygą tautiečiams. *Fakinti* visus ir viską aplinkui." Ji tik mįslingai šypsojosi.

Taip į jos gyvenimą įžengė Beniliuksas. Tas žodis visada truputį trikdė ir stingdė. Regėjosi, kad esama valdų, kur dizainas tapo gyvenimo būdu, kur žmonės nežeidžia ir nesibraižo savo aštriais kampais, o, sakytum, apgaubia vienas kitą lengvai nupučiama neįpareigojančių santykių plėvele. Netgi Amsterdamo žolė, be vargo skaboma ten ir užuodžiama čia, atrodė kažkoks vaikiškas maistelis, o ne pirma malonumo ugdymo pakopa, išvedanti į pavojingesnes savęs kamavimo sritis.

Štai šitoj filmo vietoj galėtų paleisti reklamą. Nes dabar belieka atsakyti vos į vieną paprastą, o sykiu kiek *sofistikuotą* klausimą: kodėl, net begėdiškai vėluodama, ji vis dėlto sėdo į tą 18-to maršruto autobusą, a? Po saule keičiasi tik klausimai — atsakymai seniai tie patys. Vieną iš jų regime paskutiniajame Stanley'o Kubricko filme. Režisierius gali atrodyti beveik žemietis: Kub-ric-kas. Tebus taip: jau su balsva smėlio išberta savo dievinamo Drieso van Noteno suknele ir Niujorko juvelyro Alexo Shepkaus minkštaauksiais klipsais, spyruokliuodama ant lengvučių Alexanderio Wango aštriakulnių, ji vieną koją jau statė ant kilimo „žolės" viešbučio koridoriuje. Tą pačią akimirką iš gretimo numerio išėjo vyriškis, panašus į visus amerikonų kino *klūnius* išsyk. Jie abu trumpam „apšalo", tada jis tiksliu judesiu sugriebė ją už alkūnės ir įsitraukė į vidų. Tęsinį tamstoms parodys „žemaitis" Kubrickas. Ten tie juodi balti kadriukai

su australiete ir jūrų karininkėliu, ane? *Teij flešbeka, kap muodnika saka.* „Natašos“ vaikinas Jekaterinburge, beje, buvo atitarnavęs *padvodkėj.*

4.

Papasakojau tą istoriją Kiršbergo balkone, pilnaties tryniui kybant per patį vidurį tarp geltonstiklių Liuksemburgo „dvynukų“ — Europos Teisingumo Teismo rūmų. Norėjau, kad jiems pasisektų — tam keturių raidžių prakeiksmus į dangų siunčiančiam kilmingam britų šuneliui ir jai — nematomo laimės fronto kovotojai iš Rytų. Du bokštai, dvi Temidės svarstyklių lėkštutės, įsitempusios pusiausvyroje, laukė naujo ryto. „O jūs taip ir neatsakėt į pagrindinį klausimą: kodėl ji vis dėlto ryžosi važiuoti?“ — sodindama kūdikį ant kelių, tarė lietuviško veido mergina itališka pavarde. Jeigu būčiau populiarus prozininkas, pabaigčiau turbūt taip: „Vyras, paguldęs ją ant menčių ištaigingame numeryje, buvo joks Clooney ir joks De Niro, o vėtytas ir mėtytas FSB majoras su pragaro rakteliais smokingo šoninėje kišenėlėje. Užuot vienu dryksniu nuplėšęs kelnaites, jis parodė Valiusei keletą nuotraukų, į kurias ji galėjo žvelgti tik užsimerkusi. Toliau viskas buvo paprasta. Ne, nesiųsim tavęs namo, tik retsykiais paprašysim padėt mums vienu ar kitu klausimu. Galėsi vadint save konsultante. Susigalvot kontoros pavadinimą. Netgi logo. Tik pasistenk be ragų ir kanopų. Turėsi dvi sąskaitas — vieną savo, o kitą mūsų. Kitu vardu. Tarkim, Natašos. Ir dviem pirštais stumtelėjo iš po pagalvio ištrauktą naująjį pasą.“

5.

Kūdikis balkone staiga garsiai pravirko, o mama nieko nelaukdama užniūniavo lopšinę: *„aa apa pa zuikis vaiką*

lingava aa apa pa belinguodams užsnūda aa apa pa nuo krėslelio nukrita aa apa pa katins nosį nukanda...“ Tarsi pasakojant „Natašos“ istoriją Liuksemburgo radijas būtų virtęs Lopšinių radiju.

. . . .

2014

Tyla po antkapiu

....

1.

Įvairiomis progomis it koks kalvinistas (t. y. Italo Calvino, palikusio mūsų tūkstantmečiui šešetą garsiųjų *memo**, sekėjas) esu rašęs apie lėtinimą. Apie Rolando *ritardando*. Atėjo laikas pakalbėti apie „giesmės“ tylinimą. Abu atvejai giminingi, susiję su keliavimo įpročiais: pirmasis — su tyčiniu tinguliu, leidžiančiu pasauliui suktis aplink tavo aš-į, antrasis — su to pasaulio garsų išjungimu („Patildyk radiją, Petrai!“). Minimos mini nirvanų paieškos niekada nevainikuojamos pergale — pasaulio ir tavo gyvastis neleidžia TO pasiekti: taip absoliučią palaimą sugadina gurgiantis pilvas, artėjanti audra ar greitosios sirena. Visiškas ištrynimas — greičio ar garso — sunkiai įsivaizduojamas. Žinoma, galima išjungti automobilio ar povandeninio laivo motorą, tačiau neįmanoma išjungti vandenyno šnopavimo. Bangų mūšos. Banginių vandens pūtimo. Gulėdamas valties dugne suglaustais it sparnai irklais, vis tiek būsi srovės nešamas su įsibrovusiais į priešpriešinę juostą debesimis regėjimo lauke, užbrūkšniuotame kas akimirksnį kryptį kaitaliojančių paukščių. Kai kurių balsai gali priminti uošvės treles. Net jei užsimerktumei — niekas per daug nepakistų, tu dar gyvas. Štai priešingu, t. y. mirties, atveju,

* Angliškai italų autoriaus suformuluotų kaip *Lightness* (lengvumas), *Quickness* (greitumas), *Multiplicity* (daugialypumas), *Exactitude* (tikslumas), *Visibility* (matomumas) *ir Consistency* (nuoseklumas).

reikalai pajudėtų: raudų nebegirdėtum, o užkastas žemėn niekada nebepasiektum Lurmareno kapinaičių Vokliūzo departamente, kur po itin kukliu aptrupėjusiu antkapiu ilsisi komunos futbolo komandos vartininkas Albert'as Camus. Dabar jūs — lygūs. Tam reikia labai nedaug — atgulti po antkapiu.

2.

Jaunystėje man patikdavo su miestais boksuotis, o ne imtis. „Boksu" dabar vadinu staigų vietos įgėlimą: atmintyje dūzgia spiečius vaizdų, kuriuose it sapne įbėgu į metro, keičiu traukinius persėdinėdamas atokiose ir baugiose stotyse, kur nejučiom su kokiu nestabiliu ambalu liekam vienudu ir neišvengiamai susiduriam veizolais blizgioje sekmadieninio lifto kabinos sienoje. Nugara dar atmena trijų juodukų klausimą *„To beat or not to beat?"* atkarpoje, kur likome keturiese, — jie ir mano pakaušis. Tada dar nebuvo jokių išmaniųjų, jokių *džipiesų* su lėtai besikeikiančiu Greitai, jokių androidų — vien tik kuklus vos įžlibinamas nuo nervingo lankstymo nudilęs žemėlapiukas plius mėlyna telefono kortelė saujoje. O ligi vernisažo su Anishu Kapooru (tada dar nežinojai, kad šiuolaikinis menas visada ir mažne visur atrodo vienodai) liko vos 15 minučių, kurios megapolyje sudega kaip degtukas tarp neįgudusio prieš vėją prisidegti drebančių rūkoriaus pirštelių! O tu dar toli toli, dar tik skuodi per sankryžas, atsispindėdamas ką tik praslinkusio lietaus myžaluose, vis pamiršdamas pasigręžti kairėn. Kairėn, mano drauge, visados kairėn! Ir, mato Aukščiausiasis, vis dėlto spėji. Išnyri laiku ir vietoje. Genijai jau čia. Kuratorius jau kabina makaronus. Neatpažinti meno objektai ir subjektai (kartais tai visiškai tas pat) nuščiuvę klausosi monotoniško savojo Dievo balso,

kadangi kuratorius (kaip ir didžėjus) yra Dievas. (Toji dvidievystė, neslėpsime, suponuoja šiokią tokią demokratijos regimybę.) O tu turi kelias minutes atsitokėti ir languotų marškinių rankovėmis nusibraukti srūvantį prakaitą, per kurias ne tik išmatuoji merginų sijonų ilgį, bet ir paklausi savęs: „Kaip aš vis dėlto suspėjau, velniai rautų?“ Atsakymų banalybė pribloškia: metro pustuštis, gatvės taipogi, Londono dangus kažkaip per sveikai išgiedrėjęs, o gatvėse vien benamiai su automatišku *„small change“* burnose. Vadinasi, šiandien šeštadienis, ir niekas niekur ne-be-sku-ba? Miestas sulėtėjo, taip? Taip, vaikine. Aha. Londonas „kamščių be“. Sulėtėjusiame mieste buvo lengva greitinti. Paskui lauke, jau su alum iš butelaičio, net ir įprastinis galerijos erzelis pasirodo kažkoks pritilęs, viskas tonu žemiau, tarsi visus gaubtų nematomas garsus sunkiai praleidžiantis erdvės tvarstis. Tikras tylos filtras!

Maždaug nuo tada keliones „ten“ ir „atgal“ ėmiau planuoti ir *bukinti* savaitgaliams. Ir niekada nepasigailėjau: tuščia įvairių rūšių erdvė atrodydavo gaivesnė, objektai joje patrauklesni, aprėpiami iš visų pusių, žmonės — irgi skulptūriškesni. Tarp manęs ir pasaulio atsirado netikėta distancija, kuri minioje neįmanoma iš principo, o atsitraukus, t. y. užėmus saugesnę stebėtojo poziciją (ant suoliuko Monso parke Paryžiuje ar Žydų alėjoje Klaipėdos „Akropolyje“), verčia ne tiek mąsliai įsižiūrėti, kiek beatodairiškai rinktis ir nuolat praradinėti (t. y. išleisti iš akių) šviežiai pasigautą stebėjimo objektą. Jauką ir auką viename asmenyje. Monso parke priešpiečius praleidžia bėgiodami ratu, Žydų alėjoje — vaikščiodami oriu surogatiniu žingsniu. Surogatiniu, nes „Akropolis“ ir yra Paryžiaus pakaitalas. Negalėdami slampinėti Eliziejaus laukais, mes, surogatiniai *memelenderiai*, tylėdami renkamės savąjį Eliziumą riešuto kevale.

3.

Tylėjimas yra vienatvės brolis. Tyla yra vienatvės sesuo. Įsivaizduoju, kad tokiais *memo* galėjo keistis MKČ su Sofija Palangoje. Šaldytuvų, prie kurių galima primagnetinti savo išminties spiras, dar nebuvo, tad palikdavo raštelius po arbatos puoduku. Arba po muilo gabalėliu vonioje. 1908 metais jis rašys:

> Norėčiau apsupti Tave gegužiu, pilnu gėlių kvapo ir tylos, o po kojų Tau ištiesti puikiausią Maharani kilimą, austą iš auksinių voratinklių ir baltesnių už sniegą chrizantemų, norėčiau, kad, ilsėdamasi ant jo, klausytumeis tylos, kuri yra Naujos Kalbos giesmė.

Tyla pragydo naujakalbe! Metai prieš santykius, kurie bent laiškuose labiau primena nuo žemės triukšmo pakylėtą sielų draugystę nei alsią, kasdienybės duženomis nuklotą aistrą, nupieš didoką (65,4 × 82,8 cm) pastelę, kuri reprodukcijose atrodo skirtingai — kartoninės tuštumos plote ruduma įvairuoja. Tačiau esmė nesikeičia: ant baugios žalsvo juosvo kranto uolos it miniatiūrinės kosmitės su skafandrais stovi trys nužydėjusios pienės. Kotelių kūneliai distrofiškai palinkę, vėjas tuoj tuoj ateives nupūs į rudą (jūros?) erdvę. Paveiksle pavadinimo „Tyla“ (nepainioti su „Ramybe“!) reiškia tą sustabdytą akimirksnį prieš pat žūties neišvengiamybę. (Ir teneapgauna tamstų animaciškas pastelės infantilumas!) Sykiu toji tyla absoliuti, kokia tegali būti tik artefaktuose. Ir ypač — fotografijoje. (Ne veltui MKČ, tarsi bėgdamas nuo išorės ir, be abejo, nebepakeliamo vidaus pasaulio gaudesio, į gyvenimo pabaigą paniro fotografijon!) Štai kodėl fotografai sudievino tuštumą.

Bet ir žmonių ar kitų triukšmaskleidžių pripildytas kadras išlieka nebylus. Krentantis lėktuvas nuotraukoje yra atpažintas tylintis objektas. „Devintoji banga“ Turnerio drobėje ar Tailando mėgėjo kadre nuo kopos — begarsė. Genialiosios Francescos Woodman autoaktas prišnerkštoje studijoje su veidrodyje save apžiūrinėjančiu katinu — tylos pauzė prieš seniai suplanuotą savižudybę. Prieš visišką pasaulio garsų išjungimą — dar viena patildymo repeticija. Nuogas fotografės kūnas yra mažytė tylos tvirtovė. Tylos vaza, kuri netrukus suduš į druzgus, palikdama mums kontempliuoti įstabias skeveldras albumuose ir ekspozicijų įrėminimuose. Puikiai įsivaizduočiau tylų judviejų pašnekesį, kad ir Dusetų dailės galerijoje: MKČ pastelės pramaišiui su Woodman (kokia pavardė!) nuotraukytėmis. Tylos koncentratai ir tylos mėginiai. Ir, prašyčiau, jokios palydinčios muzikos!

4.

Žymiausias muziką pasišovęs nutildyti muzikas buvo Johnas Cage'as (irgi teisinga pavardė kompozitoriui, visą gyvenimą bandžiusiam praplėsti girdėjimo ir suvokimo ribas). Ištrūkti iš kasdienių įpročių ir sampratų narvo erzinančiai tebeskatina jo radikaliausia kompozicija fortepijonui „4'33"“ (1952): sekundmačiu suskaičiuojama negrojančio atlikėjo / atlikėjų pauzė scenoje. Kažkas yra pajuokavęs, kad šito kūrinio neįmanoma atlikti blogai. Atsakome: įmanoma. Beje, kaip ir kiekvieną kitą kūrinį. Tasai opusas, mano galva, gali būti traktuojamas dvejopai: kaip a) įkvepiantis ir skatinantis tylos išgyvenimą čia ir dabar (mums prieinama mini nirvana trumputė — kaip ir gyvenimas, apie kurio trapumą dažniausiai susimąstome ne filharmonijos, o šarvojimo salėje) ir b) kaip žiauroka paties menininko neturėjimo ką

pasakyti pripažinimo ištarmė. „*I have nothing to say and I am saying it*", — sako kompozitorius, ir tai samurajaus drąsa. Perkelta buities plotmėn, ji nebeverstų tylėjimo sieti su išmintimi. Ne, tas kampe pypkiuojantis ponas, per visą vakarą neištaręs nė žodžio, — joks išminčius. Jis paprasčiausiai neturi ką pasakyti ir sako tai išpučiamų dūmų kamuoliais. Pypkė šiuo atveju tikrai tėra pypkė. Juokai juokais, bet Cage'o provokacija gali paskatinti tylos kultivavimą (kultą palikime tylėjimo įžadus davusiems vienuoliams). Įsiklausyti į tylą, kurios, kaip jau žinome, niekur nėra — stiprus savivokos (iš)bandymas. Pamėginkite tas „tylos kompozitoriaus" suskaičiuotas minutes ir sekundes išlikti ramūs, palaimingai atnašaujantys pilnatvei, išsižadėję visų kėslų ar ketinimų. *Just for fun.* Toks tylėjimas būtų ne tiek apsivalymo, kiek atsidavimo būties tėkmei pratimas. Ir fortepijonas pradžiai visai nebūtinas. Jis ir netilptų į narvą.

5.

O, ta dangui grūmojančių dirigentų pauzė prieš pradedant VADOVAUTI orkestrui! Prieš imant virpinti mūsų širdis! Prieš imant mus. Kaip dažnai norėtųsi, kad ji truktų ligi... koncerto pabaigos. Ir ne tik filharmonijos salėje. Politikos erdvėje — taip pat. Didžiausia bausmė balkone pasirodžiusiam diktatoriui — aikštėje po juo susispietusios minios tyla. Tylėjimas kaip bausmė ir tylėjimas kaip savivertė.

....

2013

Gurkšnelinė

I ....

1.

Viename kampario gurkšnyje lengvai telpa Sondeckio orkestro smuikininkės dviejų kambarių butas Žirmūnuose. Smuikininkės būta drąsios — iš gastrolių, be jau minėto gėrio, ji dar glėbiais veždavo man viešbučiuose ir lėktuvuose surinktą Vakarų spaudą. Tas krūvas „valdė“ geltonai rusvi *The Financial Times* puslapiai, iš kurių išsikirpdavau koncertų ir knygų recenzijas, o akcijų išklotinės, iškeliavusios į skardinį šiukšlių konteinerį lauke, rajono bomžams turėdavo daryti nesuvokiamų pranešimų iš Marso įspūdį. Blokinių Žirmūnų kiemas — apskritai labai neblogas sovietmečio dvasinės scenografijos pavyzdys: daug tuščios erdvės šulinio dugne. Išgirtasis Vilniaus senamiestis irgi netoli tenuriedėjęs — vos ne trečdalis dvikojų čia tie patys bomžai ar kandidatai į postą, kurio budistiškas matmuo nusakomas sakramentiniu „Išmaukei butelį rytą — diena laisvesnė“. Paslaptingo kartumo (ir, neslėpsime, ligi šiol neišaiškintos receptūros!) gėrimą gražioji smuikininkė gabeno sau ir negausiems draugams, kuriems po kelių stiklų atrodydavo, kad Vakarai ir yra nesibaigiančių koncertų ir absoliutaus hedonizmo rojus. Vėliau, jau šviesaus atminimo „Lietuvos avialinijų“ laikais, kamparį dykai atsukamuose buteliukuose gerdavom virš debesų, ir, neduokdie, jei tų skiesto kraujo spalvos angeliškų lašų pristigdavo.

Dar prabėgs keletas metų (danguje pagausės reisų), per kuriuos pažįstamų architektų užsakovai draugiška vorele atguls po velėna, o politikų idealistų kuopelė ims atkopdama ne budinti, o juokinti svietą. Štai tada vieną skaidrų kaip ašara Dievo aky rytmetį priešais išnirs Lido krantas su didžiulėm kiek apmusijusiom nuo turistų žvilgsnių, peniukšlių žuvėdrų ir dangaus išdaigų raidėm ant „Hotel Riviera" (pirštai kažkodėl nori spausdinti „fašistinės vilos") stogo: CAMPARI.

Tik plaukiam dabartės iš Venecijos, kur Eimis Nekrošius netrukus pradės repetuoti savo aitrųjį *Otelą*, o jo artistai apsigyvens armėnų vienuolių valdomam *B&B* ir uždaro kiemo šuliny (aū, Žirmūnai!) stebės „mažųjų getsbių" vestuvinius šokius ir glamones po vidurnakčio. „Amerikonų seksas vienuolių viešbučio kieme po mėnuliu Venecijoj, — artistai pasakos be pauzių. — Kaip jos negalėjo išsinert iš tų pamergių suknių!" O pagrindinėse valdose, šv. Lozoriaus armėnų saloje, vienuoliai išrodys ten įjunkusio dieneles leisti lordo Byrono kabineto repliką, nors į Lido žydų kapines jis irgi ne kartą plaukte atplaukdavęs pasisemti įkvėpimo. Tik raišo poeto grybšniai debesis atspindinčioje lagūnos amalgamoje rimuojasi jau nebe su kampariu, o su itališka naminuke, užkopusia į prestižinių gėrimų lentynas. Į lentynų topus, kaip pasakytų jaunoji karta, kuriai tautinio roko Godzila Algirdas „Pablo" Kaušpėdas norėtų atiduoti pavaldyti Lietuvą.

2.

Vienas grapos gurkšnis it tobulas rasos lašas, besileidžiantis smilgos zondu gerkle, o paskui krūtinės ląsta, ir atperka, ir jaudrina. Nes pasakyta: įženk drąsiai į bet kurią suvenyrų krautuvėlę, eik tiesiai prie pardavėjos, pakelk akis: už

žvitrios italės lentynoje būtinai stovės išsirikiavusi grapų šeimynėlė. Tėvas ir vaikai Grapučiai! Rinkis, ir tau bus įpilta. Nenužengus nuo kasos! Tad tereikdavo prasibrauti pro dar negausius japonų turistus (veiksmas vyksta kovo pradžioj), atėjusius stiklo niekelių, „nukičintų“ kaukių ir vąšeliu apnertų staltiesėlių, durti laimingu piršteliu į lentyną, ir reikalas bemat sutvarkytas. Tada jau pasigręžus ir kreivakojės japonės pagražėdavo, ir netgi Murano karoliukai imdavo „hesiškai“ tviskėti. Ypač ta grapa, vartojama stovint, pagerėdavo sutemose, kai pro vitrinos stiklą vos įžiūrėdavai ir niekur nevedančias kreivas gatveles, ir čia pat šnopuojančio kanalo dramatišką atkarpėlę.

Žinoma, būta ir rimtesnių maršrutų. Vieną gaivią dieną su fotografu P. ir alpinistu K. patraukėm į Rialto žuvų turgų, kur išleidom šiek tiek pinigėlio austrėms, ir tada neskubriu žingsneliu tęsėm kelionę be žemėlapio, stabtelėdami turistų mažiau apsėstuose taškuose. Kiekvienąkart vis kas nors kitas turėdavo statyti draugams. Grapos ratas taip apsisuko gal keletą kartų, kol išėjom į *Fondamenta Nuove*, veidu į kapinių salą. Tada nykštukinėj kavinėj su vaizdu į pomirtinį maršrutą pabaigėm doroti austres ir netrukus išplaukėm nobelisto kapo ieškoti. Ten, San Mikelės evangelikų sektoriuje, nelauktai gan apleistą paskutinę poeto poilsio vietą kaip tikros to anekdoto „lietuvės žmonos“ apšlavėm ir aptvarkėm (Venecijoj vis dar ta pati kovo pradžia), staiga susizgribom, kad esam „begrapiai“, tad parplaukę apsirūpinom ir atbraukėm į „Goldoni“ teatrą patikrinti, kaip maurui Bagdonui sekasi smaugti šokėją Špokaitę. Deja, Dezdemona jau buvo nugalabyta, ilgiausią pauzę lietuvių teatro istorijoje ji turėjo išgulėti Vilniaus antikvariate Nekrošiaus pirktoje skardinėje lovelėje (tikram menininkui viskas anksčiau ar vėliau *prisigadija*), kol

plikagavis mauras užbaigs vazonėlių dėlionę (galėjom porą nuvežti Brodskiui ant kapo), tad rodėm jai iš už kulisų visokius paikus ženklus, visokias nosis, ausis bei ragus, o ji net po „mirties" negalėjo sulaikyti juoko. „Niekada nežiūrėk spektaklio iš užkulisių", — mokėme vienas kitą. Visada pamatysi, ko už katarsį sumokėjusiam žiūrovui nieku gyvu matyti nevalia. Pavyzdžiui, kaip ištikimiausias scenos darbininkas Gena iš plastikinio butelio pila vandenį į guminių vamzdelių raizgalynę kitoje kaustytų vartų pusėje. „O, tie verkiantys vartai *Otele*! — virkauja teatralas per pertrauką. — Vieni į rojų, antri į pragarą." Bet ir dėl jo nuoširdumo nebūkim tokie tikri: gal tai širdies plote kursuojanti grapa išverkiama? Ašara irgi grapos sesuo. Tam, kad nubėgtų, pirma prikapsi. Mažais lėtais lašeliais it smulkiausiomis, jokioj partitūroj neužrašytomis ir turbūt neužrašomomis Billo Evanso gaidomis. Gaivaus vasaros lietučio kojytėmis. Grožis irgi distiliuojamas, todėl palikime ką tik pasmaugtą Dezdemoną iš ložės ketvirtame „Goldoni" aukšte vos įžiūrimais angelėliais išpaišytoje lovelėje, o Eglę Špokaitę išsaugokime „La Fenice et des Artistes" viešbučio vestibiuliui ketvirtą valandą ryto prieš išplaukiant į oro uostą: visą švytinčią su 50-ties ilgakočių rožių puokšte rankose, nežinomo balerinos gerbėjo atsiųsta išvakarėse. Mačiau, kaip įvairių sunkiasvorių domingų ir pavaročių per savo gyvenimą tiek ir tiek prisižiūrėję portjė ir uniformuoti bagažo nešikai su neslepiamu susižavėjimu išlydėjo mūsų žvaigždę akimis: *„Una bellissima donna!"* Trumpam sustingo į šoną palenktom galvom, plaštakom parodė išėjimo link, ir tos pagarbios akimirkos stojo amžinybėn šalia kitų, išsipildžiusių ketvirtą ryto viešbučio prie vis sudegančio ir it pavadinimo Feniksas iš pelenų prisikeliančio teatro kaimynystėje.

3.

Ir visi šitie lašantys „ka(i)p ka(i)p ka(i)p“ yra ne kas kita, o klausimus iš serijos „Pameni savo pirmąjį kartą?“ palydinti perkusija. Toji atminties lašelinė pernešama iš vietos į vietą priklausomai nuo tavo maršrutų. Su amžiumi klausimas tampa bukesnis ir duslesnis, jį užkloja nesibaigiantys vienos ir tos pačios situacijos klonai, ir „Kur išgėrei pirmąją grapą gyvenime?“ ar „Kada pirmąsyk gyvenai „La Fenice“ viešbutyje?“ iš tiesų reiškia ne atminties, bet gyvasties patikrą. Kol atsimenu — esu gyvas. Esama ir tabu: „Ar mamytė prisimena, kaip buvau pradėtas?“ arba „Kas buvo tavo pirmoji moteris, tėte?“ Vienas blogiausių teatrų pasaulyje — tai atminties teatras, kuriame fantazija — sykiu didybės manijos ir šulerystės dukra. Pažįstu keletą tipų, kurie taip vaizdingai meluoja, kad toji atminties parodija įgyja vos ne grynojo žanro pobūdį.

4.

Gėrìmas, be abejo, irgi žanras. Turintis kur kas daugiau nei penkiasdešimt grafomaniškų atspalvių.

II ....

1.

Vietas, pavyzdžiui, miestus, kaip ir žmones, kartais patogu apibrėžti nesatimi: esu tas, kas nesu. Tai Jago formulė, kartą išrasta dramaturgo, iš inercijos tebevadinamo Šekspyru. Stygius čia ne siekiamybės garantas, o duotybė. Apie tai, ko nėra, drąsiai galime sakyti „objektyvu“. Nesatis, kaip vienintelė objektyvi duotybė. Štai Palanga yra miestas, kuriame ne sezono metu nėra kino. (Tyčia nerašau — plaukimo

baseino.) Tipinis sovietmečio pastatas dar per klaidą išlikęs, dar kažkaip neaiškiai tebestovi, dar žiemos miegu springsta baugiai tuščia, vasarą pelėsiu kiek trenkianti salė, bet niekas nekalba apie jo atgimimą — skirtingai nei po gėdingo teismų maratono palengva prisikeliančio Kurhauzo kitoje gatvės pusėje. Arba Vilnius — miestas, kuriame paskutinis teatras buvo pastatytas jau neatmenamais laikais. Į miestelį, kuriame nėra „Maxima" (pavadinimas, neturintis įprastai užrašomo kilmininko!), turbūt tuntais vežtų ekskursijas. Arba olimpinė 1980-ųjų Maskva — miestas, kuriame nėra bomžų. Jie, regis, suvisam išgarinti, išnuodyti, išvietinti. Tuoj po olimpiados viena miniatiūrinė strazdanota kanadietė netgi skundėsi: „Rolai, čia taip nejaukiai sterilu!.." *Oh yes!* Jokių ten metro perėjose amžino pokaičio prigulusių žmogystų su utėlių knibždėlynais dreduose, leisgyvių *narkašų* vidurdienio priestočiuose, tatuiruotų degradų su vilkšuniais *S-bahnų* požemiuose ar grandinėmis susikausčiusių barzdočių uostamiesčių dokuose! Tasai dieviškas sterilumas, neatmieštas kartais net (ne)sąmoningu nuopuolio lašu („nuėmę" prostitutes nuo Berlyno šaligatvių, turėsime kitą miestą), jau nauja tema, kurią kažkada užsklendėme dainelėje apie „šventus skurdo ženklus": atmetus skurdo matmenį vieta „sumarsėja", blogio gėlės suveši visuotinės gerovės pogrindyje, kur nors tykiame Austrijos miestelyje (žr. puikų Mariaus Ivaškevičiaus trumpo metro *Tėve mūsų*) ar Luizianos valstijos pelkynuose (žr. geriausią, manding, pastarųjų metų JAV serialą *Tikras detektyvas*) — ten ima veistis monstrai.

Taip nutiko, kad per pusmetį vieną po kito aplankiau Minską, Varšuvą, Gentą, Antverpeną, Briuselį. Labiausiai apšnerkštas, be abejo, pastarasis — Jungtinių Europos Valstijų sostinė, kurią, turbūt daugelio nuostabai, nuoširdžiai

mėgstu, patenkina bet kurio šiukšliaus skonį. Vadinamoji Europos nuobodžio sostinė kaip jokia kita geba keistis priklausomai nuo atvykėlio nuotaikos, geba trumpam pakelti tos gerovės uždangą ir parodyti itin pažeidžiamo netvarumo drapanas. Žinau kitokį Briuselį, ponai! Antverpenas šaltai stilingas, jį dabar valdo ne tik vandens gaivalai, deimantai „su peisais" (deimantų prekyba čia užsiima maždaug 8 000 žmonių, kurie 1 500 biurų kasdien sudaro sandorių už 140 mln. JAV dolerių) ar kruvinos Jano Fabre's teatrinės fantazijos, bet ir itin ambicingų jaunų savivaldos politikų komanda — šitie toli nueis. Gente pažįstu porą gentainių, vienos jų, jaunutės talentingos fotografės, pavardė — Gentvainytė. Jos veidrodiniu principu perskeltuose kadruose pastatų, urbanistinių peizažų ar vienišų augalų bei statinių simetrija, o tiksliau — dualumas, tiksliai atspindi asmeninę autorės padėtį — Kristina turi seserį dvynę Sandrą, kuri yra jos tikrasis atspindys kitoje Europos pusėje.

Varšuva Europos futbolo čempionato apskritai tapo išspirta į svinguojančių sostinių lygą — čia nėra to, ko apskritai nebūtų (kitose sostinėse). Čia „faktinai", kaip sakydavo mano smetoninis senelis, tapo ne tik įdomu, bet nelauktai gera ir labai skanu. Ypač Prancūzų gatvėje — tramvajumi pervažiavus Vyslą ir išlipus prie stadiono.

2.

O štai fotošopinio sterilumo Minske vertėtų trumpam stabtelėti. Čia viskas sudėtingiau ir sykiu paprasčiau, nei įsivaizduojame. Čia stygius su neslepiamu atsidavimu popinamas: plačiais Nepriklausomybės prospekto šaligatviais kas valandą iškilmingu žingsniu praslenka oranžinių sostinės šlavėjų brigada su šluotelėm ir *šiūpeliukais* vietoj kūjo

ir pjautuvo rankose. Gal tai ir prisiekę alkoholikai, išsikovoję elitines visuomeninio darbo vietas. O gal švaros ir higienos apsėstieji, nuo vaikystės svajoję išvalyti kenkėjus iš gimtojo miesto, tėviškės, pasaulo. Nė vienas obuolio graužtukas, nė viena banano žievelė, nė vienas skreplys ar *kancaras* nelieka jų nepastebėtas, nepakeltas ir... neutilizuotas. Todėl Nepriklausomybės prospekto šaligatviai blizgėte blizga. Ir tasai (ne)sveikas blizgesys choru skelbia *urbi et orbi*: „Prezidentas Lukašenka yra Baltarusijos nepriklausomybės garantas."

Ko dar nėra Minsko centre? Grafičių,— regis, Algis Greitai čia bus įsteigęs sienų priežiūros VšĮ. Minsko fasadai — vėl atskira tema. Kiekvienas jų specialiai apšviestas, sutemus ypač šmėkliškai atrodo sovietinių herojų — mokslininkų, partinių bonzų ir nusipelniusių liaudžiai menininkų memorialiniai biustai — kiekvienas jų turi po tarną-prožektorių. Kiekvienas, bičiuliai!

Nebuvo atsitiktinių vaikštūnų. Niekur, išskyrus neaiškius „kubiečius" viešbučio „Minsk" fojė, nesimatė nė vieno užsieniečio. Neabejoju, kad kai kurie slėpėsi vietos eskorto pirmūnių lizduose, bet dienos šviesoje nedrįso rodytis. Niekur nemačiau nė vieno pasvirusio: „ąžuolai" nelingavo tarpuvartėse, nesišlapino užsiglaudę už šiukšlių dėžių, nešūkavo metro perėjose. Per savaitę gatvėse neišgirdau ne tik nė vieno gudiško žodžio (toji kalba veik be išimties tapusi poetų, dailininkų ir intelektualų vėžlio šarvais), bet ir nė vieno rusiško keiksmo. Štai kur tikras paritetas! Galite tuo patikėti? Ir svarbiausia — regėjimo lauke nepavyko išsyk užfiksuoti nė vienos gėrimų parduotuvės! Aišku, buvęs tarybinis žmogus visada ras išeitį — ilgainiui tuos taškus „susekiau" vidiniuose stalinistinių tortų ar *chruščiovkių* kiemuose — nusileidus laipteliais, neaiškios

paskirties statinių pusrūsiuose nušvisdavo „Beržėlio lapelių“ bulbašinės butelių dizainas. Žinoma, kažkur visai čia pat nepasididžiuoti ir užeiti kvietė tviskantis *beer pub* (!) „Underground“ (16 rūšių pilstomo alaus) ir *pivnoj restoran* „0,5“ (30 rūšių to paties). Pastarajame širdį glostė Lydos „Aksominis“, tad dalykiškai barmenei Svetlanai po antro bokalo parodžiau, kaip naudotis *Spotify* — barmenai *muzoną* galėjo rinktis necenzūruojami. „Undergrounde“ po odiniais krėslais liko snūduriuoti mano mobilusis, kurio stygių prisiminiau tik po gero km. Ką gi, grįžau, atsiprašinėdamas keliom kalbom pakėliau siauraakių vyrukų kompaniją, nieko neradau, tada vienas maloniai pasiūlė savo išmanųjį, ir netrukus nelyg iš po žemių, o tiksliau, iš „gūdaus pogrindžio“ pasigirdo *nokia sound*: telefonas it koks naujagimis ežiukas gulėjo ant grindų po kaimynų krėslu. Norėjau vyrukui pastatyti alaus, bet jis tik numojo ranka: „Dabar turiu jūsų numerį, gal kada prireiks.“ Ačiū Dievui, ligi šiol dar neprireikė.

3.

Tas atnašavimas pilstomam vokiškam alui yra Minsko *know how*. Jis paguldo ant menčių ne tik centre ar su meile renčiamam baltasieniam pseudosenamiestyje, bet ir atkampiose nuo prospektų atskylančiose gatvelėse. Vėl ta pati schema: prielipas prie gyvenamosios dėžės, iškart laipteliais žemyn, paskui dar kartą žemyn, ir tada... tikras Miunchenas! Ne, tai ne partizanų bunkeris*, tai madingasis „BierKeller“ su zujančiom lėlėm tautiniais bavarų

* Minske ir apylinkėse vokiečiai per Antrąjį pasaulinį paklojo maždaug 400 tūkstančių: vien tik sostinėje per karą žuvo 70 tūkstančių vietinių, o trijuose getuose nužudyta 80 tūkstančių žydų.

kostiumais ir laisvėn besiveržiančiom krūtim. Tvirtose merguželių rankose putoja paulaneris, į stalus nešamos dešrelių pynės, iš gausių monitorių transliuojamos prieškarinės vokiškos filmos, groja vokiška muzika, už rakinamų grotelių antikvarinėse spintose išrikiuoti balti vintažiniai alaus bokalai, ant sienų dūla elnių ragai ir garsių blusturgių tapytojų medžioklės scenos, lentynaitėse speciali literatūra apie Berlyną, skrajutės skelbia artėjant šnicelių festivalį ir pan. Jeigu kas nors iš kapo prikeltų bent vieną senelį partizaną (po mirties senstama dar sparčiau), jis turbūt pasiprašytų atgal. Už vokišką vokiškesnė vieta nėra Vokietija. Tai Minskas. Sovietų partizanų heroizmo saugykla ir kalykla.

Sėdime vieni, be vokiečių, sukasi juosta *tipo* Marlene Dietrich, plevena pūsti padavėjų sijonai, ką tik nusileidusiai porai baltuose moliniuose bokaluose jau neša „Hacker-Pschorrą". Neskubriu pasaulio užkariautojų žingsniu, lydimi ekstaziškų talento žudyti gerbėjų, laiptais tuoj tuoj nulips tarantiniški gestapo karininkai Budraiten, Adomaiten ir Masüllen. Po sėkmingos baudžiamosios operacijos ne tik karo meistrams, bet ir monstrams (atstumas tarp jų beveik neišmatuojamas) reikia *bischen* atsipūsti. „Kiek jų pakorėt šįryt, *herr Müller?*" — „Oi, neskaičiavom, bet viršijom planas!" — „Karkite karkite, Reicho spartuoliai!"

4.

Rašant šias eilutes, ligi pasaulio ledo ritulio čempionato pradžios Minske buvo likusios 47 dienos, 7 valandos, 30 minučių ir 23 sekundės. Oranžiniai visuomeninio darbo šauktiniai jau sapnuoja šiukšlių krūveles ligi tol atsainaus žmogaus nevalyvumo nepaliestose vietose. Sapnuoja tai, ko nėra. Objektyvią nesaties duotybę.

III ....

1.

Profesionalai pataisys: juk būna, ar ne, kad tas konkretybės dilgsnis ima ir įsikūnija gurkšnio dydžio skonio spazmu, tarkime, žirgliojant vidurdienį per bėgius prieš pat prašmatnaus tramvajaus nosį kur nors toli toli nuo namų. Suskamba toks vidinis „Sigučio skambutis“: noriu grapos! Ne vyno, ne viskio, o graputės, kaip sako vienas amžinai jaunas Palangos „Ramybės“ barmenas. O tada jau spartini žingsnį, imi dairytis kavinės durų, baro vitrinos, taurės iškaboje. Sausio gale pavasarėjančiame Gente, be kurio pastaraisiais metais kažkaip nebeišeina, o kas — konkretinti nepradėsim. Nebeišeina, ir tiek. Taip kažkam būtina bent kartą per savaitę užmesti akį į anteles Rąžėje. (Štai albinosė antis irgi ištupėjo porą *meinstryminių beibių*.) Į žydinčias sakuras kitam Neries krante. Į mėgstamų knygų nugarėles prieš užmiegant. Gente irgi turiu tokią vietą — padėvėtų angliškų knygų krautuvėlę prie kanalo. Jos šeimininkas, snaudžiantis (vos neparašiau — kastruotas) senas katinas, visada kažką sumurkia tau įėjus, o tu jau seniai žinai, kur kas tebeguli, kartais palieki ją, tą savo „antelę“, kokiems meteliams, leidi sau pažaisti su knygos dydžio likimu, o po metų jau nušauni, jeigu randi ten pat, ant laiptų į visada paslaptingai uždarytą antrąjį aukštą. Puikiai žinodamas, kad katinas ne amžinas, kad vieną dieną tos angliškų dulkių oazės vietoje gali atrasti kad ir tatuiruočių saloną ar kažką panašaus. Netgi kokią ukrainietę lemputėmis apvestam lange. Ritualinės vietos mirtis ilgėjančioje biografijoje jau ne naujiena. Kiek tokių godotinų taškų nugarmėjo nebūtin — neaprašytų, nenufotografuotų, nelyg sapno citatos

nusėdusių atminties tinklainėje! Tada ir suvoki, kad biografijos ilgį, arba jos tikrąją trajektoriją, sudaro ne tik (ir ne tiek) vis nauji išmanieji civilizacijos žaislai, kuriais geriausiai naudojasi jaunystės draugų vaikaičiai, ne automobilių dizainas ar kino montažo laimėjimai, netgi ne naujų poetų senos širdies nebedreskiantys rinkinukai, o toji virtinė nugarmėjusių oazių — ne vien žmonių ar augalų, namų ar ištisų rajonų... Taip linija ir virsta daugtaškiu. Kaip sveikų liepų kelmai Zuokulende.

O dabar mirtinai reikėjo grapos. Vienas jos gurkšnis, regis, galėjo prikelti Atlantidą ar grąžinti į sceną Countą Basie su visu orkestru. Pirmą tašką pasirinkau pagal matinio stiklo duris, kurios atrodė it apšerkšnijusios — aiman, anapus jų driekėsi žaliavalgių valdos. Kitame, jau žymiai laisvesniame (skirtingos kėdės aplink skirtingo aukščio stalus), trys barmenai sinchroniškai papurtė galvas: ne, sere, grapos ne. Pagaliau įslydau į stiklinį paviljoną su vaizdu į kanalą, ten buvo keletas tviskėte tviskančių barų po tuo pačiu stogu, amerikiečių turistai garsiai fotografavosi su nesibaigiančiu vidurdieniu, kažkur iš palubių sklido „Colours of Bubbles" primenanti muzika. Kruopščiai apsikirpę vyrukai su juodomis liemenėmis ant prasegtų baltų marškinių ilgesingais žvilgsniais perbėgo baro lentynomis ir, patys nustebinti trajektorijos bergždumo, turėjo vis dėlto atmesti mano bekompromisį užsakymą. „Žiūrėk, — tarė vienas, — tuoj už kampo bus graikas, ten, manau, gausi." Graikas tai graikas, bet geriau jau būtų italas.

2.

O už kampo driekėsi tas pats senovinis Gentas — niekada veido nekeitusioje *Sint-Veerlepleino* aikštėje priešais Gravensteeno pilį viena prie kitos šliejosi senos kavinės

apatiniuose aukštuose, pratęstos lauko staliukų po brezentu. Graiką atradau iš trečio karto, bet jis, aišku, buvo joks graikas, o plikagalvis akiniuotas vietos žaliūkas, vardu Henkas. Jo gurkšnelinė „Café Zenon“ buvo sausakimša, tad nutūpiau prie mažyčio baro ir iškart ėjau prie reikalo. Henkas nedvejodamas pasirausė po barviršiu ir fakyro judesiu ištraukė alternatyvų variantą su juoda etikete: *tsipouro*! Šliūkštelėjo negailėdamas, visai kaip mano mėgstamose Romos darbininkų valgyklėlėse, tad suformavau masyvų gurkšnį, paridenau kiek burnoje ir tada it dangiškąją maną palengva paleidau žemyn — diena buvo išgelbėta. Pasaulis dar sykį ištiesė man ranką — ir tai buvo stipri Graikiją įsimylėjusio flamandų barmeno ranka. Paskui viskas sukosi it lėtame sirtakyje: ir šachmatinės juodų baltų plytelių grindys, ir arklio galva virš baro, ir dvivietė „aukštielninka“ valtis su įklimpusiais irkluotojų batais palubėj, ir daugybė vintažinių metalinių lentelių su durnais „Parkuotis gali tik graikai“ ir pan. Henkas netrukus išklojo viską, ką galima iškloti tolimam klientui per 15 minučių: klasikinį „rudąjį“ (*bruin*) barą, kur dažniausiai renkasi čiabuviai, nusipirkęs prieš dvidešimt metų, maždaug tada pradėjęs skraidyti į graikų salas, vėliau Kretoje pusvelčiu pirkęs griuvėsius, kuriuos ilgainiui atstatęs, tad vasarą „bruinas“ Gente kurį laiką lieka užrakintas. Priešais apdairiai atverstuose dar „muilinės eros“ nuotraukų albumuose mačiau visą namo Kretoje prikėlimą, kartais kadro gilumoje sušmėžuodavo plikos įdegusios blauzdos ir vasarinės (neabejoju, segamos per priekį) suknelės *padelkos*, bet ne daugiau. Ta moteris liko potekstėje. O valtį kažkada „padarę“ Henko tėvai Šveicarijoje; šeimos legenda byloja, kad sykiu padarę ir patį Henką. („Irkluodami?“ — norėjau pasitikslinti, bet susilaikiau.) Tiek žinių. Gurkšnelinėje

tik geriama ir lengvai užkandama. Pragyventi iš to galima be vargo. Tas „be vargo“ man suskambėjo kaip gražiausia graikiška muzika. Tik *tsipura* pas Henką buvo gryna, be jokių anyžiaus atspalvių. O tokios, sakė barmenas, irgi esama. Bet čia gryna, Roland. Iš specialaus butelio. Ir mokėti šiandien nereikia — tamsta mano svečias. Tolimas, bet artimas. Tegyvuoja Graikija. Už tavo namuką prie Herakliono, Henkai! Tegyvuoja Lietuva. Už tavo tavo namuką prie Baltijos, Rolai! Aaap-sikabinome.

3.

Vos išėjęs vėl atsidūriau ant bėgių priešais begarsį tramvajų. Man regis, mandagiai pasilabinome su vairuotoju. Man regis, net įsidėmėjau jo kaklaskarės spalvą. Tada atsirėmiau lietuvišku užpakaliu į kanalo turėklus ir užmečiau akį į šiek tiek iš vietos pajudėjusią aikštę. Prieštvaninė pilis užplaukiančiose sutemose darėsi holivudinė, nematomų prožektorių nutvieksti pirklių namai — žaisliniai, studentai ant dviračių — atvirukiniai, o gyvasties fragmentas — kažkoks *quadro quadro*, kaip pasakytų poetas Navakas. „Jeigu čia viskas pagaliau sustotų, jei tapčiau tik žmogeliuku atviruke, turbūt nebūtų gaila nieko“, — kažkokia baro musė braižėsi mintyse. Tarsi bylotų pats Kafka: „Suvokti, kokia tai laimė, jog pagrindas, ant kurio tu stovi, negali būti didesnis už tą, kurį pajėgios uždengti tavo dvi pėdos.“ Kokį plotą uždengia musės pėdos? Praėjo mergina su buldogu. Dar vieni amerikonai su kuprinėmis. „Kur jūsų šerpai?“ — nespėjau paklausti pavyzmui. Nes galva palengva gręžėsi kairėn, vis kairiau ir kairiau. Kol atsitrenkė į keistą piešinį tinke virš arkos: storulio akiniuočio veidas priminė išsyk keletą mano artimų draugų. Jame tilpo mažiausiai „trys viename“. Virš fizionomijos rašytinės raidės skelbė

nesuprantamą „'t Dreupelkot". „Kot" čia tiko labiausiai: visi akiniuotą barzdylą primenantys draugai, be abejonės, buvo katinai. Kadangi seniausiai buvau perėjęs į šunų mėgėjų („šunastų") lygą, truputuką padvejojau. Prie įėjimo skaudžiai užkliuvau už masyvios geležinės antelės, brutaliai pervertos kažkokio bereikšmio vamzdžio. Vasarą, matyt, čia švartuojamasi. Pagalvojau, kad Godzilai Kaušpėdui šitoj krantinėj esmingai suspaustų širdį, jau mačiau jį bandantį ištraukti tą vamzdį iš sunkaus kaip girtuoklio gyvenimas simbolio. Vos ne biblinė scena greitai pasitraukė į antrą planą. Pirmame vėrėsi nelaukta neįprastai mažo baro grūstis: senienomis apkrauto kambarėlio centre, apsuptas jau įšilusių kompanionų, stovėjo laibas dainuojantiems draugams diriguojantis ilgšis. Visi jie bliovė prancūziškai, kai kurias dainas netgi buvo galima atpažinti. Deja, tai nebuvo „Ančių dainos". Už kokių dviejų metrų ilgio baro stovėjo tas pats akiniuotis iš freskos su cigaru dantyse. Jo rankoje išvydau keistos formos butelį su baltu kai ką primenančiu skysčiu. Vanilinis olandiškas džinas (*jenever*) žaibiškai tirpo viena prie kitos išrikiuotose maždaug 20 g talpos stiklinaitėse. Lentynose kaip terakotiniai kinų kariai stovėjo koks šimtas įvairiausių rūšių džinų. O džinas anksčiau ar vėliau, kaip žinia, ištrūksta iš butelio. „Grapos turbūt nepilstot?" — paklausiau Polo. Žinojau, kad išeinant apsikabinsime.

IV ································

1.

Kodėl rašytojai „šunastai" paprastai slankioja po vieną? Ogi todėl, kad antraip it kokie fotografai nepasidalintų regėjimo lauke nušvitusiu objektu: nuo katedros ligi lūpdažių ant kavos puoduko, nuo dangoraižio ligi pastipusios varnos

ant estiško asfalto. Kartą su iškilia lietuvių eseiste, atrodytų, visai netyčia atsidūrėm priešais verkiantį bronzinį vyrą Malmės paupy ir abu išsyk supratom, kad nepasidalinsim stovylo ašarų. Visada išeis nelyginis skaičius. „Tu turbūt aprašysi jį, Rorikai", — atsargiu balsu nežiūrėdama pašnekovui į akis tarstelėjo eseistė. „Be abejo", — be pauzės atsakiau atimdamas iš kolegės siužetą. „Raudantis vyras — neabejotinai tavo tema", — įgėlė pavymui. Dabar, prie miniatiūrinio baro Gento gurkšnelinėje „'t Dreupelkot", stovėjau vienas vienužis, stebėdamas, kaip nenutrūkstamu srautu ima plūsti trauktinių partijos šauktiniai. Studentiško amžiaus ragautojai atnašavo saldžiui ir tirščiui, o pasipūtę ir išsikvėpinę „tečiai" ir „mamkos", apglėbę abiem delnais, nusinešdavo po puokštę sklidinų stikliukų. Įdomiausia, kad visi žinojo, ko atėję, kai kurie, matyt, gerai atliko namų darbus dar savo Teksase ar Oregone. Rimtų čiabuvių nesimatė, tik vienas raudonveidis svyravo mano dešinėje it sulėtėjusi švytuoklė. Jis turėdavo vis pasitraukti į šoną, kadangi tuoj už nugaros vėrėsi antros gurkšnelinės durys — žmonės ėjo kiaurai. Arba, kaip parašytų tėtušis Hemas, baras priminė metro vagoną: žmonės įlipdavo ir išlipdavo. Antrosios durys vedė į tamsų koridorių, vedantį dar toliau, o pačiam koridoriaus gale — į nedidelį džiazo klubą, kuriame, staiga prisiminiau, vakar klausėmės dėstytojų ir jų mokinių *džemo*. Sausakimšoje salytėje stovėjo stirtos įspūdingos aparatūros, bet džiazu kažkodėl nedvelkė ir netvilkė. Kaip gaila, kad niekas nepašnabždėjo į ausį, netruktelėjo už rankovės, neįspyrė į užpakalį — juk už kelių žingsnių Polas pilstė galbūt geriausius Gente gėrimus!

Tą neužtaikymo per Marytės plaukelį jausmą esu nesyk patyręs savo keistai fragmentuotam gyvenime: „O, reikėjo tik pereit į kitą gatvės pusę IR...", „Žinai, reikėjo tik iškentėt

tas dvi valandas IR...", „Jūs be reikalo nusiplovėt, chebra, — antroj daly prasidėjo tokie dalykai, KAD..." arba: „Kai visi beveik išsivaikščiojo, jis pasikvietė likusius pas save, ir tada prasidėjo toks *pandemoniumas*, KAD..." Tame „Marytės plaukelyje" esama gaižaus *sadomazo*, patiriamo dėl likimiškai išvengtos rizikos atsidurti aiškius kontūrus ir numatomas pasekmes praradusiuose „pasauliuose". Kažkada juos vadindavome „plotais", *chatomis* (nepainioti su *chat*'ais), trasomis. „Išeiti į trasą" — pamenat? Skambinti iš telefono būdelės paryčiais mylimosios gimdytojams: „Karas, renkitės ir slinkit Rasų link!" Ten, kur prasideda nuotykiai, sprendimus už tave padaro kiti — tai jie, demoniški 25-to kadro režisieriai, užveda vis svaigesniu greičiu besisukančią improvizacijos likimu karuselę. O tiksliau — tarsi vienu spragtelėjimu inicijuoja vargais negalais iš tuščiavidurių domino kaladėlių suręsto tavo pilko gyvenimo griūtį. Todėl saugokis kompanijų. Saugokis nepažįstamųjų. Dainuok vienas. Geriau būti Becketto romanų personažu negu besielių manipuliatorių lėliuku, sese. *Pardon*, broli. Antraip — parduos kaip lėlę.

2.

Kai Polas dviem trim juvelyro judesiais taip sklidinai „užminuoja" tarą, kad nepriklaupęs ir nesiurbtelėjęs stiklelio nepaimsi, supranti — tai atnašavimas gurkšniui. Prieš barą priklaupi kaip prieš altorių. Yra toks kadras atmintyje: Dublinas, garsioji „Bažnyčia" („The Church"), kur Dievo ir žmonių suvisam apleistų (beje, ne per seniausiai) maldos namų vietoje it koks viskio ar džino feniksas sparnus išskėtė turbūt kiečiausias tavo kada nors matytas daugiafunkcis *pubas*. Nenuostabu, kad čia kadaise tuokėsi „Guinesso" imperijos pradininkas Arthuras Guinessas. Jo dvasia,

matyt, ir prikėlė tą agregatą iš numirėlių. Mastelių palyginti nepavyks — pas Polą žmonės vos išsitenka, jie gurkštelėję ir šnektelėję (o kartais, kaip matėme, ir padainavę) išnyksta pro mūsų jau minėtas antrąsias duris: čia, Gente, srūva nesibaigianti gurkšnotojų genties srovė, ten, Dubline, žmonės ne tik gurkšnoja, bet ir kramto sotų maistą, vėliau leidžiasi į rūsį palėbauti ir pastrypinėti pagal muziką, žodžiu, vakaras paprastai būna ne tik ilgo metro, bet ir kelių serijų. Kol ištrūksta liemenėlės saga, kol auskaras ar žiedas negrįžtamai nurieda grindimis ar šaligatviu. Kol valytojų čiurkšlės nuplauna vėmalus auštant. Polo valdos primena sovietinę *рюмочная* — užkandinę su aukštais vienkojais stalais. Tokio tipo skylių tada buvo pilna — ten dažniausiai rinkdavosi profesionalūs girtuokliai ilgais purvinais lietpalčiais ir nučiupinėtomis skrybėlėmis. Plastilinu suklijuotais akiniais. Sudžiūvęs batono sumuštinių sūris ir iš po sulankstytų aliumininių šakučių vis sprūstančios sardelės — štai tų taškų romantinė heraldika. Na, dar azerbaidžanietiškas konjakas briaunotose stiklinėse. Dar kabantis musgaudis virš galvų. Vintažinė sovietinės Atlantidos scena: ateidavai išsijungti iš ir taip sustojusio laiko. Iš(s)kristi iš kadro. „Anihiliuotis“. Tačiau tasai iškritimas paprastai būdavo vienkartinis — mauktelėjai, ir sudiev. Jokių ten ilgų kalbų apie futbolą, jokių lipšnybių ir besaikio seiliojimosi: kaukšt, žybt, žagt. Jokių patarimų, kaip nubausti neištikimą žmoną. Jokių žūklės ar medžioklės subtilybių aptarinėjimo, jokio darbo „sekcijose“, jokių blizgių ir *špūlių* lyginimo, nes visos technikos, visos iš kartos į kartą perduodamos gudrybės vis tiek atsitrenks į tą patį bėgimą nuo bobos. Arba jos nuolatinį baudimą tuo bėgimu. Užkandinė, bufetas, buterbrodinė — štai ko aš kartais ilgiuosi. *Bufetavos* papų, kas be ko. Bistro! Ten prasidėdavo visų tarkovskių

soliariai. Ten drauge su pirmu gurkšniu gimdavo pirmas naujos Biblijos knygos sakinys. Evangelija pagal Kostią. Ar Kelmą. Ar Kęstą. O dabar, kaip mėgsta kartoti vienas seniai su alkotesteriu atsisveikinęs „pilotas", vietoj *Soliario* — soliariumas. Vietoj „Gurkšnelinės" — „Absento fėjos". Vietoj Tarkovskio — jaunasis Daktaras.

3.

Polas Rysenaeras už baro atrodė it ką tik nuskustas Gedimino kalnas. Tik nelygiai ataugę skruostų šeriai buvo žili. Jo plika didelė galva su pusapvaliais raginiais akiniais vainikavo skulptūrišką kūno trikampį. Ir amžinas cigaras it paslikas dūminantis kaminas. Ir pats Polas — dūmas dūmojantis Gento katinas. Vieną akimirką jis man pasirodė panašus į karalių Ūbą, nupieštą jį pagimdžiusio pamišusio neūžaugos Alfredo Jarry. Polas retsykiais giliai atsidusdavo, retsykiais mesdavo kokią repliką „į šalį", kartais pagirdavo kliento pasirinkimą. Įstrigau ties laipsniais su raudonuoju pipiru, raudonsnukei švytuojančiai žmogystai dešinėje pritariamai linkčiojant. Iš tikrųjų buvo galima aklai bakstelėti į girtaraštį ir užsakyti ką pataikius. Ir vis tiek „taškas žaistų", kaip sakydavo jaunystės kovų draugai. Tik jaunystėje tu negėrei. Bet ir dabar juk ne apie gėrimą kalba — apie gurkšnį. Laisvės, pasakykime, užbėgdami visiems interpretatoriams už akių. Visiems, kurie sakytų „*Less is more*" arba „*Pars pro toto*". Vienas laisvės gurkšnis būt tave... Kaip ten toliau? O gal geriau taip:

Paverstą į vyną mano kraują gersi
Ir mane pajusi širdyje, giliai,
Taip nusivalysi tu aukos katarsiu,
O ištikęs skausmas greit tave apleis!

Štai ir formulė — narkologai čia pasmerkti nuolat prakišinėti poetams. Laisvės gurkšnis nuskausmina, nutrina savybes, dėl kurių visą gyvenimą turi teisintis ir teisintis. Už tai, kad kartais sustabdai tą stereoskopinį vaizdą, kuriame telpa visi kada nors iki tavęs to išganingojo gurkšnio ieškoję neramūs dvikojai. Spiritistinių seansų mobilioji kariuomenė. Visi tie edgarai alanai prieš ir po. Ypač — po. Leisk tave apkabinti, Polai.

. . . .

2013

Rhododendron ferrugineum

....

1.

Prieš gerą dešimtmetį ambasadorius V. nusivedė mane į restoranėlį „Alpenrose (Šveices virtuve)“ Rygos senamiestyje: ant žydro fasado, apipintos baltais žiedais, ganėsi rudos karvytės su varpeliais po kaklu, o šaldytuve vos vos apšarmojusiuose stikliukuose nuo pat ryto laukė šviežiai išpilstytas, romus it šachmatų pėstininkai partijos pradžioje kiršas. Legenda bylojo, esą restoraną atidaręs šveicaras mūsų atšiaurius krantus pasirinkęs, žinoma, dėl moters. Dėl ko gi daugiau? (Tada tokių meilės imigrantų dygte pridygo — jie paprastai steigdavo restoranus, kavines ir picerijas, kurių likimas po neišvengiamai anksčiau ar vėliau nutikusių skyrybų būdavo gan dramatiškas — buvusiosios „tos vienintelės“ vienos jų neišlaikydavo, tad netrukus šeimininkai keisdavosi, nauji verslo planai nesutapdavo su pirmosios virtuvės receptūra, ir visa vietos dvasia garuote išgaruodavo.) „Vyšnių vandenį“ išpilstydavo padavėja Zita, kurią ambasadorius dažnai matydavo atėjęs čia verslo priešpiečių. Diplomatai visus asmeninius ir valstybinius kataklizmus išgyvena neprarasdami dviejų svarbiausiųjų — pijoko ir mergišiaus — įgūdžių, tad nenustebau, kai Zita žaibo greičiu su atverstu bloknotėliu įsikūnijo prie mūsų staliuko antram traktieriaus aukšte. Ji buvo nepanaši į klasikinę latvę — būtinai aukštą ir būtinai kiek išdidintų kaulų ir bruožų ilgaplaukę su kirpčiukais jau negailestingose lygia-

plaukių manekenių „profsąjungos“ valdose. Pasakykime paprastai — Skandinavijos pusėje. Jeigu jau ten graži — tai labai graži. (Beje, latvių merginų grožis įvairiose išklotinėse, įskaitant ir politiškai nekorektiškas, nūnai kotiruojamas vis aukščiau ir aukščiau.) O Zita buvo klasikinio baleto pusėje — toks tobulų linijų, subtilių plaštakų ir modiljaniško kaklo atvejis. Ant jo, it ant grakštaus postamento (restorano aplinka verstų sakyti „ant padėklo“), ilsėjosi nedidelė galvutė *à la Brâncuşi* su prišukuotais tamsiais plaukais. Veidas kiek priminė moteris iš tarpukario fotoateljė vitrinų: retušuota, bet niekur neperspausta. (Anoji Ryga turėjo tikro saiko matą.) Plonalūpė, aštrianosė, didžiaakė. Tokioms išsyk užrašomi telefonai kitoje oficialių vizitinių pusėje. Ar skambučio sulaukiama — istorija paprastai nutyli.

Tą vidudienį „nukirtome“ visus baltųjų pėstininkus. Ambasadorius mokėjo auksine kortele, man teko laimė palikti arbatpinigių. Zitai jų buvo visiškai negaila. Jau žinojau jos darbo grafiką. Pro priekinį „Volvo“ su diplomatiniais numeriais stiklą atrodė, kad lieknos padavėjos dėka Ryga kažkaip esmingai priartėjo, tapo ne tokia impozantiška, nes tie jau centrinės dalies kažkada privalomi šeši aukštai vis dėlto atrodydavo perdėm „imperiški“. Užversti (t. y. atversti) galvą į jugendo grožybes — dažniausiai irgi galvas — staiga tapo lengva, nes prerafaelitų įkvėptų fatališkų veidų vietoje dabar vaidenosi vėjavaikiškas ir nepagaunamas, nelyginant iš prancūzų Naujosios bangos filmų atplasnojęs Zitos veidas. Žiauru, bet šitą sinefilui šventą vardą (latv. *Jaunais vilnis*, rus. *Новая волна*) netrukus uzurpavo Jūrmaloje vykstantis Latvijos ir Rusijos organizuojamas tarptautinis estrados dainininkų festivalis, kurio trigalvis slibinas Paulas-Pugačiova-Krutojus ne tik prerafaelitus, bet ir Alberto gatvės garsiuosius pastatus projektavusį Michailą

Eizenšteiną ar ten pat gimusį serą Isaiah Berliną būtų pakraupinęs žymiai *krūčiau* negu Leniną saugojusių latvių šaulių fizionomijos. Simboliška tik tai, kad pirmojo konkurso nugalėtoja buvo niekam nežinoma ir netrukus vėl nebūtin nudardėjusi amerikietė Angelina La Rose. Zitos rožė tuo metu jau irgi skriejo užmaršties orbita.

2.

Manosios, pridėsime. Mes susitikinėjom maždaug porą metų: parkuose, atkampiose šokoladinėse, žodžiu tariant — kitoje Rygoje, kurią mūsų iškilusis olimpietis Arvydas J. savo beatodairiškoje knygoje apie Latviją vadina „niekieno". Mėgom turgaus hales, medinę, tada dar Vilniaus Žvėryną primenančią, bet netrukus įstatymų apgintą ir sparčiai prikeltą architektūrą. „Galėtum čia gyventi?" — klausdavo strykčiodama ant vienos kojos. Turėjo keistą įprotį trumpam pasukioti snapą vos ne 180 laipsnių kampu. Įdomiausia, kad kampą pamenu, o snapo — nelabai. Ji padėdavo galvą man ant peties: „Moki griežti smuiku?" Sudėtingesnių klausimų vengėme. Nesiteiravau, kaip ji atsidūrė pas šveicarą. Sakė turinti svajonę — studijuoti vaikų psichologiją užsienyje, bet studijoms oi kaip stingą lėšų. Mokėjau tas zuikių dainas atmintinai. Brolis Airijoj, sakė, IRGI padės. (Tada jau suvokiau, kad latvių egzodas panašus į mūsiškį: ieškoti labdarių masiškai išvažiuoja esami ir potencialūs bedaliai, už ką valstybė jiems neakivaizdžiai neišpasakytai dėkinga.) Kam buvo skirtas tas „irgi"? Į namus niekad nekvietė, aš ją — nuolat. Tačiau ligi mano namų vedė ilgas kelias per kopas. Kartą paskambino iš Kretingos dydžio Saldaus — beveik pusiaukelėj. Supratau, kad kažkokia mistinė jėga privertė ją išlipti iš autobuso. Daugiau niekada nebeskambino. Skambindavau aš. „Tik nieko neplanuok", — vis kartodavo.

Atvirukus iš kelionių siųsdavau į „Alpenrose“, *Jauniela 16 — for Z.* Žinau, kad ateidavo. Vieną žiemą Atėnuose pataikiau į masišką madingų drabužių išpardavimą beveik po Akropoliu, kur, iš visų pusių spaudžiamas cypiančių kreivakojų japonių, vis dėlto suspėjau sugriebti keletą *outletų*, kurie tiko jai kaip nulieti: marškiniai, sijonas, švarkas, *dublionkė*, kepurėlės. Apie aksesuarus patylėsim. Tada ji sulaukė manęs grįžtančio iš Graikijos, bet nesulaukė grįžtančio iš Palangos. „Juk tu pats sakai, kad laukti — didžiausias menas“, — sakydavo jau vėliau, visa apsikarsčiusi *garmentais*, pirktais parduotuvėje „Paranoia“, prekiaujančioje to paties pavadinimo Atėnų juozukų ir sandrų mados linijos gaminiais. Kadangi beveik nesidažė — jai tikdavo beveik viskas. Ypač rudenėjančių lapų ir vystančių žiedų atspalviai. Artėjant žiemai, Ryga daiktais irgi pagražėdavo — ypač ten, kur architektūra dar turėjo *muskulų*. Tų, kurių jau stigo mūsų platoniškam romanui: apsaugoti nuo bežadės postkoitalinės niekybės ir akių gręžiojimo, mes taip ir neatradom savo jaukaus lizdo, vos neparašiau — įsčių. Dvi vienišos šachmatų figūrėlės, neturinčios kur sugulti didmeistrių partijai pasibaigus. Į viešbutį ji nėjo iš principo, o aš taip ir neišmokau vedžiotis merginų į draugų namus nakčiai — t. y. paversti tų namų viešbučiu.

3.

Atmintyje išsaugojau ten tik ir tebevažiuojantį popietinį Klaipėdos autobusą: ji jau už dulkėto lango, nors akimis vis dar viduje. Pirštu rašo stikle šleivom, atbulai žengiančiom raidėm: I AM SAD I AM BAD JUST FORGIVE ME. Grįždami pakliuvom į liūtį, kuri nuplovė tas dulkes drauge su visa mergaite, drauge su mūsų romantiškų vaikštynių ir pokštų, šokčiojimų ir šūkčiojimų, juokingų latviškų žodžių

ir didmiesčio reklamų dar vakar, regis, nenutrūkstamu ugniniu srautu. Viskas, deja, nutrūko, išsisklaidė, išsivadėjo. Praradau ją kaip ir kitas — tarytum iš balkono išsviestas vazas. Sunkiausia, be abejo, patikėti, kad sviedžia ne kokio beširdžio anonimo, o tavo paties, subtilaus ir viską neva suprantančio, ranka. Tartum atšaldyto kiršo taurelė pati kiltų prie lūpų ir pati nusileistų ant grindų... Kartais, ankstyvą bemiegį rytmetį, dažniausiai kažkur po svečios šalies viešbučio „žvaigždėmis", Zitos vazos duženos vėl sulimpa į vieną tarsi skulptoriaus Constantino Brâncuşio epigono rankų išlietą visetą, kuriame nežinomo geradario pamerkta niekada nenuvysta *Rhododendron ferrugineum* — tikroji Alpių rožė.

....

2013

Gegužės 1-oji Varšuvoje

1.

Robertas Wilsonas, nūnai turbūt brangiausias teatro (įskaitant ir operą) režisierius, perklausų ir peržiūrų, paprastai vadinamų *kastingais*, metu liepia vaidmens siekiantiems atlikėjams vieno metro atstumą įveikti per tris minutes. Taip tikrinami pretendentų rimtis ir susikaupimas. „Šūkaloti ir dauginti chaosą aplink save pajėgus kiekvienas“, — sako režisierius. O štai tverti susikaupime ir skleistis tyloje duota tik gražiausioms gėlėms, jau priduriu nuo savęs. Tą Metro metrą prisiminiau tylų gegužės 1-osios šeštadienio rytą Varšuvos senamiesčio pratęsime Naujamiestyje, visai atsitiktinai užtikęs trumpiausią Lenkijoje — Samborskos — gatvelę. Vos 22 m (kiti šaltiniai dar prideda porą) ilgio ir 2,70 m pločio. Čia įtilptų septyni lenkiški *maliuchai* ir keturi *mersai 600*. Legenda byloja, kad šitoje prieš 240 metų nutiestoje gatvelėje Fryderykas Chopinas, eidamas Wilsono aktoriaus-sraigės greičiu, sumąstė „Minutės valsą“ Op. 64 Nr. 1, kuris paprastai trunka... beveik dvi minutes ir kurį esą tiktai pats romantizmo genijus pajėgdavęs paskambinti per minutę. 2010-ieji Lenkijoje paskelbti Chopino metais, jo varšuvietiškos biografijos trasos mazguose įbesti juodo marmuro suoliukai, kurie paspaudus mygtuką virsta skambančiais fortepijonais. Vienas jų aidi ant tamsiomis gedulo vaško dėmėmis išberto grindinio visai šalia Prezidentūros, kur dar taip neseniai buvo pašarvoti Prezidentas su žmona.

Penkios sekundės biologiniame piloto laikrodyje lėmė lainerio kritį ir Lecho Kaczyńskio skrydį į Tautos panteoną Vavelyje. Taip žodyje Katynė stambiu planu išryškėjo žodis *kat* — budelis. Budeliai, aiman, istorijoje įsitvirtina sykiu su herojais. Negana to — dažniausiai jie ir „pagimdo“ didžiavyrius.

Samborskos gatvelė atgimė padedant Britų tarybos inicijuotam dviejų dienų (atvirkštinė Wilsono pratimo projekcija!) projektui „Ateities miesto žaidimas“, kurio tikslas — generuoti idėjas, padėsiančias vėliau atgaivinti / transformuoti iš gyvenimo nežinia kuriam laikui „išjungtas“ urbanistines erdves. Tokiuose žaidimuose dalyvaujantys patyrę urbanistai, filosofai ir net vaikai pajėgūs per dvi dienas padaryti daugiau, negu miestų merai su savo patarėjų pulkais per ištisas kadencijas. Taip ir šis Lenkijos sostinės šabakštynas tarp vienaaukščių privačių vilų grotuotais langais buvo žaibiškai prikeltas naujam gyvenimui. Gatvelė įgijo du planu: reklaminį ir meditacinį. Pastarasis ypač stiprus šventadienio rytą: aplinkui miega brangiausių sostinėje privačių valdų (mačiau: kai kurios parduodamos) šeimininkai, šalia dunkso vertybinių popierių fabrikėlis su išjungtomis zlotų spausdinimo bei kalimo staklėmis, orgazmiškai žydi visa pavasario flora nuo tulpių ligi kaštonų, čiulba nematomi paukštukai, už kampo atsiveria įstabus plačiaformatis vaizdas į sraunią didelę Vyslą slėnyje (iš ten, t. y. iš apačios į viršų, dažniausiai ir grožimės senamiesčio boniomis įvažiuodami sostinėn), lygiu vėžlio žingsniu tarsi ką tik po Bobo Wilsono kursų praslenka išdidus lenkų bomželis su visa gyvenimo manta plastikiniuose maišeliuose ir... Toliau — ramybė. Begalinė bežodė ramybė pačioje Varšuvos širdyje. Chopino širdyje, pargabentoje į Tėvynę. Tuoj pasigirs pirmieji lietaus klavišų akordai.

2.

Sostinės lenkai po rytinių mišių pabyra slidaus nuo lietaus senamiesčio *bruko* tinkle: dvikojės pavargusios žuvys. Sėdžiu knaipėje „Boruta“ prie stalo-sūpuoklių po skėčiu, su visu suolu ir stalu ant šarnyrų slinkčiodamas pirmyn atgal. Bobui Wilsonui mano lėtas ritmas patiktų. Pro šalį einantys britai *fotikais* rodo vienas kitam judančią lietuvio iškamšą: to jie dar nematė. Aiškiai regiu: irgi norėtų išbandyti įtaisą, gal net susikauti, kas lėčiau išgers bokalą vos judėdamas, bet britams kažkodėl dar per anksti pirmam alaus. Naujamiesčio turgaus aikštės vidury invalidas iš fontanėlio į žydrą plastikinį kibirą pumpuoja vandenį. Čia pat į estrados dainininkę iš „Kapų balsų“ panaši gėlių pardavėja pučia dūmus gėlėms į veidus. Cigaretes jį ką tik nusipirko Freto gatvės krautuvėlėje „Frykas“: tokių mažyčių maisto parduotuvėlių, kur galėdavai užuosti duonos ir daržovių kvapus, vilniečiai turbūt jau nebepamena, o jeigu ir pamena — tai tik tuščias, kuriose nebėra net kvapų. Panaši kiaurą parą veikia prie mano laikinojo būsto: tų kelių sūriais ir dešrom užgrūstų lentynų žmogui net per akis. Krizės laikais, sutikite, ypač vargina gausa. Bet grįžkime trumpam į aikštę: štai taip apmirti prie „šarnyrinio“ staliuko beveik palaima. Persikūnyti į XIX a. Baudelaire'o kirpimo vaikštūną, judantį sostinės bulvarais *ritardando* ritmu. Lėtinant, lėtinant, lėtinant. Treniruodami lėtumą tie legendiniai dendžiai dar sukdavo ratus Liuksemburgo sode su virvutėmis pririštais vėžliais vietoj šunelių. Taip amžinybė sutilpdavo valandoje. „Ar jau išsivedei pasivaikščioti savo vėžlienę, Žan Markai?“ — „Dar ne, Žan Pjerai, dar ne.“ — „Tai paskubėki, brangus drauguži, nes pranešė lietų.“ Bet ir liūtis — ne kliūtis. Be skėčio su išlytu cilindru ir visada sausu vėžliu mes centimetras po

centimetro apeisim Paryžių... Pirma mintyse, o paskui — iš tikrųjų.

Taip ir aš: dar namuose Palangoj matau tą Naujamiesčio aikštę nelyginant nuščiuvusią sceną (scena — ji irgi aktorė!), dar namuose, eidamas Paronžiu su šune, jau regiu mus žydiškoj Freto gatvelėj, netgi rausvažandį oficiantą įsivaizduoju be vargo. Tik arbatpinigių mintyse nepalieku. Ir sykiu matau save visose amžinojo lėtumo „punktuose": Sicilijos alėjoje Londono Holborne, Savigny aikštėje Vakarų Berlyne, Maklyno gatvėje Piteryje ir mažų „punktelių" telkinyje jaunystės Varšuvoje — mano pirmajame užsienyje prieš trisdešimt metų. Štai toj kavinaitėj rašiau sužadėtinei armėnei atvirukus, kurių taip ir neišdrįsau išsiųsti (ranka, „wilsoniškai" pakibusi virš pašto dėžutės, jau „bronzinė"), o toj vaistinėj pirkau tau vaistus nuo gerklės skausmo (kaip lenkiškai „skausmas", žinojau, o „gerklę" staiga pamiršau, bet jau prisiminiau), brangioji. Tą nostalgišką topografinę akupunktūrą, tą biografijos pauzių rinkinį, reiškiantį visišką iškritimą iš savojo „chrono, eroso, viruso" ir sykiu — laipsnišką virsmą vėžliu,— paverčiau savo tema-maitintoja.

3.

Štai taip slinkčiodamas su visu stalu ir jojo atributais — mažu *żywieciuku*, nuo 2003-aisiais Spetses salos viešbutyje „Klimis" per audrą pradėtu marginti storu „Moleskine" bloknotu (galo nematyti) ir ką tik Varšuvos senamiesčio antikvariate įsigyta sena, tokio pat senumo tapetu aplenkta Tadeuszo Kościuszkos sekretoriaus ir adjutanto, Vilniaus universiteto garbės nario (!) Alojzio Felińskio (1771–1820) eiliuota tragedija *Barbora Radvilaitė* (čia jums ne Jono Griniaus makaronai, pone Jonai Vaitkau!) — aš, tiesą sakant,

virstu peizažo dalim, vietos dvasios nešėju ir skleidėju. Nešiku ir skleidiku, vis dalykiškai paglostančiu vidinėje švarko kišenėje pūpsantį voką su kvietimu į „Odeono“ teatro spektaklį *Tramvajus* su strazdanotąja coliuke Isabelle Huppert gegužės 1-ąją, t. y. šįvakar. Gaila, toj pačioj Freto gatvėj (tikėkimės, laikinai) nebeveikia jauki džiazo kavinė „Helikon“. Pastebėjot — pasaulyje vis mažiau ir mažiau klasikinio džiazo? O štai penkių veiksmų Felińskio tragedijos premjera 1817 metais Nacionaliniame Varšuvos teatre buvo sutikta kaip įspėjimas carui Aleksandrui I, ką tik pasiskelbusiam ir visos Lenkijos karaliumi: ne tau, caraiti, lenkiškas dangus! Salėje sėdėjęs iškilus lenkų eseistas Kazimierzas Brodzińskis suvokė unikalios klasikinės tragedijos („transformacinės mašinos“) mastą: čia istorija akyse virsta mitu, o mitinė tikrovė — tai jau nebe vienmatė politinė (ranka taip ir siekia išbelsti: ji tampa džiazine!). Dramaturgas 1548 ir 1550 metų seimelių įrėmintus įvykius perkėlė į Vavelį ir užsklendė vienoje dienoje: tam, kad herojai susidurtų vienoj simbolinėj vietoj, vienoj mitinėj Likimo Dienoj, kurioje turi apsireikšti platoniškoji Lenkijos Karalystės istorijos idėja. Likimas šioje unikalioje tragedijoje ironiškas, nuolat maišantis gėrio ir blogio kokteilį. Todėl pasaulio ir, be abejo, dviejų mylinčių sielų pusiausvyra priklauso nuo barmeno (*pardon*, demiurgo) gebėjimo atseikėti minėtų ingredientų po lygiai. Barbora adjutanto tragedijoje miršta scenoje — teatre. (Publikai, beje, dažniausiai juokiantis.) Ji įnešama krėsle — mūsų abiejų tautų klasikinė kankinė. Mūsų Blanša Diubua. Karalius ir tauta stebi tą klasikinės tamsos pliūpsnį scenos žvakių šviesoje. Teatras, kuris visados yra pasaulio figūra, akyse tampa prieštaringas: įvykiai, ką tik atrodę prasmingi, Barboros mirties akivaizdoje staiga tampa beprasmiai. It valdovo lėktuvui sudužus.

3.

Toj pačioj Samborskos gatvelėj mintijau šitaip: jeigu Prezidento *tuškė*, neduokdie, tėkštųsi štai ant tų dviaukščių mūrinukų ištaškydama viską aplinkui — įskaitant sraigės greičiu judantį bomželį ir Vertybinių popierių fabrikėlį priešais, — ar tragedija išsaugotų tą patį Vavelio vertą mastą?

....

2010

Otelas Sibiu

Alinui Olteanu ir Koljo Karamfilovui

Juo ilgiau gyvename, juo mažiau prasmingas atrodo faktas, kad gyvenome.

EMIL CIORAN

I ....

1.

Nostalgija — saldus skausmas atgaline data. Dažniausiai patiriamas iš senų nuotraukų, todėl fotografija, be abejo, yra aukščiausioji nostalgijos forma. Vaizdas sukirbina atmintį, kurios atplaišos tikrovėje jau niekada nesusidėlios į visomis juslėmis patiriamą 3D (o iš tiesų 5D) formatą. Nostalgija yra nepakartojamos ir, vadinasi, nebeįmanomos patirties zondavimas. Arba — įmanomos tik sapne. Tai ten sugrįžta mūsų mirusieji — žmonės ir peizažai. Eksterjerai ir interjerai. Netgi sankryžos: tu miegi embriono poza, o jie vis eina ir eina. Tiesiai į ir pro tave, miegantįjį. Ir, keisčiausia, miegodamas tu puikiai žinai, kur driekiasi toji sankryža, kurioje ilgumoje ir platumoje dega jos šviesoforas, tik pakirdęs negali prisiminti koordinačių. Padažnėjęs nuojautos pulsas sufleruoja: grafo Vlado Drakulos tėvonijoje Transilvanijoje. Ak, tas nostalgijos transas sapno kine! Kai visada atnašaujama vietai, bet niekada — epochai. Net jei vieta, kaip prieš dešimtį metų Sibiu mieste Rumunijoje, turėjo visus lengvai atpažįstamus ir mūsų išgyvento sovietinio

pusamžio ženklus: užkonservuotą skurdą, neapčiuopiamą baimę, kartais dar vadinamą nerimastimi, ar neblėstančio pataikavimo visiems galios operatoriams — nuo pareigūno nukleištais batais ligi anoniminės firmos direktoriaus dažytais plaukais — įgūdžius. Sykiu Sibiu turėjo net vampyro socializmo veidu nesugriautą senamiestį su ritmingai pasikartojančiomis primerktomis stoglangių akimis. Didingesnį, beje, už skurdųjį mūsų Užupį, nugyventą pameistrių ir gizelių. Ką ten Užupį — didingesnį, ko gero, ir už tą, šiapus Vilnelės. Sueižėjęs Sibiu senamiestis bylojo apie praeities didybę — *ergo* buvo nostalgiškas. Tačiau kas, meldžiamieji, galėjo ją pajusti atgaline, kaip ką tik minėjome, data? Gal tik koks orgazminis istorijos anachronistas, kuriam gražu ir prasminga vien tai, kas buvo, o gal mano jaunutė vertėja, vietos vokietaitė voveraitė, pasakojanti apie kažkada jos seneliui priklausiusį pliušinį kino teatrą tame pačiame vokiškajame Sibiu, tada, nostalgijos analuose, dar vadintame Hermanštatu.*

2.

Tada, porą mėnesių kasdien sustingdamas Radu Stancos vardu pavadinto teatro vestibiulio vitrinoje veidu į judrią Corneliu Coposu gatvę (perėjos zebras beveik siekė stiklą), gailėjausi, kad neturiu 24 val. per parą įjungtos vaizdo kameros: tokios patogios „veidas veidan su čiabuviais“ akistatos būtų užpavydėjęs bet kuris antropologas. Ir ypač tų

* Beje, nūnai vos du nuošimčiai vokiečių jau trečiai kadencijai deleguoja merą vokietį, kadangi absoliuti rumunų dauguma nepasitiki nė vienu savu: „Visi kaip vienas korumpuoti! Visi kaip vienas vagys!“ Todėl vokiškasis Sibiu vardas įvairiausiuose kontekstuose, įskaitant miesto sienas, matyt, taip dažnai ir puikuojasi po rumuniškuoju, nekeldamas jokių ypatingų aistrų. „Du viename“, ir tiek. O meras Klausas Werneris Iohannis 2014-aisiais išrinktas ir visos šalies Prezidentu.— *RoRa*, 2015.

kūginių karakulinių kepurių (*căciulă*, dgs. *căciuli*), be kurių rumunas — ne rumunas. Net įvairių karų apkasuose rumunų kariai neišmainydavo jų į šalmus. Pamenu, kaip mano režisierius, įsakydamas teatrui vietos laikraštyje (o kur daugiau?) paskelbti skubias Dezdemonos* paieškas, supainiojo jos amželį su vargšės Džuljetos (finalas vis tiek panašus), ir teatrą užplūdo tuntai vietos nimfečių, pasirengusių — ką ten nusirengti! — laipioti sienomis su vienais apatiniais ir pan. Režisierius tą joms ir liepdavo: vaizduoti muses, ropojančias Venecijos rūmų lubomis. Įsibėgėjus liuobtis iš visų jėgų į sieną, ir *basta*. Vargšytės nusiplukusios Sibiu ir aplinkinių miestelių bei kaimelių lolitos savo graudžiomis drapanėlėmis bemat surankiojo visus repeticijų garažo voratinklius ir kalkinių dažų likučius! Veltui bandžiau užsiminti genijui apie tą teismu atsiduodančią kelerių metų paklaidą — gera dešimtis paauglių su kareiviškomis milinėmis jau stovėjo išrikiuotos didžiojoje teatro scenoje šalia konkurencijos nelaukusių trupės žvaigždžių. Net dvi dienas režisierius stumdė atrinktas mergytes nelyg šachmatų figūrėles, svaigdamas nuo savo kombinacinių gebėjimų. Ir išties, suleistos į scenos narvą drauge su tikromis artistėmis, tos laukinukės pirmą pusvalandį galėdavo viską: kibti veteranėms į atlapus, kabinti akis, keiktis paskutiniais žodžiais. „Šekspyras ilsisi", — merkdavau akį bulgarų scenografui. Deja, antrą pusvalandį reikalai esmingai pasikeisdavo: mėgėjai nepajėgūs klonuoti nei sceninių padėčių, nei sceninių pojūčių. Mėgėjas yra vienkartinės laimės kūdikis, kuriam Dievas nebeduoda antro karto. Pagaliau iš visų pretendenčių liko dvi: akinanti penkiolikinė

* Pačioje 2001-ųjų pabaigoje nelauktai užklupusiuose Transilvanijos speiguose mes — ukrainietis, lietuvis ir du bulgarai — „dekonstravome" karštąjį Shakespeare'o *Otelą*.

gražuolė ir žvaira devynmetė skudurinė onutė, teatro suflerės nesantuokinė dukra. Režisierius, tarsi apsėstas kokios nekromanijos, siekė pakartoti Nekrošiaus sumanymą, deja, taip ir neįgyvendintą *Makbete*: „Lietuvių klasiko pastatyme raganaujančias likimo deives turėjo vaidinti trijų kartų atstovės, o manajame irgi bus trys skirtingo amžiaus (spaliukė, pionierė, komjaunuolė) Džuljetos (o iš tikrųjų Dezdemonos)", — mintijo jis. „Trečiąją turbūt vežios vaikiškam vežimėlyje", — juokavo bulgaras. Nežinia, kur link viskas būtų pakrypę, bet vieną rytą teatre pasirodė ilgaūsis rumunas su skranda ir karakuline kepure. Tarsi piemuo (ir ne bet koks, o dorovės!), nužengęs tiesiai iš etnografinio ekrano ir perėjęs kiaurai vestibiulio stiklą. Nebepamenu, ar nešinas gumbuota lazda, bet atitvatyti mums šonus tikrai ketino: teatras tose platumose tradiciškai buvo laikomas paleistuvystės irštva, į kurią dabar kaip peteliškė (o iš tikro, jei pamenat, musė!) į liepsną nenumaldomai skriejo jo nepilnametė dukra. „Niekada, ar girdit, niekada jos ir kojos čia nebus! — šaukė jis Dezdemonos tėvo balsu, belsdamas virtualia lazda į konkretų parketą. — Niekada mano dukra nebus kekšė!" Visam gyvenimui įsidėmėjau tuodu ožiu ant tiltelio: dvimetrinę Taraso Bulbos kopiją ir ūsuotą dorovės piemenį iš Borato dar neaplankyto kaimo. „Pyzdauskas teisus, — žvelgdamas man virš galvos teištarė ukrainiečių genijus. — Dezdemona tikrai turi būti vyresnė."

Ir tada jie įdėjo laikraštin (kurgi daugiau!) naują skelbimą. Ir tada iš miestų miestelių sugūžėjo jau ne paauglės, o studentės ir bedarbės aktorės. Tik užduočių pobūdis nekito: bėgiojant po patalpą ir režisieriui kartą suplojus reikėdavo apmirti, dukart — atsiplėšti nuo žemės, triskart — visu kūnu liuobtis į sieną. „Jūs musės, didelės musės!" — šaukė jis suprakaituvusioms pretendentėms degančiais skruostais

ir išdraikytais plaukais. Kai viena liūdnaakė vos nesusilaužė rankos, praleidau progą patylėti: „Anca, o jūs skaitote rumunų jaunąją poeziją?“ — Ji linktelėjo. — „Gal mokat ką nors atmintinai?“ — skaitė mano negudrias mintis bulgaras. Ir kol Tarasas Bulba nespėjo išvyti jos laukan (jis sakydavo baisiau: „Aš pasiųsiu tave atgal, iš kur esi atėjusi, — į tavo juodąją skylę!“), liūdnaakė laibakojė musė tyliu balsu ėmė deklamuoti Dezdemonos eilėraštį, parašytą kokios nors Transilvanijos Grainytės. Gūdi rumunų kalba mano akustinėje hierarchijoje dūzgė ne per toliausiai nuo gudų ir ukrainiečių, bet šįkart jos akcijos pastebimai šoktelėjo: mergina, keistai gražia pavarde Florea, deklamuodama eilėraštį pražydo it laukų gėlė viduržiemy. Taip mes atradome Dezdemoną.

3.

Paskui, jau repetuojant, aš pirkdavau jai per savaitę susidėvinčius kiniškus sportbačius ir apelsinus, nes Transilvanijos studentės teturėjo pinigų *baronkai su mineralka* — štai ir visi pietūs. Diplomuotos aktorės buvo turtingesnės — jos per mėnesį uždirbdavo 50 *dolcų*, už kuriuos turėjo prasimaitinti ir apskritai KAŽKAIP išgyventi. Nenuostabu, kad kai kurios dirbo padavėjomis bingo salonuose ir naktiniuose klubuose. Kartą su bulgaru lankėme tokių panelių nuomojamą butą: atrodė blogiau už Klaipėdos universiteto bendrabutį Sportininkų gatvėje, kurio kloakinį interjerą pagyvindavo tik vinimis prie sienų kalami tie patys sunešioti kedai. Tada prisiminiau vieną studijų laikų draugą, negalėjusį TO daryti bendrabučiuose ir *chruščiovkėse*. Kai po daugelio metų vyriška šovinistinių kiaulių užstalė nostalgijos eskalatoriumi atsikraustė ligi Medicinos fakulteto bendrabučių Čiurlionkėje ir jau rengėsi atsegioti pirmąsias

būsimųjų pediatrių gėlėtųjų chalatų sagas, jis vos nesusivėmė prie lėkštėmis apkrauto stalo. Kažką labai panašaus dabar patyriau Sibiu miegamajame rajone: konservuotas skurdas tame dviejų kambarių bute traukė mane atgal į praeities liūną. Trūko tik grotų ant langų — populiariausio mūsų kapitalistinio priešaušrio (pirmas kapitalizmo aukštas!) ornamento. „Koljo, — sakiau scenografui, — aš pažįstu tas dekoracijas, nenoriu tos butaforijos, to pigaus vyno ir šlapios dešros, tos muzikos iš juostinio mago ir glamonių ant purvinų palangių." Jis tik juokėsi ir pylė briaunoton stiklinėn tuicą — kiekvieno save gerbiančio rumuno slyvų naminukę, kuria prasidėdavo ir pasibaigdavo visi dori ir nedori vietos sandoriai. Tuicos butelį specialiai mums laikydavo ir kvadratinis gaižus padavėjas zakristijono veidu, kai nusileisdavom kasdienių pietų prie rezervuoto stalo pseudofolko stiliumi garsėjančiame ir kažkada partinės nomeklatūros ir *Securitatate* agentų itin pamėgtame restorane, po kuriuo dar driekėsi nesibaigiantys vyno rūsiai — nūnai mįslingai ištuštėję.

II ....

1.

Vienas iškilus lietuvių komediografas kartą aiškino nesusipratėliams kritikams, esą pastarieji turį pažinti teatrą iš vidaus: dalyvauti pastatymo procese, pajusti repeticijų dvasią, t. y. liudyti kūrybinių impulsų atsiradimą bendro tikslo apibrėžtoje erdvėje. Esama ir priešingų nuomonių: toks asmeniškas susisaistymas neva trukdąs nesuinteresuotai žiūrai ir objektyvesnių apibendrinimų sklaidai. Mano pažįstamas lenkų teatro kritikas Romanas P., mokėjęs itin žaviai aprašyti bet kokį scenos reginį, pagarsėjo iš principo

negerdamas nei su režisieriais, nei su aktoriais. O juk niekas kritiko ir kūrėjo taip nesuartina, kaip drauge išmaukta karčioji, netrunkanti virsti ašarotomis besąlygiško susižavėjimo ir abipusės pagarbos papliūpomis. „Tu genijus, seni!“ — šitą sovietinių inteligentų užstalės šūksnį mename greta pagrindinio sugėrovų klausimo: „Tu mane gerbi?“ — „O tu mane? Dar po vieną!“ Taigi. Retsykiais kai kurie režisūros vilkai Lenkijoje ar Prancūzijoje* surizikuodavo tiesiog skelbti atviras repeticijas: taip žiūrovai virsdavo surogatiniais kritikais, įgyvendindami priesaką pažinti procesą „iš vidaus“. Aiman, greitai paaiškėdavo, kad intymiam atsivėrimui niekas taip nekenkia, kaip stebėtojai „miegamajame“. Tokių bandymų metu meilės aktas (o juk repeticija, kaip sakė didysis Efrosas, ir yra tikroji režisieriaus meilė) virsdavo paprasčiausia *porno*. Koks režisierius norėtų atsitiktinių liudininkų akivaizdoje išgyventi, tarkime, tą dramatišką beveik valandos negalę, kokią repetuodamas *Otelą* Venecijoje yra išgyvenęs mūsų liaudies Eimuntas, kai visi it prieš cunamį nuščiuvę laukė vis neateinančio ir neateinančio metro sprendimo. Menininko, kurio užduotys visada preciziškai tikslios, apgalvotos ir susandėliuotos dešimtyse užrašų knygučių ir storų sąsiuvinių, kuriuos kada nors palikuonys skaitys kaip Meistro evangeliją. Argi tai ne košmaras: genijus, staiga neturintis ką pasiūlyti stabo ištiktai trupei? Štai toji bevaisė figūrų ir jų padėčių tyla vaizduotės lentoje, pasakojo Nekrošius, ir yra tikrasis režisieriaus siaubas. Nepasiteisina ir kitas tironų mėginimas vaidinti demokratiją — visumos stebima dalis. Turiu omenyje visos trupės dalyvavimą repetuojant scenas, kuriose

* Lietuvoje, kiek pamenu, to nebūdavo, nors prieš originaliosios dramaturgijos premjeras repeticijose neišvengiamai apsilankydavo ideologinės dorovės sargai iš VSK.

kamuojasi paskiri jos nariai. Dar negimė triušis, galintis pamokyti smauglį.

2.

Prieš išvykstant į Transilvaniją mūsų ukrainiečių Guliveris vertė vis aktualinti Didžiojo Bardo schemą: pavydas visais laikais toks pat, todėl jo piktžolės gali be vargo suvešėti bet kurios epochos papročių sode. Taip Otelas pabuvo ir čečėnų karo lauko vadu, ir į atsargą išėjusiu naikintuvo pilotu („Paksas jūsų namams!"), ir galop — buvusiu desantininku, o nūnai mafijozu, įsteigusiu saloje kirpyklų tinklą *Desdemona*. Kirpyklos dekoras, turiu pasakyti, ypač audrino vaizduotę: sunkios prieštvaninės vos ne ginekologo kėdės su atlošais, apmusiję veidrodžiai, dulkėti tingių ventiliatorių propeleriai palubėje (pamenat *Angelo širdį*, sinefilai?), seni operų plakatai ant sienų, lempinis radijo imtuvas su lyrinių tenorų balsais, visuose kampuose nuolat kapsintis vanduo... Sustojusių laikrodžių ciferblatai... Ak, tas gaižus prakaituotas kirpyklos erotizmas, kuriam atkurti, regis, nebuvo geresnės vietos pasaulyje už Dievo užmirštą Transilvaniją! Mūsų išankstinės užgaidos, žinia, ne be dantų griežimo, rumunų buvo ne išsyk, bet vis dėlto tenkinamos: vieną dieną atbildėjo karinių uniformų ir šaudmenų bei granatsvaidžių dėžių (deja, šįsyk tuščių) siunta iš karinio dalinio kaimynystėje, dailininką bulgarą neaiškūs žmonės (sykį net motociklu su priekaba) vežiojo po slaptas sendaikčių sankaupas, o galiausiai pavyko atrasti ir nebeveikiančią kirpyklą su sustingusiu prieškarinių krėslų komplektu. Kiekvienas jų (paėmėme trejetą, deja, palikome kriaukles, kuriose pasilenkus plaunamos galvos) svėrė po keletą centnerių, tad pastatymų skyriaus vedėjui teko skubiai ieškoti naujų samdinių tam grožiui į teatrą

atboginti. Štai tie vaizdai, prilygę Egipto piramidžių statyboms kur nors nebyliojo Holivudo studijose, atminty išliko nepranokti. Tik mūsų atveju ekonominis veiksnys neturėjo jokios reikšmės — scenos darbininkai su karakulio kepurėmis keisdavosi nuolatos, kai kurie turbūt ateidavo užsidirbti lėkštei aštrios sriubos — čorbos. Apskritai pusė teatro dirbo be jokių sutarčių arba jos buvo fiktyvios, pabaigiančios gyvenimą šiukšlių dėžėje kartu su miesto dienraščiu, aprašinėjančiu garsiausios Sibiu prostitutės Koros klientų tapatybę. Kora buvo laiba aukštaūgė aptemptais džinsais, per dieną it manekenas sėdinti VISŲ miesto kavinių languose ir mojanti iš ten taurę į vakarą sunkiai išlaikančia ranka: neslėpsime, po mėnesio ji mums jau vaidenosi iš kiekvienos vitrinos kaip dvasia, nerandanti vietos. Už dvasią mokėti nesiryžome*, nors bulgaras vienam naktiniam klube inteligentiškai striptizo šokėjai ir paliko šimtą *doičmarkių* kelnaitėse — vaikams *ant* saldainių. Gyvatiškų šokėjų tam nuolat pustuščiam klube rangėsi gal penkiolika, t. y. dvigubai daugiau nei lankytojų, jos kartais priimdavo mus persirengimo patalpoje — skurdžių drapanėlių prikabinėtam, pledais atitvertam ir nevėdinamam restorano virtuvės kampe. Žiemą tą kampą apšildė vienišas orapūtys, tad garo debesyse kabančios merginų liemenėlės atrodė it plazdenantys angeliukai. Merginos čiauškėjo keliomis kalbomis ir visos kaip viena žadėjo patraukti „studijuoti" į Vakarus. Sibiu klubai, be abejo, buvo tik tarpinė ir nereikšminga stotelė. Supratingai pakinkuodavom galvomis,

* Legenda byloja, esą ją yra paturėję vos ne visi ne sezono metu Sibiu aplankantys garbūs miesto svečiai (logiškai mąstant, turėjome būti tarp jų), tad padauginkite juos iš šimto dolerių, o po to, atėmę stambų kąsnį policijai ir viešbučių administracijai, pabandykite įspėti laibakojės mėnesinį uždarbį: rezultatas visais atvejais priblokš.

priimdami tas lanksčių mergaičių pasakas už gryną pinigą. (Įdomiausia, kad teatro direktorius kitą dieną puikiai žinodavo visas mūsų naktinių promenadų detales ir kartais po kelių stikliukų slyvinukės gąsdindavo tą bulgarų dailininko plaštakos judesį kelnaitėsna parodysiąs videojuostoje, per didžiausius vargus atgautoje iš pažįstamo nuovados viršininko.) Pro šalį zuidavo miniatiūriniai padavėjai, kokius paskutinįsyk mačiau tik anam gyvenime Vilniaus „Gintaro" restorane: juodos liemenės, išsipešę balti marškiniai, tradiciškai per trumpos kelnės, nukleišti batai, auksiniai dantys.

3.

Ukrainietis turėjo bloknotą, naktimis saugomą po pagalve. Jame — nelyginant tas anekdoto dirigentas, kursai prieš mostelėdamas batuta atsiversdavęs delne telpančią juodą užrašų knygutę su vienintele fraze „Smuikai — kairėj, violončelės — dešinėj" — jis paišė savo būsimųjų šedevrų mizanscenas. Diena prieš repeticijų pradžią pagrindinėje scenoje pasiguldė mane su bulgaru didžiausiame viešbučio numeryje ant šilta ir šalta mačiusio kilimo, nukrauto Sibiu turgaus gėrybėmis — varganoku ožkų sūriu ir visai neblogu rožiniu naminiu vynu bambaliuose. Ant lovos gulėjo daiktai, paimti iš vietos antikvariato — Napoleono laikų trikampės karių kepurės, kišeniniai svogūno formos laikrodžiai, gausybė dekoruotų lėkščių ir stalo sidabro. Vėliau supratome, kad tuos daiktus jis pasiimdavo tik įspūdžiui padaryti — po kelių dienų jie saugiai pargrįždavo į parduotuvę laukti vasaros ir vokiečių turistų. Dabar turėjome dalyvauti istoriniame vyksme: galutinės *Otelo* eksplikacijos pristatyme. „Tai štai, projekto broliai, — kreipėsi jis murksodamas turkų sultono poza, — kirpyklą galite užmiršti.

Mūsų aktoriai dalį veiksmo skraidys ore, pririšti prie lynų kaip troleibusai, o dalį laipios sienomis su alpinistų katukais.“ Ir atvertė bloknotą, išmargintą keistomis cirko figūrėlėmis, kurios languotame lape atrodė pasirengusios animaciniam skrydžiui ir svaigiam kopimui stačiomis sienomis. „Tavo uždavinys, Koljo, taip nutiesti lynus, kad scenos ore atrodytų kaip iš filmo. O tu, Orlandai, parinksi Otelo ir Jago skraidynėms tinkančius bardo tekstus.“ Tą akimirką aš supratau, kur papuoliau. Bulgaras irgi suprato, tačiau namuose jo laukė eilinės operacijos laukiantis sūnus, cerebrinio paralyžiaus sukaustytas invalido vežimėlyje. Jis neturėjo pasirinkimo. O aš turėjau Ancą — iš juodosios skylės ką tik ištrauktą Dezdemoną.

4.

„Tai, sakot, nebebus kirpyklos?“ — žiūrėdamas iškart į visus tris, kitą rytą prabilo teatro direktorius — nuo šiol ir Otelas. Sykiu jis vadovavo tarptautiniam teatrų festivaliui Sibiu (jų „LIFE“), aktorių rengimo katedrai vietos universitete ir buvo vedęs čigonę, kurios niekas nebuvo matęs. Jis darė dar daugybę dalykų, kurie angliškai tokį žmogų leidžia vadinti *big time operator*, arba BTO. (Beje, angliškai jis kalbėjo be akcento.) „Pusę tonos sveriančias kėdes mes pirkom jūsų didenybių pasižaidimams? O karinę amuniciją suvežėm irgi dėl grožio?“ — „Na, kėdes juk galima išvežti atgal“, — kiek pasimuistęs atsakė Tarasas Bulba. „Čia jums ne lėkštes į antikvariatą nešioti“,— nenuleisdamas nuo mūsų akių tęsė direktorius. — „Ką gi, — išraudęs kaip vėžys po pauzės atsiliepė režisierius, — tada mes einam pasitarti.“ Pakilę ir perėję vėjuotą aikštę, vėl sukritom ant pagyvenusio kilimo — šita scena kartojosi daugel kartų. Tada kalbėdavom, kur patrauksime — į Berlyną ar į Charkovą. Su visu sudegusiu

teatru. Su visais klounais. Su Elvisu Costello, kurio diską buvau įsimetęs kelionėn kartu su česnaku ir mediniu kryžiumi — nuo vampyrų apsiginti. Tarsi nujausdamas, kad jų bus čia, tarp mūsų.

III ....

1.

Atsidūrus taip toli nuo namų, kurie pasiekiami tik mobiliuoju ir SOS šaukiniais į palinkos stikliuką, įsijungia visiškai naujos azarto sistemos. Išėjęs iš teatro klaidžiodavau po užsnigtą kažkada nepaprasto grožio miestą suskilinėjusiais fasadais, lankydavau mažytes krautuvėles, užgriozdintas pigiais beprasmiais daiktais, kur senoliai ateidavo tik pasilabinti su pardavėju (lygiai taip pat jie atsidusdami padėdavo atgal į lentyną per brangų sūrį vieninteliame moderniame gastronome), kurį galėjai įsivaizduoti buvus kad ir partorgu, buvau atradęs netgi rūsį, nusėstą miesto bohemos karių, akimirksniu po išpūstų dūmų uždanga paslepiančių provincialo širdžiai tokias mielas sukrešėjusias legendų žaizdas ant netinkuotų sienų: moteris-driežus, žydrus angelus ir kitą šagališką fauną. Dailininkai — jie ir Sibire, ir Sibiu tokie pat! Nesuprantamos šnekos trelėse, pigiu vynu atsitvėręs nuo transilvaniškojo „konteksto“, vis sugrįždavau prie mūsų repeticijų teksto. Štai, tarkim, dar užvakar režisierius visus antraplanius vyriškosios giminės veikėjus nusprendė paversti... elniais ir briedžiais. Tuo tikslu scenografas buvo pasiųstas į miškus ieškoti ragus primenančių šakų. Privežė jų pusę kiemo, kur aštriu skerdiko peiliu porą dienų skuto ir pjaustinėjo, siuvo odinius laikiklius ir tvirtino specialius įtvarus vien tik tam, kad scenoje per kelias minutes tasai archetipiškas vyro grožis būtų išbrokuotas: vaikinai „elniai“

paprasčiausiai nenulaikė „karūnų“. „Galėtume palikti tik jų šešėlius“, — galop ištarė režisierius. Šita mintis mums pasirodė verta vokiečių romantizmo genijų: suslėpti scenoje aktorius, paliekant tik jų raguotus šešėlius! O štai šįryt pastatymo brigados pasitarime visai rimtai buvo svarstomas Otelo laidotuvių scenarijus: a) benzopjūklu išpjauti scenos grindis; b) nuleidus kūną užpilti maurą žemėmis, bet geriau žvyru; c) duobę... užasfaltuoti. Vien prisiminus nemirksinčius rumunų veidus mane, kaip sakoma šiais laikais, suima į traukulius peraugantis žvengas. Jie pasitikslino, ar gerai supratę: pjauti grindis benzopjūklu? Taip, supratę gerai. Ir asfaltuoti tikru asfaltu? Tikrai taip, netgi su volu. Ir su visais bitumo kvapais. Generolo kapas turįs būti kvapnus. Pastatymų skyriaus vedėjas buvo vėtytas ir mėtytas žaliūkas su puskilogramine aukso grandine ir keliais tos pačios prabos žiedais ant striukų bukų pirštų. Darbo pradžioje nusprendėme, kad jis čia svarbiausias, todėl *cementovkės* vakarėlyje jo žmonai atidavėm gražiausias dovanas: bulgarišką brendį ir lietuvišką špygos dydžio gintarų vėrinį. Dabar jis žiūrėjo į mus kaip į pacientus iš gegutės lizdo. „Bet mes tik praeitą vasarą pakeitėm grindis“, — pagaliau išstenėjo. — „Nieko, sudėsit naujas, — žvaliai nukirto režisierius. — Rumunija — turtinga šalis!“

2.

Ta mintis („Teatre nėra nieko negalima!“) vis dėlto, žaibo greičiu prabėgus ilgam dešimtmečiui, negali nekelti pagarbaus susižavėjimo. Ukrainietis, nelyg Gogolio Revizorius ir Ostapas Benderis viename asmenyje, tą dekadą prasiblaškė it pirmtakų autografais išmargintas meteoras, visu svoriu užgulantis ne pačius blogiausius Europos teatrus nuo Sibiu ligi Turku. Berlyne vieną gražią dieną jam pagaliau buvo

leista įgyvendinti ir amžinąją svajonę — atsivesti scenon karvę. Deja, keli garsūs vokiečių aktoriai atsisakė dirbti su nauja partnere. Kas kad autentiškas rusų genijus Sergejus Kuriochinas, kadaise aiškinęs, esą Leninas buvo grybas, savo džiazinėse oratorijose ėjo panašiu keliu, įsileisdamas scenon pulkus žąsų, nešvankiai reaguodavusių į operos primadonų aukštąsias gaidas ir pan. Žinoma, *Popmechanikos* sumanytojas aiškino dar daugybę iš pirmo žvilgsnio ne visada įžvelgiamų tiesų, iš kurių dabar, prisimenant Didžiojo Bardo „dekonstravimą" Sibiu, svarbiausioji — šiuolaikinį meną, ir pirmiausia teatrą, senų seniausiai apleidusi gyvybė, arba „teatro gyvata", kaip pasakytų tautinis jogas Vydūnas, todėl jos grąžinimas net ir pačiais makabriškiausiais pavidalais visokeriopai sveikintinas. Rumunai, aišku, šito nesuprato. Bet kaip tikri postsocializmo vaikai neišsiduodavo, kinkuodavo galvom, apkandžiotais tušinukais kažką stropiai užsirašinėdavo mokykliniuose sąsiuviniuose, eidavo būriu parūkyti, kieme po mumis mostaguodavo rankomis... Ir tik po geros valandos paaiškėdavo, kad volo į sceną neįvilksi. O benzopjūklo įsinešti neleis gaisrininkai. Tada, kaip jau girdėjote, pakildavome mes, „dekonstruktoriai".

3.

Be to, tęsėsi kruvina kova dėl Dezdemonos. Direktorius, pasirodo, tą vaidmenį jau buvo pažadėjęs ugniaplaukei ketvirtakursei iš gretimo miesto, ir toji, metusi aktorystės studijas ir *konservos* baigiamųjų epopėją, dabar, po musių skraidymo tuščioje erdvėje seansų, žiūrovų salės krėsle vien su juodu triko nuolankiai laukė savo žvaigždės valandos. Tačiau jos laikrodis netiksėjo — kasdien repetuodavo mūsų Anca. Tada prasidėjo smegenų plovimo „politvalandėlės": kiekvieną rytą direktoriaus kabinete režisierius turėdavo

išklausyti eilinį pamokslą apie bulgaro ir lietuvio sąmokslą siekiant pakenkti Didžiojo Bardo apsireiškimui Transilvanijoje. „Ne, mano spektaklyje *bliadės* nelakstys po sceną!" — išgirdome sykį pro praviras duris šaukiant mūsų genijų, pagaliau iššifravusį tikruosius direktoriaus ketinimų motyvus. Po valandos Anca viena liemenėle, bet, ačiūdie, su ilgu sijonu, eidavo vilioti mauro ir kitų Venecijos kaimo liūtų. Tada mes su bulgaru ir ką tik iš Sofijos atvykusia kostiumų dailininke lįsdavom į pradvisusį sandėlį ieškoti bent menkiausios nėriniuotos palaidinukės. Senų spektaklių kostiumai trūnijo suversti ant grindų kaugėmis ligi pat palubių. Ką nors surasti ten galėjo nebent Sibiu kandys. Ir vis dėlto vieną popietę man iš tos drabužių kloakos pavyko išgriebti juodą nėriniuotą suknelę, į kurią, persukdama priekį į nugarą, Tita dviem trim ryžtingais dryksneliais bemat įvilko mūsų lieknąją Dezdemoną.*

4.

Kai paaiškėjo, kad direktoriaus statytinė scenoje pasirodys tik per mūsų kolektyvinį lavoną (vaidmuo turėjo tapti jos diplominiu darbu), teatras paskyrė savąją Dezdemoną — nusipelniusią sportinės išvaizdos aktorę keista pavarde Fufezan. Taip kažkada atrodė legendinės rumunų gimnastės, bičiuliai. Čia jau mes negalėjome papūsti prieš trupės vėją. (Trupė, reikia pasakyti, naujokės Ancos neapkentė nuo pat pradžių.) Teliko nuspręsti, katra iš jųdviejų vaidins pirmojoje premjeroje.

* Po kelerių metų ukrainietis mums atkeršijo, Charkovo scenoje paleisdamas bėgioti keliolika pusnuogių ilgakojų. Atkeršijo ir už ragus — Vladas Bagdonas viename jo spektaklyje jau Peterburge, kopdamas laiptais į dangų, išdidžiai nėši brazauskišką „karūną". O ir vėliau mūsų genijaus spektakliuose Vakaruose jau tikri nuogaliai ne tik lakstė tuntais, bet ir spietėsi į „orgiastinius" mazgus. — *RoRa*, 2015.

Priešpaskutiniame veiksme Otelas, Jagas ir Dezdemona paverčiami folkloriniais rumunų kaimiečiais. Ašaringam folkui virpinant tautines čakras, Otelas (dabar toks kolūkio pirmininkas vidury ratelio) melžia, aiman, dirbtinę karvutę, o brigadininkas Jagas tol švaistosi dalgiu, kol galiausiai nukerta kaimietukei Dezdemonai koją, paversdamas ją graudžiu garniu. Tas garnys taip ir nušokčios į paskutinįjį veiksmą, kuriame tuščioje scenoje bus išdėliota per šimtą apverstų lėkščių, po viena kurių bus paslėpta garsioji Otelo mamos skarelė (kituose variantuose — nosinaitė). Tai štai, Otelas beveik visą veiksmą stovi atsirėmęs į dešinįjį scenos portalą ir, pūsdamas cigaro dūmus, imituoja džiazo pianistą. Ir ne bet kokį, o patį Keithą Jarrettą, pastarojo dieviškajam *Kelno koncertui* skambant iš visų teatro kolonėlių. Kitoje scenos pusėje stovi vienkojė Dezdemona. Pora susiginčija, mauras reikalauja parodyti skarelę. Ir tada prasideda visas įdomumas: jie ima svaidytis vienas į kitą... lėkštėmis (kai kurios, neatlaikiusios įtampos, žinoma, sudūžta), o trečias nebylus veikėjas Šuo (dar vienas Taraso Bulbos apsėdimas) tas lėkštes tiksliais jaunojo ŠMC instaliatoriaus judesiais apverstas išdėlioja ant grindų. Dabar Anca turi atlikti sceninį žygdarbį: šokinėdama ant vienos kojos ir ieškodama nosinaitės surinkti tą šimtinę, Šuniui visą laiką dirbant juodą darbą, t. y. slepiant skarelę vis po kita lėkšte. Per repeticijas tapo aišku, kad fiziškai to atlikti neįmanoma: būtina arba mažinti lėkščių skaičių, arba leisti Ancai pailsėti po kelių pasišokinėjimų. „Ne, — pasakė režisierius. — Arba ji padaro, arba išlekia iš spektaklio." („Gimnastė" Fufezan kiekvieną akimirksnį buvo pasirengusi stoti į kovą su mergaite, atėjusia iš niekur.) „Kaip, mano meile, tu padarysi?" — klausdavau mintyse Ancos. Žinojau: jeigu išlekia ji, išlekiu ir aš. „Klausyk, Koljo, — Muravjovo Koriko

kalba kreipiausi į bulgarą. — Niekšai būsim, jei nepadėsim mergaitei." Pamenu, tą vakarą visa Transilvanija buvo sukaustyta dygaus šalčio. Mes ėjom apledėjusiu skveru, ir mėnuo nelyg teatro prožektorius, kažkada vadintas „jūrininku", klojo staltiesę mums po kojų. Žinojome, kad menininko garbė priklauso nuo jo gebėjimų į ožio ragą suriesti suvokėją. Dabar taip pat reikėjo pasielgti ir su juo pačiu. „Padarysim mes tą ukrainietį, Rolai", — sakė man žibančios scenografo akys. Planas buvo paprastas, bet genialus.

IV ....

1.

Premjerai nenumaldomai artėjant, viso pasviečio teatruose išmuša šviesų partitūros valanda. Žmoniją irgi galima suskirstyti į dvi grupuotes — vieniems visada per tamsu, o kitiems visada per šviesu. Toji šviesšešėlio žaismė ir yra kiekvieno spektaklio įtaigos laidas. Jeigu yra „laidas", vadinasi, ieškok ir „elektriko". Erdvę ir laiką sujungiantys šviesų dailininkai — kaip pastatymo sėkmės dalininkai — itin aukštai kotiruojami, režisūros švietalai stengiasi juos prisirišti nelyg talismanus, kad, neduokdie, šie neparduotų savo partitūros recepto konkurentams. *Otelo* atveju Sibiu galėjome remtis vien savo matymu: repetuojant teatras įsirengė naują aparatūrą, o kompiuterinei programai įvaldyti laiko jau nebeužteko. Rumunų technikai, nors ir lėtaeigiai, vis dėlto pasirodė išmanūs vaikinai ir ilgainiui reikia nereikia įjunko aistringai maigyti kompų klaviatūras. Prožektoriai tada sumirksėdavo visomis paletės spalvomis, ir vakarė žara nutvieksdavo didžiąją sceną it Venecijos lagūną.

Artėjant *generalei*, kurioje turėjo išryškėti dviejų Dezdemonų premjerinė lemtis, pasiūlėme ukrainiečių genijui

dienelę pailsėti nuo kasdienio pliekimosi su direkcija ir leisti mums su bulgaru „sustatyti" šviesas. Dirbome vos ne ligi ryto: iš apšvietėjų kabinos pakaitomis vis skuosdavom į sceną geriausių taškų ieškoti ir per kiekvieną tokį išpuolį nugvelbdavom po lėkštę kitą iš užkulisiuose snaudžiančių tvarkingų krūvų. Planas buvo aiškus kaip dukart du: mūsų Anca fiziškai stipresnę Fufezan galėjo įveikti tik su mažesniais krūviais. *Ergo* — reikėjo žūtbūt sumažinti šuoliavimo lauką. Todėl, kai kitą dieną režisierius mūsų pastelinį apšvietimą išdėjo į šuns dienas ir pats sėdo prie pulto, mes palaimingai atsidusom: mergaitė pailsės, negana to — Koljo nupaišė specialų kojos įtvarą ir nuskubėjo jo siūti. Aktoriai buvo sukviesti į sceną, iš kurios neišėjo beveik tris dienas (na, naktis atmeskime): „Aš jums, vištgaidžiai, parodysiu, kas yra tikroji šviesų partitūra!" — ukrainiečio falcetas, vertėjos iš buvusio karinio dalinio Moldovoje pakartotas, griaudėjo salėje. Ir ką gi — darbas visiškai sustojo, „tapymas šviesa", užuot virtęs žadėtąja spektaklio ritmo koordinavimo jėga, virto nesibaigiančia aktorių kankyne, o galutinis rezultatas mažai kuo skyrėsi nuo nulinio: ukrainietį, kaip paaiškėjo, erotiškai jaudino ryški operacinės šviesa, kuriai jokios ypatingos vingrybės, jokie virpulingi pustoniai nereikalingi — tokią lengvai pasidaro šokantys ir dainuojantys spuoguoti paaugliai klubais vadinamose kloakose.*

2.

...Ir štai dvi dienas jos šokčioja viena po kitos: plieninis fazanas ir mūsų trapioji Transilvanijos mergelė. Palaikymo

* Likimas *Otelui* vėliau buvo negailestingas: gastrolėse Peterburge vidury spektaklio šviesos visiškai subyrėjo, ir paskutinius du veiksmus mūsų Veneciją gaubė Leningrado blokados prieblanda.— *RoRa*, 2015.

grupės neteko žado: tai išlikimo — spektaklyje, scenoje, profesijoje — mūšis. Trumpa drūtai: Anca aistrų ir isterijos bangose nepaskęsta, iš paskutiniųjų (dešiniąją koją prilaikantis įtaisas seniai nusmuko) atmušinėdama Otelo į ją svaidomas lėkštes bei replikas. „Garsiau! Garsiau!“ — šaukia genijus. Finalas — mes su Koljo šaukiame „bravo“, braukiame ašaras, glėbesčiuojamės. Kitą vakarą Fufezan suklysta lygioje vietoje: jaudulio pagauta, vargšytė, pasirenka ne tą maršrutą ir turi sugrįžti nenurinktų lėkščių. „Tempo! Tempo!“ — klykia Tarasas Bulba. Pagaliau lėkštės surinktos. Netrukus prasidės paskutinis Venecijos sutuoktinių pašnekesys. „Ar kas žiūrėjot į laikrodį?“ — klausia jis mūsų. Mes ne iš kelmo spirti: „Anca minus penkiasdešimt“, — atsakome. Nenuostabu — juk antrą vakarą scenoje buvo 20 lėkščių daugiau! „Viskas aišku“, — sako jis. Bet teatrui oi kaip neaišku: po repeticijos jie ilgam užrakina mūsų genijų, spaudžia pirmąjį spektaklį atiduoti čiabuvei. Agentai nuolat referuoja: viskas baisiai klampu, valdžios neįveiksit, čia juk Rumunija! Kaip pirštu į akį — Ancoje išties prabunda tikra vampyrė, ji iškelia audringą sceną visiems girdint: jeigu nevaidinsiu pirmojoje premjeroje, nevaidinsiu niekad, prašom nedelsiant sumokėti žadėtus pinigus už repeticijų laikotarpį ir nuomotą butą! Suveikia. Ji vaidina. Bet dar reikia aptarti visumos vaizdą. Mes vėl sukrintame ant kilimo bažnyčiai priklausančiame buvusiame kompartijos viešbutyje. Viskas kaip su šviesomis: ten, kur mums tamsu ir gūdu, ukrainiečiui šviesu. Ir priešingai — jo perteklius (triukšmo, pamišėliško mirgesio, pavogtų Nekrošiaus citatų ir pan.) akivaizdoje mūsų santūrus minimalizmas atrodo it Damieno Rice'o akustinė gitara prieš čigonišką Bregovičiaus varį. Visi trys suprantame: išmetus antrą veiksmą, spektaklis tik laimėtų. Kas be ko, Sibiu teatre kiltų karas. Bet

mes juk laisvi žmonės, ar ne?! Juk dėl to čia ir esame, kad tą Graiko Zorbos laisvę deklaruotume *urbi et orbi*. Režisierius prašo palikti jį vieną — tokį François Rabelais rubuilį, užsižaidusį froidistinių sapnų pasaulėlyje. Vieną akimirką mums net suspaudžia širdį — bet trumpam. Kitą rytmetį prie skurdžių pusryčių stalo jis išdygsta su didžiuliu anglų kalbos vadovėliu pradinukams po pažasčia. Išrodo mums negudrias iliustracijas. Ir lyg tarp kitko mesteli: vaidinsim visą. Visą, tai visą, atsako mūsų lūpos. Kaip įsakysit, generole. Kreipinys jį pradžiugina. „Niekad neturėjau tokios geros komandos", — sako neatitraukdamas akių nuo paveikslėlių. Grabe tamstą regėjom, mandagiai atsakome mintyse, kurias jis jau seniai perskaitė. „Bet lėkščių suskaičiuoti nepajėgė", — sakau bulgarui. „Esi tuo tikras?" — atsako jis ir pamerkia man.

3.

Prisiminiau visa tai jau grįždamas naktiniu traukiniu į Bukareštą. Pustuščiame vagone gretimoje kupė čigonai smaginosi peiliais: rytą lipau per krešančio kraujo klanus. O Sibiu teatras turbūt dar ūžavo: premjera, į kurią Otelas sukvietė pusę jam ištikimos Europos (įskaitant ir Didžiąją Britaniją), praėjo triumfališkai, publika klykte klykė, kai iš antro aukšto balkonų ant veikėjų galvų nusklendė tūkstančiai Jago primargintų anoniminių laiškų. Čia Tarasas Bulba parodė charakterį: prieš spektaklius pusė teatro į keturias dalis pjaustydavo toną senų A4 formato tarnybinių raštų. Ekstazę įvaryti padėjo ir mano kompaktų kolekcija, iš kurios ir buvo pasivogtos gražiausios dainos: nuo mažai kam žinomų prancūzų šansonjė ligi „Portishead" gabalo „*Only You*", žyminčio Dezdemonos žingsnelių punktyrą nebūtin. Dar buvo pompastiška spaudos konferencija,

kur Tarasas Bulba visam Rumunijos bei Ukrainos kritikos žiedui pasakojo gaminąs naujo dizaino teatrinius gaminius. Niekas taip neįaudrina provincialų vaizduotės, kaip nematyti žaislai. Deja, ir vėl šliūkštelėjau šaukštą deguto, sakydamas, kad, regis, daugių daugiausia būsim sukurpę stebuklinę pasaką apie mergaitės iniciaciją prakaituotan ir smirdančian gašlūnų pasaulin. Teatro direktorius, praradęs savo statytinę Dezdemoną, su pasidygėjimu žvelgė į mane, už akių jo pramintą Romeo. Atsakydamas į čigonišką žvilgsnį, dar sykį pavadinau spektaklio Otelą grubiu mafiozu. Išvažiavau neatsisveikinęs, ne, vis dėlto pasikėliau kartu su ja į gynybos bokštą pačioje miesto širdyje, o mums apsikabinus suskambo varpai, ir tūkstantis Sibiu karvelių suplazdeno atsitrenkę į žemą dangų it į dangtį. Jų plunksnelės ir pūkeliai kraičiojo ant grindinio it pirmosios snaigės, it Jago anoniminiai laiškai vakarykštėje premjeroje. Ji jau nekentė manęs, nes meilės gemalas kartais vis dėlto tarpsta skausmo ir neapykantos įsčiose. Ji jau tarėsi esanti žvaigždė, sunkiai bepamenanti kažkokius neva geradarius, nors, atrodė, dar vakar trenkėmės į jos vaikystės miestą Brašovą, kur balkone ant virvės džiūvo sesers kelnaitės, o girtas patėvis vis kaišiojo po nosim seną geografijos vadovėlį su Klaipėda raudonam fone. Žmonių pasaulyje viskas buvo kaip buvę, skyrėsi tik fonas.

4.

Ji padarė maksimalią karjerą minimalių galimybių zonoje: dar truputį vaidino Čechovą, truputį filmavosi, truputį blizgėjo jų *Žmonėse*, kur pasakojo apie vartojamos kosmetikos ypatybes. Ilgus plaukus keitė trumpi raudoni ir vėl tamsūs, bendri draugai ją matydavo su vis naujais partneriais, kuriuos ji keitė it apsėsta. Parašiau jai vos vieną laišką iš

serijos „arba–arba“, kurį uoli Užsienio reikalų ministerijos klerkė įkvėptai išvertė į rumunų. Į tokius laiškus paprastai atsakoma: „Nepyk, bet negalėsiu užpildyti tuštumos tavo gyvenime.“ Regis, finale mes apsikeitėm vietomis: aš likau savo jaukioje juodojoje skylėje, ji palypėjo ligi blizgiųjų žurnalų tiražo. Susitikome netikėtai — Frankfurto oro uosto tranzitinėje zonoje: abu keitėm lėktuvus, abu skubėjom, ji ėjo su berniuku ant rankų, mudviejų žvilgsniai sekundę susitiko, tačiau žingsniai nesulėtėjo. Kai atsigręžiau, jų jau nebebuvo ašaros dydžio regėjimo lauke. Veidaknygėje mudu nedraugaujam.

5.

Bulgaro ir Taraso Bulbos keliai irgi netrukus išsiskyrė. Koljos* sūnus Rosenas išaugo, bet taip ir nebeišlipo iš invalido vežimėlio. Sėdėdamas uždainavo, pagarsėjo, tapo visų mylimas ir popinamas. Tita, dailininko pažįstama mergina, atvažiavusi gelbėti *Otelo* kostiumų, liko su ukrainiečių genijumi. Ne, ne kaip meilužė — kaip scenografė ir dizainerė. Nors ką gali žinot? Šviesų partitūrą jis tebeminko pats.

. . . .

2011

* Koljai likimas, deja, buvo skyręs vos keletą metų: 2014-ųjų sausį, eidamas 41-uosius, jis krito, infarkto pakirstas, palikdamas daugybę niekur nerodytų įstabių artefaktų. Jo sūnus Rosenas išleido du eilių rinkinius ir romaną. 2007-aisiais Sibiu tapo Europos kultūros sostine. Šiuo metu tai neatpažįstamai pasikeitęs miestas. Įtrūkiai sienose užglaistyti. Įtrūkiai tikrovėse — tebeglaistomi.— *RoRa*, 2015.

Švitrinis žmogus

....

1.

Autobuse „Šventoji–Kaunas“ snaudžiame vos keliese. Klaipėdoje priekinėse duryse išdygsta senis, priklausantis tai grupei, kurios amžius paprastai nusakomas „tarp 80-ties ir mirties“. Laikosi oriai. Bet paltą velkasi sunkiai, rankovėse stringančios rankos primena nukryžiavimą, o į pagalbą per kėdžių atlošus nešoksi. Tik neišvengiamai dilgteli: negi ir mes kada nors atrodysime tokie bejėgiai? Dar prieš jam priartėjant, užmerktomis akimis (veiksmas vyksta darganotą rytmetį) girdžiu įlipusiojo pašnekesio su vairuotoju nuotrupas: senoliai tradiciškai pamiršta parodyti „senatvės pažymėjimą“, vairuotojai tradiciškai atskaito jiems moralą, tik šįsyk schemoje nelauktas posūkis. Senis sako, kad užtektų pažvelgti jam į akis, ir viskas taptų aišku. Tada atsimerkiu ir pamatau tą aukštaūgį žilą žmogų su ilgu juodu paltu ir masyviu skėčiu lazdos vietoje. Ligi vaizdo pilnatvės trūksta vienos detalės. Balsą, prašantį skaityti iš akių, jau girdėjome. Vincentas van Goghas ir Arvydas Šliogeris išmokė mus pažiūrėti dar ir į pirmo sutiktojo batus. Ir tie batai, ypač senų žmonių, pritrenkia: visada kažkas tarp konclagerio ir dr. Martenso. Apavas tarsi priaugęs prie kojos, jo dizainas priartėjęs prie klasikinės kanopos pavidalo. Regis, žmogus juos įsigijo prieš pusę amžiaus, ir ta vienintelė pora su auliukais dabar visą gyvenimą veda ir lydi, lydi ir veda. Juk einantis žmogus gali būti pastebėtas ir užfiksuotas su keliama

koja pirma korpuso ir už jo. Kauno autobusu stoties kavinėje su vaizdu į atvažiuojančius ir išvažiuojančius tėviškės dulkėmis apneštus autobusus (autobusų stotys Lietuvoje tradiciškai yra vargetų ir nelaimėlių telkimosi punktai), šalia prisėda kitas tos pačios „gildijos" narys. Nesiskutęs, apskuręs, vos nulaikantis rytinio alaus bokalą. Sunkiai sėdasi, godžiai ryja pirmus gurkšnius. Žvelgia į niekur. Veide alaus putų išdidintas vypsnys. Po stalu keliais spaudžia didoką plastikinį maišą su visa savo negudria manta. Užmetu akį į jo batus: tos pačios kanopos, bičiuliai. Vėl ta vienintelė batų pora, vos ne visą gyvenimą pirma tavo žingsnio ir iš paskos. Vėl tas pats vienas ir nesibaigiantis osvencimas.

2.

Neseniai „Baltų lankų" išleisto Samuelio Becketto pjesių rinkinio *Teatras* pristatyme Prancūzų kultūros centre Vilniuje per plauką neįsiplieskė aštroka diskusija dėl aktoriaus Valentino Masalskio postuluotos neįveikiamos skirties tarp didžiojo absurdisto ir didžiojo bardo. Negalima Becketto personažų matuoti ta pačia liniuote kaip šekspyriškųjų, teigė vienas iškiliausių mano kartos režisuojančių aktorių. „O kodėl?" — staiga iš salės paklausė elegantiška „ jūs turbūt ką tik iš Paryžiaus, madam" mergina su tamsiais akiniais. „Negalima, ir viskas", — it kirste nukirto Masalskis. Nespėjau jam priminti, kad ne mažiau iškilus XX a. šekspyrologas Janas Kottas kaip tik taip — pro apniukusią Becketto pasaulio prizmę — ir siūlė gilintis, tarkime, į *Karalių Lyrą*. Niūriausia airių genijaus pjesė *Baigmė*, nelyg tie apvalūs neregio akiniai, kurių formą buvo pamėgę viso pasaulio bitlai, turėjo kiaurai peršviesti ir anapus gėrio ir blogio (t. y. absurdo radiacijos lauke) atsidūrusius *Lyro* antiherojus. Nes herojų tame pasaulyje nebelikę, teigė Kottas. Liko

tik nelaimė, įpročio jėga ir aplinkui tvyranti žmogiškojo neišsipildymo smarvė.

Tie autobusų ir stočių seniai nelanksčiais sąnariais žvarbų rytmetį atrodė tikri prancūziškai savo stalaktitines partitūras rašiusio modernizmo klasiko personažai. Ponas Masalskis, visų vietos teatralų vadinamas tiesiog Masara (tam tikrais atvejais — guru Masara), savo spektakliams drąsiai galėjo skolintis iš jų batus. Žinoma, jeigu tik pavyktų juos atplėšti nuo kojų. Dalis čia seniai stojo visumos vieton: batas, putos ant lūpų, nelankstūs sąnariai, kataraktinės akys. Pasaulis susiaurėjęs ligi elementariausių funkcijų, jo nebevaldo jokia psichologija, Stanislavskiui čia *kaput*. Čia karaliauja visiškas redukcionizmas: atsisėsti į krėslą nenutūpus ant prispjaudytų grindų, neapsilaisčius kelnių išlenkti bokalą, nupirktą už paskutinius grašius (pamenate, kaip prie „Maxima“ kasų jus mirtinai suerzina tas senukų rausimasis nutrintose mažytėse piniginėse — vandenyje neskęstančių baltų centų beieškant) — štai ir visa dienos laimė. Laimės davinys, taip sakant. O dabar it šachmatų pėstininką saugiai perkelti save iš vieno šaligatvio langelio į kitą. Neprarandant orumo likučių nukėblinti ligi sankryžos. Ir ten atsikvėpti. Suskaičiuoti įveiktas sankryžas. Šiandien jau trečia? Tai beveik laimė. Ir jokių žodžių, kadangi jokių minčių. Gal tik kokia prisiminimo skeveldra iš akmens amžiaus. Pavyzdžiui, vaikystės. Ten augo „neverbalinis“ žilvitis. O kur „ten“, jau nebeatmenu. Rodos, Respublikos gatvėj. O gal Radastų? Tačiau kokios respublikos? Kokio kadastro? Bet puikiai žinau, kad žilvitis. Tik tą ir težinau.

3.

Dar yra drabužiai. Kauno tekstilės bienalėje pritrenkė jaunos autorės Renatos Vinckevičiūtės rankšluostis ir ypač

vyriškas švarkas ant pakabos. Iš tolėliau kaip tikri, iš artėliau — irgi kaip tikri, tik iš... švitrinio popieriaus. Čežžž. Čežžž. Trapi tamsiaplaukė man taip ir pasakė: tai mano apsėdimas. Atsakiau autorei paprastai: veltinio ir taukų kadaise apsėstasis Josephas Beyusas iš apsėstųjų menininkų rojaus jai siunčia apsėsčiausius linkėjimus. Ir dar pridūriau: darykit kolekciją, panele Apsėdimàs. Jau darau, atsakė ji. Modeliai tuos drabužius apsivilkti galės tik karštus. O nusirengti jau nebe, pagalvojau aš. Pereini podiumu — ir visam gyvenimui lieki švitriniu žmogumi. Švitriniu svieto lygintoju. Apie prancūzų situacionistus ten pat paskaitą skaitęs profesorius Gintautas Mažeikis pareiškė: „Kartą Guy Debord'as išleido knygą ant švitrinio popieriaus. Tai gal ir nebuvo spaudos revoliucija." O Renatos, atradusios būdą visados stačiais kampais užlūžtantį švitrinį popierių suapvalinti, išlankstytas švarkas atrodo itin revoliucingai bendrame lietuvių tekstilės (ir ne tik) kontekste. Vien mintis apie tai, kad, tarkime, kokį penktadienio vakarą Edinburgo pabe „Kiaulė" tarp prakaituotų pusnuogių prie apgulto baro įsitrina kažkoks kūnas, kažkoks *somebody* su švitriniu kostiumu, kaip reikiant įaudrina vaizduotę. Prisiliečia prie plikos strazdanotos nugaros, viaukteli „Soriukas!" ir išnyra jau kitam pabe prie kito baro. O kažkas su siaubu balse sako raudonplaukei: „Tau stigmos, Džeine, ar koks biesas?" Švitrinis popierius kovoja su paviršiaus netobulumu. Paskui įeina vaizdo lakuotojai. Renatos švarkas yra svieto lygintojo ir sykiu raupsuotojo metafora. Įsivaizduokime Poncijų Pilotą, jos rankšluosčiu besišluostantį rankas. Štai vaizdas, kuris patiktų net Melui Gibsonui. O ar patiktų jis Beckettui?

Valentinas Masalskis *aka* Masara, ne sykį apreiškęs, esą „teatro uždavinys — belstis ir belstis į žmogaus širdį", drąsiai

su tokiu švarku (tik reiktų švitrinio apsėstajai Vinckevičiūtei užsakyti dar ir švitrines kelnes) galėtų lipti į Nacionalinio teatro sceną. Ne, vis dėlto iš dešimtos eilės švitrinė eilutė atrodys elementarus kriaučiaus produktas. Su tokiu kostiumu reikia artimo kontakto. Artimesnio. Artimiausio. Per odą — čežžž, čežžž...

4.

Tik tas kraujas ant tavo šlaunies, mylimoji...

....

2010

„FC Akropolis“, arba *Ulisas* skreite

....

1.

Kai kurie ištrinti kultūriniai refleksai atgal nebeinstaliuojami. Tą supratau vieną kovo popietę, draugų pakviestas į „Kino pavasario“ seansą Kaune. Kinas, be abejo, savo sparnus buvo išskėtęs „Akropolyje“, kur, „Kavos banke“ išlošęs du vokeliu su porcijomis Gvatemalos maltosios, pavažinėjęs ramiu it belgas eskalatoriumi ir patikrinęs melsvos „antiveninės“ šviesos smelkimąsi odon WC veidrodžiuose, pagaliau buvau pakylėtas į sinefilų valdas. Seniai nesilankiau kine. Labai seniai. Magėjo vėl atsidurti skambiai įgarsintoje minkštoje salėje priešais žvilgsniu vos aprėpiamą ekraną. Paskutinėmis valingos atminties pastangomis netgi prisiminiau tą priešpaskutinį apsilankymą — jau nebeegzistuojančios, aiman, Klaipėdos „Žemaitijos“ kišenėlėje, sumanytoje irgi nebeegzistuojančios „Lietuvos“ (atsiimu parašą iš visų peticijų) Salės 88 pavyzdžiu, arabų ir izraelitų vienodai nepamėgtam Spielbergo *Miunchene*. Namų kino atmosferą tąkart griovė grąžtai ir kaltai čia pat už sienos, keli per klaidą užklydę spuoguoti paaugliai netrukus keikdamiesi patraukė *nx* (jaunystėje versdavom: „Eikite jau, eikite!“), tad pabaigiau nelyginant savam hole priešais „Anties“ apdainuotąjį *panasoniką*. Nuo tol kinas man, užkietėjusiam provincialui, suvisam persikraustė į piratų ir „torentinų“ valdas, kurias kartais praskaidrindavo lenkiškuose „Empikuose“ įsigyti firminiai ekrano skanės-

tai. Žinoma, prigludęs prie monitoriaus ar su grynos airių vilnos chalatu „Adela" (lygiai tokį pat neseniai išvydau liūdesio agregate „*Never Let Me Go*" su Carey Mulligan ir Keira Knightley) išsitiesęs hole, kartais pasvajodavau apie negrįžtamai nugarmėjusį aukso amžių, kai Palangos kino teatre „Naglis" kiaurus metus keletąsyk per savaitę it šveicarai į referendumą rinkdavosi miestelio šviesuomenė. Kinas ir buvo tos kelias kartas siejusios bendruomenės rišamoji medžiaga, plika akim įžvelgiama vienu ritmu šnopuojančios salės mūrinyje. Čiabuvių šeimos turėjo savo pamėgtas vietas, į kurias niekas „iš šalies" nedrįsdavo pretenduoti. Iš čia mes už 45, 35 ar 20 kapeikų saugiai katapultuodavomės Paryžiun ar Londonan. Ir — jau nebe taip saugiai — Šukšino ir Tarkovskio Rusijon. Pastaroji įvairiais pavidalais vasarą užplūsdavo Palangą. Iš jos miestelis tebegyvena ligi šiol — tik ištisus metus veikiančio kino nebėra. Kaip pasakytų aukštakakčiai, dėl to bendruomenės saitus ir pagraužė erozija. Nors premjerinis *Tado Blindos* plakatas ir iškabojo per darganas ir liūtis — jeigu virš merdinčio „Naglio" būtų įtaisytas nuolatinis ekranas, tai filmų reklama kuo puikiausiai stotų paties kino vieton. Kas, išskyrus Rąžės antis, stotų priešais tokį ekraną, — kitas klausimas. Tikrai ne Bergmano neurozių iškamuoti švedai. Tikrai ne Tarkovskio „dvasinių tarkų" ištarkuoti rusai.

2.

„Forum Cinemas" salėje šlamėjo ir šlamštė tikrojo kino draugai. Festivalis ėjo į pabaigą, tad reikėjo žūtbūt atsėdėti nuolaidines *arthauso* abonentų valandas. Kai kurie gyrėsi magiškoje prieblandoje praleidę po keletą seansų iš eilės. Visų nuotaika buvo pakili, nes „Kino pavasaris" nešė dvimiesčiui tas pasaulinio ekrano naujienas, kurias

provincijoje galima pamatyti tik *7md* formatu. (Beje, kultūrinės Vilniaus spaudos tą kovo penktadienį Kauno centro kioskuose aptikti taip ir nepavyko: šalia *Laisvo laikraščio* pirmam plane visur puikavosi tik *Intelligent Life*.) A4 dydžio internetinis bilietas nuvedė į 3 eil. 11 v. — tarp vyriškai kirptos panelės kairėje ir pliktelėjusio džentelmeno dešinėje. Pastarajame, savo gėdai, neatpažinau žinomo lietuvių teatro ir kino teoretiko, kuris savo ruožtu kilniai apsaugojo mane nuo bereikalingų atsiprašinėjimų pliūpsnio. Tad teoretiko būta santūraus. Santūri iš pradžių pasirodė ir kaimynė iš kairės: su vintažiniu krepšiu tarp kojų ir atversta stora knyga ant kelių. Berniokiškai nusikirpusi ir gelsvai nusidažiusi tankias samanėles ant mylimojo delnui tarsi sutvertos kaukolės dėžutės, smulkių bruožų mergina su dabar jau adatos galvutės dydžio brangakmenėliu įdubime tarp apatinės lūpos ir aštraus smakro ne tik godžiai skaitė atsineštąjį foliantą, bet ir įnirtingai kažką tušinuku žymėjosi atvarto paraštėse. Knyga kietais viršeliais buvo aplenkta permatomu plastikiniu aplankalu, ir man magėte magėjo kuo greičiau išvysti jos pavadinimą. Tą padariau, kai pailsusi nuo braukymo ir rašymo kaimynė stikliniu žvilgsniu trumpam įsispitrijo priešais: ilgi žvilgiai į niekur — geriausias poilsis pavargusioms mūsų akims. Pažvelgiau pačiu akies krašteliu, kaip kokia Zoska Loren užstalėje į tradiciškai mažne atidengtas Jayne Mansfield pieno liaukas. Periferine moteriškąja rega. Jamesas Joyce'as, brolyčiai! Airių prakeiktasis ir šventasis viename asmeny! Studentų ir KGB vaikų baubas *Ulisas*! Kine ant mergiškų kelių! Originalas kietais viršeliais! Modernizmo biblija skreite!

Ji manimi tiki, jos ranka švelni, blakstienos ilgos. Kurgi, po pragarais, veduosi ją anapus uždangos? Į neišvengiamos regimybės

neišvengiamą modalumą. Ji, ji, ji. Kuri? Mergelė prie Hodžs Figiso vitrinos pirmadienį, ieškanti vienos iš abėcėlinių knygų, kurias tu rengeisi parašyti. Tavo godus žvilgsnis į ją. Pro jos skėčio strypelius matyti riešas. Ji gyvena Lison-parke, skendi liūdesyje tarp moteriškų niekučių, literatė. Bet ir skiedi, Stivi: paprasčiausia gatvės merga. Kertu lažybų, segi šlykštų korsetą su keliaraiščiais ir mūvi geltonomis kojinėmis, užlopytomis gromuliuota vilna. Rėžk kokį arklišką moną, *piuttosto*. Visai išprotėjai.* —

Jos plaštaka it plaštakė, berianti savųjų raidžių dulkes ant genijaus puslapių, skraidė apytikriai čia — įžanginiuose, kažkodėl vadinamuose paprastais ir veik tradiciškais, romano skyriuose. Salėje jau geso šviesos ir žiebėsi ekranas reklamos linksmybėms. Manoji kaimynė ramiai užvertė knygą, pakėlė nuo grindų krepšį ir panardino jame ką tik tušinuku išmargintą *Ulisą*. Tada trumpu fiksuotu judesiu susitvarkė su užtrauktuku: dzzzrrrrr... Joyce'as filmą matys grabe.

3.

Bet jis, broliai ir sesės modernizme, atgulė pakomentuotas. Ar netgi išverstas iš naujo, kadangi visi ankstesnieji vertimai tėra tik zuikos melagėliai. Šalia manęs sėdėjo klasikos pasaulio tobulintoja. Dabar jau granitiniu žvilgsniu ji nemirksėdama žiūrėjo į ekraną, kuriame margo svieto nesąmonės bandė įgyti lietuvišką prieskonį. *Frykai* išgelbės pasaulį, sukosi mintyse. (Juk ne veltui kadaise „Lietuvos šnipui" Mejerholdui atrodė, kad diletantai išgelbės teatrą.) Taip, ji buvo keistuolė. Gal net verta stipresnių apibūdinimų:

* Vertė Tomas Venclova.

galbūt rašė tose modernizmo dievo paraštėse kažką nesuprantamą ir neiššifruojamą kaip *Finegano budynė* — tarsi užbėgdama metrui už akių. Tarsi išpranašaudama tai, kas bus, nors viskas jau senų seniausiai įvykę. O gal oponavo profesoriui Arvydui Šliogeriui, pedagogų *Dialogo* paprašytam duoti ryškiausią grafomanijos pavyzdį ir su neslepiamu pasidygėjimu išpyškinusiam: „Jameso Joyce'o *Ulisas* ir *Finegano budynė*." Tarsi pirmojo būtų maža.

Tada prasidėjo filmas. Tą vakarą vietos sinefilų dievukas Kim Ki-dukas rodė varganose metalo apdirbimo įmonėse vietoj vamzdžių ir plieno lakštų pjaustomas žmonių galūnes ir trupinamus kaulus. Vieni tų galūnių išsižadėdavo dėl draudimo garantijų, kiti — dėl laiku nesumokėtų skolų. O skolas išmušinėjo ir kaulus trupino be tėvų po mafijos sparnu išaugęs gražuolis demonas, kurį vieno iš jo nudaigotųjų motina paima sadomazochistiškon globon, savąja auka atpirkdama ne tik jo, bet ir pasaulio nuodėmes. „Galiausiai vieni kitiems tapsime tik pinigais. Dieve, pasigailėk mūsų", — užbaigia savo ir kauniečių kančias Kim Ki-dukas. Ir ką jūs manot? Kino seanse, kur iš pasidygėjimo ekrano smurtalais ne kartą ir ne du slėpiau savo padėvėtą veidą už delnų širmos, mano kaimynė iš kairės išliko šalta kaip marmuras. Džentelmenas dešinėje (kaip ir pritinka tikram džentelmenui) irgi išsėdėjo nė nevirptelėjęs. Tik ašen vis gūžiausi ir gręžiojausi, tarsi ieškodamas greitosios salės pagalbos. Mane erzino viskas: filmo pretenzingumas, perdėm šaižus garsas, aiškiai per stambūs stambieji planai, negrabiai išversti titrai — mažne viskas dirgino buvusį kino katiną. Dabar jau ryškiai ekskomunikuotą katiną, dėliojau mintyse. Katiną, suvisam praradusį tikrojo kino skonį ir pojūtį. Amputuotą katiną, kuriam tuoj po seanso dar užtenka jėgų praleisti priekin berniokiškai kirptą smulkiabruožę

kaimynę iš kairės. Vyrai paprastai tai daro ne iš mandagumo, o tik norėdami dirstelėti į moters kojas. Merginos kojos buvo *OK*. Ji tolo su vintažiniu dirbtinės odos krepšiu (o iš tikrųjų — *Uliso* karstu) ant peties. Niekada daugiau nebesusitiksime. Nors kas žino — gal *Ulisą* ji pasiliko kitam „Kino pavasariui" it savąjį *a work in progress*. Ne, pagalvojau, verčiau liksiu stirksoti su „torentinais" priešais monitorių, anapus kurio tuoj už lango matyti inkilas niekada negenėtoje liepoje. Ir varnėnų porelė, kuri visada sugrįžta.

4.

Ji tiki manimi, ranka jos švelni, ilgablakstienės akys. Ir kur, po velnių, veduosi ją už tos skraistės? Į neišvengiamos regimybės neišvengiamą modalumą. Ji, ji, ji. Ką ji? Mergelė prie Hodžeso Figiso vitrinos pirmadienį, ieškanti vienos iš abėcėlinių knygų, kurias ruošeisi parašyti. Taip ir įsisiurbei akimis į ją. Riešas, prakištas pro skėčio rankenos kilpą. Ji gyvena Lysono parke, supama liūdesio ir moteriškų mažmožių — literatūrinė dama. Papasakok kam nors kitam, Styvi — paprasčiausia mergšė. Lažinuosi — vilki tą prakeiktą korsetą su gumelėm ir geltonas kojines, užadytas storais vilnoniais. Pakalbėk apie tešloj keptus obuolius — *piuttosto*. Kurgi tavo protas?*

....

2013

* Vertė Jeronimas Brazaitis, vertimo bendraautoris Saulius Repečka.

Į Stambulą

I ....

1.

Tos oro linijos iš Rygos buvo nebrangios, lėliškos stiuardesės nelauktai vergiškai paslaugios ir netgi gražios, alus (o gal vynas — vis dėlto prieš šešetą metų!) kainavo, regis, latą, vaikai klykdami nespardė žaislų ir neropojo tarp kojų, saulė iliuminatoriuje auksino Dievuliui paklotą baltą debesų staltiesę, nors tame takelyje mūsų žilabarzdis lyg ir turėjo perduoti estafetę rūstesnei substancijai, vadinasi, galėjo ir sužaibuoti akimis, įnešti šiek tiek turbulencijos... Bet ne. Niekas nepasikeitė, net Korano rašmenys neišryškėjo ten, kur jie ir buvo išpaišyti — matyt, budintis aukštybėse nespėjo įjungti projektoriaus. Mes saugiai leidomės. Žemėje buvo saulėta, oro uosto prieigose žydėjo klombos, o viduje tviskėjo marmuras. Orhanas Pamukas ką tik buvo gavęs Nobelį, Lietuva — bilietą į multipleksą „Europos Sąjunga“, tad drąsiai nėriau į bevizę eilę, kur netrukus buvau susiraukusio ūsoriaus pasiųstas kita kryptimi. „Čia ne Europa, — pasakė jis, — čia Turkija.“ Mano kelionės draugė su diplomatiniu pasu jau vaikštinėjo anapus, o aš už 10 eurų netrukus nusipirkau mėnesį ramybės. Vizą Nr. 924556 turkas priklijavo antrame puslapyje, uždengdamas Kalvariją ir Budziską. Tas pats ūsorius nepatikliai pavartė mano aptrintą žaliaodį, bet šviežia JAV viza dešimčiai metų, o kitoje pusėje — savaitinė Putino Rusijos Federacijos jį laiku sustabdė nuo naujų apibendrinimų. Netrukus sėdėjome

švariame taksi ir lėkėme — ne, dar ne į Taksimą, bet į Nepriklausomybės prospekto (*İstiklâl Caddesi*) pietinį galą, kur dunksojo buvusios Švedijos ambasados rūmai. Tai, beje, seniausioji (1757) užsienyje įsigyta Švedijos nuosavybė. Centriau nebūna, pasakytų minėtasis nobelistas, jaunystėje gal kasdien keliskart praeidavęs pro aukštą metalinę tvorą pakeliui į Galatos tiltą. Už nuolat saugomų vartų, atidžiai prižiūrėtam parke, būta ne tik senovinės ambasados, o nūnai konsulato, bet ir Švedijos tyrimų instituto valdomo beveik niekada nerakinamo Dragomano fligelio, kuriame nuolatos įsikurdavo pasakiškos egzotikos specialistai istorikai ar šiaip kokie tiurkologai. Ten gavau kambarėlį su jaukiai girgždančia medine lovele ir vaizdu į minaretus. Biblioteka buvo prikimšta foliantų su žemėlapiais, koridoriuose kabojo graviūros ir senovinė tapyba, kurioje moterų liemenys pavojingai priartėję prie grūdinto plieno ašmenims nesunkiai įveikiamų apimčių. 1920-aisiais Ankarai tapus Turkijos sostine, diplomatinės atstovybės buvo irgi perkeltos, o senieji įstabios architektūros pastatai „perdaryti" į konsulatus. Vos praėjus Švedijos konsulatą regi Rusijos ar Nyderlandų atitikmenis — visi primena „kažką iš Visconti" (beje, panašiai atrodo ir mūsų buvusioji ambasada Romoje). Paslapčių slėpiniai su dekadentiško nuovargio aureole. Visada — nė gyvos dvasios, ir sykiu iš visur tave stebinčios nematomos akys. Jų žvilgsnį jauti net važiuodamas istoriniu raudonu (taip ir knieti pridėti — miesto mero stumiamu, o dar geriau, tempiamu) tramvajumi, su kuriuo 1,4 km ilgio pėsčiųjų take konkuruoja tik policijos ar grindinio valytojų mašinos. Grindinys čia valomas *non stop*, kad šeši milijonai kojų per dieną nepaslystų ant finiko kauliukų. Policija irgi atvažiuoja vaikyti demonstrantų su raudonomis vėliavomis — masiškai išdygstančių su leidimais ir be.

2.

Stambule lankėmės dar neskaitę užburiančios Pamuko brendimo istorijos (jos angliškąjį vertimą netrukus įsigijau Romos knygyne „Feltrinelli Libreria"), kurioje miestas aprašomas kaip regėjimo lauke pavidalus keičianti liūdesio tvirtovė, tad į Stambulą žiūrėjau dar ne nobelisto, o tik šiokią tokią gyvenimo prie vandens patirtį turinčio žmogaus akimis. Kai kurie su vietos dvasia susiję panašumai stulbino: tarkime, nykstančios medinės architektūros gausa. Ir dabar, jau Taksimo revoliucijos, kurią, atsispirdami nuo minėtos miestą vienijančio liūdesio apologijos, galime suvokti ir kaip bandymą tuos „liūdesio retežius" nusimesti, dienomis (beje, itin skystai nušviečiamomis lietuvių žiniasklaidos), Pamukas vėl pametėja siužetą, kurio palangiškis tiesiog neturi teisės apeiti: kaštonus, kertamus kaštonus*, bičiuliai. Žurnale *The New Yorker* jis prisimena, kaip

* Alėjos projekto dešimtmetis praėjo patyliukais. Kai ką norėtųsi priminti: „Šaligatviui architektai primygtinai siūlo kinišką granitą. Nors ši danga palyginti brangi (1 kv. m — 200 Lt), tačiau ji tarnaus 50 metų (betono trinkelių dangai duodama 5–7 metų garantija). Politikai buvo raginami balsuoti už granitą. „Juk nesinorėtų kas penketą metų skirti po penkis milijonus visos dangos rekonstrukcijai", — motyvavo projektuotojai. Daug dėmesio skirta alėjos apželdinimui. Atlikus dendrologinius tyrimus, paaiškėjo, kad 80 proc. dabar alėją puošiančių kaštonų — sergantys. Beveik visų jų amžius siekia 70 metų, o tai jau „gyvenimo pabaiga". Todėl siūloma senuosius kaštonus keisti naujais, specialiai pritaikytais augti miestuose. Taip būtų išlaikyta ir senoji tradicija, turint omeny, kad šie kaštonai esą mažesni, be to, juos rečiau susodinus, alėja būtų šviesesnė"(2003). Savus „dendrologinius tyrimus" atliko ir „Pajūrio žibinto" kavinės direkcija: Lotynų Amerikos priemiesčius primenanti teritorija, iš kurios aidi, be abejo, vėl ta pati melodingiausia pasaulyje rusų estrada, išpuošta pasvilintomis medžio skulptūromis iš andai čia augusių galingų kaštonų kamienų: krokodilais, undinėlėmis ir pan. Undinėlės ir krokodilai trykšte trykšta sveikata, paneigdami visas vietos „dendrologų" išvadas.

1957-aisiais visa jo giminė budėdavo dieną naktį, kad išsaugotų gatvės plėtros pasmerktą penkiasdešimtmetį gražuolį kaštoną. Ir jiems pavyko! Taip gimė brangus prisiminimas, o tiksliau — giminę ligi šiol tebevienijantis saitas. Štai tokiu kaštonu šiandien jau yra tapusi ir pati Taksimo aikštė, tęsia Pamukas. Ir Erdoğano vyriausybė, suplanavusi su aikšte besiribojančio Gezi parko vietoje atstatyti senas kareivines (o iš tikrųjų suręsti dar vieną prekybos molą), daro lemtingą klaidą, atimdama iš milijono žmonių jų prisiminimų lopšį. Pamenu, kaip bandžiau įkalbėti porą Basanavičiaus gatvės verslininkų eiti ginti prie jų namų ir kavinių augančių iškiliųjų romantiškosios Palangos puošmenų. Deja, niekas nenorėjo gadinti santykių su miesto valdžia, o žvelgiant iš laiko perspektyvos — būti gal net pirmaisiais, paragavusiais guminių kulkų. Todėl šiandien turime tai, ką turime: ne europietišką traukos lauką, o visoms amžiaus grupėms įgarsintą ir inscenizuotą LRT „Pageidavimų koncertą" su klaikia doze rusiško *muzono* — net ne gadinančio, o tiesiog ištrinančio visus kultūrinio skonio receptorius.

Nepriklausomybės prospekte Stambule muzika aidėjo iš mažne visų užeigėlių ir knygynėlių. Ir, kas įdomiausia bei keisčiausia, — visur buvo puiki! Pamenu, sugrįžęs aiškinau draugams, kad Turkijoje negirdėjau blogos muzikos! Taip, į ją reikėjo kitaip įsigyventi, kitaip „įplaukti", atrasti, kaip sakoma šiais spartėjančios medializacijos laikais, naujas prieigas — juslines ypač. Stambule vėl išbandžiau Atėnuose sėkmingai įvaldytą paieškų modelį — pasikliauti pirmo sutiktojo skoniu. Todėl tavernose po vidurnakčio prašydavau kartais gan atsitiktinių užstalės sėbrų kitoje atviruko pusėje užrašyti mėgstamų atlikėjų vardus. Arba pardavėjų atkampiose kompaktinėse — perbėgti piršteliais per CD dėžutes, parodyti ateiviui savą viršelių „animaciją". Vėliau, jau

namuose, kokia nors egzotiką neva iš pašaknų išmananti „sirtakininkė" tik patvirtindavo garsų medžiotojo sėkmę: cha, velnias, gerai surinkai! Sunkiau būdavo su muzikinio anglosaksų paveldo užgrūdintais bendrapiliečiais — jie, neslėpsime, ne visada pasiduodavo saldžia lava ausis užliejantiems ritmams. „Kažkaip begėdiškai užliūliavai čia mus, seni", — sakydavo raukydamiesi it turkų pasieniečiai.

3.

Sakot, jau laikas į Taksimą? Pėsčiomis ar trečiuku iš Tunelio? Ir Pamukas tebus už vadovą:

> Šiandien Taksimas yra Stambulo kaštonas. Gyvenu šitam mieste beveik šešiasdešimt metų ir negaliu įsivaizduoti, kad kuris nors miestietis neturėtų bent vieno su Taksimo aikšte susijusio prisiminimo. XX a. 4-ajame dešimtmetyje senosiose artilerijos kareivinėse, kurias valdžia dabar norėtų paversti prekybos molu, būta nediduko futbolo stadiono, kuriame vykdavo oficialios rungtynės. Garsusis „Taksim Gazino" klubas, naktinio 5-tojo ir 6-tojo dešimtmečių Stambulo gyvenimo centras, stovėjo pačiame Gezi parko kampe. Vėliau tie pastatai buvo nugriauti, medžiai iškirsti, pasodinti nauji, virtinė parduotuvių ir garsiausioji Stambulo dailės galerija įkurdintos išilgai parko. 7-ajame dešimtmetyje svajojau tapti tapytoju ir eksponuoti ten savo drobes. 8-tajame dešimtmetyje aikštė tapo kairiųjų profsąjungų ir nevyriausybinių organizacijų entuziastingai švenčiamos Darbo dienos epicentru. Kurį laiką pats dalyvavau tose eitynėse. (1977 metais išprovokuoto smurto ir po to kilusio chaoso proveržyje žuvo 42 žmonės.) Jaunystėje su neslepiamu dėmesiu ir malonumu stebėjau įvairiausių grupuočių — kairiųjų ir dešiniųjų, nacionalistų, konservatorių, socialistų ir socialdemokratų — mitingus Taksime.

4.

Sakot, kiekvienas turi savo laisvės aikštę? Nejaugi manoji — vien Basanavičiaus gatvė? Ir tai tik iškylanti atmintyje kaip seniai palaidotos romantikos bastionas. Vieta, kuri nukeliavo į girtų sekamas pasakas. Iškirstų kaštonų alėja — pamenu, kaip jie gulėjo jau supjaustyti, panašūs į krantan išmestus banginius. Retas praeivis gėdingai slėpė akis. Dar retesnis skelbė šviesos ir civilizacijos pergalę. Miestas buvo ką tik iškastruotas, bet apie didžiąją politiką nekalbėta: ką ten keli „klinkeriniai" milijonai, „marsietiški" šviestuvai ir pan. Viskas juk tuoj užsimirš, nuplauks pasroviui nebūtin. Ir vis dėlto — nelaiminga karta, neturėjusi savojo Taksimo.

II ....

1.

Užeigėlė pusrūsyje tebuvo mūrine pertvara perskirtas kambarys. Du pliki stalai šiapus ir du anapus. Banalios medinės kėdės. Ant sienų neįsimenamas niekas. Padavėja vaikščiojo su *meze* — užkandžiais mažuose indeliuose ant padėklo, nuo kurio dėjomės kas sau. Kita nešiojo atkimštus *raki* ir teisingos baltos aprasojusius butelius, vis papilstydama. Greta buvo įsitaisiusi akyse laisvėjanti kompanija, primenanti Maskvos restoranų ūžautojus. Netrukus jie pareikalavo muzikos, kurią mes vis prašydavome patildyti. „Tai naujieji turkai", — atsidūsėjo geriausio jų anglosaksų poezijos vertėjo žmona. Prieš kokius dvidešimt metų ir ji būtų atrodžiusi kaip mažumėlę grimo perdozavusios gretimo staliuko gražuolės: ryškiai dažytom lūpom, su aptemptom permatomom bliuzelėm, kiek per trumpais

sijonėliais ir šilkinėm blauzdom. Vyrai irgi buvo *ok*, jų akys spindėjo kreditinių kortelių auksu. Švedų konsulė, liauna kaip Baltijos kopų smilga „kokošanelinė“ dama, aiškino nematytų, daugiausia vegetariškų, užkandžių ypatybes. Jos anglų ir turkų buvo tiesiog tobulos, po kelių taurelių ji visa buvo tobulybių tobulybė. Sakė: „Išeisiu į pensiją, grįšiu į gimtąjį Gotlandą, vaikštinėsiu su šunim krantine.“ Pažįstamos vietos! Pažįstama muzika! Pažįstami vėjų košiami moterų su grakščiais šunimis siluetai. Storulis vertėjas vis vertė mane teisintis, kodėl lietuviškai ligi šiol nėra to ar ano, išgėrus nuolatos *biškelį* sėda akustika, tad Dylanas Thomas mano atveju nuaidėjo kaip Bobas Dylanas — toks mažumėlę *bliau bliau*, netekęs Tomo Venclovos įvarytos spyruoklinės šerdies:

Ir nebus mirties karalijos.
Vėjų šaly, po vandens sūkuriais
Jie ilsėsis nemirę;
Ant kankinimų suolo nesuvirpės,
Nesuvaitos, įsukti į ratus;
Sąžinę persmeigs blogio dyglys
Ir tikėjimas perskils į dvi dalis;
Tiesa subyrės, bet nepasiduos;
Ir nebus mirties karalijos.

„Nieko, graži kalba, o kaip pas jus su rašytojų laisvėm?“ Apie *Durnių laivo* figūrantus tingėjau pasakot, tad pajuokavau gal kiek per grubiai: „O ar būna iš principo nelaisvų rašytojų?“ — „Būna, — atsakė jis. — Daugybė mano draugų paragavo kalėjimo.“ Prisiminęs Alano Parkerio *Vidurnakčio ekspresą*, neplėtojau siužeto. Nenorėjau aiškinti, kad lietuvių rašytojus labiausiai varžo gramatika ir frigidiška Kalbos

komisija. „Turite neliečiamų temų?“ — toliau spraudė mane į kampą storulis. O ką tik nuo grotelių buvo atėję karštieji — vilkžuvė ir ėrienos griežinėliai. „Tokių kaip armėnų genocidas?“ Mačiau, kaip jam tai nepatiko, kaip skėstelėjo trumpom žieduotom rankom. „Na, mus irgi visi vadina žydšaudžių tauta. Ir, neslėpsiu, rašytojai privengia šios temos, bet už vienokį ar kitokį jos eskalavimą į teismą literato ar žurnalisto tikrai nepatrauktų.“ — „Net jeigu jis parašytų, kad kai kurios aukos nusipelnė savo baigmės?“ — jau su vos pastebima ironija nenurimo storulis. Dabar skėstelėjau aš: „Jeigu parašytų romane kokio blogiečio lūpomis, tarkime?“ Ir čia vertėjas prisiminė Orhaną Pamuką, kurį aš, be abejo, ir turėjau omeny, minėdamas armėnus: dar visai neseniai nobelistui grėsė treji metai belangės už tą baisų, neva tautinę tapatybę žeminantį žodį „genocidas“, kurio jis netrukus išsigynė, palikdamas galioti statistiką (30 000 žuvusių kurdų ir 1 milijonas armėnų), bet neigdamas sakęs „turkai žudė armėnus“. Ir apskritai, toji jautriausia XX a. turkų istorijos žaizda jam buvusi būtina žodžio laisvės esimo patikra: rašytojas turi teisę kalbėti apie viską, kadangi rašytojo laisvė gali būti tik absoliuti (2011 metais nobelistui vis dėlto teko sumokėti 6 000 lirų penkiems jį į teismą padavusiems asmenims už jau minėtą... statistiką, reiškusią patį tikriausią „turkiškumo įžeidimą“). Perėjus prie deserto — *baklava, sekerpare, macun* — įsiaudrinęs vertėjas papasakojo dar vieną istoriją.

2.

1985 metais du dramos šviesuliai ir kovotojai už žmonių, įskaitant rašytojus, teises Arthuras Milleris ir Haroldas Pinteris drauge atvyko į Stambulą savo kailiu patirti, kaip drakoniškai valdžia pamynė žodžio laisvę, sukišdama būrį

turkų rašytojų į kalėjimus. Prieš penketą metų buvo įvykęs eilinis valstybės perversmas, šimtai tūkstančių aktyvių piliečių atsidūrė už grotų. Rašytojai, kaip įprasta, buvo pačiame bėdos smaigalyje. Vėliau, prisimindamas tas dienas, Pamukas pasakys: „Tiksliausias anos epochos simbolis: plikai nukirpti vyrai žandarų apsupty teisme, su gaižia šypsena stebintys savąjį procesą." Kafka valdo. Kas antras jų — rašantis žmogus. Štai su jų šeimomis bei draugais ir turėjo susitikti minėtieji švietalai, tarptautinio PEN klubo ir Helsinkio žmogaus teisių komiteto atsiųsti į Stambulą. Ponišką anglų mokyklą baigęs Pamukas su draugeliu tapo jų gidais. Būsimasis nobelistas laikė save apolitišku žmogumi ir niekada neslėpė sutikęs tapti tarpininku ne iš meilės ar gailesčio įkalintiems kolegoms, o iš laimės porą savaičių praleisti su genijais. Jie drauge aplankė keletą opozicinių leidyklėlių, ties finansinio kracho slenksčiu atsidūrusių varganų laikraščių ir žurnalų redakcijų, eidami iš namų į namus, iš kebabinės į kebabinę, nuolat susidurdavo su bėdon patekusiais plunksnos broliais ir jų šeimynykščiais. Kraupių istorijų apie kasdienes represijas, smurtą ir blogio triumfą akivaizdoje politikos paraštėse gyvenęs Pamukas pajuto gelianti kaltės jausmą, kuris, viena vertus, stumte stūmė jį politikon — kad ir iš solidarumo su kolegomis, bet sykiu pramaišiui su nesąmoningu noru išlikti nuošalėje, tiksliau — gražių romanų erdvėlaikyje. Angažuotis ir sykiu elegantiškai išsipirkti, likti šiapus. Drauge su Milleriu ir Pinteriu jis žvelgė pro taksi langus į gatvės prekeivius, į kino teatrų afišas, į skarotas ir vienplaukes gražuoles, kurios taip traukia vakariečio žvilgsnį. Tačiau stipriausiai įsirėžė kitas stopkadras: vienam ilgo „Istanbul Hilton" viešbučio koridoriaus gale susijaudinęs rašytojas šnabždasi su bičiuliu, o tuo metu kitam to paties tuščio kinematografiško koridoriaus

gale taip pat paslaptingai šnabždasi Milleris su Pinteriu. Akyse regime dvi skirtingas ir, neslėpsime, nesusisiekiančias istorijas *in action*, tačiau sykiu veriasi ir paguodžiančio rašytojų solidarumo galimybė.

Pamenu, kaip sykį prispaustas klausimo, ką reiškia būti poetu, suvapėjau: tverti tarp gėdos ir tylėjimo girnapusių. Pamukas aptariamuoju momentu sakėsi atsidūręs tarp išdidumo ir gėdos girnapusių: eidamas su savo svečiais iš kambario į kambarį, pilną prisiekusių įsiaudrinusių rūkorių — rašytojų, mąstytojų, žurnalistų, — jis jautęs nekvestionuojamą sielų bendrystę. Tie vyrai tada dažniausiai laikėsi kairiųjų pažiūrų, vadinasi, jų nuogąstavimai ir išgyvenimai turėjo daug bendra su Vakarų liberaliųjų demokratijų laisvių samprata. Po dvidešimties metų vaizdas radikaliai pasikeitė: maždaug pusė jų, Pamuko siaubui, persikraustė į nacionalistų stovyklą, išpažįstančią priešingus idealus.

3.

Toji grandų gido patirtis leido Orhanui suvokti, ką visi tarsi žinome, bet ne visada drįstame viešai pasakyti: nepriklausomai nuo gyvenimo vietos, minties ir žodžio laisvė — bendražmogiškos vertybės. Jos nekvestionuojamos, jokių tautinių sentimentų, dorovinių nuostatų ar, kas užvis blogiausia, verslo ir karinių interesų neribojamos. Daugybė NE Vakarų pasaulio tautų gyvena gėdingam skurde tik todėl, kad negali naudotis žodžio laisve. Nuo ekonominių sunkumų ir žiaurių represijų pabėgusieji iš tų varganų kraštų į Vakarus ar į Šiaurę (niekas kažkodėl neemigruoja į Rytus) rasistinėje megapolių aplinkoje dažnai sužvėrėja. Tas pats Pamukas ne kartą yra perspėjęs būti nepakantiems imigrantų bei mažumų skriaudikams religiniu ar etniniu pagrindu, ką jau

kalbėti apie vyriausybes tų šalių, iš kurių nenutrūkstamu srautu plūsta pabėgėliai.

Publika prie gretimo staliuko perėjo prie aistringų šokių kitapus pertvaros, pasaulis kišenės dydžio Stambulo restoranėlyje tarsi išsiplėtė, kvepalai pasklido, mūsų stalo damos dabar kalbėjo apie vaikų ir anūkų augimo ir brendimo trajektorijas. Tebegalvojau apie Pamuką — laimės kūdikį, dendį, sykiu politiškai korektišką ir nekorektišką, puikiai įsivaizduodamas, kokio dydžio žuvies kaulu turėjo įstrigti jo „šnobelis" kolegų gerklėse. (Panašiai įvyktų ir mums, jei tą premiją, tarkime, gautų Tomas Venclova.) Įraudęs vertėjas po kavos atokvėpio referavo toliau: išdrąsėjęs Pamukas padarė keletą jam neišvengiamų apibendrinimų, kurie, be abejo, Vakarų buvo sutikti plojimais. Pagarba mažumų teisėms ir religiniams įsitikinimams vis dėlto negali apriboti mūsų minties laisvės. „Mūsų", kad ir koks provokatyvus būtų kontekstas, čia visų pirma taikoma rašytojams. Kai kurie iš „mūsų" lenkiasi Vakarams, kai kurie atnašauja Rytams, o kai kurie, kaip turkų nobelistas, stengiasi atsiverti abiem pusėms, bet mūsų simpatijos vieniems ar kitiems, mūsų siekis suprasti Kitą, dažnai tik iš pirmo žvilgsnio tokį nepanašų į mus, neturėtų stoti skersai kelio pagarbai žmogaus teisėms apskritai. Čia pat anglosaksų vertėjas kiek nelauktai pusbalsiu prisipažino, kad su Pamuku jį suartino neįmanomybė tiksliai, įtikinamai ir galutinai suformuluoti savo politines pažiūras. „Tik pabandai apsibrėžti ir tuoj išgirsti kažkokius pretenzingus svetimus žodžius." O, girdėta dainelė! Kiekvienas tikras rašytojas, o ypač romanistas, yra išgyvenęs tą jausmą: neįmanomybės užsklęsti savo išgyvenimus ir patirtis vienmačiame požiūryje, toje, anot Pamuko, „vienbalsėje muzikoje". Tikras rašytojas susitapatina su visais personažais, ir ypač su tais blogaisiais, pabaisomis

ribų peržengėjais. Ir ypač — gyvendamas pasaulyje, kur per trumpą laiką tironijos ir priespaudos aukos pačios gali tapti nuožmiais skriaudikais. Malonumas rašyti ir gimsta tiriant tas vienu metu sugyvenančias prieštaringas mintis bei galimybes. Štai kodėl žodžio laisvė tokia svarbi: be jos mes nesuprastume patys savęs, savo tamsiųjų pusių ir atspalvių, tos gėdos ir to išdidumo, kurie visada iškyla baisingoje darnoje. (Nusišluosčiau prakaitą.)

III ....

1.

Sustabdyti įmanoma tik atgal srūvančias akimirkas. Regis, tiek metų prabėgo, o vis dar tebestovime toje Stambulo sankryžoje su vėjo plaikstomu miesto planu supykusios ant viso pasaulio ir, žinoma, ant manęs kompanionės rankose. Vyras neturi teisės pasiklysti, galvoja moteris. Tik klaidinti, galvoju aš. O ieškojome Didžiojo turgaus, manėme, kad užteks krypties, kad iš principo nieko neklausinėsime, kad kojos kaip visad išves. O kojos ėmė ir „pavedė". Na, buvo sausis, ten maždaug +13°C, bet kasdienio 400 000 žmonių srauto į *Grand Bazaar* srovė nuslopusi ligi banalių 250 000, o tokio „nedidelio" dvikojų skaičiaus vidurdienį Stambule gali ir nepastebėti. Yra ir kitas kampas — ten neįmanoma suprasti, kas dirba (o prekeiviai dirba ir gatvėse), o kas dinderį muša ar ieško lengvatikių. Tad nenuostabu, kad mūsų „planinė" pauzė kažkam buvo ženklas, jog ir ne sezono metu auka vis dar ieško budelio. Jog paklydusi peteliškė tebeskrenda į ugnį. Turėjau jo balsvą „burberį" pamatyti toliausiam periferinės regos kamputyje, toji dėmė augdama užėmė visą akių kino ekraną, ir saldus balsas nepriekaištinga anglų kalba ėmė suokti: „Matau, ponai kiek pasimetę,

tad atskubėjau į pagalbą. Visas jūsų paslaugoms." Negalėdami persijungti į gimtąsias kalbas, mes tik susižvalgėm. Aš žiūrėjau lietuviškai, ji — švediškai: po šiaudų spalvos dažytais plaukais driekėsi smulkūs taisyklingi bruožai, pasibaigiantys plonom lūpom ir duobute smakre. Šilkinis šalikas, Leonardo Coheno apdainuotas lietpaltis ir pinti mokasinai užbaigė momentinį portretą. Na, dar pora auksinių žiedų, kažkoks *roleksas boleksas*. Ir sykiu tai buvo moterų vyras iš serijos „Viską žinau, bet nieko negaliu padaryti". Tai ką, tetulytė ir vėl įkliuvo? Tai tą, tai tą, įkliuvo teta!.. Kompanionė jau buvo spėjusi iškloti savo *bio*, kurioje Didysis turgus tebuvo tik mozaikos su išgyventais miestais ir valstybėmis fragmentas. Toje mozaikoje nardė žuvėdros, plytėjo smėlio nerijos ir debesys it Juozuko manekenai keitė pavidalus. Todėl mūsų gelbėtojas pasirinko aplinkkelį: „Suprantu jūsų norą pamatyti didžiausią dengtą turgų pasaulyje. Tačiau tikroji kokybė slypi visai ne ten. Tokiems subtiliems vertintojams kaip judu galiu pasiūlyti įdomesnių pasirinkimų. Sugaišit visai nedaug, o tada sugrįšit į *Kapalı Çarşı*, — diena dar tik prasideda." Kažkodėl prisiminiau Katedros aikštės būrėjas jaunystės Vilniuje: kiek pinigų jos ištraukė iš naivių ir patiklių jaunuklių! Kiek apanglėjusių adatų miklūs čigonės piršteliai „atrado" įvairaus dydžio liemenėlėse! Kiek mamos apyrankių ir auskarų privertė išnešti iš skurdžių jugoslaviškais baldais užgriozdintų butų — ir vis už tą ateities viziją vaizduotės ekrane. Už asmeninės laimės pažadą visuotinės lygiavos tyruose. Jaunystė visada gyvena ateities sąskaita. Senatvė, — nutilk, liežuvi.

2.

Mūsų gelbėtojo giminaitis prekiavo, be abejo, kilimais. Tos giminystės niekas negalėjo patvirtinti, nes prekyba grožiu

paprastai nereikalauja dokumentų. Vidiniame kieme už apgriuvusios šimtametės tvoros augo dar senesni medžiai, prie neveikiančio fontanėlio snaudė katės, savojo instaliatoriaus laukė surūdijusio bei laiko ir lietaus patikrinto šlamo krūsnys. Kažką iš tų Šliogerio pusėn patraukusių daiktų norėjosi atgabenti Valentinui Antanavičiui, o metafiziniu paštu pasiųsti Vincui Kisarauskui. To kiemo turkai praeitį laikė tvarkingai *suštabeliuotą*, iš čia Orhanas Pamukas galėjo paimti ne vieną eksponatą savo būsimam „Nekaltybės muziejui“. Kopdamas netvirtais laiptais palei medinę sieną, dar nežinojau, kur atsidursiu. O atsidūrėme vietinėje kilimų verslo nišoje — mums po kojomis buvo klojama vien tik reta tolimų provincijų produkcija. „Giminaitis“ vardijo regionus, kurių vardai mums nieko nesakė. Ornamentai, beje, taip pat. Ar buvo gražu? Mano kompanionė jau matė tais kilimais dengtas medines grindis bei krėslus jos XVII amžiaus namelyje Gotlande. O aš neturėjau atspirties taškų, paprastai vadinamų referentais, — taip, viskas, ką mums rodė, skyrėsi nuo to, ką matėme parduotuvėse, bet kilimų parduotuvės Stambule irgi skyrėsi viena nuo kitos. Įdomiausia, kad „giminaitis“ meistriškai pabrėždavo kilimo „charakterį“ ir vertę, bet išvengdavo jųjų įkainojimo. Vertė buvo didelė, kaina slypėjo neramių nujaučiamų spekuliacijų debesyse. O tiksliau — dūmuose. Išvydęs tam tikrą mūsų sutrikimą, jis (tik jau blogesne anglų) vis kartojo: „Tai ne problema, tai visada susitarimo dalykas, svarbiausia autentika.“ Dėl diletantų jis nekeitė spektaklio scenarijaus: išrodomų kilimų kaugės augo, pasiuntinukai nešė vis naujas saldžios arbatos porcijas plonose riestose stiklinaitėse, o mano vidinis dramaturgo sekundmatis jau skaičiavo valandas. Trečiosios pradžioje tapo aišku, kad be pirkinio iš čia neišeisime. Aš neėmiau nieko, kompanionė paėmė tris.

Manau, kad kažkokiu bevieliu telefonu pusė Stambulo kilimų prekeivių jau žinojo, kad kažkur visai čia pat klaidžioja turtinga buvusi diplomatė su neaiškiu palydovu.

Grand Bazaare, į kurį mus maloniai atlydėjo Didysis Išvedžiotojas, viskas pasikartojo — tik stambesniu mastu. Čia atsidūrėm jau hiperholivudiško ūsoriaus su cigaru ir „armaniu" spąstuose: kilimai buvo sunkūs kaip žodis „Persija" ir minkštai klampūs kaip Čepkelių raistas. Atmintyje liko tik sudžiūvusio, t. y. sukrešėjusio, kraujo spalvos varsa. „Jūs nesijaudinkit dėl muito mokesčių, ponia,— įtikinėjo ūsorius, atkišęs mažąjį dviem žiedais surakintą pirštelį.— Aš turiu parduotuvę Stokholme (štai, paimkit vizitinę), ir viskas, ką išsirinksit, per ją atplauks tiesiog prie pat jūsų slenksčio puikiojoje saloje." Jeigu būtų pasakęs „atskris", irgi būtume patikėję. Kompanionė nuo siūlomos transakcijos vis dėlto atsisakė. Bet vis tiek porą paėmė. Po kelerių metų prisiminus Stambulą, iškilo ir kaina — tikrai ne trys skaičiai. Tarnas nešė pirkinius ligi pat švedų konsulato. Vėliau, skrisdami atgal, nepastebėjom blondinių tautiečių gausos. Tik Rygoje, kai nusileidus vėl reikėjo praeiti patikrą, pribloškė peršviečiamų ryšulių gausa — tų kilimų būtų užtekę Lukiškių aikštei užkloti. Oro uoste jų laukė užsakyti autobusai (taip ir knieti parašyti „kupranugariai"). Viena kryptis vedė į Šiaulius, kita, be abejo, į Panevėžį. Bet sugrįžkime prie Pamuko.

3.

Lygiai po dešimties metų nuo ano aprašyto grandų vizito Jungtinės Tautos pasiuntė į Stambulą pagyvenusį indų autorių dar sykį pasidomėti žmogaus teisėmis ir žodžio laisvėmis „Pamuko pusėje". Per tą laiką Orhanas buvo praėjęs vingiuotą geros valios, pykčio, kaltės ir ameninio

priešiškumo gairėmis nužymėtą keisčiausių sutapimų bei dvejonių kelią. Toji trasa privertė jį padaryti keletą stiprių viešų pareiškimų apie žodžio laisvę, neturinčių, tai svarbu pabrėžti, nieko bendra su jo įstabių romanų pasauliu, ir *nolens volens* pavertusių autorių „politine persona“, kokia jis niekad nesiekė ir nesvajojo būti. Kaip jūs jau turbūt nujaučiat, figūrantai vėl susitinka „Hiltono“ viešbutyje. Indas revizorius užduoda vieną vienintelį klausimą: „Pone Pamukai, ar jūsų šalyje vyksta kas nors tokio, ką jūs norėtumėte aprašyti savo romanuose, tačiau vengiate to dėl įstatyminių draudimų?“ Stojo ilga pauzė, kurią Haroldas Pinteris savo pjesėse paprastai žymėdavo žodžiu „tyla“. Jos metu Pamukas sau uždavinėjo dostojevskiškus klausimėlius. Buvo galima perklausti kad ir šitaip: „Turint omeny jūsų šalies tabu, teisinius draudimus ir represinę politiką, kas vis dėlto jūsų knygose liko nepasakyta?“ Palikdamas jauną turkų rašytoją alsiame jo liūdnų romanų pasaulyje, klausėjas palengvino užduotį: taip, tais laikais dėl visų čia išvardytų priežasčių Turkijoje buvo žymiai daugiau tabu zonų nei nūnai, ir Pamukas galėjo jas lengvai išvardyti papunkčiui. Tačiau mintyse klodamas tą tabu išklotinę autorius nerado nieko, absoliučiai nieko, apie ką būtų norėjęs rašyti savo knygose. Bet sykiu jis puikiai suprato, kad taip atsakydamas paliktų revizoriui nekokį įspūdį, kadangi viešojoje erdvėje, t. y. anapus savo romanų pasaulio, jau buvo ne kartą pasisakęs šitais slidžiais klausimais. Maža to — triukšmo ir įniršio apimtas, ne sykį fantazavęs apie šitų temų nušvietimą savo tekstuose. Ak, tas uždrausto vaisiaus sindromas! Pinteriška tyla užsitęsė, mūsų herojui tapo *biškelį* gėda ir sykiu visiškai aišku, kad žodžio laisvės šaknys slypi išdidume, arba, paprasčiau tariant, toji laisvė yra ne kas kita, kaip žmogiškojo orumo apraiška.

Dabar finaliniai kirčiai. Kalbėdamas PEN klubo suvažiavime, skirtame protui ir tikėjimui, Orhanas Pamukas prisiminė abi mūsų referuotas istorijas vienos tiesos labui: džiaugsminga rašymo laisvė giliausiame lygmenyje yra susijusi su žmogaus orumu. Vadinasi, mes turime nuolat savęs klausti, ar išmintinga žeminti kitas kultūras ir tikėjimus bei — būkime visiškai atviri — negailestingai bombarduoti kitus kraštus demokratijos ir žodžio laisvės „vardan"?

> Manoji pasaulio dalis,— pabaigia Pamukas,— netapo demokratiškesnė po visų šitų žudynių. Kare prieš Iraką beširdis mažne šimto tūkstančių žmonių išžudymas neatnešė nei taikos, nei demokratijos. Priešingai, šis karas sukėlė nacionalistinės neapykantos ir antivakarietiško pykčio proveržį. Mažumos, kovojančios už demokratiją ir sekuliarizmą Vidurio Rytuose, padėtis tapo žymiai sunkesnė. Tasai barbariškas, žiaurus karas yra Amerikos ir Vakarų apskritai gėda. O tokie rašytojai kaip Haroldas Pinteris ir Arthuras Milleris išlieka jų pasididžiavimas.

Girdėjote Pamuko žodį. Ačiū, kad klausėte.

. . . .

2013

Mačas rojuje

I ....

1.

Išlipęs iš taksi saulėtą kovo rytmetį Vilniaus priemiestyje, atsidūriau idealiame TARP: už nugaros žiemiškai sustingusios driekėsi Saltoniškių kapinės, o priešais dunksojo griežtos architektūros Vito Gerulaičio teniso akademija („SEB arena“). Apie absurdišką bendraamžio Vito mirtį nuo smalkių kažkada sužinojau „Swissair“ laineryje aukštai virš debesų, žemiškasis gyvenimas tąkart, pamenu, sušvytavo itin aštriu kampu, kurį sušvelnino tik ūsuoto stiuardo vis nešami ir nešami 20 g prancūziško konjako „Remy Martin“ nykštukiniuose buteliukuose. Žingsniuodamas į „Daviso taurės“ mačą Lietuva–D. Britanija, atgaline data „retrobiografijos“, o iš tikrųjų — „smūginiu“ teniso kamuoliuko greičiu dabar pakartotinai išgyvenau tuos momentus, kai didžiojo teniso mitologija per naktį sykiu neteko laikinojo (mums, Sereikiškių parko teniso mėgėjams) ir įgijo amžinąjį (tiems, kurie žais ir po mūsų) lietuvišką motyvą. Nebeištrinamą!

Niekada Lietuvoje nesilankęs baltapūkis hedonistas ir Andy Warholo* *Fabriko* bei *Studio 54* nuolatinis dūzgintojas pačiu savo buvimu paneigė vakariečių mėgstamą giesmelę įvardijant kokią nors akivaizdžią neįmanomybę: „A, įsivaizduokit, ponai, eskimų arba lietuvių tenisą!..“

* www.kemperartmuseum.wustl.edu/collection/explore/artwork/7836

Taip, to įsivaizduoti neįmanoma iš principo, tačiau kas ten šmėžuoja šalia Borgo ir Connorso? Toks panašus į blondiną su juodu batu? Kas 1977-aisiais laimėjo „Didįjį kirtį“ Australijos atvirajame prieš misterį Johną Lloydą — tą patį, kuris tuoj įžygiuos anglų komandos priešakyje į aikštyną, pavadintą vardu žmogaus, įvedusio jį į svaigiai negailestingą naktinio Niujorko pasaulį? Taip, tą kovo rytmetį ilgam sustingau prie Spaudos centre įrėminto baltos Vito Gerulaičio sportinės aprangos komplekto — Brežnevo laikais tokias trumputes kelnaites su kišenėlėm kamuoliukams po poros matavimų man buvo pasiuvęs vienas Vilniaus siuvėjas kažkur anapus Aušros vartų. Neatmesčiau galimybės, jog šiuo metu jis siuva Saltoniškių kapinių kontingento vėlėms, kad pastarosios turėtų kuo apsirengti skrisdamos po vidurnakčio į Akademiją priešais. Tik jau savo sparnų nešamos, kadangi „Swissair“ irgi seniausiai pabaigė šlovingas dieneles. Bankrutuojančios oro linijos primena pulką puolusių angelų. Bankrutuojantis nacionalinės teniso komandos kapitonas Lloydas geresnėje padėtyje — jis dar gali ieškoti paramos to paties pavadinimo draudimo kompanijoje.

2.

Tada, 1994-aisiais, tuoj po Vito mirties, Ciuricho viešbutyje žiūrėdamas TV žinias ir skaitydamas nekrologus, mintijau:

> Tenisą, nelyginant muziką, galima nusakyti vien techniniais terminais. Štai velionis Gerulaitis meistriškai trumpindavo ir statydavo „žvakes“, staigiai keisdavo žaidimo greitį ir smūgio kampą, buvo agresyvus. Pastarasis žodis jau iš sporto psichologijos arsenalo. Būdamas itin sparčios reakcijos, jis nebijodavo padaryti pauzės ten, kur teoriškai ji tarsi neįmanoma.

„Azartiškas lošėjas ir akrobatas viename asmenyje", — skaitome dar kitam nekrologe. Gerulaitis visur lyginamas su Björnu Borgu — 9-ojo dešimtmečio teniso mašina, kurios pavyzdžiu sukurti tie automatai, nūnai žinovą pribloškiantys ne tiek kraupia smūgio jėga, kiek sąskaita banke. Vitas priklausė paskutiniajai didžiųjų teniso artistų plejadai, kurios vieton stojo negailestingų rakečių (vos neparašiau — kaulų) laužytojų ir šaulių brigada akmeniniais veidais. Romantinė fechtuotė vos ne su veidrodiniu savo atspindžiu virto žiauria dvikova užtaisytais pistoletais. Kulkų gaudymu.

Muškietininkus pakeitė „Alfos" būrys — bebaimis korte ir bejėgis už jo ribų. Muškietininkai — Borgas, Connorsas, McEnroe'jus ir Gerulaitis — gyveno vientisą gyvenimą. (Arba dar stipriau: gyvenimą jie mylėjo labiau negu tenisą. Tą puikiai suprato tas pats Connorsas, kuris atsisveikindamas su velioniu sakė: „*Life is for the living, and Vitas gave us examples on how to do it.*") Kartu treniravosi, drauge iškylavo, rūkė „žolę" ir, pridėsime nuo savęs, galbūt mylėjo tas pačias moteris. Tiesa, Vitas dar mėgo greitus automobilius (turėjo du rolsroisus, mersą ir poršą). Tylenis, ledinio kraujo švedas linko prie judraus, žodžio kišenėje neieškojusio lietuvaičio.

Bet įsižiūrėkime į tuos stulbinamai panašius tokių skirtingų lieknų baltapūkių veidus: tai irgi puolę angelai, ponai. Borgas, nors ir jaunesnis, atrodė gerokai vyresnis. Pasiekęs piramidės viršūnę, jis pirmas pajuto nuobodžio (t. y. amžinybės) dvelksmą. Tikram dendžiui privalomą *spleen*'ą. Apžvelgdamas visą savo karjerą, teprisiminė tik du mačus: 1975-ųjų kapotynes su techniškuoju Rodu Laveriu salėje ant „kilimo" ir šekspyriškąjį 1977-ųjų Vimbldono pusfinalį su Vitu Gerulaičiu ant dramatiškosios anglų vejos.

Žolės tenisas nėra pats gražiausias dalykas pasaulyje, tačiau ir jis turi savą klasiką. Jos analuose tos trys valandos ir keturios minutės lyginamos tik su scholasto Stano Smitho ir pajaco Ilie Nastase's žaidimu 1972-aisiais. Lemtingasis penktas setas tada iš Gerulaičio, 1975-aisiais jau laimėjusio Vimbldono vyrų dvejetų turnyrą, atėmė geidžiamiausią tikslą, kurio jis niekada ir neslėpė. Vitas apkaltino... kokainą. Mes nekaltinsime nieko, nors „baltoji gija" nepaleido Vito ligi pat nesuvokiamai skaudaus galo.

3.

„Gyventi, kad gyventum" motyvas — tai lazda su dviem galais. Sportininkai, kaip ir visi publikai pasirodantys atlikėjai, gludindami instrumentus (t. y. tobulindami savąjį meną), ilgainiui atsiduria „bežiūrovėje" meistrystės erdvėje, kuri it daiktas savaime gali būti suvokta vien specialistų. Vieninteliai ją humanizuojantys ir sudemokratinantys elementai yra... priverstinės ir nepriverstinės klaidos bei minios diletantizmą atperkanti pergalės saldybė. Futbolą ir krepšinį tariasi išmaną visi, kadangi su kolektyvinėmis rungtimis dažniausiai siejamas masių iš sporto (be abejo, neeilinių pergalių atveju) patiriamas euforiškas džiugesys ir vienybės jausmas. Savų komandų pergalės, ypač silpniesiems ir neva Dievo užmirštiems, padeda (iš)gyventi, pakylėja, sustiprina tautinę (ar kokią dar ten) tapatybę ir pan.

„Ta prasme" Lietuva niekuo nesiskiria nuo Peru ar Salvadoro. Ką pakylėja didmeistrės Viktorijos Čmilytės pergalės? Vietinę šachmatų idėją? O kas tai? Grupelės keistuolių, užsisklendusių tobulų kombinacijų virtualybėje, susitarimo reikalas? Neverbalinių ženklų grožybė? Šachmatais žaidžianti gražuolė — šaunus įvaizdis, bet masėms

jo lengvai neįbruksi. Kaip neįbruksi Prousto ar Nabokovo. Ne jų tai rungtis, ir *basta*. Šachmatininkės — ne krepšininkės ar tinklininkės, jos nenusirenginės kalendoriams. Ir nežais pusnuogės — kaip lengvaatletės. Kad ir kaip norėtų. Todėl — nėra lietuvių šachmatų. Yra tik LIETUVIO šachmatai. Šiandien, feminisčių džiaugsmui (štai kam šachmatai irgi gali padėti išgyventi!), LIETUVAITĖS šachmatai — vienos žavios Europos vicečempionės *from Shavli**.

4.

Neslėpsiu — ir į Vito Gerulaičio akademiją ėjau ne britams kailio karšti, o Rička Berankiu pasigrožėti. Ėjau po ilgų sportinės (mėgėjo ir fanatiko) abstinencijos metų. Sportas iš manęs ištekėjo su nuolatinėmis čiurnos traumomis ir drauge su visai kitais hobiais — džiazu, kinu, šiuolaikiniu šokiu ir šiuolaikine daile. Esu visiškai behobis žmogus, bičiuliai. Toks dvasios plikūnėlis civilizacijos tyruose, galintis puikiai išsiversti be naujausiojo Cezario Graužinio šedevro ar vargte išvargtos Kauno „Žalgirio" pergalės. Ėjau, mintyse žongliruodamas nevykusiais kalambūrais: „Jeigu geriausio tautos tenisininko pavardė Berankis, tai kokia turėtų būti iškiliausio tautos rašytojo pavardė?" Teisingai — Beraštis. Po tragiškos (ir ne mažiau absurdiškos nei Vito Gerulaičio) sūnaus Aivaro mirties norėjau pasižiūrėti ir į mūsų vyrų teniso *perpetuum mobile* Remigijų Balžeką — amžinai nesiskutusį, amžinai neišsimiegojusį, bet išsyk begalinį pasitikėjimą sukeliantį pražilusį svečią. Toks neparduos, nepaliks tavęs ant ledo, toks viską prisimins, bet niekada neminės piktuoju. Jeigu kokia idealiausioji

* 2015 m. Viktorija Čmilytė-Nielsen tapo Lietuvos Seimo nare nuo Liberalų sąjūdžio frakcijos. — *RoRa*, 2015.

instancija rinktų patikimiausių Lietuvos vyrų penketuką, tai Remigijus mano asmeninėje išklotinėje atsidurtų kažkur šalia Algirdo Patacko ir profesoriaus Vytauto Sirvydžio. Kito profesoriaus čia neminiu iš inercijos. Peržengęs tarnybinio įėjimo slenkstį dar nežinojau, kad atsidūriau... rojuje.

5.

Pačioje arenoje tvyrojo pakili atmosfera — zuite zujo savanoriai su riešo žymekliais, Darius Mockus bufete *Žmonių* vartytojams gerai pažįstamoms damoms pilstė sausąjį, Spaudos centre britų sporto *žurnaliūgos*, idealiai sudėtos blondinės padedami, užgulę puolė kavos automatą. Lygiai taip pat jie jau keletą dienų puolė Vilnių — želė suteptais plaukais, visi kaip vienas su tamsiais puspalčiais, džinsuoti, su vasariniais suplyšusiais kedais... O, tai nebuvo kažkokie įprasti paraščių margintojai, už šitų ekscentriškų sportinės idiomatikos specialistų it neįveikiamas bastionas stovėjo BBC, *The Times*, *The Independent*, *The Daily Telegraph* ir kiti panašūs žavieji monstrai. Nuo pirmojo Sąjūdžio suvažiavimo laikų vienoje Lietuvos vietoje vienu metu nebuvo didesnio elitinės britų žiniasklaidos susitelkimo. Ir tai buvo geras ženklas. Tokiems derėjo iškaršti kailį. Nenuėjus nuo kasos. Arba tinklo. Čia ir dabar.

II ....

1.

„Lietuva gražesnė be lietuvių!“ — savojo baubimo įteisintose valdose — Pilies gatvės prieigose — pypkiuodamas ūbavo kunigaikštis Vilgaudas. Taip jis sveikino ką tik išaušusį saulėtą rytmetį, kuris netrukus turėjo išsiskleisti

visomis vadinamajam paprastam žmogui prieinamo grožio varsomis. „Daviso taurės“ mačas sutapo su Vilniaus hipių kadaise mažne nusavinta švente — Kaziuko muge. Šėtros, skirtingai nei pažliugusiame Kalvarijų turguje sovietmečiu, nūnai stovėjo svarbiausios miesto arterijos važiuojamojoje dalyje, versdamos vilniečius ir „miesto svečius“ murkdytis siaurame tarpelyje, skiriančiame, tiesą sakant, iš pirmo žvilgsnio neatskiriamus nemirtingo tautinio kičo (įskaitant ir gastronominį) pavyzdžius. Beveik neabejotina, kad tose mugės gyslose murkdėsi ir garbieji britų reporteriai, išlepinti Kamdeno turgaus „multikultūrizmo“, liaudyje paprastai vadinamo *multiculti*, Portobelo mažyčių nušvitimų pasiūlos ir dar daugybės neišsenkamų daiktiškųjų keistenybių sankaupų. Šitas kalendorinis sutapimas irgi buvo mūsų naudai — Vilnius arogantiškiems ekscentrikams galėjo pasirodyti kaip euforiška nuolatinės šventės vieta, kurioje alus vienoje rankoje netrukdo teniso raketei kitoje. Kaip ir kraštą okupavusi žiema britams netrukdė pasijusti ispanais. Žinoma, po kokių 100 metrų grūstynių šaligatvį pasiekdavai kaip išmesta ant kranto „antro šviežumo“ žuvis, bet kiek atsigaivaliojęs vėl nerdavai į tik prie Seimo pasibaigiančios grūdalynės tingulį. Ką nors pirkti čia niekas nebeturėjo jėgų, nes iš užpakalinės kišenės išsitraukti piniginę galėjo tik aikido meistrai. Žinoma, buvo galima paprašyti, kad pinigus tau išimtų prie nugaros prilipęs tautietis. Tada būtų iškilusi nauja — grąžos — problema.

Tame magiškame Kaziuko kelyje kartais it prieš „Moną Lizą“ nuščiūdavai prieš lietuviško gyvulių ūkio molinius personažus šiauduose: atsipūtusias vaiko dydžio vištas ir varles, kaimynų apžiūrai nepadoriai atstačiusias ž(v)alias papilves, ir su neslepiamu įkvėpimu nudrėbtus…

krokodilus. Taip taip, bičiuliai, — lietuviško kaimo kro-ko-di-lus! Britų žurnalistų vietoje būčiau nesiderėdamas supirkęs visą tą molinę fauną su visais šiaudais ir saugiai supakuotą dėžėse nuo viskio atgabenęs į ūkanotąjį Albioną. Ir nuvežęs *kebu* (o jeigu netilptų — dviem) tiesiai į „Tate Modern".

Tuo metu prie buvusios Sąjūdžio būstinės eitynėms rikiavosi įtartinai žvalūs etnografiniai tautiečių pulkai. Varėniškiai demonstravo grybų madas (iš koto vertė kepurėtos „baravykės"), pranokstančias drąsiausias Sandros Straukaitės vizijas. Šalia ratelio brukosi to paties krašto strakalai makalai, aprengti iš kubietiškų maišenų pasiūtomis sermėgomis. Kur ne kur vaikams ant nugarų galėjai pamatyti ispaniškų žodžių liekanas. It kokiam kino sapne Brodo vaikai būtų virtę plantatorių kankiniais! Katedros šventųjų akims atsivėrę vaizdai buvo tikras postmodernybės triumfas. Paliudijęs jos visagalybę, išskubėjau į tenisą.

2.

Vito Gerulaičio akademijoje publika atrodė ir kvepėjo kitaip. Tas paaiškėjo jai besirenkant, o susirinkus — tapo dar aiškiau. Čia niekas nenusirenginėjo ligi juostos ir nemėtė rankų nacių pavyzdžiu. Nelakė alaus tribūnose. Nesikeikė choru. Netgi apie technines smulkmenas — nepatogias kėdes ir aiškiai per menkus šviesos šaltinius — nesinorėjo diskutuoti. Atrodė, kad esi kur nors Roterdame. Arba Antverpene. VIP'ai sėdėjo priešais galinę liniją ir, žaidėjui paduodant, juos stambiu planu rodė televizija, kuriai tiesioginė teniso transliacija, regis, irgi buvo „pirmas kartas". Jiems už nugarų stovėjo baltom staltiesėm padengti stalai, kur už tą šimtinę „viršaus" guvūs oficiantai per pertraukas kažką įpildavo: regis, baltojo. Toje tribūnoje galėjai pama-

tyti nuobodžiaujantį Olimpinio komiteto pirmininką* ir trumpam su patarėjų svita priklydusį Premjerą: deja, abiejų keliai tą dieną nesusikirto. Buvo keletas svečių, apie kuriuos sakoma: „Jie pinigų neskaičiuoja. Jie juos sveria." Išilginės tribūnos atrodė taip: abipus tinklo tuoj už kapitonų ir atsarginių buvo „instaliuoti" Šiaulių vaikai su dūdelėmis

* 2013-aisiais dr. Artūras Poviliūnas pasisakys šiuo kraštui likiminiu klausimu: „Visų svarbiausių šalies sporto renginių atidarymo ir uždarymo šventėse dalyvauja populiariausi Lietuvos atlikėjai, dainininkai, šokėjai. Vis dėlto pasitaiko ir šiokių tokių, sakyčiau, nesusipratimų. Pavyzdžiui, viename interviu Lietuvos radijui VU prof. Arvydas Šliogeris teigė: „Ar narkotikai daro mus didesnius patriotus, nesvarbu, kaip jie vadinami — heroinu ar krepšiniu." Kultūros veikėja Rūta Vanagaitė mąsto panašiai. Priešpriešindama teatrą sportui ji retoriškai klausė: „Toliau nušokime, greičiau nubėkime ir taip toliau, bet kas iš to kultūrai?" Neretai kultūros (ir kitų sričių) atstovai savo profesinius laimėjimus lygina su sportininkų, sakydami, kad sportas ir jo pergalės per daug ir net tendencingai aukštinamos. Sutinku, kad turime puikų teatrą, režisieriai Eimantas (! — *RoRa*) Nekrošius, Rimas Tuminas, Oskaras Koršunovas, Mindaugas Karbauskis žinomi ne tik Lietuvoje. Šie ir dar nemažai neišvardytų meno ir kultūros žmonių išties reikšmingi Lietuvai ir žinomi. Tačiau, mano galva, žinomi tik plataus regiono arba priklausomai nuo specifinio žanro žemyno mastu. O Lietuvos sporto žvaigždės — olimpiniai, pasaulio čempionai žinomi kur kas plačiau. Arvydas Sabonis jau tapo Lietuvos sinonimu. Vis dėlto, kaip minėjau, yra tokių, kurie nenori to pripažinti. Štai žinomas šalyje eseistas Rolandas Rastauskas apgailestaudamas rašo, kad į Londono *The Times* paskelbtą dviejų šimtų žymiausių XX a. pasaulio dailininkų sąrašą nepateko nė vienas Lietuvos atstovas. „Trys mūsų gigantai — Mikalojus Konstantinas Čiurlionis, Jurgis Mačiūnas ir Jonas Mekas liko lauke už durų", — apgailestauja. Nepaisant to, Rastauskas tęsia: „O norėčiau baigti aukšta gaida — aukštoji kultūra, o ne krepšinis garantuoja bent minimalų krašto populiarumą pasaulyje." Leiskite paklausti: kokia gaida jis baigtų, jeigu tos vadinamosios aukštosios kultūros mūsų šalies laimėjimai būtų tokie kaip olimpiečių? Pasakyčiau dar kitaip. Turint omeny, kad kultūros sąvoka apibrėžiama kaip žmogaus bei visuomenės veiklos produktai, formos ir sistemos, kurių funkcionavimas leidžia kurti, panaudoti ir perteikti materialines bei dvasines vertybes, galima teigti, kad sportas yra neatsiejama visuomenės kultūros dalis, ir supriešinti jų neverta." — *RoRa*, 2015.

ir juokingais plakatėliais („*I want to marry Berankis*“) bei pagyvenę anglų *frykai* iš imperijos vėliavų pasiūtomis drapanomis bei galvos apdangalais. Vienas senučiukas buvo prie plikės prisitaisęs... skėtį, tad atrodė kaip vietnamietis milžinas arba Varėnos baravykas.

Šita publika, kurios amžius paprastai nebenusakomas, jau daugel metų ištikimai lydėjo amžinai nuviliančias britų teniso viltis po margąjį pasaulį. Likusiose tribūnose tilpo visi Vasiukų teniso mėgėjai. To ir užteko, kad pasijustumei rojuje. Teniso Lietuva buvo tokia šventiškai nežalinga, atmušamo kamuoliuko smūgių ritmą atkartojančio alsavimo sujungta, kad net vieno į trispalvę įsisiautusio storulio vilgaudiškas baubimas ir apsauginiams kėlė tik atlaidžias šypsenas. Teniso atlaidai Vilniuje skelbė gerąją naujieną: iš inercijos aristokratišku tebevadinamas sportas švelnina rūsčių čiabuvių papročius. Kortuose tuo metu kapojosi du šoferių sūnūs. Šiaulių jaunuolynas įkvėptai pūtė dūdeles, kurių antrąją atlaidų dieną jiems pūsti jau nebeleido „taurės cenzūra“. Lietuvos rinktinės atsarginiai pirmąją dieną sėdėjo nelyginant patekę į Nacionalinį diktantą. Vėliau irgi atkuto ir ėmė energingai palaikyti komandos draugus. O iš tikrųjų — pirmąsyk palengva (tačiau žaibo greičiu!) virto komanda. Už tai, be abejo, reikėjo dėkoti „Daviso taurės“ dvasiai.

3.

Mūsų vaikinai buvo ne tik dailesni už britus, bet ir labiau atsipalaidavę, pasirengę suskelti kažką TOKIO, apie ką paprastai nekalbama treniruotėse. Todėl vešliais antakiais ir stačiomis ausimis gamtos padabinto Lauryno Grigelio kairiniu smūgiu atbula ranka į priešininko aikštės kampučius vienas po kito siunčiami kamuoliai būtų nepadarę

gėdos ir mistiškajai šveicarų rožei „Federer“. Tą lemiamą trečiąją dieną Laurynas darė stebuklus, primenančius vieno žilaplaukio armėnų mėgėjų (taip taip — mėgėjų!) teniso guru pamokas Palangos kortuose sovietmečiu. Pagyvenęs armėnas, beje, buvęs pasaulinio garso gimnastas, ne tik mikliai mosavo paties perdaryta rakete (sutrumpėjusio koto sąskaita padidinta galvutė prieš dvidešimt metų dar buvo nejauki naujovė), bet tarsi pabrėžtinai neskubėdamas, it kiaušinį abejingai „padėdavo“ kamuoliuką net ir greitakojams nepasiekiamose vietose. Po dviejų apsikeitimų kamuoliais viskas būdavo baigta — jus ką tik jungusi gija tragiškai (jums) nutraukta. Ir ne todėl, kad būtute vaikiškai suklydęs — atmušdamas jis paprasčiausiai galėjo pataikyti BET KUR. Toji cirkiška Aivaziano ar, jau nepamenu, Ohanesiano neklystanti ramybė stulbino. Laurynas Vilniuje atrodė nelyg jo mokinys, darantis viską taip pat, tik žymiai greičiau. Tada vėl nejučiom prisiminiau Gerulaitį. Prisiminiau žodžius, kuriuos tarsi jo balsu bandžiau tarti jau minėtame Ciuricho viešbutyje:

> Tinklas eliminuoja fizinį kontaktą, o kamuoliuko trajektorija sukausto mirtina meistrystės ir išminties grandine. Toji punktyrinė gija apribotoje erdvėje ir yra teniso esmė. Jo idealybė. Norint ją nutraukti (t.y. laimėti tašką), vien sąlyginiu refleksu tapusių klasiškų įgūdžių nepakanka. Šiais apylygio žaidėjų meistriškumo laikais viską lemia susikaupimo ir atsipalaidavimo lydinys. Susikaustę „neatsikaustys“. Didysis tenisas yra virtęs Rytų kovos menu. Asmenybė turi ištirpti į dedamąsias išskaidomo judesio tobulybėje. Laimi tas, kursai lygiai tą patį padaro akimirksniu greičiau. Tai kastos menas. Kaip F-1. Arba šachmatai. Šituose ritualuose teatro nebeliko. Vien tik sumos Šveicarijos bankuose.

Dabar, po Grigelio kernagiškai fantastiškų smūgių, vėl norėjosi patikėti teniso poetine galia, kai staiga reitingas nebenulemia tavo tikrojo statuso: tą vakarą tu esi Dievas. Anglų žurnalistai negalėjo patikėti savo akimis: „*Grigelis suddenly started playing more like a top 50 player than the world No 521 for the next 45 minutes.*" Štai per tą akademinę valandą Vito Gerulaičio teniso akademijoje mes ir „padarėme" anglus.

4.

Dar buvo Rička. Jam pasitaikė kietas riešutėlis: ilgas kaip kartis (tokius, pamenu, vadindavo „žirniu ant liniuotės") Jamesas Wardas, tobulai įvaldęs vieną sunkiausių teniso elementų — padavimą. Mėgėjų tenise jis galėtų pabaigti neįeidamas į aikštelę. Rakete it spragilu kapojantį ilgšį varėniškių ansamblis būtų su džiaugsmu pastatęs eisenos priešakyje. Laimė, Berankis tą dieną atrodė šimtarankis. Puikiai priimdavo, puikiai atmesdavo, o kai reikėdavo — ir apvesdavo. O tikrosios jo rankos, atskleisiu nemačiusiems paslaptį, buvo... jo kojos. Todėl Jameso Wardo valandos buvo suskaičiuotos: kol kartis pasilenkdavo, Berankis jau būdraudavo prie tinklo.

Berankio miklumas labai patiko tailandietėms masažistėms iš slapto salono su nuolat degančiomis kvapniomis žvakėmis, įsikūrusio per kelis žingsnius nuo Spaudos centro. Dar išvakarėse elegantiškas mačo teisėjas prancūzas svaidė žaibus, išvydęs tos laimės oazės skrajutes — „Daviso taurės" metu jokia reklama, išskyrus oficialių rėmėjų, neleidžiama. Tad baudos akivaizdoje salono pavadinimą teko skubiai uždengti juoda skraiste, o dvi mažuliukės su chalatėliais (deja, užsegtais) įsitaisė visai šalia britų žurnalistų desanto. It miniatiūriniai garniai jos nejudėdamos

išstovėjo ant vienos kojos, tarsi antrąją būtų paskolinusios specialiai Berankiui. Kada nors jis vis tiek, t. y. galbūt, o tiksliau — kas žino, užsuks į tą saloną — skolos grąžinti, ko gero, galvojo jos.

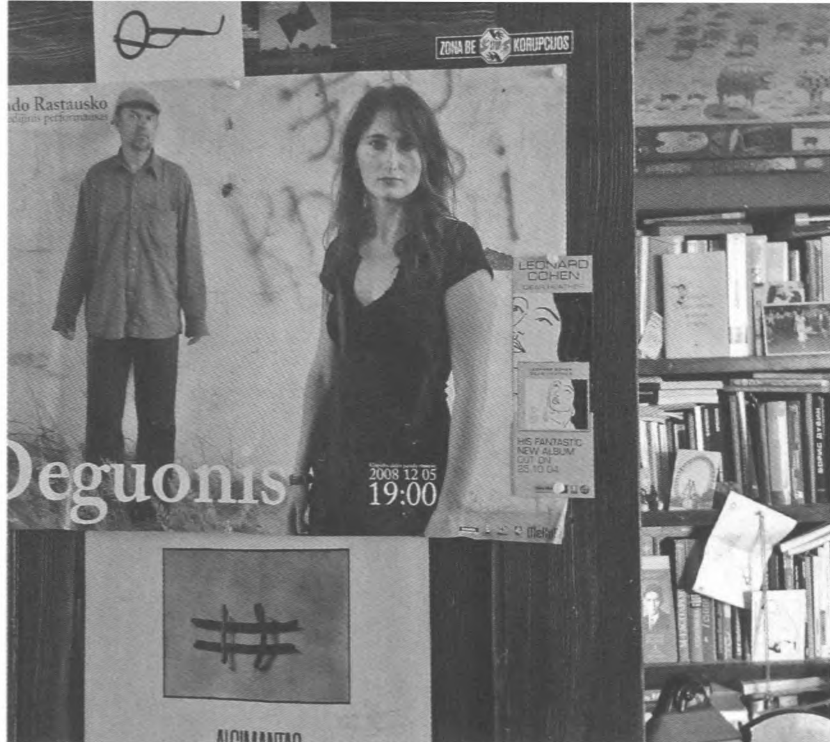
....

2010

Asmenukė su Skaitytoja

....

...tebus gatvė, be abejo, Vytauto, kuria slenkant aifonas skaičiuoja slampos žingsnius, čia pat paversdamas juos sukartais kilometrais, tebus šaligatvis pavėsingoje jos pusėje netoli „Dviejų brolių" vitrinos su pusnuogiais manekenais dar tuštoką žuvėdrų ir kirų skrodžiamą pajūrio rytą ir tebus ta ateinančioji priešais, ta, nuo senųjų kapinių judanti, o iš tiesų plaukianti Tiškevičiaus parko link, tebus kulniukų fandango partnerio be ir prasilenkiančių žvilgsnių — trasuojančių kulkų! — menamas brėžinys kontūriniame trupančios atminties žemėlapyje; o kai prasilenksite tiek, kad jos kūno nendrė, apvelta veik permatoma suknele, virs dar viena čia pat burnoje sukylančia ir čia pat nuryjama maldele, mantrute ir panašiu mažybiniu šlamštu, neperaugančiu, laimė, į sakinio korseto suveržtus žodžius ir todėl apsaugančiu pasaulį nuo dar vieno šaltakraujiškų banalybių pliūpsnio, nuo dar vieno bandymo įveikti negailestingąjį daktarą Živagą ar šarlataną Alchemiką; štai tada, kai pakaušiai matys geriau nei veidai, kai nugaros bers negirdimus, sniego gniūžtėmis ataidinčius *sudiev*, štai tada abiem ateis laikas gręžtis, bet kadangi tas ore ką tik sumirgėjęs ir suplazdėjęs miražas ilgu kaklu ir balerinos tiesumo nugara, primenantis tūkstančio nuotraukų, filmų, akvarelių, skulptūrų didmiesčių ir mažmiesčių kapinėse, muziejuose, galerijose, milijono piešinių, graviūrų ar atvirukų liūtį gugle ir veidaknygės

kloakose, štai tada išmuš net ne valanda, net ne minutė, o galvos akimirka, veido sekundė, uždraustos tobulybės stopkadras: *aš jus skaitau!*

...ji skaito mane — taip atsakys į tarsi logišką klausimą: *mes kažkur matėmės? atėmės? mės?* — nors sinchroniškas pasigręžimas, pakaušių ir nugarų signalas galvoms kalba pats už save — jaunystėj trys gepardo šuoliai, ir jūs pora — kaip toj empatiškoj „Empti" dainoj: *keturi milimetrai, keturi milimetrai,* kurie dabar virtę septyniais saugiais metrais, bet vis tiek kažką tenka kalbėti, tad: *toks įspūdis, kad matėmės jau ne kartą,* tada jos tylus, veik išdidus: *aš jus skaitau,* ir daugybė šauktukų, trasuojančių tarp mūsų, daugybė aifono veidukų, žmogučių, ženkliukų, skutimosi peiliukais supjaustytų širdučių: vyrai geriau nesuras!

… vyrai suras; jie tam ir vyrai, kad surastų ir išspjautų kaip vyšnios kauliuką; o mes čia tam, kad juos užbrūkšniuotume ir anuliuotume bent tol, kol skaitote šitą pastraipą, puslapį, Viešpatie, knygą; aš juk ir gyvas tik tol, kol jūs skaitot mane; mes juk ir rašome tam, kad bent valandai ištrūktumėt iš virtuvės, iš vaikų kambario, nuo vėjaraupių ir mononukleozės, nuo cigarečių dukros kuprinėje, nuo patyčių sūnaus klasėje, kurios stingdo, išjungia, bloškia dvokiančių konteinerių dugnan, pačion apačių apačion, kad išsinertumėt iš kasdienybės gyvatės odos — iš lažo virti, adyti, skalbti, bet likti traukos objektu; mes tam ir rašom, nendrele, tuos muzikinius sveikinimus, tuos linkėjimus pasveikti; it kompiuterio pelė kalbos sūryje, it Edmonas Dantesas, būsimasis grafas Montekristas, Albos salos kalėjime graužiam,

gręžiam ir rausiam tą netvarų tunelį, kuriuo jūsų vaizduotė persikeltų — ne, tik nevadinkit to pasaka — į ūkanotų krantinių, ūksmingų parkų ir saulėlydžio gaisais skrodžiamų įlankų pasaulį, kuriame nėra nei ligų, nei smurto — vien nuo žemės pakylėjantis gūsis, irgi savaip skausmingas, savaip aštrus, bet vis dėlto anapus sentimentalaus blizgesio ir, viliuosi, bevaisio santykių aiškinimosi prievolės — štai jūs einat kita Gedimino prospekto puse basa per lietų su mano tomeliu it kūdikiu ant sulenktos rankos alkūnės — po juo turbūt svarbūs biuro ar ministerijos dokumentai neperšlampamam ir neperšaunamam aplanke — ir tas literatūrinio provincijos Drakulėno sumeistrautas iliuzijų karstelis jūsų rankose šviečia it kosmitų pasiųstas gyvasties matavimo prietaisas svarbiausiai diagnozei patvirtinti: skaitanti moteris gali viską!

...net nepajudindama kojos pirštelio ji gali vienu metu atsidurti skirtingose vietose, skirtinguose laikmečiuose, kiekviename kurių nieko nelaukdama imtųsi kurti svaigius planus ir verti keisčiausių perspektyvų vėrinius, nes tik skaitanti moteris turi vaizduotę, dėl kurios užkariavimo, o tiksliau — užkūrimo ir grumiasi tarpusavyje geriausieji nūdienos klaviatūrų maigytojai ir virtuozai — kaip bepavadintumei — inercijos ar įkvėpimo stumiami, motinos pieno įkalbėtos pareigos (vadui ir Tėvynei!) ar tiesiog ligi jų nelygioje kovoje su sunkiu lietuvišku žodžiu kritusiųjų atminimo įpareigoti; dėl jos vazduotės — tai svarbus paradoksas — ligi šiol tebesigrumia ir geriausieji praeities plunksnagraužiai, nes staiga naujai suskambęs prelato Mačiulio posmelis ar Mariaus (dar ne Ivaškevičiaus!) Katiliškio sakinys gali sukelti grandininę reakciją ir katapultuoti išmaniąją skaitytoją nesibaigiančių virsmų pasaulin!

... poetai paprastai dėkoja biografijos palydovėms: moterims ant ano kranto, ant debesų tilto, štai tose valtyse ir tose dienas it ofelijas plukdančiose vilnyse; dėkoja, žinoma, mamoms už besąlygišką net ir neišpažintų nuodėmių atleidimą ir išrišimą, už karštą vištienos sultinį ir obuoliais kimštą žąsį; rečiau — mūzoms, nes vargu bau yra jas regėję tiesiogiai; dar rečiau — žmonoms, nes pastarosios it kokios veros nabokovos paprastai tvarko — dabar turbūt sakytume, prodiusuoja — prozininkų gyvenimus ir karjeras, o poetai vis apeliuoja į „merginas", „nepažįstamąsias", „sąrašo numerius", palikdami savo ištikimąsias skaitytojas lietuje be skėčio, nes tikrasis skėtis, be abejo, — tai jų genialus eilėraštis, išsiuntinėtas bučinių paštu keliolikai adresačių, kiekviena kurių šventai tiki esanti „ta vienintelė", nors ilgainiui negailestingi literatūros istorikai atkapsto visai neišvaizdžią tetutę su kauptuku sodelyje, ir tais akiniuočiais netikėti nėra jokio pagrindo!

... septyni metrai tarp mūsų niekada neištirps, jie tuoj ims augti ir daugintis, nes Jums visiškai nebūtina žinoti mano įpročių ir įgeidžių, mano tinginio grafiko, mano senų meilužių jaunystės nuotraukų po dulkėtu stiklu ar neištrintų naktinių šaukinių aifone; galėčiau paprašyt asmenukės su Skaitytoja, bet kažkodėl tik suvapu: *vis tiek kažkur esu jus sutikęs*, ji žiūri nepatikliai, bet su meile, tą *con amore* ištatuiruočiau be gailesčio po kaklu vietoj perlų vėrinio ir paprašyčiau to paties atgal; kažkodėl bijau žiūrėt jai į veidą, matau ten visas, kada nors išgirdusias mano keistus pasažus, čia pat sudūžtančių ir vėl sukimbančių žodžių derinius, tą meloso erosą, teatleis man džiazo korifėjai, tuos keturis milimetrus, teatleis man saulės kliošai ir mėnulio kaliošai; jau nusigręžiau pirmas, ji dar mindžikuoja, bet irgi tuoj eis, permatoma nendrė šviesos sraute, liauna liana debesų fone,

ką tik prisipažinusi pajėgianti įsismelkti į mano odą, į mano balsą, į mano sielą; taip, kol ji skaito mane, tol aš iš tiesų esu gyvas; *aš jus skaitau!* — o aš jums rašau — štai ko nespėjau pranešti, tad darau tai dabar; mano balsas popieriuje Jūsų niekad nemes, nepaliks, nekamuos, kaulydamas kasdienio ištikimybės patvirtinimo, — miegokit sau su kitų autorių knygomis į sveikatą!

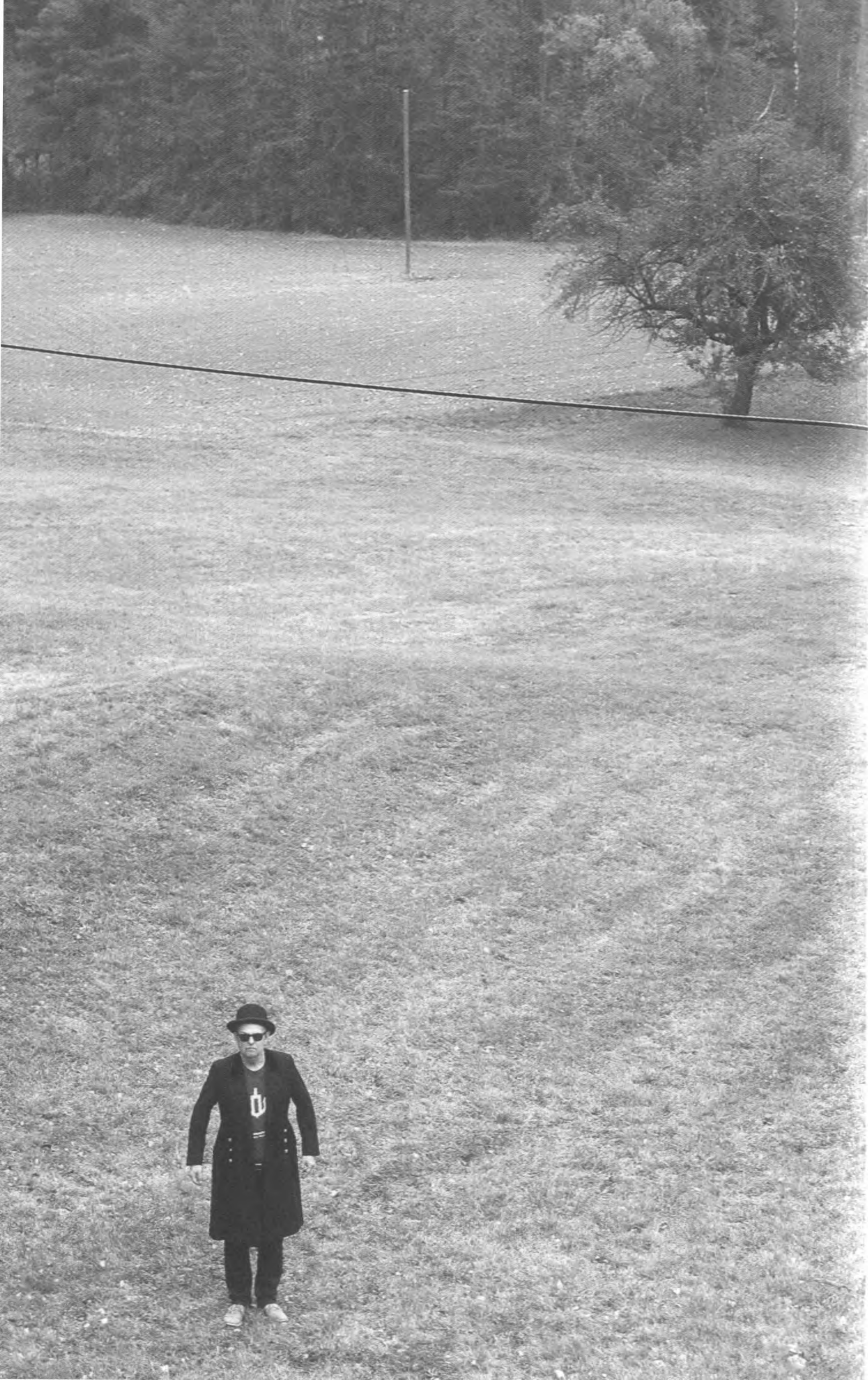
... tik nesakykit to man; niekada!

. . . .

2015

III

Mon Tan Dun*, arba Slėnio pasakojimai

....

Mėnulio triušis

Ankstų rytą jie tylutėliai išdygo triaukščiame šveicarų valstiečio namuko kalnų turistams kieme: du pilkučiai pūkuotukai triušeliai, atšokčioję pasidulkinti ant balsvos skaldos po penkių seniai nebejaunų vyrų ir jų vis dar jaunos vertėjos langais. Du iš penketo skelbėsi esą prisiekę monogamai, trečią buvo galima irgi įtarti tuo pačiu, ketvirtas sakėsi esąs dvilytis, o penktas jau seniai nebetikėjo stebuklais. Jis vienintelis nemiegojo. Ir atsitik tu man: tą rytą, užtikęs pūkuotukus *in flagranti*, jis kažkodėl prisiminė kinų mitologijos baltąjį triušį, verdantį Mėnulyje nemirtingumo eliksyrą. Koks buvo penktojo nustebimas, kai, pūkuotiems kamuoliukams išriedėjus iš kiemo, tylutėliai prasivėrė gretimos lentinės medžiotojo pašiūrės durys, ir ant laiptelių išdygo jauna kinų porelė. Po poros dienų penktasis šventė savo jubiliejų, ir kinai visiems padovanojo po raktų pakabutį su panda. Jie sakėsi esą Tang Yao ir Ling Sun. Buvo apkeliavę pusę pasaulio. Tos žinios, deja, nepatikrinamos. Penktasis paprašė hieroglifais užrašyti jo kažkada nukaltą frazę „Nėra netikros patirties". Kinai su malonumu įvykdė jubiliato pageidavimą. Pastarasis dabar bijo rodyti tuos hieroglifus specialistams.

* Taip pavadintas bendras Klaipėdos ir Sjero (Šveicarija) menininkų projektas vyko 2014 metų spalio–lapkričio mėnesiais. Čia publikuojami fragmentai iš renginio katalogo.

Vertėja

Jaunoji vertėja kasdien rodydavo savo ilgas kojas, aplietas baltų kojinių nėriniais, bet mes matėm vien ligi psichoanalitiko kanapos nukramtytus nagus. Kalnų keterų pušys jai priminė panko šukuoseną.

Alpių futbolo aukščiausioji lyga

Jeigu yra Alpės, būtinai turi būti ir Priealpės, mokė šveicarai. Pastarosios apaugusios žole, krūmokšniais, medžiais, čia ganomos numeruotų karvių stumdalynėms pumpuojamos juodosios „Herens" veislės kovotojos, o Alpės — jau nebe chlorofilo, bet kristalinių uolienų karalija. Priealpėse svetimšaliui baugiais it prilipintais vienos mašinos pločio keliukais pakylama ligi tos vietos, iš kurios geriausiai matyti mėnuliškas Alpių peizažas. Kad ir Baltasis ragas (*Weisshorn*) — aukščiausias Valė kantone. Žvelgiant į jį pirmame regėjimo lauko plane staiga atsiduria mažytė futbolo aikštelė su metalo vamzdžių vartais. Maždaug 2 800 m aukštyje. Nuo smūgių vartai keistai įlinkę. Vasarą vaikigaliai turbūt nenori pulti prarajon žvelgiančių kairiųjų vartų: pradangintą kamuolį tektų nešti atgal dvi valandas. Per kelis žingsnius stovi mažiausia pasaulyje matyta koplytėlė: jauniesiems spirdžiams, manyčiau, privalu prieš rungtynes ant skardžio krašto karštai pasimelsti. Komanda prie altoriaus neišsitektų, bet vartininką pasiųsti galima. Aplink mediniai namukai geležinėmis langinėmis ant aukštų pamatų, kainuojantys po 300 000 šveicariškų frankų. Baltasis ragas, matyt, to vertas. Lietuviškas posakis „alpti nuo grožio", galimas daiktas, gimė Alpėse. O štai nuo aukščio vienas Baltijos pajūrio fotografas ėmė akyse alpinėti — vaikščioti leisgyvis, mažne apalpęs.

P. S. Žuvęs alpinistas žinojo visų kalnų vardus. Kalnai, ai-man, negalėjo atsakyti tuo pačiu.

Indulgence

Jeigu yra buvusiųjų storulių, o dabar išmaniųjų veganų brolija / seserija *Joyfully Delicious*, tai galėtų būti ir kalnuose medituojančiųjų brolija / seserija *Zenfully Delicious*. Jai vadovauti turėtų buvęs „FC Zürich" ir „FC Sion" gynėjas Vincentas Fournier, padovanojęs kiekvienam grįžtančiam į Lietuvą (kalnuose paprastai lieka tik širdys) po sunkoką dangaus žydrumo pailgą keramikinę plytelę su užrašu INDULGENCE ir savais inicialais kitoj pusėj. Vincentas prieš imdamasis darbo medituoja kalnuose, o nusileidęs dėlioja — iš piešinių, tapinių ir kitų objektų lygiais

paviršiais — belaikybėje tirpstantį pasjansą: kas norės, ras nuorodų kad ir į kubizmą, kad ir į suprematizmą, kad ir į rusų ikonas. *Summa summarum* ant galerijų sienų nugula keliolikos įrėmintų mažaformačių elementų kombinacija, kurios pavadinimą ką tik girdėjote: *Zenfully Delicious.*

Rarono rožinis

Poetas kartais pasirenka ne tik žodžio ar kirčio, bet ir mirties vietą. Taip plonesnis už knygoje sudžiovintą nežinomo augalo lapą Rilke sutrupėjo Šveicarijoje, atradęs kraštovaizdį, primenantį jam Ispaniją ir Provansą: Valė slėnio gėlės jam galbūt rimavosi su gėlėm ispanėm ir gėlėm provansalėm. Analogijų grandinė turėjo pasibaigti šventoriuje ant kalvos, pasibaigiančios bažnyčia, prie kurios pietinės sienos ir prisiglaudė Poeto kapas: su amžinu vaizdu į Ronos slėnį. Kažkada galinga upė, deja, stipriai susiaurėjusi, bet poezijos piligrimai galvoja kitaip: Poeto mirtis* tik dar labiau sutaurino kraštovaizdį. Juoda skalda grįstu taku nelengvu žingsniu jie turi atkopti ligi čia, it rožinį kartodami gražiausias Poeto eilutes. Tai jų stotys. Dar visai neseniai Rilke gulėjo apsuptas paprastų mirtingųjų. Tai matyti daugybėje kapo nuotraukų. Tačiau mums atėjus, paskutinieji Poeto kaimynai buvo kažkur dingę — it kokiam Davido Lyncho filme. Gal jiems liepta dieną keliauti pas aukštosios kultūros neištvirkintus savuosius į kaimo kapinaites kitoj šventoriaus pusėj? Jų kapeliai išdabinti nuotraukom saldžiuose rėmeliuose, statulėlėm, bronzinėm gėlėm marmuro vazelėse.

* Vienas mano draugas rusų poetas ir vertėjas Alioša P. mintijo: „Su siaubu galvoju, kas būtų buvę, jei Rilke būtų išgyvenęs ligi 30-ųjų? Dar vienas Knutas Hamsunas? R. simpatijos Mussolini'ui plačiai žinomos. Vis dėlto (atleiskit man šitą begalinį kinizmą) poetas dar turi ir laiku numirti."

Poetas trumpam lieka vienas vienužis — tik su savo Rože. Ir su savo mįslingąja Epitafija, dėl kurios tebelaužo galvas gyvieji. Kažkodėl čia tos rožės auga blogai, kalbėjo mums Rilke's muziejaus gidė. Viena vis dėlto augo. Ir kukliai žydėjo. Tarsi giedotų paskutinėj mergaičių choro eilėj.

Gražuolės

Ant to paties muziejaus laiptų dabar sėdi akiniuota septynmetė Eleonora su trejų metų kale, vardu Geiša. Juodvi nuolankiai laukia pastato fligelyje fleitą pučiančios sesers. Ant šitų laiptų niekada nebesėdės Poeto draugės, kurių nuotraukos kabo tuoj už sienos: balerina Wera Ouckama Knoop (1900–1919), prastų įrašų vietoje žėrinčią legendą palikusi smuikininkė Alma Moodie, mįslingoji grafienė

Mary Dobrženský ir, žinoma, paskutinioji Poeto meilužė, tapytojo Balthuso motina Baladine Klossowska. Poetas mokėjo pasirinkti kompaniją. Manoji šįvakar ne blogesnė. Ypač Geiša — truputį Vakarų Sibiro laiką primenanti gražuolė skirtingų spalvų akim.

Paskutinis atradimas

Jeigu mūsų projekto pavadinime staiga nutrupėtų žodelis „Mon", liktų garsiausio nūdienos kinų kompozitoriaus pavardė. Gal tai jo sūnus su palydove gyveno medžiotojo trobelėje?

. . . .

2014

Mergaitė iš Algirdo Šeškaus nuotraukos

Aistei Kisarauskaitei

...kai kalėjimo nuojauta tebetvyrojo ir lauke, ir pastatuose, kai Tarybų valdžia buvo nelyg šeimos narys, nelyg mama su akimis kaktoje ir pakaušyje, nelyg mirtis, pažįstama to kiemo vaikams iš autopsijos, barokiniais debesimis emigravusių poetų eilėse inkrustuotas miestas kartais pasiųsdavo specialius pranešimus tiems, kurie neturėjo nei praeities, nei ateities, o tik dabartį, tik empirinę *hic et nunc* lašo dydžio akimirką;

...tada ji išslinkdavo iš nebeatkeliamais baldais užgrūsto kambario, pirštų galiukais pratipendavo pro koridoriaus prieblandoje it pakaruoklius sukabintus paltus, sunkius

aprūdijusius dviračius ir pasakiškuose stiklainiuose rūgstantį naminį pienių ir obuolių vyną;

...kaip kirminėlis išvinguriavusi pro tarpdurį, pilvu užguldavo laiptų turėklus ir po akimirkos nusklęsdavo prie laukujų durų, užversdavo galvą ir sušnabždėdavo: „Debesėli, aš čia!"

...po daugelio metų, jau kitoje epochoje, dvi to kiemo mergaitės šitą nuotrauką išvydo parodoje, vietoj maisto parduotuvės grotuotais langais dabar švytėjo prabangaus interjero salonas, o mergaitės vis ginčijosi, kuri iš jų stovi su atkištu delnu, prašydama ne manų košės, o dangiškosios manos.

....

2014

Frontmeno sakmės

. . . .

Ką regi *frontmenas*? „Kopūstgalvius tamsoje“, — sakydavo vienas ciniškas aktorius apie priešais atsiveriančią juodąją žiūrovų salės ertmę. Dar kitas piešdavo ilgaausių zuikių eiles. Tada rokeriai turbūt laimingesni: jiems publika dažniausiai ne koks didysis anonimas, ne „svarovskius“ šlaminantys pliušiniai parterio ir ložių „Žmonės“, o degančių akių ir žiebtuvėlių žaltvykslės į savąjį stabą tiesiamų rankų miške. Grįžtamuoju energetiniu ryšiu paremta scenos ir salės sueitis yra roko tiesioginio išsipildymo šventė, kurioje hamletiškus monologus atpila ne vienišius princas, o visa salė. Visas stadionas. Niekas mūsų ašarų pakalnėje scenos ir salės nesujungė geriau ir tvirčiau už „Antį“.

Knyga*, kurią maloningasai skaitytojas laiko rankose, yra sykiu giesmynas ir *frontmeno* autobiografijos bandymas. Sunku patikėti, kad ligi šiol neturėjome nei vieno, nei kito. Dabar turime ir galime palyginti mitologijas. Arba paprasčiau — porai valandų atsidurti *frontmeno* kailyje. Skaitant dainų tekstus neišvengiamai teks rypauti ir ūbauti, maža to — prisiminti įvairias savo viešojo ir privataus gyvenimo aplinkybes, kuriomis mus tos dainos pirmą (bet, tikiuosi, tikrai ne paskutinį!) kartą ištiko. Prisiminti, kaip buvai ištiktas „Anties“! Kaip norom nenorom tapdavai „anti“. Kaip kartu ėjai laisvės ieškojimo, o vėliau — išbandymo laisve

* Algirdas Kaušpėdas. *Antiška.* — Vilnius: Tyta alba, 2013.

keliu. Tas trajektorijas Algirdas Kaušpėdas knygoje brėžia ne apsimesdamas stipresnis už save, o parodydamas dvejonių foną ir formatą, pabrėždamas laiko ir likimo nesutapimą: pirmojo būta stebuklingai palankaus, antrojo — skausmingai nevienareikšmio.

Lygiai prieš dešimt metų pusamžiam Algirdui sudėjau oraciją, kurios fragmentą norėčiau priminti:

> Smėlio audrose ne sykį mačiau ir Tave — kartais stuomeningą it Kastytis, kartais sustingusį it Velykų salos balvonas (žr. pirmąją DLKŽ reikšmę — „stabas", „dievaitis"). Neslėpsime, Tu visada gerai atrodei atvirose erdvėse. Tu visada tapdavai traukos lauku plynėje. Tu visada buvai praaugęs vietos landšaftą. Netgi Tavo pankrokas turėjo akivaizdų monumentalų matmenį. Tačiau žanrui privaloma stabmeldystė su visomis blizgiosios spaudos antimis ir chamiškų blevyzgų šleifu nepavertė Tavęs prisukama lakštingala, kurios (t.y. kurių) suokimas tapo kelių kartų tragikomišku šaukiniu. Kaip niekas kitas sutvertas žvaigždės formatui ir paskui tarsi be vargo išmokęs elgtis gyvenime it scenoje, Tu vis dėlto, ačiū Dievui, netapai aktoriumi ir kaip tik dėl to, žinau, tebejaudini Nekrošių. „Ačiū Dievui" sakau iš kažkokios pasąmoninės inercijos, iš savo pamėkliškų paraščių, kurios gyvenimo lapo plote matė tiek daug infantiliškos choreografijos pa ir tiek nedaugel vyriško taurumo. Krašte, kur mužikiškumas taip dažnai stoja machizmo vieton ir scenon — teatro ar politikos,— nuolatos pasiunčia kažkokius androginiškus pusvyrius, jei ne spragtukus. *Anyway*, mano pusamži drauge, visose istorinėse (jos irgi mažne įvairiomis prasmėmis buvo architektūrinės) didžiojo virsmo batalijose Tu it ligi amuleto sumažintą totemą (tas, dar Šapokos istorijos tome perpieštas, man visada rimuodavosi su jau minėtu velykiniu) išsaugojai švytintį privatumo lauką, tokią nacionalinio

išsivadavimo (nūnai virtusio išsivadėjimu) kovų veterano teritoriją, kurią (tai esmingai kaušpėdiškas paradoksas) šiandien randame ir patiriame naujų technologijų name per pėdą nuo... Europos centro.

Prabėgus naujam nepriklausomybės eurodešimtmečiui, jau Vilniaus garbės pilietis, žvelgdamas pro to paties namo stiklo sieną į golfo taką, atras tiksliausią savo sceninės veiklos apibūdinimą:

> „Anties" spektakliai reiškė vaidinti vaidinantį ir kartu išsilaisvinti iš vaidmens. Būti nuoširdžiam nors scenoje. Tai didelė prabanga ir privilegija, kai esi sovietinės kontrolės užguitas sraigtelis. Taigi, būti artistu vis dėlto ne tas pats, kas būti tik aktoriumi. Būti artistu reiškia būti menininku, puikiu aktoriumi, kuris neslepia, kad vaidina, ir nevaidina, kad gyvena.

Atskirdamas aktorių ir artistą menininko naudai, brechtiškai atsiribodamas nuo tos gausybės „Anties" dainose užkoduotų charakterių ir tipažų, būsenų ir jausenų, užkeikimų ir šūkių, Algirdas Kaušpėdas nori išlikti mūsų atmintyse ne vien tik plakatiškas tribūnas ar masinės inercijos klišių parodijuotojas, bet ir poetiškai subtilus „dvasinių oktavų" užkariautojas. Knygoje jis su dėkingumu prisimena ir savo talentingus bendražygius — poetus ir muzikus, kuriuos drakuliškas *frontmeno* šešėlis kartais nepelnytai nublokšdavo į antrąjį planą. O juk tame plane ir tyvuliavo „Anties" muzikos valdos! Jos milžiniškas idėjų ir metaforų gimties ir sklaidos tvenkinys! Ką ten tvenkinys — verpetinga šniokščianti upė! Meilės ir tikėjimo lava. *Love, love, love!* Tad nenuostabu, kad sėkmės atveju „Anties" dainos buvo laimingas pokšto ir meilės lydinys, kurį nūnai ir vadiname

antišku. Tik pokštaujantis žmogus yra laisvas, tačiau toji laisvė nieko verta be meilės. (Įvairius antiškos meilės ir meilės „Ančiai“ tipus knygoje, beje, primena ir ištikimoji grupės gerbėja Jurga Ivanauskaitė, ir, sakytume, iš kito muzikinio pasaulio pusrutulio atskriejęs įžvalgusis Šarūnas Nakas. Abiejų tekstai ataidi iš praeities ir kaip retro, ir kaip postūmio naujai permąstyti „Anties“ istoriją galimybė.) Toji ypatinga — *antiška* — būsena yra nulemta ne vien tik absurdo pajautos ar pasidygėjimo nuolat laiminčiu kiču — ne, ji nulemta nujaučiamos bendrabūvio galimybės ir tarpusavio pasitikėjimo dvasios. Pastaroji yra šio dainyno rišamoji medžiaga. Jo atraminė sija.

„Kas žino, kas žino, kas žino, / Kur mūsų svajonių alyvos?“ — klausia *frontmenas* Antinas. Čia, kažkur labai labai arti ir sykiu labai labai toli. Ten, kur vėžiai žiemoja. O antys? Pamenat, tas klausimas nedavė ramybės jautriajam gaudytojui *Rugiuose prie bedugnės* Houldenui Kolfildui: kur, velniai rautų, žiemoja tos apledėjusio Centrinio parko tvenkinio „antytės laisvytės“ Niujorke? A? Gal kažkur prie pat Europos centro Lietuvoje?

....

2013

Žibintininkas*

Drąsiai kalbėk su manim. Na!? Viską girdžiu, viską matau, tik negaliu atsakyti. Toks darbas. Kažkada žibintininkas, dabar bronzinis gatvės akrobatas. Pasikeitė laikai, pakito formatas. Kažkada mano įžiebiami dujiniai žibintai konkuravo su žvaigždėm. Vienas pamišęs poetas, išėjęs iš smuklės šalia, mėgdavo šaukti: *„Juk jeigu žvaigždes įžiebia — / vadinas — kažkam to reikia?"* Dabar aš pats žvaigždė.

(Juokiasi)

Vilniaus skulptorius, dar studentas, išvydo mane Prahos aikštėj: stovėjau ant vienos kojos ištiesęs ilgą kartį į dangų. Tokias kartis mano ir jo miestuose turėdavo tik žibintininkai. Jis negalėjo atitraukt akių, čia pat ėmė škicuot bloknotėlyje. Patykojo vakarop, susipažinom, gėrėm alų, paskui burčaką ir juokavom, kad gyvosios skulptūros ilgainiui atims duoną iš istorinių ir tų naujųjų. Beje, dažniausiai vargiai beprimenančių žmones. Pakvietė mane į Vilnių, pozavau jam Dailės

* Monologas Modernaus meno centro projektui „Vilniaus kalbančios skulptūros".

institute — su kartim ir be, siekdamas to įsivaizduojamo žibinto tarytum uždrausto vaisiaus. Gaila, negalėjau tada stovėti ten, kur stoviu dabar: tokios profesijos čia dar nebuvo. O anos jau nebebuvo. Tad visas išsibronzinęs gąsdinau studentes skulptoriaus studijoj. Tai buvo juoko ir išgąsčio, kai išstovėdavau valandų valandas nesukrutėjęs: kiti pozotuojai mirtinai užpavydėjo.

(Juokiasi)

Vėliau, jau laisvėjančiam Vilniuj, išvydau ir pačią skulptūrą: ant vos pastebimų kopetėlių sustingusi figūra buvo mano, įspūdingai „išlaužtos“ rankos (irgi mano) laikė nematomą rutulį: gal Mėnulį, gal gaublį, gal plaukiantį debesį. Ta poza ėmiau dirbti sugrįžęs. Įvairiose Europos aikštėse gali pamatyti mane. Bet „originalas“ stovi ten, kur dabar stovi Tu, — Šv. Jono gatvelėj. Matau visus: mokslo šventovės eilinius, Gorkyno bomžus, geto ieškančius japonus su žemėlapiais rankose. Puikiai matau ir Tave. Sustok, akimirka! „Tarp Goethe's ir geto“ — tokia dabar mūsų vieta. Gali apeit iš visų pusių — atrodysiu vis kitoks. Vis kitas, bet amžinai savas. Gali pakartot mano judesį. Štai taip. Mes jau stovime dviese. Gali pakeisti mane sutemus. Palaikyt už mane Mėnulį. Uždegti žvaigždutę.

Pastovėk taip ligi ryto, bičiuli!

(*Girdėti nueinančiojo žingsniai*)

. . . .

2015

Tylaraščiai

....

Gyčiui Skudžinskui

Tyla prieš audrą, kuri neateina. Pauzė, pakibusi tarp aštuntos ir devintos bangos. Nutrūkusi juosta kino teatre „Naglis“. Tą pat akimirką pažyrančios dražė iš skardinės dėžutės paauglės delne 16 eilės 2 vietoje. Ir tą pat akimirką pabyrantys prakaituoti perlai iš nutrūkusio vėrinio tos pačios paauglės mašinėle nukirptoje galvoje. Mergaičių tyla, kateriui artėjant prie oligarcho jachtos. Saulės ir lietaus nudrengtų denių tyla. Juslių tyla. Raidžių ir skaičių tyla. Horizonto (t)yla.

Pauzės tyla: 10 sek.

Tyla tarp dirigento batutos pirmo mostelėjimo ir pirmojo smuiko stryko prisilietimo prie stygų. Tyla tarp žodžių: „Dėmesio: paukštelis išskrenda!“ ir fotošūvio. Blusturgių tyla. Apatinukų tyla. Suknelių ant fotelių ir kėdžių atkalčių tyla. Skėčių tyla. Lempų tyla. Mėnesinių tyla. Tyla tarp „ir“ ir „ir“. Tyla tarp „ne, ne, ne“ ir „taip“. Tyla tarp dviejų „taip“. Įkalčių tyla.

Pauzės tyla: 20 sek.

Tyla įlipus ir užtrenkus taksi duris. Žemėlapių tyla. Užrašų knygučių tyla. Užrakintų išmaniųjų telefonų tyla. Katherine'os Mathildos „Tildos“ Swinton tyla veidaknygėje.

Kaktusų tyla. Dulkių tyla. Adatų tyla. Užrakintos šarvojimo salės tyla po vidurnakčio. Portretų tyla muziejuj. Statulų tyla. Mažųjų olandų tyla kilograminiuose albumuose. Pistoletų tyla dėkluose. Cigarų ir kulkų — dėžutėse. Tyla ištarus: „Tu mirsi.“ Tvarsčių tyla. K(v)apų tyla.

Pauzės tyla: 30 sek.

Galerijos tyla prieš parodos atidarymą. Tuščių sienų ir tuščių drobių tyla. Marinos Abramovič tyla priešais kiekvieną naują pasiryžėlį tylėti veidas veidan. Dviejų, be šansų tapti pora, tyla triukšmo apsuptyje. Ledėjančiųjų tyla. Tylinčiųjų tyla. Egzamino raštu tyla. Dokumentų tyla segtuvuose. Nuosprendžių tyla kuratorių failuose. Tylos tyla.

Pauzės tyla: 40 sek.

Tyla po sueities ir tyla prieš. Motušės gamtos kuražinė tyla anapus lango stiklo. Nugeibusių varpų tyla. Užsivėrusių makščių tyla. Užgesintų cigarečių tyla tuščiuose alaus buteliuose. Pelenų tyla kasdienybės osvencimuose. Apkaltos tyla. Mikroskopų tyla. Mylinčiojo be atsako tyla prie sienos. Tyla prieš nuosprendį. Skambučio tyla rankai kylant.

Pauzės tyla: 50, 51, 52, 53, 54, 55, 56, 57, 58, 59 sek.

Postsprogiminė tyla.

....

Palanga–Klaipėda, 2011

Kaip mane nušovė

....

Šarūnui N.

Kraujuose pradedam ir kraujuose pabaigiam; skirtumas čia tas kad vieni žino jog kiekviena vakarienė gali būti paskutinė o kiti dar ne; tą vakarą vietą parinko instinktas; gastronomijos laimė; tašką tvarkė kažkoks italas pamėgęs mokyti tautą gražiai gyventi; bobų žurnaluose aiškino esą verslininkui prie veido netinka rankinė mūsiškai *pederastkė*; žodžiu kėlė lygį; pro knaipės langus bolavo gimnazija ponų vaikams į kurią kažkada manęs neįleido; dar toliau — pastolių šeriais apžėlusi šalo bažnyčia; dabar galėjau abi jas lengvai nupirkti susodinti klasėj visus gyvų bičelių benkartus užverstųjų našlaičius; galėjau bet kuriam drožėjui užsakyti gimnastą altoriui arba atbogint iš kokio nors Luvro ar Žiemos rūmų *zapasnykų*; be vargo *bliamba* galėjau; toliau dešinėj kaip suokė mano skustukė Miglutė gyveno jos vadovėlio poetė; vaikas juodu perlamutriniu nageliu parodė vos besilaikantį klasikės balkoną; tarp aguonų ir alijošių dėlioja sakė savo Egiptą miriau iš juoko; tai studentei buvau nupirkęs krokodilo odos miniaką; mėgau užstalei birbiant užlašinęs italo aliejaus padėti stačius pirštus ant sėdynės; įslinkti į tamprų jos anusą šnekant anapusine kunigėlių kalba; neslėpsiu buvau pamišęs; mano visi padargai visi organai nuolat tirtėjo trūkčiojo tvinko; tą vakarą kai mane nušovė sukviečiau tik artimiausius; visi suvažiavo kaip vienas visus ėmė *dziorgas*

nes ruskiai negavo *tavoro* kurį iš briketų jau traukė muitinės žiurkės; judošius buvo tarp mūsų — visi tai žinojom; vyrai rodė mergoms savo roleksus ronsonus ziperius; gyrės tenisu penisu mersais džipuliais; rodė implantus ir žvengė nelyg italiūgos; ir tada supratau kad va tuoj numirsiu; užėjo toks *dziorgas* paskambyt Miglelei — prašyti kad padeklamuotų paklaust ar dar išgali be manęs savyje; bet šiltas auksinis žaisliukas jau rodė žodį „Skambutis" ir tavo balselis Miglele paprašė vienos minutės; raudamas lauk girdėjau alsavimą šlapią murkimą į ausį; mačiau judošiaus akis; jis galvojo: „*Bliamba*, jis žino!"; sustojau ant kilimėlio prie laiptų mačiau tavo deivės langus; aukštai balkone sužibo rausva spingsulė it koks lazerinis degtukas; tarp agavų ir alijošių tarp agavų ir alijošių; ir tą pat akimirką gavau dvi kulkas į papus ir springdamas kraujo juka suspėjau ištarti: „Miglele visai kaip kiaulę..."; ir žvaigždės tarytum šratai įstrigo tinklainėj.

....

Spetses, 2003

Amžinoji ugnis

. . . .

... o kartais jis prabusdavo vidurnaktį nuo spyrio į nugarą ar žemiau ir jos įsakmaus šniokštimo: „Aš noriu rūkyt!“ Tada it pamišęs drugys puldavo naršyti vienam sykiui užleistą studiją, ieškodamas degtukų, žiebtuvėlio ar šiaip kibirkšties viryklei, plakdavosi į spintas, lentynas ir sekreterų stalčius. Deja! „Aš mirštu, kaip noriu rūkyt!“ — šaukdavo tos nakties valdovė jo seniai nebe marmuriniams sėdmenims, boluojantiems tarp kitų magiškų pusrutulių nuotraukose ir paveiksluose ant sienų, varyje, bronzoje, alkų ąžuole ir tiesiog akmeny; tada jis suvokdavo, kad kilnūs šeimininkai sąmoningai slepia tą prometėjišką žiežirbą, saugodami savo drobes, rėmus ir vatmano pilis netgi labiau už sveikatą. It koks anabolikų prisiriję kentauras jis iššokdavo į gatvę su vienomis glaudėmis ir kedais ant kanopų, pasirengęs pulti po automobilių ratais ir melste išmelsti ugnelės žybsnį, trumpam nuauksinantį dar vieno lietuviško „Opelio“ lange įkalinto šoferio snukį. Deja! Jų gintarinis kraštas niūriai šventė nesibaigiančios energetinės krizės metines, ir leisgyviai taksi automobiliai stovėdavo gedulingai išsirikiavę po blausiais neonais, vos vos apšviečiančiais nuseilėtus detektyvų ir pornografinių pasakų puslapius prostitučių belaukiančių vairuotojų rankose. Tose skaitančių taksistų ir skaičiuojančių sutenerių valdose naktį niekas nepaduodavo ugnies, ir jis, drebėdamas nuo šalčio, bėgdavo į vienintelį iš Didžiojo stiliaus laikų išlikusį memorialą kritusiems miesto

vaduotojams, kur po milžinišku kalaviju vis dar teberuseno Amžinoji ugnis. Po žeme įkastą dujų balioną iš savo kišenės pripildydavo Okupmigropantislavų brolija, prisidengusi uždarosios akcinės bendrovės „Rublita" įstatais. Laikinai amžiną liepsnos liežuvėlį po Kanto apdainuotomis žvaigždėmis saugojo susikaupę Smolnio debilai (tiksliau, jų bronziniai stovylai), kuriuos nuo taikos paukščių, angelų bei ufonautų fekalijų tegalėdavai nuvalyti pasikėlęs specialiu keltuvu. Tie kariūnai buvo nulipdyti vieno doro lietuvių skulptoriaus, susideginusio ties Lenkijos–Vengrijos siena pačiame gorbimanijos įkarštyje.

Prisidegti nuo dujų fakelo nebūdavo lengva. Jau klaupdamasis su cigarete dantyse ant penkiakampės šlifuoto granito žvaigždės, jis prisimindavo likimo draugus: vienas nelaimėlis taip nusidegino visus plaukus ir barzdą, kitas — pusę veido, o trečias, įžymus pajūrio poetas, girtas būdamas, užuot įkvėpęs, tesugebėjo drauge su keiksmais iškvėpti Amžinajai ugniai į nasrus karališkojo spirito garus ir kartu su cigarete turėjo praryti tikrą ugnies kamuolį, beregint pavertusį plėnimis permainingo tėvynės oro nualintus plaučius. Todėl nelyginant žvėris mūsų herojus turėdavo apskaičiuoti vėjo kryptį ir stiprumą, kad ugnis sekundės dalį teprisiliestų prie cigaretės galiuko. Ir kokia neapsakoma palaima apimdavo kitą akimirką, nors laiko džiaugtis likdavo visai nedaug — tos beveik septynios kiekvienam pasaulio rūkoriui šventos minutės, per kurias jis turėdavo parskuosti atgal į bičiulio studiją, kur patalo lizde jo laukdavo rūkyti įsigeidusi patelė. Ji prisidegdavo jau nuo vos gyvos cigaretės, kurią jis, o dievai, it pusnuogis karys Olimpinę ugnį, atnešė jų mirtinoms brėkštančio rytmečio žaidynėms.

. . . .

1996

Ritos slėptuvė

1.

Mirtinos snaigės leidosi mums ant blakstienų, kai vieną vėlyvą pavasario vakarą slinkome tuščia Neries krantine į „Ritos slėptuvę"*. Provincijos pragaro įsčios pasitiko holivudišku šurmuliu — rodos, čia susirinko visų tautinių filmų apie Ameriką personažai, įskaitant ir kino studijos personalą bei ant vienos rankos pirštų suskaičiuojamus oficialiuosius kritikus. Nesuskaičiuojamųjų buvo legionas. Pirmą akimirką galėjo topteléti šventvagiška mintis, kad šitame bunkeryje slepiamasi nuo Nepriklausomybės, kuri it pašauta meška taip netikėtai užvirto ir prislėgė visu

* Legendinė JAV lietuvės, barbės devyndarbės Ritos Dapkutės Vilniuje, Goštauto 8, 1992 metais įkurta beveik dešimtmetį ištvėrusi smuklė, garsėjusi savo virtuve bei Audros Kaušpėdienės interjeru. „Ta magija gimė iš Ritos TIKRŲ žinių apie Ameriką ir mano fantazmų; Rita dėstė klasiką, aš spaudžiau sultis iš savo amerikoniškos filmų, klipų, knygų patirties. Neoneoniniai klyksmai *Read my lips* arba *Life, Love and Pizza*, dvimačiai kartoniniai Merilina ir Elvis, draugiškai pasitinkantys lankytoją ir siūlantys dar po vieną, pušiniai stalviršiai su mūsų pačių sukurtais istoriniais sluoksniais, languotų staltiesių plotai ant neįprastai didelių stalų, sienos perkrautos visokio plauko trofėjų, bra iš vinilo plokštelių — visa tai lengvai jungėsi į linksmą visumą. Ją pildė mano noras būtinai priminti „Slėptuvės" lankytojams laikmečio kontekstą; sovietiniai artefaktai draugiškai įsiliejo į aplinką; restorano vadyba buvo vykdoma iš sovietinės tribūnos, nupirktos iš „Miestprojekto"; tvarką prie tualetų stebėjo skvarbus Iljičiaus žvilgsnis, vėliavų pliušas tarnavo prabangioms drapiruotėms." (Iš nepublikuoto Audros Kaušpėdienės interviu. — *RoRa*, 2015)

agonizuojančio žvėries svoriu. Iš tikrųjų „Ritos slėptuvė“ buvo ilgai lauktas jau spėto bergždžiu apšaukti kaktuso (pavadinkime jį lietuviškuoju kapitalizmu, arba Lietkapu) žiedas. Kaktusėlis, palaistytas girtų poetų ašaromis, Brisiaus galo krauju ir krepšinio aikštelės prakaitu, pagaliau išsprogo! Paskutinis Ritos bandymas — po Žodyno, Parlamento, Tikrosios Žurnalistikos ir Picos Su Automatais — yra apoteoziškai sėkmingas. Jos slėptuvė — totalinė oazė provincijos stotelių (kioskų, mugių kino teatruose, neįmanomų barų ir panašių vietos pragaro nušvitimų) dykumoje. Pseudostočių pagairėje. Čia mes parkuojamės be širdperšos dėl paminto skonio. Pati slėptuvė yra toks skanėstas, jog užmiršti perskaityti meniu. Žinoma, gali jo ir visai neskaityti — prie tavęs kaipmat prišoka patarnūs raudonkepuraičiai arba raudonkepuraitės, kurie juda tarsi ant riedučių ir žino viską, kas dedasi virėjo puode, šeimininkės kompiuteryje ir kliento skrandyje. Pirmai pažinčiai galite užsisakyti čili su lietuvišku alumi, kad vėliau pereitumėte prie tekilos, neužmiršę pasibarstyti druska (vos neparašiau — pelenais) plaštakos.

2.

Ar grindys buvo pabarstytos pjuvenom? Ar smuikas buvo žydiškai riebus? Ar aktorė iš sudegusio teatro šoko ant stalo? Ar širdžių formos neonai degė per naktį? Ar tekilos butelyje plaukiojo kirminas? Ar ošiančiame baro medyje tu išpjaustei peiliu mano inicialus? Ar kas nors meistriškai spjaudėsi? Ar tėvai ieškojo savo nepilnamečių dukrų su Lauros Palmer dienoraščiu po pažastim? Ar buvę boksininkai antinų nosimis kalėsi su muitininkais vėdarų nosimis? Ar Krašto apsauga bučiavo ranką Lietuvos širdies apsaugai? Ar antpečiai užsiliepsnodavo nuo krentančios žvaigždės

kibirkščių? Ar vienaskaita painiojosi su daugiskaita? Ar įkaušusi gramatika svyravo it begalvis ešafotų princas? Ar kaktusai stovėjo eilėje? Ar prasmirdęs ožys taip ir nenusivilko baltų marškinių? Ar prisiekinėjo ragais? Ar žokėjai sėdėjo Ritai ant kelių? Ar atskrido piconautai? Ar bevardį kas nors pašaukė vardu? Ar sukrautus krūvon treningus apipylė benzinu ir padegė? Ar tu man kalbėjai apie Sarajevą, kur ką tik dar sykį pasibaigė XX amžius? Ar citavai senų filmų pozas? Veidų išraiškas? Natiurmortus? Ar svaigai kaip nuo sudrumsto veidrodžio atsiplėšianti gulbė? *Taking off, my friends, taking off!*

3.

Čia anglakalbis Tautininkų sąjungos narys gali laisvai ateiti su paaugliu sūnumi ir nesigėdydamas prisipažinti visą gyvenimą svajojęs tapti būgnininku. Megztosios rokenrolo beretės čia ras ant sienų širdžiai brangių relikvijų — plokštelių, gitarų, stabų atvaizdų. Čia galima rengti teminius vakarus: „Milicijos bananų poveikis bręstančiam organizmui", „Ilgų plaukų tręšimo metodika" „Pašto karveliai — vagys", etc. Pagaliau čia drąsiai galėtų užklysti ir koks Valstijų rokerių ar *kantri* tėčių ansamblėlis, kukliai pasivadinęs „Daržovėmis" arba „Karvašūdžiais". Sykiu čia nelengva įprasti prie amerikoniškų mato vienetų, kurie, juos pervedus į lietuviškus, rusiškai trenkia per kišenės smegenis. *A propos* — smegenų čia neprapučia joks ventiliacijos vėjas, nors rūkoma (ypač bare) be sentimentų. Ir vis dėlto — būtent apie tokį vietinės reikšmės pragarą svajojo gražiausieji mano kartos protai. Čia mergaitė — mistiškoji *cock teaser,* arba *dinamistė* — tau gali padovanoti savo spalvotą akių, nosies ir antakių nuotrauką vietoj vizitinės kortelės, kitoje pusėje užrašydama: „*Tyliai, tyliai, bet*

nuoširdžiai. D. — for R.“ Ir neužmiršdama pridurti: „Slėptuvė“. Štai jums puikiausias slaptažodis, *parolių parolis*, raktažodžių raktažodis, kurį aš kažkodėl norėčiau ištarti slovėniškai: ZAKLONIŠČE. Jaučiate, koks stipriai užtaisytas žodelytis? Jame telpa ir vienuolyno rūsys, ir dekadentiškas saulėlydis, ir visa sugrįžimo į motinos įsčias simbolika. Aš, Vienuolikos dienų Slovėnijos karo veteranas, su žmona Sandra iškentęs įvairiausiose slėptuvėse ne vieną bombardavimą, nuo šiol taip ir vadinsiu Ritos bunkerį.

....

1993

Geležinkelio keleiviai

....

1.

— Paskutinį kartą klausiu: ar tu nori sužinot, kaip įeis tankai?

— Sakai, įeis, o ne įvažiuos?

— Įeis, įžlegsės, įsėlins.

— Tai kaipgi?

— Ogi katės letenėlėm! Supratai?!

2.

— Ponia, atsimenat, tie paukščiai, kur užkapojo žmones per televizorių, vakar buvo atskridę į mūsų kiemą!

— Ir aš juos mačiau! Jie tupėjo ant tilto turėklų! Ant telefonų būdelių...

— A, ta amerikoniška filma! Kažkokio garsaus režisieriaus.

— Didžkoko?

— Aha, rodos.

3.

O dabar paklausyk, kas įvyks toliau.

— Kaip tai KAS? — susems ir pasodins. Jeigu nori moksliškiau — internuos. Kaip Lenkijoj prieš dešimtmetį. Sąrašai sudaryti iš anksto kur nors Ivanove ar Sovietske. Žinia, atsiras ir mirusių sielų — ateis, sakykim, Puidoko, o jis seniai po velėna arba Čikagoj!

— O žinai, kaip bus sudaryti tie sąrašai?

— Abėcėlės tvarka, musėt.

— Vadinasi, pirmasis bus Abišala?

— Visai teisingai. Net jei sudarinėjo miknius, Aa-bišala bus pirmas.

— O ar panaudos civilinės gynybos išaukštintas slėptuves?

— Plius pionierių stovyklas, tuščius nešildomus poilsio namų korpusus, garažus, angarus, bulvių rūsius, dėžes nuo aparatūros...

— Norėčiau sėdėti vienam rūsy su buv. LR pil. gerb. n. a. p. Katkumi Donatu.

— Galiu tik tiek tamstai pasakyti: kiekvieniems trims internuotiesiems inteligentams teks po vieną jaunalietuvį, kuris jus, perdylas ožius, kels prieš saulei patekant ir pratins prie darbo — lieps daryti mankštą, vers skalbti, mazgoti grindis ir dainuoti patriotines dainas, kaip antai „Grįžtu į Lietuvą“, „Medinis Dievas“ ir tuziną kitų.

— Balsu?

— Balsu ar mintyse, bet intonuojant!

— O skaityti leis?

— Tik vieną knygą.

— Kokią?

— *Apie duoną, meilę ir šautuvą.*

— Tai ką, pats Sąjūdžio įkūrėjas liks laisvėje?

— Kaip tik šiuo klausimu mūsų Burokevičių Mykoliukas labiausiai ir nesutaria su jų Michailu.

4.

— Ar statysim barikadas, Almi?

— Ne, Rolandai, lietuvių poezijoje neieškok prancūziškos gatvių kautynių tradicijos. Mes išeisime į miškus.

— Tai Arūnas Tomas Rudokas liks be savo barikados?

5.

— *Ponička*, tas generolas per televizorių sakė, kad sovietinių karininkų namų sienos, laiptinės ir durys pažymėtos *smerties* ženklais!

— O taip, aš pati mačiau: iksas, igrekas ir kažkokia keista žuvėdra!

6.

— Ką tamsta pasiųstumei į Kremlių vesti derybų nuo Lietuvėlės?

— Tiktai jaunąjį Buškevičių! Jis įžengtų mebliuotan Gorbio kabinetan susikišęs rankeles į striukės kišenes, sužaibuotų marengo spalvos akelėmis ir tartų metaliniu balseliu: „Pats nevykdai įsipareigojimų, Gorbi Em Es. Vakar sakei viena, šiandien kita, o rytoj jau trečia. Mūsų kantrybės talpos baigia išsekti. Duodam pačiam savaitę. Ne, mažiau. Jeigu per tris dienas nepakeisi Konstitucijos, santvarkos ir skrybėlės, imsimės veiksmo. Artėja žiema, ir niekas ilgiau nebelauks. Aš viską pasakiau."

7.

— Girdėjom, kad atvyko naujas pamokslininkas. Gal žinot, kuo vardu?

— Kažkoks Pranas. Ką tik iš traukinio.

— Ir ką anas skelbia?

— Ogi štai ką:

Žiūrint žemiškai suteršta akimi, mes esame atsidūrę situacijoje geležinkelio keleivių, kuriuos ištiko katastrofa ilgame tunelyje, ir tai tokioje vietoje, kur pradžios šviesos jau nebematyti, o galo šviesa tokia mažytė, kad žvilgsnis vis turi jos ieškoti ir

vis ją pameta, be to, nėra tikra, ar pradžios ir galo apskritai esama. O aplink mus dėl juslių sumaišties arba dėl nepaprasto jų jautrumo mes regim vien tik siaubus ir, nepriklausomai nuo kiekvieno nuotaikos ir susižeidimo, nuostabų arba varginantį kaleidoskopinį mirguliavimą. Ką man daryti arba kam man taip daryti? — neklausiama šiose vietose.*

....

1990

* Vertė Antanas Gailius.

ALAIN DELON
LES AVENTURIERS
ROBERT ENRICO
TECHNISCOPE
JOANNA SHIMKUS
SERGE REGGIANI

Vietoj pabaigos

....

Pasakoja Alfonsas Andriuškevičius:

Nelabai seniai susipažinau su vienu vaikinu, kuris kolekcionuoja šiuolaikinę lietuvių tapybą. Jis pradėjo klausinėti manęs patarimų. Kartais atsiveža kelis paveikslus, paprašo, kad juos pakomentuočiau, kartais paskambina, ko nors paklausia, pavyzdžiui: „Kaip jūs manote, ar Šaltenis — geras tapytojas?“ Ir pan. Vieną rytą 10 val. jisai man paskambina ir sako: „Kaip jūs žiūrite į Šimonio kūrybą?“ Mano sąmonėje prasideda toks procesas: man pasivaidena, kad yra kažkoks jaunas dailininkas pavarde Šimonis, kad aš tą pavardę esu girdėjęs, bet jo darbų tikriausiai nesu matęs ir todėl į jo klausimą atsakau: „Žinote, pavardė man girdėta, bet nesu matęs nė vieno darbo, negaliu jums nieko pasakyt.“ O jis sako: „Viskas gerai, ar galiu dar jums kada nors paskambinti?“ — „Žinoma.“ Po to, praėjus pusdieniui, antroje dienos pusėje man staiga ateina į galvą, kad gal jis kartais manęs klausė apie Kazį Šimonį. Ir aš tada pradedu galvoti, kokioje įdomioje situacijoje atsidūriau ir kokioje įdomioje situacijoje atsidūrė jis, ir kaip dabar jam gali atrodyti visi ankstesni ir visi būsimi mano patarimai. Kitaip tariant, aš suvokiu, kad ir jo, ir mano gyvenimas nuo to mūsų pokalbio labai, ko gero, paįdomėjo. Bet aš vis dar nesu tikras, ar jis apie Kazį Šimonį klausė. Ir kai galų gale mes susitinkam po kurio laiko, aš sakau: „Klausykit, gal jūs tada turėjot galvoj Kazį Šimonį?“ Jis sako: „Žinoma,

kad Kazį." Bet tada jau mano sąmonėje prasideda kitas procesas. Mane ima kankinti idėja, kad šita schema man jau yra žinoma, kad kažkas panašaus kažkur kažkada jau buvę. Bet kol aš atsimenu tą prototipą, praeina kokios dvi savaitės. Galų gale prisimenu. Tai buvo Lisabonoje. Tuomet mudu su Rolandu visą dieną vaikščiojome po senamiestį, aš buvau žiauriai nusikalęs, bet, nepaisant to, vakare jis, aš ir plius dar Gintaras Šeputis nutarėme surasti kavinę, „Café A Brasileira", kurioje sėdėdavo liūdnasis portugalų poetas Fernando Pessoa. Kelis kartus suklaidinti Šepučio, mes vis dėlto galų gale tą kavinę suradome ir atsisėdę ėmėme gerti vyną. Prie mūsų prisėdo vietinis labai nušiuręs poetas. Ėmė pasakoti (labai vidutiniška anglų kalba) apie savo sunkią būklę, apie tai, kad jis nelabai turi už ką gerti vyno, nelabai turi už ką nusipirkti cigarečių, kad čia mes jam dabar esame tam tikra paguoda ir t. t. Pokalbis vyko gana sunkiai, daugiausiai dėl kalbos barjero, bet vis dėlto mes susišnekėjom. Ir staiga Rolandas Rastauskas tarsi tarp kitko jo paklausė: „*Have you been to Africa?*" Jis sako: „Aš nesuprantu." Rastauskas pakartoja: „*Have you been to Africa?*" Jis sako: „Ne, nesuprantu." Mus tai verčia gūžčioti pečiais, nes, nors tokia konstrukcija šiek tiek „sudėtingesnė", bet „*Africa*", „*been*", „*you*" — galima suprasti. O Afrika visai čia pat, tiktai už tam tikro kiekio vandens. Galų gale nelieka kitos išeities, kaip kviestis barmenę, kuri gerai kalba angliškai. Ji persako tai jo gimtąja portugalų kalba, tarp jų vyksta trumpas pokalbis, ir ji mums paaiškina, kad lingvistine prasme jis klausimą supratęs, bet jis nesupranta, kaip tokio dalyko gali būti jo klausiama, nes jis yra toks skurdžius, kuris neturi net už ką cigarečių nusipirkti, tai už ką jam nuvykti į Afriką — jis negalėjo patikėti, kad to jo klausiama. Dėl to jis ir sakė: aš nesuprantu, ko jūs klausiat. Ir aš dabar įsivaizduoju, kaip

paįdomėjo to poeto gyvenimas — jis turbūt po mūsų pokalbio pradėjo dažnai svajoti apie Afriką, vaizduotis, kad tenai buvo, sukūrė galbūt keliolika ciklų ta tema.

Šitų dviejų epizodų moralas toks: pasirodo, kad, norint labai suįdominti savo ir kito gyvenimą, kartais pakanka užduoti labai elementarų klausimą. Tik reikia, kad situacija būtų šiek tiek „kryptelėjusi“. Man atrodo, Rolandai, kad iš mūsų visų tu geriausiai uždavinėji tokius klausimus.

....

2010

TURINIO RODYKLĖ*

* Skliaustuose — nuorodos į pirmąsias publikacijas. Knygoje pateikiama nauja tekstų redakcija — su įterptomis nuorodomis ir komentarais.

• •

Rastauskas, Rolandas

Ra224 Trečias tomas: esė ir kiti tekstai / Rolandas Rastauskas; Remigijaus Treigio fotografijos. — Vilnius: Apostrofa, 2015. — 240 p.: iliustr.

ISBN 978-9955-605-93-5

Trečioji Lietuvos nacionalinės kultūros ir meno premijos laureato Rolando Rastausko esė rinktinė užbaigia trilogiją, pradėtą knygomis *Kitas pasaulis* (2005) ir *Privati teritorija* (2009). Autorius susitelkia ties asmeninės atminties mechanizmų tyrinėjimu: praeitis tampa nelygstamu turtu, kurį įkainoja ir sykiu provokuoja dabarties kelionių (ir klajonių) visu savimi priimti signalai. Eseistas virsta jautria antena, kuri netikėtose vietose — nuo Transilvanijos ligi Provanso — aptiktą informaciją išmoningai derina su savosios biografijos archyvo duomenimis. Pasakojime it filme išnyra keisčiausi personažai, pamėkliški biografijos palydovai, nesibaigiančio kasdienybės teatro veikėjai. Knygą pagyvina autoriaus bičiulio Remigijaus Treigio fotografijų kadrai.

UDK 821.172-4

Tiražas 1 200 egz.

Išleido „Apostrofa", A / D 1026, LT-01004 Vilnius | *apostrofa@takas.lt*
Spausdino „Standartų spaustuvė", Dariaus ir Girėno g. 39, LT-02189 Vilnius | *www.standart.lt*

Jei būtų įmanoma gyventi knygose,
norėčiau gyventi RoRa knygose.

KĘSTUTIS NAVAKAS

Kone atsitiktinę akiratin pakliuvusią kasdienybę versdamas meniška teksto atkarpa, RoRa renkasi mažakriauklę esė, meilę, ir dėlioja savus knygų *pano*. Jis rašo taip, lyg kalbėtų, pasakotų; įpindamas ir anoniminių komentatorių balsus, atveria galimybę postmoderniai citatai, intertekstui. Atrodo, jis gali suregzti istoriją iš nieko. Sužaisti kalba kaip tiksliai įsisavinta sistema, ypač šaržuodamas socialinę tikrovę.

GIEDRĖ KAZLAUSKAITĖ

„Apostrofa" taip pat išleido:
Kitas pasaulis (esė), 2004
Metimas (eilėraščiai ir CD), 2006
Privati teritorija (esė), 2009

RoRa *Fondation Rilke*, Sierre (2014)

Rolandas Rastauskas — tai ištisa lietuviškosios esė istorija, jos pradžia ir jos trečiasis tomas. Tai *kitas* lietuvių literatūros *pasaulis*, *privati* lietuvių prozos *teritorija*. Sakinio eiliniu save vadinančio sakinio meistro naujausiame tome viskas *crème de la crème*, kaip visad. Kiekvienas tekstas išmoningai komponuojamas iš stiliaus, gero pasakojimo, grakščių manierų, asmeninės biblijos su visomis išnašomis, iš tankių atminties audinių ir gyvenimo mizanscenų, iš pramanytos realybės, iš tikro teatro ir dar tikresnių miestų — iš visko, kas skaitančiojo ekrane virsta nepajudinamais tekstų poliais, tais vaizdiniais, gebančiais būti šiapus ir anapus jų.

JŪRATĖ ČERŠKUTĖ

ISBN 978-9955-605-93-5